INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

SIVE

Primorum totius Sacræ Iuris-prudentiæ Elementorum.

LIBRI QVATVOR.

AVTHORE

FRANCISCO ANTONIO PHOEBEO

SOCIETATIS IESV.

ROMÆ, MDCXCVIII.
Typis Hæredum Corbelletti.

Superiorum permissu.

AD LECTOREM.

EXiguum Opusculum non exiguo labore digestum accipe, amice Lector. Mens illi fuerat, inter priuata scripta delitescere, publicæ lucis iudicium de sua tenuitate reformidanti; Prodeundum tamen illi vel nolenti in publicum fuit, tum eorum impulsibus, quorum nutus obseruare Religio ipsi est; tum pluribus postulationibus Amicorum; tum demum, vt quantum per se posset, quamuis cum nominis detrimento, Tyronum Canonistarum vtilitati consuleret. Ad eum enim scopum tota eius structura collimat, vt Iuuenem in Canonica scientia prorsus rudem claritate, qua potest, erudiendum suscipiat, & à prima vocum intelligentia per omnes fere Sacrorum Canonum rubricas ad summa quęque ordinato passu deducat. Qua in re illud etiam licentiæ confidenter vsurpauit sibi, vt non contentum finibus, quos sibi Author in publica Schola religiosè præstituit,

ad iudicia quoque tractanda tum ciuilia tum criminalia prosiluerit, & vt pluries liberaliter ex Cæsareo Iure aliqua prælibauerit quę ipsi visa sunt cum Canonicis legibus esse connexa. Cum enim disciplinam potissimum cogitaret Iuuenum illorum, qui Romani Collegij Gymnasium frequentabant, è re putauit illa non præterire, vt saltem priuato studio addiscere illi possent, quod in lectionibus publicis audire non potuerunt. Verum totum hoc consilium opportune ceciderit, tuum iudicium esto, Lector amice: idemq; si probaueris, ad maius aliquid moliendum animos incitabis. Illud tantùm te rogatum patere, vt si quos inueneris huius Operis detractores (inuenies autem plures), & eiusdem paupertatem ex doctrina, cuius diuites sunt, aspernantes; in ipsorum mentem reducere non graueris, sermonem hìc esse cum Tyronibus, non cum Sapientiæ Veteranis.

THYRSVS GONZALEZ
Præpositus Generalis Societatis IESV.

CVM Opus in quatuor Libros *Institutionum Iuris Canonici à* P. Francisco Antonio Phœbei nostræ Societatis Sacerdote compositum, aliquot eiusdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi posse probauerint, facultatem facimus, vt typis mandetur, si ijs, ad quos pertinet ità videbitur, cuius rei gratiâ, has litteras manu nostrâ subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Romæ 10. Septembris 1698.

Thyrsus Gonzalez.

QVatuor Libros *Institutionum Iuris Canonici*, *siue Primorum totius Sacræ Iurisprudentiæ Elementorum*, ex commissione Reuerendiss. P. Fr. Paulini Bernardini S. A. P. Magistri, legi. In eis Sacri Iuris antiqui, & recentioris doctrina compendiosè, & simul exactissimè tradita, mihi vbique sana, & recta visa fuit.

Bernardinus Brusettus Cappellanus SS. D. N. Innoc. XII. I. V. Doctor, & Sedis Apostolicæ Protonotarius.

INDEX

TITVLORVM.

TITVLVS PROOEMIALIS.

LIBER PRIMVS.

TIT.

LIBER SECVNDVS.

TIT. V.

LIBER TERTIVS.

r[illegible]

LIBER QVARTVS.

TIT.XII.

Imprimatur.

Si videbitur Reuerendissimo P. Mag. Sac. Palatij Apost.

B. de Bellis Episc. Melistriensen. Vicesg.

Imprimatur,

Fr. Paulinus Bernardinius Ord. Præd. Sac. Apost. Pal. Mag.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI,

TITVLVS PROOEMIALIS.

De Iure Canonico in genere, eiusque Origine.

1 DIuino implorato præsidio Institutiones Sacri Iuris aggredior, hoc est breuem Sacrorum Canonum methodicamque synopsim, quam cultiori disciplinæ legali præambulam esse debere, tùm præceptum Iustiniani in proœmio Digestorum, tum magistra rerum experientia declarauit. Mirum enim quantę facilitatis compendium est, Tyronum mentem ordinata illa perbreuique rerum tractatione perpolire, qua vno velut intuitu summa rerum primùm aspiciant, ac deinde ad rimanda diligentius singula operam reuocent.

2 Quòd attinet ad ordinem, non alius mihi seruandus proponitur, quam quo digestæ sunt Institutiones Cæsareæ, quem sapienter quoque imitatus est Lancellottus in Institutionibus suis: diuiso scilicet in quàtuor libros opere, in quo-

rum primo de personis Ecclesiasticis agatur, in secundo de rebus, in tertio de Actionibus, & Iudicijs, in quarto de criminibus, & pœnis Ecclesiasticis: sub his enim rerum generibus omne ius, quo vtimur, comprehenditur, ex l.1. *ff. de statu hominum*. Sed, & his omnibus in huius primi libri vestibulo præmittenda sunt proœmialia nonnulla circa Ius Canonicum in genere, eiusque Originem ac proprietates, quæ primò accedentibus ad legalem Disciplinam sunt cognoscenda: ne illotis quodammodo manibus (vt dicitur in *l. 1. ff. de Origine Iuris*) protinus materiam ipsam interpretationis tractemus, neglectis earum rerum præfationibus, quæ & libentius nos ad propositæ materiæ lectionem inuitant, & cum ad eãdem materiam venerimus euidentiorem prestant intellectum.

§. I.

Quid & quotuplex sit Ius.

3. IVs est generale nomen, quod in multiplici significatione sumi solet à Theologis & Iuristis. Aliquando enim sumitur vt est idem quod iustum seu conforme Legibus particularis Iustitiæ, cuius est reddere alteri debitum & æquale. Ita sumitur in *l. Iustitia* 10. *ff. de Iust.*

Iust. & Iure, vbi dicitur ad Iustitiam, pertinere vnicuique Ius suum tribuere.

4. Frequenter quoque sumitur nomen iuris pro potestate legitima seu à lege concessa, quam quis habet vel circa rem suam, vel ad rem sibi debitàm; Et hoc modo diuidi solet in Ius ad rem, & Ius in re, qua diuisione vtitur *Clem. v. in Clem. vnica de sequestr. possess. &* *Bonif. VIII. in c. fin. de concess. praeb. in 6.* Ius ad rem est, quo quis habet sibi obligatam personam in ordine ad aliquam rem; ipsam autem rem nondum habet actualiter obligatam, vt puta si quis rem emerit a venditòre, à quo nondum res tradita sit, habet ius ad rem emptam, quia habet sibi obligatum venditorem, vt rem venditam tradat: ipsam autẽ rem nondum habet actualiter obligatã, quia rei dominium ante ipsius traditionem regulariter non acquiritur, vt habetur ex *l. 1.* alisque pluribus *ff. de aquir. possess. & ff. de acquir. rer. dominio*. Ius in re dicitur, quo quis habet sibi deuinctã, & obligatam ipsam rem, vnde pro ea habenda, vel recuperanda contra quemcũque eiusdem rei possessorem agere potest, quale Ius habet v. g. Emptor rei post factam rei traditionem a venditore.

5 Demum omissis reliquis, quæ ad propositum minus faciunt, Ius frequenter sumitur prout deriuatur a iubendo,

& vt est idem quod iussum seu lex, vnde per quandam metonymiæ speciem transfertur etiam aliquando nomen Iuris ad ipsam legalem disciplinam, in qua Legum peritia continetur, vt videre est in *l. 1. ff. de Iust. & Iure*, vbi ius desinitur *Ars boni, & æqui*.

6. Ius ita sumptum pro lege diuiditur in naturale, & positiuum. Ius naturale dicitur quod est vnicuique hominum insitum ab Authore naturæ, atque intimatum ipso lumine rationis, quo discernimus quid agendum sit hic, & nunc, quid omittendum, etiam secluso omni alio præcepto extrinseco. Huius generis sunt ea rationis dictamina, quibus impellimur ad bene nobis facienti benefaciendum, ad curandam vitæ conseruationem, aliaque similia: Et quia plurimæ eiusdem generis inclinationes apparent etiam in brutis; ideo in *cit. l. 1. ff. de iust. & iure* dicitur Ius naturale esse *quod Natura omnia animalia docuit*, quamuis inclinationes illæ prout in brutis sunt, non dicantur proprie Ius naturale, cum non a ratione, quæ est fundamentum Iuris, sed ab instinctu quodam sensitiuo proficiscantur.

7 Inde fit ius naturale immutabile esse ex natura sua; totamque mutationem, quæ aliquando contingit circa ea quæ sunt iuris naturalis, oriri non ex mu-

mutatione eiusdem Iuris, sed ex variatione circumstantiæ, ratione cuius desinit aliquid esse obiectum a Iure naturali prohibitum vel præceptum, sicut esset ea circumstantia seclusa.

8. Ius positiuum vocatur, quod a libera Dei, vel hominis voluntate sancitum est, ac propterea mutabile est, in eoque differt à iure naturali. Subdiuiditur in Diuinum, & humanum.

9. Ius positiuum diuinum est quod libere à Deo latum est, idque subdiuiditur in vetus, & nouum. Vetus est quod in Veteri Testamento Deus condidit in tria præceptorum genera distinctum, nempè in precepta iudicialia quæ ad iustam Hebraicæ Reip. gubernationem spectabant; in præcepta ceremonialia, quibus speciales modi colendi Deum, Religionemque seruandi præscribebantur; & in præcepta moralia quibus informabatur morum disciplina, cuius generis sunt præcepta Decalogi: quamuis hæc sint Iuris quoque naturalis; vnde factum fuit, vt hæc moralia perseuerauerint etiam iu Testamento nouo, in quo cæteroquin veritate vmbræ succedente per Christum Dominum, cæremonialia illa, & iudicialia cessauerunt. Ius positiuum Diuinum nouum est quod in nouo Testamento condidit Christus Dominus, cuius generis sunt ea, quæ

pertinent ad Sacramenta nouæ Legis.

10. Ius positiuum humanum dicitur, quod ab homine latum est habente potestatem legislatiuam, quod etiam subdiuiditur in Ius gentium, Ius Ciuile, & Ius Canonicum, de quibus iuris speciebus sermo erit in sequentibus.

§. II.

De Iure gentium, & Ciuili.

1. NOmen Iuris gentium dupliciter sumi potest: primo lato modo, quatenus complectitur omne illud Ius, quod est omnibus hominibus proprium, atque commune, sub qua acceptione venit etiam ius naturale, solis, & omnibus hominibus competens, quod ab aliquibus vocatur ius naturale secundarium, ad discrimen alterius iuris naturalis communis cum brutis, quod vocant Ius naturale primarium: atque ita sumitur in *l. 2. & 3. ff. de Iust. & iure*, vbi in eius exemplum affertur Religio erga Deum, pietas erga parentes &c. quæ tamen sunt iuris naturalis, seu vnicuique hominum insiti ab Authore naturæ, etiã secluso omni alio præcepto extrinseco.

2. Secundo sumi potest strictius prout adæquatè distinguitur a toto Iure naturali; & tunc nomine Iuris gentium intelligitur Ius illud, quod omnibus, aut

aut plerisque gentibus commune, & proprium est, ità tamen vt non fundetur in solo rationis instinctu, sed introductum fuerit communibus moribus, & consuetudine ad exigentiam humanæ vtilitatis, aut necessitatis. Huius generis sunt plerique contractus, bella, paces, fœdera, aliaque similia, quæ numerantur in §. *Ius autem gentium. Inst it. De Iure natur. gent. & ciu.*, & in *can. Ius gentium* 10. *dist.* 1.

3. Ius ciuile genericè sumptum est omne illud Ius, quod in qualibet humana Rep. constitutum est ab homine, vel ab ipsa Communitate pro gubernatione politica, & conseruatione pacis, atque Iustitiæ. Plerumque tamen nomine Iuris Ciuilis absolutè, & sine addito prolati intelligitur per Antonomasiam Ius commune Cæsareum, seu Romanorum, sicut cum Poetàm dicimus, nec addimus nomen, subauditur apud Græcos Homerus, Virgilius apud latinos, quod est exemplum allatatum in §. *Sed Ius quidem ciuile. Inst it. De Iure natur. gent. & ciuili*.

4. Ius Ciuile ita sumptum aliud est scriptum, aliud non scriptum. Ius non scriptum est consuetudo, quam diuturni mores consensu vtentium comprobarunt, vt dicitur in §. *Ex non scripto. Inst it. eod.* Consuetudo enim est Ius quoddam

moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex *c. consuetudo 6. dist.* 1. Ius scriptum dicitur, quòd à Legislatore legitimo immediate latum est, scriptumque dicitur, non quod ad legis essentiam requiratur eius promulgatio per scripturam, sed quia leges Principis solentplerumque per scriptum promulgari.

5. IurisCiuilis scripti species plures sunt, quæ numerantur in §. *constat*, *&* *seqq. Instit. eod*; videlicet lex specificè sumpta, plebiscita, Senatus Consulta, Magistratuum edicta, edicta Prætorum, Principum placita, Responsa prudentum. Nomine legis specificè sumptæ intelligitur ea Constitutionum species, quas Populus Rom. Senatorio Magistratu interrogante, veluti Consule constituebat. Plebiscitum est quod Plebs Magistratu plebeio interrogante veluti Tribuno decreuit, cuius generis decretis robur communis legis accessit per legem Hortensiam, ita dictam ab Hortensio, qui ad conciliandam pacem inter Nobiles, & Plebeios statuit, vt eorum Plebiscita vim communis legis haberent. Senatusconsultum est quod Senatus iussit, atque constituit. Edicta Magistratuum, aut Prætorum, quæ iussa sunt a Magistratibus, aut Prætoribus. Principum placita, quæ Imperatores vel

per

per rescripta, vel per sententias definitiuas, vel per edicta decreuerunt. Responsa demum Prudentum sunt sententiæ, & opiniones veterum quorundam Iurisconsultorum, quibus, vel permissum fuit a Principe Iura condere, vel quorum dictis ab authoritate Principis robur legis accessit. Sumuntur hæc ex cit. loco Instit. & ex *l. 2. ff. de origine Iuris.*

6. In omnibus his Iurium speciebus tam multa olim diuersis temporibus statuta sunt, vt duo penè millia librorum numerata fuerint, & plusquam tricies centena millia versuum quibus Iura continerentur ex *l. 2. C. De vet. iure enucl.* non sine magno disciplinæ legalis incommodo, cui ex tam ingenti rerum multitudine plurima præterire necessarium erat. Huic malo vt mederetur Iustinianus, sapienter statuit tam inconditam vastitatem breuioribus terminis restringere, reiectisque contrarijs, ac superfluis, moderatum legum compendium reformare, vt factum fuit per Tribonianum, aliosque in legali facultate florentissimos viros: atque illud est quod modo habemus, & est in vsu, diciturq; Corpus Iuris Ciuilis.

7. Constat autem Corpus hoc Iuris Ciuilis pluribus partibus. Prima est Digestum in tres partes distributum, nempe

pe in Digestum vetus constans 24. libris; in Infortiatum, ita dictum fortasse, quia continet leges circa Testamenta, & vltimas voluntates, quæ sunt leges fortissimæ, & irreuocabiles, complectiturque 14. libros, & in Digestum nouum constans 12. libris: vnde totum Digestum vniuersaliter continet 50. libros, diciturque etiam Pandectæ a græco vocabulo πᾶν quod significat *totum* & a verbo δέχομαι, quod significat *continere*, seu *capere*, quasi sit volumen continens in se omnes disputationes, & decisiones legitimas, vt explicatur in *l. 1. C. de vet. Iure enucl.* Ex hoc Pandectarũ nomine ortum habuit mos ille communis inter Recentiores citandi Digestum per duplex ff. Nam cum olim citaretur per grçcam litteram π, quæ est initialis in hac voce πανδέκται, eademque littera habeat aliquam similitudinem duorum ff. paulatim ex errore Librariorum citari cœpit per duo ff. atque ita etiam apud Iuristas consuetudine inualuit. Ita tradit *Alciatus lib. 3. Dispunct. cap. 16.* quamuis adhuc moderni Doctores non desint, qui primæuum citandi morem retinent per litteram græcam π, vel latinam D.

8. Altera pars Corporis Iuris Ciuilis est Codex, ita dictus per Antonomasiam; quia quamuis omnis liber vocari possit Codex, hic tamen dicitur Codex

sine

ſine addito propter dignitatem, vtpotè continens conſtitutiones, & reſcripta Imperatorum. Conſtat autem 12. libris, quorum primi nouem poſiti ſunt in proprio volumine, reliqui verò regiſtrantur poſt volumen Authenticorum. Citàtur autem per litteram maiorem C.

9. Alia pars eſt Volumen Authenticorum diuiſum in 9. Collationes, ità dictas, quia in illis ſunt ſimul collectæ Conſtitutiones Iuſtiniani: dicunturque etiam Nouellæ, quia à Iuſtiniano factæ fuerunt poſt Codicis compilationem. Ex hoc volumine Authenticorum translatę poſtea fuerunt in Codicem, & congruis titulis appoſitę quędã particulę ab Yrneriò quingentis annis poſt Codicis compilationem, vt notat *Cæſar Coſta lib. 1. variar. ambiguit. Iuris cap.* 34. quæ leges ita translatæ vocantur ab Authoribus *Authenticæ*, cum cæteroquin lex vt inclusa in volumine Authenticorum dicatur *Authenticum*. Poſt Authentica reperiuntur in Corpore Iuris duo libri conſtitutionum, ſeu conſuetudinum feudalium, ac deinde nonulla alia Opuſcula continentia quasdã Conſtitutiones Friderici, & Henrici Imperatorum.

10. Demum in fine ponuntur Inſtitutiones Iuſtiniani, quæ ſunt quoddam legum compendium, ac prima ſcientiæ le-

legalis Elementa, ad eandem faciliùs addiſcendam apta methodo concinnata, ac diuiduntur in 4. libros. Quod autem in Inſtitutionibus fiat nonumquam mentio Codicis iam ante compoſiti, vt in §. *Sed nec huiusmodi. Inſtit. de Legatis*; & viciſſim in Codice fiat mentio Inſtitutionum iam ante compoſitarum vt in *l. Meminimus 15. C. de Legitimis hæredib.* repugnantiam non habet. Notandum enim eſt, ante compoſitionem Inſtitutionum, imo & ante Digeſtum, authoritate Iuſtiniani fuiſſe compilatumCodicem quendam qui Iuſtinianeus appellatus fuit, abrogatis alijs tribus Codicibus, qui tunc temporis exſtabant, nempè Gregoriano, Hermogeniano, atque Theodoſiano de quibus ſermo eſt in *l. vnica C. de nouo Codice faciendo.* Poſtea iuſſu eiusdem Iuſtiniani ille idem Codex Iuſtinianeus emendatus fuit, & ſic editus fuit alius Codex poſtquam editæ iam eſſent Inſtitutiones, vt conſtat ex *l. vnica C. de emendat. Cod. Iuſtiniani.* Hic vltimus emendatusCodex eſt quem nunc habemus, vndè mirum non eſt fieri in eo mentionem Inſtitutionum compoſitarum. Codex autem, cuius fit mentio in Inſtitutionibus, eſt ille Codex Iuſtinianeus antiquior, qui nunc non extat, vt patet ex eo quod leges nonnullæ, quæ ibi citantur ex Codice: non reperi-

periantur in Codice, quem habemus.

§. 3.

De Iure Canonico.

1 VLtima, & nobilissima species Iuris humani positiui est Ius Canonicum, ita dictum a græca voce κάνων quæ significat idem quod latinè *Regula* ex *c. Canon. 2. dist. 3.* eoque nomine significatur Ecclesiasticæ leges ad Diuinũ cultum, & supernaturalem finem animarum ordinatæ, quæ per Antonomasiam sibi vindicant nomen regulæ, quia quamuis omnis lex generaliter, siue Canonica, siue Ciuilis, dici possit regula iusti; Lex tamen Canonica est nobilior regula, vtpotè procedens a potestate nobiliori, qualis est potestas Ecclesiastica, & ad nobiliorem finem hominem dirigens. Vocari quoque sępè solet Ius Pontificium, denominatione sumpta a Summis Pontificibus eius Authoribus, & a quibus habet authoritatem. Item vocatur nonnumquam lato modo Ius Diuinum, vt in *c. cum de diuersis. 2. de Priuileg. in 6.* tum quia Canones dictati sunt instinctu ac dono Spiritus Sancti, vt dicitur in *c. Violatores. 5. 25. q. 1.* tum quia processerunt ex authoritatibus noui, & veteris Testamenti, ex *c. Qualiter*

ter 24. *De Accusationibus*, tum demum quia Summus Pontifex accepit potestatem condendi ipsas leges a Christo Domino, tanquam ipsius Vicarius, & Successor Petri.

2. Canon ita generice acceptus multipliciter diuidi potest. Primo enim alius est vniuersalis, seu communis; alius particularis. Vniuersalis, seu communis dicitur qui fertur pro tota Ecclesia; particularis autem, qui fertur tantumodo pro certo particulari loco, extrà quem Canon ille non obligat, cuius generis sunt leges illę particulares, quę statutæ sunt tantùm pro hoc, vel illo particulari Episcopatu &c. Nomen tamen Canonis absolutè prolatum solet intelligi de lege Ecclesiastica vniuersali.

3. Secundo alius est Canon scriptus, alius non scriptus, quemadmodum etiam Ius Ciuile paulo ante diuidebamus. Canon scriptus dicitur, quem fert Ecclesiasticus Legislator, qui plerumque leges suas per scripturam promulgare solet. Canon non scriptus est Consuetudo longo vsu firmata obligans per modum Legis.

4. Tertio Canon scriptus genericè acceptus subdiuiditur in Canonem specifice sumptum, seu in significatione minus ampla, in Decretum, in Epistolam Decretalem, in Dogma, in Mandatum

datum, in Interdictum, & Sanctionem, quæ diuisio assertur à Glos. in decreto Grat. *dist. 3. v. omnes*. Nomine Canonis specificè sumpti, seu in significatione minus ampla intelligitur Constitutio, seu lex edita à Concilio generali. Decretum etiam specificè sumptum estConstitutio edita à Summo Pontifice, nulla præcedente alicuius consultatione. Epistola Decretalis dicitur Constitutio facta à Summo Pontifice ad consultationem alterius, scripto transmissa, & publicata. Dogma est Constitutio doctrinalis circa fidem. Mandatum, Constitutio circa mores. Interdictum, constitutio aliquid prohibens, nulla certa pœna pro transgressoribus interposita. Sanctio demum, per quam ita aliquid prohibetur, vt simul adijciatur certa pœna transgressori. Sùmuntur hæc ex *præcit. Gloss.* Omnes tamen istæ Constitutionum species sępe veniunt, & confunduntur sub vno eodemque nomine Canonis, seu legis Ecclesiasticæ.

5. Quartò demum Canon alius dicitur Extrauagans, alius inclusus in corpore Iuris. Canon inclusus in corpore Iuris dicitur omnis illa Constitutio, quæ reposita est in voluminibus componentibus corpus Iuris Canonici, videlicet, vel in Decretalib. Gregorij, vel in Sexto, vel in Clementinis & c. Canon

Extra-

Extrauagans vocatur ea Constitutio, quæ nondum posita est in prædictis voluminibus, sed quasi extra vagatur, quales sunt Constitutiones Summorum Pontificum editæ post compilationem totius corporis Iuris Canonici: quod nomen adhuc retinetur etiam à quibusdam Constitutionibus, quæ componunt librum Extrauagantium intra corpus Iuris; quia scilicet tale nomen habuerant antequam eidem corpori adnecterentur, vnde factum est vt etiam postquam factæ sunt partes eiusdem corporis in ea quasi possessione eiusdem nominis perseuerauerint.

6. Ad huius rei intelligentiam sciendum est, à primis vsque temporibus nascentis Ecclesiæ, totoque sequentium sæculorũ cursu, plurimos Canones editos fuisse, vel ab ipsis Apostolis, vel à Concilijs, vel à Summis Pontificibus ad Ecclesiasticam disciplinam ordinatis, quorum vt facilior cognitio præ manibus haberetur, diuersæ à diuersis Autoribus compilationes factæ sunt. Vt antiquiores omittam, de quibus videri potest *Giball. to. 2. de scient. Canon. lib. 5. cap. 10. q. vnica. & Emanuel Gonzal. to. 1. in Decretal. in apparatu de orig. & progres. Iuris Can. n. 46. & seqq.* Canonum collectio vsu celebrior, & approbata ea est, quæ significatur nomine corporis Iu-

Iuris Canonici, constatque Decreto Gratiani, Decretalibus Gregorij, Sexto Decretalium, Clementinis, & volumine Extrauagantium.

7. Decretum Gratiani dicitur volumen à Gratiano Monacho Ordinis S. Benedicti compilatum, cui operi doctas Glossas nonnulli Doctores addiderunt. Quia verò in hoc volumine, præter decreta Summorum Pontificum, & Conciliorum, quæ vim Canonis procul dubio habent, intermixta leguntur alia plurima, vel ex Sanctis Patribus, vel ex alijs Interpretum fragmentis, vel etiam ex iure ciuili petita: controuertitur inter Doctores vtrum illa omnia, & singula, quatenus translata sunt in hoc volumen censeri debeant canonizata, hoc est vim Canonis aquisiuisse? In qua controuersia affirmatiuam sententiam tradiderunt aliqui Canonistæ, quos refert, & sequi videtur *Fel. in cap. 2. de rescr. n. 45.* In contrarium tamen est plurium aliorum sententia, quos refert, & sequitur *Sanch. de matrim. lib. 9. disp. 12. num. 5. Suar. de leg. lib. 4. cap. 5. num. 6.* alijque plures, quos etiam sequitur *Rota apud Peñam decis.* 480. qui docent singula apud Gratianum reperta referenda esse ad Authores suos ex quibus desumpta sunt, tantumque authoritatis habere quantum ipsi Authores merentur, nisi sint à Summo

mo Pontifice canonizata, seu approbata in aliquo Canone, vt etiam tradit *Glos. in cap. 1. de reb. Eccl. non alienan. in 6. v. tractatus.* In foro tamen externo singula citari possunt, & solent ad causarum decisionem, & obseruari ac si essent Canones Ecclesiastici.

8. Decretum hoc Gratiani in tres præcipuas partes diuiditur, quarum prima continet 101. distinctiones in plures Canones, seu capita subdiuisas. Secunda pars continet 36. Causas subdiuisas pariter in plures quæstiones, & Canones, seu Capita: excepta quæst. 3. causæ 33. quæ continet tractatum de poenit. in 7. distinctiones per Canones, seu capita diuisum. Demum tertia pars Decreti continet quinque distinctiones diuisas in Canones, vel Capita agentia de Consecratione.

9. Secunda pars corporis Iuris Canonici est volumen Decretalium, quæ dicuntur Gregorij IX. quia illius iussu collectæ sunt ex varijs rescriptis, & Constitutionibus Summorum Pontificum, Conciliorumque decretis per Sanctum Raymundum de Pennafort Ordinis S. Dominici Capellanum, & Pœnitentiarium eiusdem Pontificis, cuius voluminis Glossator est Bernardus Parmensis. Diuiditur autem in quinque libros continentes Titulos, & Capita, in

in quorum primo agitur de Miniſtris Eccleſiæ, eorumque electione, ordinatione, officijs vſque ad titulum 34. ac deinde ſub finem eiuſdem libri ſubnectuntur principia iudiciorum. In ſecundo libro agitur de Iure quod præcipue eſt circa Iudicia. In tertio libro de Clericis, necnon de quibuſdam quæ ſunt Clericis Laiciſque communia. In quarto de Sponſalibus, & matrimonio. In quinto de criminibus, & pœnis. Quæ omnia breuiter indicantur veteri illo verſiculo quinque vocibus conſtante, quæ totidem libris Decretalium ſuo Ordine correſpondent: *Iudex. Iudicium, Clerus. Sponſalia. Crimen.*

10. Tertia pars Corporis Iuris Canonici eſt ſextus Decretalium, iuſſu Bonifacij VIII. compilatus Opera, & ſtudio Guillelmi Archiepiſcopi Ebredunenſis, Berengarij Epiſcopi Biterrenſis, & Richardi de Senis S. R. E. Vicecancellarij ex pluribus Pontificum reſcriptis Conciliorumque decretis, quæ emanauerant poſt editum volumen Decretalium antiquarum Gregorij IX. cuius Operis Gloſſator eſt Ioannes Andreæ Bononienſis. Vocatur autem *Sextus*, quia additus fuit quinque antiquioribus libris Decretalium Gregorij, quamuis etiam ipſe diuidatur in quinque libros continentes ſimiliter titulos ex Decreta-

ta-

talibus Gregorij desumptos, & capita.

11. Quarta pars corporis Iuris Canonici sunt Clementinæ, & volumen Extrauagantium. Primæ sunt Constitutiones Clementis V. editæ in Concilio Viennensi, quibus Glossas addidit prædictus Ioannes Andreas; suntque similiter diuisę in quinque libros continentes titulos ex Decretalibus Gregorij desumptos, & capita.

12. Volumen Extrauagantium subdiuiditur in duas partes, in quarum prima continentur Extrauagantes Ioannis XXII. quibus Glossas addidit Zenzelinus de Cassanis; in altera autem sunt Extrauagantes diuersorum Pontificum post Sextum emanatæ, quibus Glossas apposuerunt Ioannes Monachus, Guillelmus de Monte Lauduno, & Ioannes Franciscus de Pauinis. Ratio autem quare Extrauagantes dicantur, paulò superius indicata est.

13. Istæ sunt partes ex authoritate Pontificia receptæ componentes corpus Iuris. Aliæ Constitutiones Summorum Pontificum, & Conciliorum post illarum omnium compilationem emanatæ vim etiam Canonum habent, vocarique possunt Extrauagantes, quia quodammodo vagantur extra idem corpus, vtpote nondum in vnum volumen sub congruis titulis ex authoritate Pontificis compilatæ,

latæ, quamuis authoritate priuata Petrus Matthei Iuriſconſultus Lugdunenſis, earum plures compilauerit, & ſub proprijs titulis in quinque libros diſtribuerit, quos vocauit ſeptimum Decretalium.

14. Totum hoc Canonicum corpus componitur partim ex ſacrarum Litterarum præceptis, partim ex Summorum Pontificum Conſtitutionibus Conciliorumque Decretis, partim ex Sanctorum Patrum ſententijs, partim demum ex aliquibus ſtatutis legum ciuilium: cum eo tamen inter hæc omnia diſcrimine, quod præcepta ſacrarum Litterarũ, Summorum Pontificum Conſtitutiones, Conciliorumque approbatorum decreta habeant per ſe vim legis Eccleſiaſticæ; at ſtatuta legum ciuilium ſecundùm ſe, quamuis obligent, & obſeruentur etiam in foro Eccleſiaſtico, ſuppoſito quod neque Canonicis decretis neque bonis moribus aduerſentur, ex *c. 1. de noui operis nunciatione*, iuncto *c. 2. 5.* alijque *diſt. 10.* attamen vim non habent Canonis Eccleſiaſtici, niſi quatenus in aliquam Conſtitutionem Canonicam tranſlata ſunt, & aſſumpta tamquam ſua à Summo Pontifice, iuxta illud Iuſtiniani in *l. 1. C. de veteri Iure enucl. Omnia noſtra facimus quibus authoritatem noſtram impartimur*, cui etiam conſonat *c. ſi Apoſtolicæ 22. de præb. in 6.* Idem

15. Idem proportionaliter dic de ijs Sanctorum Patrum sententijs, quæ translatæ sunt in volumina Decretalium & à Summo Pontifice approbatæ: sic enim cum alijs Constitutionibus Pontificijs parem Iuris authoritatem habent, quod illis non competeret, si mediante ea translatione, & approbatione Summus Pontifex illas non fecisset suas; quia tunc tantummodo post Summorum Pontificum Conciliorumque decreta secundum pro decidendis causis locum haberent, vt constat ex *c. 1. dist.* 20. quia scilicet ad condendam legem non tam scientia quàm iurisdictio necessaria est.

16. Quod autem attinet ad Conciliorum decreta, distinguendum est vtrum sint decreta Conciliorum vniuersalium, an Conciliorum particularium. Decreta Conciliorum vniuersalium a Summo Pontifice approbatorum habent per se vim Canonis vniuersalis, siue reperiantur inserta in Corpore Iuris Canonici: siue non reperiantur ibidem inserta: at decreta Conciliorum particularium secundùm se sunt Canones particulares, eam tantum diœcesim, seu prouinciam obligantes, pro qua particulare Concilium congregatum fuit, nisi tamen assumpta sint a Summo Pontifice, & facta tamquam sua, quemadmodum sua fecit ea quæ reperiuntur inserta in libris De-

cre-

cretalium, iuxta illud præcitatum: *omnia nostra facimus quibus authoritatē nostram impartimur*. Ratio istorum est: quia vis & extensio legum dependet a vi & extensione iurisdictionis, siquidem extra territorium ius dicenti non paretur impune, *ex cap. 2. de constit. in 6.* Vis igitur Canonis vniuersalis procedere non potest nisi ab habente iurisdictionem vniuersalem supra totam Ecclesiam: atqui solus Summus Pontifex, & solum Concilium generale a Summo Pontifice approbatum habet iurisdictionem vniuersalem supra totam Ecclesiam; Concilium autem particulare habet tantummodo iurisdictionem supra diœcesim, vel prouinciam pro qua congregatum est: ergo solum ea quæ Summus Pontifex, & quæ Concilium generale approbatum decreuit, aut quæ Summus Pontifex facit sua, vim habent Canonis vniuersalis.

§. IV.

De Concilijs.

1. AD clariorem istorum intelligentiam, sciendum est nomine Concilij in Ecclesia nihil aliud intelligi, quam Conuentum Episcoporum, aut etiam aliorum, qui de iure, vel

vel priuilegio, vel consuetudine admitti debent, legitimè congregatum, ad statuendum collatis sententijs super rebus emergentibus, quod verum, aut vtile iudicauerint. Rursus sciendum est, plures esse eiusmodi Conciliorum, seu Conuentuum species in Ecclesia. Aliud enim est Concilium particulare, quod subdiuiditur in Dioecesanum, Prouinciale, & Nationale; aliud Concilium generale.

2. Concilium dioecesanum est quod in sua particulari dioecesi congregatur ab Episcopo, ex Presbiteris sui Episcopatus, quibus ipse Episcopus præest.

3. Concilium Prouinciale vocatur ad quod vocantur omnes Episcopi suffraganei vnius Prouinciæ, quibus præest Metropolitanus, seu Archiepiscopus, cuius generis plurima reperiuntur in voluminibus Conciliorum.

4. Concilium Nationale est ad quod vocantur omnes Archiepiscopi, & Episcopi vnius Regni, vel nationis, quibus præest Patriarcha, vel Primas eiusdem Nationis, qualia sunt multa Concilia Romana, Toletana, & Africana, quæ nonnunquam vocantur etiam generalia, quia videlicet generalia sunt relate ad illud Regnum, seu nationem, quamuis absolute, & quoad totam Ecclesiam non sint vniuersalia.

5. De-

5. Demum Concilium generale, quod etiam appellatur OEcumenicum, hoc est totius Orbis Christiani, est, ad quod vocantur Episcopi totius Ecclesię, qui possunt, & debent eidem interesse nisi legitime impediantur, & cui præsidet Summus Pontifex per se, vel per suos Legatos. Eius conuocatio spectat vnice ad Summum Pontificem, vt constat ex tota dist. 17. apud Gratianum, quemadmodum, & vnice ad Summum Pontificem spectat eiusdem confirmatio, sine qua eiusdem Canones nullatenus Ecclesiam obligarent, quam confirmationem requiri etiam pro Concilijs Prouincialibus decisum fuisse a Sacra Congregatione in *Florent. & Ianuen. die 24. July 1573.* refert eruditissimus *D. Pignatell. Consult. Canon. tom. 4. Consult. 132. num. 13.*

6. In hac confirmationis necessitate fundatur celebris illa generalium Conciliorum in Ecclesia celebratorum diuisio, quorum aliqua dicuntur simpliciter approbata; alia simpliciter reprobata; alia partim approbata, partim reprobata. Primi generis sunt, quæ simpliciter confirmata fuerunt authoritate Summi Pontificis. Secundi generis, quæ ab eadem authoritate penitus sunt reiecta. Tertij demum generis, quæ partim confirmata sunt, videlicet quoad aliqua par-

ticularia, vel quoad aliquos Canones; partim reiecta, siue quoad alia statuta, aliosue Canones non confirmata.

7. Concilia simpliciter approbata, & vniuersaliter recepta in Ecclesia sunt 18. vt videri potest apud *Bellar. lib. 1. Controu. de Concilijs cap. 5.* ex quo sequentem Catalogum hic breuiter atteximus, pręscindendo ab ijs, quæ celebrata sunt ab Apostolis, de quibus sermo est in libro Actuum Apostolorum.

8. Primum concilium est Nicęnum, ita dictum quia celebratum fuit Niceæ in Bithinia. Incępit anno Domini 327. seu vt alij malunt anno 325. & durauit tribus annis. Conuocatum fuit authoritate S. Syluestri Summi Pontificis, qui eidem præsedit per suos Legatos Osium Episcopum, Victorem, & Vincentium. Interfuere 318. Episcopi, & ipse Imperator Constantinus Magnus non tamquam Iudex, sed vt sua maiestate pacem conciliaret, & promoueret. Causa congregandi Concilij duplex fuit. Prima vt damnaretur hæresis Arriana, quæ negabat diuinitatem Verbi Diuini. Secunda vt resolueretur vetus controuersia de die, in quo ab Ecclesia celebrari Pascha deberet.

9. Secundum Concilium est Constantinopolitanum primum celebratum 56. annis post Nicænum authoritate S.

Da-

Damasi Summi Pontificis, Imperante Theodosio Magno Seniore. Quamuis autem eidem Concilio nullus Episcopus interfuerit ex Prouincijs Occidentalibus; adhuc tamen recipitur ab Ecclesia tamquàm legitimum, & vniuersale Concilium, quia eodem tempore Summus Pontifex Romæ coegerat Synodum Occidentalium, coniunctisque animis atque sententijs, quamuis loco distantes, duæ illæ Synodi tamquam vnica processerunt. In hoc concilio damnata fuit hæresis Macedonij, quæ Spiritus Sancti Diuinitatem negabat. Interfuerunt autem Episcopi ex diuersis Prouincijs 150.

10. Tertium Concilium est Ephesinum celebratum anno Domini 434. vel vt alij malunt, anno 431. Cœlestino I. Summo Pontifice, & Theodosio iuniore Imperatore. Conuenerunt 200. Episcopi, quibus præfuit Cyrillus Patriarcha Alexandrinus, tamquam Pontificius Legatus. Causa congregandi huius Concilij fuit hæresis Nestorij, quæ impie negabat B. Virginem esse Dei Matrem, & in Christo Domino ponebat duas Personas inter se distinctas, videlicet Personam Diuinam, & personam humanam.

11. Quartum Concilium est Calcedonense, Leone I. Summo Pontifice,

& Marciano Imperatore, anno 454. vel vt alij volunt anno 451. Interfuerunt 630. Episcopi. Congregatum autem fuit ad damnandam hæresim Eutichetis, quæ vnam tantum Naturam in Christo dari asserebat.

12. Quintum Concilium est Constantinopolitanum II. Vigilio Summo Pontifice, & Iustiniano seniore Imperatore, anno Domini 553. Interfuerunt Episcopi 165. Causa eius congregandi fuit ad damnandas quasdam propositiones Origenis, & tres libellos editos à Theodoro Mopsuesteno, Theodoreto Cirensi, & Iba.

13. Sextum Còncilium est Constantinopolitanum III. incœptum ab Agathone Summo Pontifice, sed terminatum, & approbatum à Leone II. imperante Constantino IV. dicto Pogonate, anno Domini 681. Interfuerunt 289. Episcopi. In hoc Concilio damnata fuit hæresis eorum, qui vnam tantum voluntatem in Christo esse dicebant, vnde vocabantur Monothelitæ.

14. Septimum Concilium est Nicænum II. celebratũ anno Domini 781. vel vt alijs placet 787. Adriano I. Summo Pontifice, & Constantino Imperatore ac Irene eius Matre. Interfuerunt 350. Episcopi. Causa huius Concilij fuit, vt sustineretur cultus Sacrarum Imaginum,

qui

qui ab hæreticis Iconoclaſtis impugnabatur.

15. Octauum Concilium eſt Conſtantinopolitanum IV. quod celebratum fuit Adriano II. Summo Pontifice, & Imperatore Baſilio, anno Domini 870. Circa numerum Epiſcoporum variant Authores. Eidem tamquam Pontificij Legati præſederunt Donatus, & Stephanus Epiſcopi, & Marinus Rom. Eccleſiæ Diaconus. Congregatum autē fuit pro depoſitione Photij iniuſtè intruſi in ſedem Conſtantinopolitanam,& pro reſtitutione Ignatij legitimi Epiſcopi.

16. Nonum eſt Concilium Lateranenſe I. habitum anno 1123. Caliſto II. Summo Pontifice, & Henrico V. Imperatore. De numero Epiſcoporum non conſtat inter Authores. Coactum autem fuit pro recuperanda Terra Sancta contra Infideles, & pro componenda concordia inter Summum Pontificem & Imperatorem.

17. Decimum eſt Lateranenſe II. celebratum anno 1139. Innocentio II. Summo Pontifice, & Conrado III. Imperatore. Interfuerunt 1000. Epiſcopi. Cauſa eius congregandi fuit vt reſcinderentur acta cuiuſdam Anacleti Antipapæ, & vt ſuſtineretur Baptiſma collatum Infantibus ante vſum rationis, cuius valor ab aliquibus hæreticis impugnabatur.

18. Vndecimum est Lateranense III. celebratum anno Domini 1179. Alexandro III. Summo Pontifice, & Friderico I. Imperatore. Interfuerunt 300. Episcopi. Coactum autem fuit pro destruenda hæresi Albigensium, ac Valdensium, & pro destruendis Schismaticis Ordinatis per intrusos Pontifices.

19. Duodecimum est Lateranense IV. Innocentio III. Summo Pontifice, & Friderico II. Imperatore, anno 1215. Interfuerunt Episcopi 412. Causa eius fuit ad damnãdum hæreticalem errorem Abbatis Ioachim circa Mysterium Summæ Trinitatis, qui tamen non fuit formaliter hæreticus, eo quod omnia sua scripta subiecerit iudicio Sedis Apostolicæ approbanda, vel corrigenda; & ad damnandum peruersissimum dogma impij Almarici, vt videri potest *in cap. Damnamus 2. de Summa Trinitate, & fi. de Catholica*, quod est desumptum ex eodem Concilio. Alia etiam causa fuit pro moribus reformandis, & pro bello ineundo contra Saracenos, qui Terram Sanctam inuaserant.

20. Decimum tertium est Lugdunense I. celebratum anno 1245. Innocentio IV. Summo Pontifice, & Balduino II. Imperatore Constantinopolitano. Conuocatum fuit pro excommunicando Imperatore Friderico II. &

pro

pro suscipienda bellica expeditione ad Teram Sanctam. Interfuerunt 140. Episcopi.

21. Decimumquartum est Lugdunense II. celebratum anno 1274. Gregorio X. Summo Pontifice, & Rodulpho Imperatore. In hoc Concilio fuit expresse definitum, seu declaratum id quod semper Catholica Ecclesia professa fuerat circa Processionem Spiritus Sancti, videlicet Spiritum Sanctum æternaliter procedere ex Patre, & Filio, non tamquam ex duobus Principijs, sed tamquam ex vno Principio; non duabus Spirationibus, sed vnica Spiratione, vt videri potest in *cap. vnico de Sum. Trin. & fide Cath. in 6*, quod ex hoc Concilio desumptum est. Interfuerunt autem ex diuersis Christiani Orbis partibus Episcopi circiter 500.

22. Decimumquintum est Viennense in Gallia celebratum anno 1311. Clemente V. Summo Pontifice, & Henrico VII. Imperatore. Coactum fuit ad examinandam causam militum Templariorum, qui de'pluribus criminibus accusabantur; & ad extirpandas hæreses Beguardorum, & Beguinorum, &c. Ex hoc Concilio extant Decreta in Corpore Iuris, quæ dicuntur Clementinæ. Adfuerunt Episcopi 300.

23. Attento ordine temporis, nu-

merandum hic esset Concilium Constantiense, & Concilium Basileense; sed quia neutrum est simpliciter, & adæquate approbatum, ideo de vtroque sermo erit postea, quando omnia generalia Concilia adęquate approbata numerauerimus.

24. Decimumsextum Concilium est Florentinum, annno 1438. Eugenio IV. Summo Pontifice, & Imperatore Constantinopolitano Ioanne Paleologo, qui eidem concilio interfuit. Episcopi fuerunt 141. Coactum fuit pro componenda vnione inter Ecclesiam Latinam, & Græcam.

25. Decimumseptimum est Lateranense V. celebratum anno 1512. quod inceptum fuit a Iulio II. Summo Pontifice, & terminatum a Leone X. Maximiliano Imperatore. Numerus Patrum, qui huic Concilio interfuerunt fuit minor quàm fuerit in vllo alio Concilio generali; numquam enim ad 120. peruenit. Congregatum fuit pro destruendo Conciliabulo Pisano, quod absque authoritate legitima coactum fuerat, & in schismatica acta procedebat. Definita seu explicata fuit in eodem Concilio Catholica veritas, qua docemur Animam rationalem esse immortalem, nec vnam esse in pluribus hominibus, sed totidem numero quot sunt homines. In

eo-

eodem Concilio statuta sunt concordata inter Rom. Pontificem, & Galliæ Regem, spectantia præsertim ad præsentionem, & collationem Beneficiorum.

26. Decimumoctauum, & vltimum generale Concilium est Tridentinum, inchoatum anno 1545. & terminatum, anno 1563. tempore Summorum Pontificum Pauli III. Iulij III. Pij IV. & Imperatorum Caroli V. ac Ferdinandi I. ad destruendos Lutheri, aliorumque eius temporis hæreticorum errores, necnon pro morum reformatione:

27. Ista sunt OEcumenica, seu generalia Concilia authoritate Sedis Apostolicæ simpliciter approbata atque communiter recepta. Inter Concilia vero, quæ dicuntur partim approbata, & partim non approbata, numerantur potissimum ista tria, videlicet Francofordiense, Constantiense, & Basileense.

28. Francofordiense coactum fuit anno 794. Adriano I. Summo Pontifice, in Ciuitate Francofurti ad Mænum. Hoc Concilium confirmatum fuit ab Adriano quantum ad eam partem, in qua definiuerat Christum non esse Filium Dei adoptiuum; sed reprobatum fuit quantum ad alteram partem, in qua ex errore damnauerat Septimam Synodum.

29. Constantiense congregatum fuit anno 1414. tempore Schismatis, quo tres se gerebant tamquam Pontifices in Ecclesia, Imperatore Sigismundo. Causa eius celebrandi fuit ad extinguendum idem Schisma, & damnationem Vvicleffi, Ioannis Hus, ac Hieronimi de Praga. Fuit autem approbatum à Martino V. solum quoad vltimas Sessiones, & Decreta in materia fidei conciliariter statuta, secundum quæ recipitur ab omnibus Catholicis.

30. Basileense fuit inchoatum anno 1431. & per 18. fere annos continuatum. Hoc Concilium vtcumque in prima sui conuocatione legitimum fuerit, stat im tamen ac indebitam authoritatem sibi arrogauit supra Rom. Pontificem, desijt esse legitimũ, & habitum fuit tamquam Schismaticum conciliabulum, vnde omnia eius decreta rescissa sunt, exceptis tantummodo quibusdam dispositionibus circa Beneficia Ecclesiastica, quæ dispositiones approbatę fuerunt a Nicolao V. Summo Pontifice.

IN-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER PRIMVS.

TIT. I.

De Iure Personarum, ac primo de Summo Pontifice, de Cardinalibus, & Legatis.

1. PRæiactis in præcedenti titulo generalibus fundamentis, aggredimur singulariter Institutiones partium Sacri Iuris; & cum hoc versetur potissimum circa Personas, circa Res, circa Iudicia, circa crimina, & pœnas, vt diximus ab initio; exordimur à Iure Personarum: quia, vt dicitur in §. *fin. instit. de iure nat. gent. & ciu.* parum est Ius nosse, si personæ quarum causa constitutum est ignorentur.

2. Duo sunt vniuersalia genera Personarum pertinentium ad Ecclesiam vnum Laicorum, alterum Clericorum, ex *c. Duo sunt 7. 12. q. 1.* Clerici dicuntur, qui Ecclesiasticis Officijs sunt destinati per primam Tonsuram, aut per Ordi-

nes Ecclesiasticos: eamque denominationem accipiunt a gręca voce *κλῆρος*. quæ idem significat quod latinè *Sors*, vel *hęreditas*, eo quod in sui Ordinatione, vel assumuntur in hæreditatem Domini, vel assequntur hęreditatem in ipso, vt dicitur in *c. Cum secundum* 16. *de præb.* Laici vocantur, qui nullo Ordine Ecclesiastico, neque prima Tonsura sunt Ecclesiasticis muneribus deputati, vnde negotijs sæcularibus vacant: hanc autem denominationem desumunt a gręca voce *λαός*, quæ significat idem quod latinè *Populus*.

3 Totius Ecclesię Christi supremum in terris visibile Caput est Summus Pontifex, eiusdem Christi Vicarius, & Successor Petri Apostolorum Principis. Eius summa, dignitas, atque potestas sicut orta est immediatè de Iure Diuino ex *can. Sacrosancta* 3. *dist.* 22. & ex *can. quamuis vniuersæ* 4. *dist.* 21. ita etiam ab infallibili Spiritus Sancti lumine semper regitur, ne vnquam errare possit quotiescumque vel tamquam publicus Ecclesiæ Doctor, vel tanquam supremus Ecclesię Legislator aliquid definiat siue circa veritates fidei, siue etiam circa morum decreta, vt post antiquiores Patrum latè tradit *Bellar. lib.* 4. *de Rom. Pont. cap.* 3. *& seq.* Hinc Ecclesia Romana, quæ ab ipso immediatè regitur,

dici-

dicitur mater, & Magiſtra omnium aliarum Eccleſiarum, ex *c. fin. de foro compet.* itaut qui ſe ab illa ſeparauerit vel ſectando falsa dogmata, vel Eccleſiaſticam vnitatem ſcindendo, habendus ſit tanquam Hæreticus, aut Schiſmaticus, & ab Electorum numero prorſus extraneus, quemadmodum extrà Arcam Noe inuenti, diluuij vaſtitate conſumpti ſunt.

4. Sicut autem Chriſtus Dominus Apoſtolos habuit, & Petrus Coapoſtolos, atque Presbiteros, quorum opera Eccleſiam propagauit, & gubernauit: ità Summus Pontifex pro vniuerſali regimine totius Eccleſiæ habet Adiutores ſuos, & Aſſeſſores, qui vocantur Cardinales Sanctæ Rom. Eccleſiæ, eo quod ſint veluti Cardines eiusdem Eccleſiæ, vel quia ſpecialiter inſeruiunt Sedi Apoſtolicę, quæ Axis eſt, & Cardo aliarum Eccleſiarum, vt explicat *Gloſ. in Extrau. Execrabilis 4. de Prӕb. inter. comuni. v. Cardinalibus.* Illorum gradus, & ordo triplex eſt. Alij enim ſunt Epiſcopi Cardinales: alij Presbiteri: alij Diaconi. Epiſcoporum Cardinalium tituli olim 7. fuerunt. nempè Oſtienſis, Siluæ candidæ aliàs S. Ruffinæ, Portuenſis, Sabinus, Præneſtinus, Albanus, Tuſculanus, ad hunc finem primitus inſtituri vt ſingulis hebdomadæ diebus ſuper Altare Beati Petr

Miſ-

Missarũ solemnia celebrarent, vnde vocati quoque fuerunt Cardinales hebdomadarij, vt refert *Eman. Gonz. in c. His quæ XI. De Maiorit. & Obed.* Nunc sex sunt, quia Titulus S. Ruffinæ authoritate Callisti II. vnitus fuit Epicopo Portuensi. Tituli Presbiterorum Cardinalium sunt 50. Diaconorum autem sunt 14. ex Constit. 50. Sixti V. quæ incipit *Postquam verus ille.* Cardinalium dignitas est maxima infra Summum Pontificatum ex 15. constit. Eugenij IV., quæ incipit *Non mediocri*: faciunt enim quasi vnum Corpus cum Summo Pontifice, eo proportionaliter modo quo Canonici cum Episcopo, eiusque Coadiutores existunt in executione muneris Sacerdotalis. Vacante autem Sede sunt Pontificis Electores ex *c. Licet 6. de elect.* Et *c. vbi periculum 3. eod. in 6.* Plura circa dignitatem Cardinalitiam si quis scire desiderat, consulat *Cobell. in suo Tract. de notitia Cardinalatus, Barb. Iuris Eccl. lib. 1. cap. 3. & 4.* aliosque ab ipsis relatos.

5. Summo Pontifici in gubernanda Ecclesia, præter Cardinales, inseruiunt etiam Legati, & Nuncij, quo nomine ij veniunt, quibus committitur aliqua certa Ciuitas, vel Prouincia, vbi Personam Pontificis repræsentant, & Ordinariam Iurisdictionem exercent, vt constat ex toto Decretal. tit. *De off. Legati.*

Mul-

Multiplex autem est talium Legatorum species. Aliqui enim sunt qui dicuntur Legati de Latere, de quibus sermo est in c. *Decreto* 11. *Si quis Episcopus* 35. 2. *q.6 c. volentes* 8. *de Off. Legati*, alijsque Iuribus. Hoc nomen tribuitur tantum Cardinalibus quando mittuntur, quia scilicet cum Cardinales ex suo munere assistant Summo Pontifici, si contingat ipsorum aliquem mitti, dicitur mitti quasi de latere Summi Pontificis, vt explicat *Glos in c.*1. *De Off Legati v. Legationis*, & *Glos in c Excommunicatis* 9. *eod. Tit v. commissam*.

6: Alij sunt qui dicuntur simpliciter Nuncij, quod nomen tribui solet ijs, qui mittuntur a Summo Pontifice ad aliquam Prouinciam, seu ad aliquod negocium *cum potestate Legationis*, & non sunt Cardinales, de quibus sermo est in *c. Excommunicatis* 9. *& c. volentes* 8. *De Off. Legati*, eorumque exemplum est in Præsulibus qui mittuntur ad Principes. Non dicuntur autem mitti de latere, quia cum non sint Cardinales, non habent ex suo munere assistere Summo Pontifici. Si tamen de facto contingat, aliquem a Summo Pontifice ex Aula Romana mitti & mandatum ab eodem recipere viuę vocis Oraculo, mitti solet cum potestate Legati a Latere. Dixi *cum potestate Legationis*: quia si aliquis mitta-

mittatur ad Vrbem aliquam ſeu Prouinciam Eccleſiæ cum ſola iurisdictione ordinaria quoad temporale regimen eiuſdem Vrbis, ſeu Prouinciæ, & Cardinalis non ſit; is non dicitur Nuncius. ſed Gubernator.

7. Alij demum Legati ſunt, qui habent munus Legationis annexum ſuæ dignitati, & dicuntur Legati nati, quia ſcilicet per hoc ipſum quod illam dignitatem acquirunt, abſque alia ſpeciali deſtinatione fiunt ipſo Iure Legati, vt eſt exemplum in quibusdam Archiepiſcopatibus, qui habent ſibi annexam dignitatem Legationis, vt videre eſt in c. 1. *De Off. Legati c.* 1. *De apellat. & c.* 1 *vt lite pendente*.

8. Inter omnes iſtas Legatorum ſpecies, authoritas, & iurisdictio Legatorum de Latere maxima eſt, Non ſolùm enim poſſunt in ſua Prouincia id quod Epiſcopi in ſuis Diœceſibus; ſed amplioribus quoque priuilegijs potiuntur, vt fusè tractant Canoniſtæ in *tit. de Offic. Legati*, atque etiam colligi poteſt ex litteris Apoſtolicis, quę Legatis, aut Nuncijs dari ſolent cum mandato Legationis, & cum expreſſione poteſtatis, quæ ipſis communicatur. Videri poteſt Barb. lib. 1. Iur Eccl. cap. 5.

TIT.

TIT. II.

De Episcopis.

1. POst S. R. E. Cardinales, Legatos, & Nuncios qui Sedis Apostolicæ authoritatem repræsentant, consideranda venit dignitas Episcopalis, cuius Ordo maximus est in Ecclesia, vnde ipse Summus Pontifex sese appellat Episcopum, quando ab Ordine se denominat, vt notat Glos. in proemio sexti Decretalium *v. Episcopus.*

v. Multiplex autem est Episcoporum gradus in Ecclesia. Alij enim sunt qui dicuntur simpliciter Episcopi; alij Archiepiscopi, alij Primates, alij Patriarchæ. Episcopi vocantur qui pro spirituali regimine Ciuitatibus præsunt, ita dicti a gręca voce, quia sunt quasi superintendentes seu speculatores super populi, & Gregis sibi commissi mores, vitamque inuigilantes, vt explicat Isid. relatus a Gratiano in *c. Cleros* 2. *dist.* 21. *vers. Episcopus autem.*

3. Archiepiscopi sunt qui & habent gregem sibi subiectum, & præterea præsunt Episcopis vnius Prouinciæ, ita dicti a græca voce quia sunt quodamodo Principes Episcoporum, vt explicatur in cit. *c. Cleros vers. Inde Archiepiscopus.*

Di-

Dicuntur etiam Metropolitani, vt constat ex *c. 2. 6. q. 3.* quia Sedem habent in Ciuitate Capite vnius Prouinciæ, qualis ciuitas vocari solet Metropolis, quasi mater Ciuitatum. Episcopi autem eiusdem prouinciæ subiecti Archiepiscopo dicũtur eiusdem suffraganei vt videre est in *cit. c. 2. & in c. Suffraganeis 11. de Elect.*

4. Patriarchæ, & Primates si solam vocum significationem consulas, parum vel nihil inter se differre videntur: vtroque enim nomine significantur, qui & supra gregem sibi subiectum, & supra Episcopos, atque Archiepiscopos plurium prouinciarum potestatem habent, vt per se satis indicat ipsa nominum deriuatio: *Patriarcha* enim græcè idem significat, quod latinè *Patrum Princeps*, vt explicatur in cit. *c. Cleros vers. Patriarcha. Primas* autem est idem quod sedem habens in prima ciuitate, ex *c. Nulli 2. dist. 99.* quo nomine Ciuitates illæ appellatæ sunt, quæ reliquis plurium prouinciarum ciuitatibus dominabantur, in quibus sicut pro regimine sæculari instituta fuerat Præfectura, quæ ad plures pro uincias iurisdictionem extenderet; ita & pro gubernatione Ecclesiastica posita fuit Sedes Episcopalis, cui reliquæ plurium prouinciarum sedes subderentur, vt costat ex *c. Prouinciæ 1. dist. 99.*

5. Non

5. Non obstante tamen ea vocum in si gnificando similitudine vsus obtinuit, vt Patriarchæ nomen quibusdam tantum specialibus Primatibus tribuatur, relicto reliquis solo nomine Primatis. Præcipui autem illorum sunt Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus, infra Romanum Pontificem, qui non solum est Supremum in terris visibile Caput totius Ecclesiæ; sed est præterea specialis Episcopus Romanæ Vrbis, & Occidentalium Prouinciarum Patriarcha, quo nomine specialiter ipsi subditur Italia tota cum Insulis, Gallia, Anglia, Scotia, & Hybernia, Hispania cum Insulis fortunatis, & Balearibus, tota Germania Superior, & Inferior, Dalmatia, Illiricum, Bohemia, Polonia cum Liuonia, & Lituania, item Dania, Noruegia, & Suetia cum Insulis Scandiæ, Islandiæ, Gothiæ, aliarumque septemtrionalium, item Pannonia cum Transiluania, Bossina, & alijs, Africa, Numidia, & vtraque Mauritania, Cæsariensis, & Tingitana.

6. Infra Romanum Pontificem antiquitus fuit primus Alexandrinus, & secundus Antiochenus, vt patet ex *can. Sacrosancta* 3. *dist.* 22. satisque innuit Canon Concilij Niceni relatus in *c Mos antiquus 6.dist. 65.* Vtraque enim illa

se-

sedes fundata fuit à S. Petro, qui Antiochiæ per aliquod tempus personaliter sedit, & Alexandriam nomine suo Marcum misit; ac præterea in vtraque Ciuitate tunc temporis erant pro sæculari regimine Præfecturæ præcipuæ, circumiacentium regionum prouincijs ius dicentes, ad cuius regiminis similitudinem instituta fuit, vt diximus, Ecclesiarum Patriarchalium hierarchia. Ex qua etiam ratione factum est vt sedes Alexandrina Antiochenam præcederet, non obstante quod Antiochena fuerit à Petro personaliter instituta, & Alexandrina per Marcum; quia scilicet Præfectura Alexandrina erat Augustalis, & maioris dignitatis, quam Antiochena, vt habetur ex *ff. & C. de Offic. Præf. Augustal.*

7. Patriarchæ Alexandrino subdita fuit Ægyptus, Lybia, Pentapolis, & Ethiopia. Antiocheno autem Orientalis Ecclesia, quæ complectebatur Syriam, Assyriam, Mesopotamiam, Mediam, Parthiam, Persiam, reliquasque Asiæ partes vsque ad Indiam Orientalem.

8. Sedes Hierosolymitana, quamuis esset Apostolica, vtpote fundata per S. Iacobum, iura tamen Patriarchatus ab initio non habuit, imo subdita fuit Cæsareæ Metropoli Prouinciæ Palestinæ, vt constat ex *can. 7. Concilij Niceni,*

quam-

quamuis in signum honoris, eo quod in ea Vrbe iacta fuissent prima Christianæ Religionis fundamenta per Christi Domini Passionem,] & mortem, prædicationemque Apostolorum, ibidemque Sedem fixisset Iacobus Apostolus, suoque sanguine consecrasset; concessum fuerit, & cit. *can. 7. Concilij Niceni* confirmatum Hierosolymitano Antistiti, vt in Concilijs generalibus primum locum haberet infra Alexandrinum, & Antiochenum supra omnes Metropolitas.

9. Intra hos honorariæ præeminentiæ fines se cohibuit Hierosolymitanus vsque ad Concilium Ephesinum, à quo impetrare curauit iura Patriarchatus, productis insignibus suæ Ecclesiæ prærogatiuis; irrito tamen conatu, resistente præsertim Cyrillo Alexandrino, ne aliquid decerneretur contra Canonem Concilij Niceni, vt tradit S. Leo Papa in sua Epistola 62. ad Maximum Antiochenum: ex qua etiam ratione idem S. Pontifex reprobauit decretum editum à Patribus Concilij Calcedonensis post 20. annos subsecuti, quo Sedes Hierosolymitana, declarata fuit Patriarchalis, attributis ei tribus Palæstinis, ab Antiocheno Patriarchatu detractis: & quamuis idem Calcedonense decretum fuerit approbatum in quinta Synodo: attamen nec eam approbationem confirma-

matam fuisse à Summo Pontifice clare colligitur ex responsis Nicolai 1. ad quæsita Bulgarorum *cap.* 92. vbi Sedes primarias verè Patriarchales dicit esse tantum Romanam, Alexandrinam, & Antiochenam; Hierosolymitanam autem esse solo nomine, & quoad signa honoris Patriarchalem, seruata propria dignitate Metropoli, iuxta Canonem Concilij Niceni. Tandem successu temporis, cum aliud circumstantiæ suaderent, in Concilio Lateran. IV. confirmata fuit ea dignitas ab Innocentio III. vt constat ex *c. Antiqua* 23. *De priuilegijs*, quod est ex eo Lateran. Concilio desumptum, vbi etiam decernitur, vt Sedes Hierosolymitana sit quarta Patriarchalis infra Constantinopolitanam, Alexandrinam, & Antiochenam.

10. Similibus fere gradibus ad Patriarchatum ascendit Episcopus Bizantinus, qui fuit ab initio suffraganeus Metropolitani Heracliensis in Thracia, vt constat ex Galasij *epist.* 1?. *ad Acacium*. Sed cum postea Bizantio facta esset ingens accessio dignitatis, translatione Imperij per Constantinum, à quo Constantinopolis vocatum est; multum etiam præcellentiæ accessit eius vrbis Episcopatui, itaut in Concilio Constantinopolit. 1. decretum illud editum fuerit: *Episcopus Constantinopolitanus habeat priores*

ho-

honoris partes post Romanum Episcopum, eo quod Constantinopolis sit noua Roma. Huic tamen decreto (siue per illud vere tribuerentur iura Patriarchatus, siue solum concederetur honoraria praeminentia, quemadmodum olim concessa fuerat Hierosolymitano) restitit Romana Sedes, quæ illius Concilij ea solum approbauit, quæ contra Macedonium definiuerat, vt constat ex *epist. 31. S. Gregorij lib. 6.*

11. Similem quoque exitum sortita est constitutio Concilij Calcedonensis, qua, & Patriarchalis potestas, & supra reliquos Patriarchas infra Romanum Pontificem preeminentia Constantinopolitanæ Sedi concessa fuit, attributis ei Diœcesibus Thraciæ, Ponti, & Asiæ; cui constitutioni constanter quoque obstitit S. Leo Canonum Nicenorum fortissimus Custos, vt patet ex eiusdem litteris 53. & 54. datis ad Imperatorem, & ad Anatolium Constantinopolitanum Antistitem, qui voluntati Sancti Pontificis aquieuerunt. Successu tamen temporis, quidam Anatolij Successores, quod hactenus per Conciliorum decreta firmatum non fuerat, obtinuerunt per Imperatorum leges, quibus, adhęrendo prædictis decretis Concilij Constantinopolitani, & Calcedonensis, statutum fuit, vt Episcopus Constanti-

no-

nopolitanus primus esset inter Patriarchas infra Summum Pontificem, vt videre est *in Authent. de Ecclesiast. titulis §. Ideoque sancimus. collat. 9.*, quod statutum vtcumque fuerit omni validitate vacuum, ansam tamen præbuit pluribus Constantinopolitanis Præsulibus iura sibi Patriarchalia conseruandi. Tandem post omnes istos irritos conatus, variatis post aliquot sæcula circumstantijs, Constantinopolitanæ Sedi primus ille, infra Romanum Pontificem, Patriarchalis dignitatis gradus indultus fuit à legitima Potestate, decreto Innoc. III. in Concil. Lateran. IV., quod refertur in supra cit. *c. Antiqua 23. de priuilegijs*, vbi etiam specialia quædam Patriarchalium quatuor Sedium priuilegia recensentur.

12. Præter hos quatuor primarios Patriarchas, dantur etiam in Ecclesia Primates aliqui, quibus ex recepta loquendi consuetudine nomen Patriarchæ tribuitur. Quinam autem illi sint, & in quibus regionibus, videri potest distinctè narratum apud *Azor. Inst. moral. p. 2. lib. 3. cap. 35.*

TIT.

TIT. III.

De potestate Episcoporum.

1. HIs circa varios Episcoporum gradns prælibatis, vt nonnihil etiam circa ipsorum iura, & potestatem breuiter explicetur; notandum est eos omnes differre in aliquibus, in aliquibus conuenire. Pro quibus sciendum est, Episcopalem potestatem in vniuersum reduci ad tria membra. Quędam enim Episcopo competunt ratione Ordinis: quædam ratione iurisdictionis: quædam ratione dignitatis. Ita *Ant de Butr. in cons. 19.*, quod fuisse sæpius approbatum à supremis Vrbis Tribunalibus, testatur *Fagn. in c. dilectus 18. de eff. Ord. num. 5.*

2. Ratione Ordinis ea competunt, quæ numerātur in *c. quamuis 4. dist. 68.* videlicet, esse Ordinarium Ministrum Sacramentorum Confirmationis, & Ordinis, Chrisma conficere, sacrare Oleum Infirmorum, quæ sunt de Iure Diuino, seu ex Institutione Christi Domini annexa Ordini Episcopali: item competit Virgines consecrare, Templa, Altaria, Sacella, Vasa, & Vestes; quæ de Iure Canonico sunt Episcopis reseruata.

3. Ratione Iurisdictionis omnia reliqua competunt, quæ spectant ad regimen subiecti Gregis, qualia sunt v. g. beneficia conferre, causas audire, punire delicta, Synodum cogere, aliaque similia. Vbi obiter pro intelligentia Sacrorum Canonum notandum est, inter huiusmodi spectantia ad Iurisdictionem Episcopalem generice acceptam aliqua dari, quæ speciali vocabulo dicuntur pertinere ad legem Diæcesanam; aliqua autem, quæ specialiter quoque pertinere dicuntur ad legem iurisdictionalem, de qua diuisione sermo est in *cit.c.Dilectus* 18. *de off. Ord.* alijsque Iuribus. Ad legem Diæcesanam spectare dicuntur, quæ non extenduntur ad Regulares quamuis cęteroquin non exemptos à potestate Episcopi, seu in quibus Episcopus obligare non potest Regulares, sed Clericos tantum sæculares, vt tradunt Doctores ex *c.*1.10.*q.*1. Quæ autem extēduntur etiam ad Regulares non exemptos, dicuntur pertinere ad legem iurisdictionalem. Videatur *Azor.p.*2.*Inst.mor.lib.*3.*cap.*32., vbi exponit in particulari quænam sint in quibus Episcopus possit aut non possit Regulares non exemptos obligare.

4. Demum ratione dignitatis Episcopo conuenire dicuntur ea, in qui-

bus

bus nec Episcopalis Ordo, nec vlla Iurisdictio exercetur; sed sunt potius quædam signa honoris, aut priuilegia dignitatis Episcopalis.

5. Circa potestatem Ordinis, eidemque Ordini annexa de Iure Diuino, vnus alio Superior Episcopus esse non potest, quemadmodum circa potestatem Presbyteratus vnus Presbiter alio superior esse nequit: Omnes enim æqualiter possunt valide ministrare ea Sacramenta, quorum sunt Ordinarij Ministri, puta omnes Presbyteri æqualiter valide consecrare, omnes Episcopi æqualiter valide ministrare Sacramenta Confirmationis, & Ordinis, & sic de reliquis Iure Diuino annexis Ordini Episcopali, quæ per potestatem mere humanam à nemine auferri possunt, nec vllatenus limitari quoad actus validitatem. Dixi *quoad actus validitatem*; secus enim est quoad licitum potestatis vsum, qui per potestatem humanam coarctari potest, imo & in totum suspendi, vt accidit quando infligitur pœna suspensionis, de qua sermo est in pluribus iuribus sub *tit. de sent. excomm.*, & etiam extra casum suspẽsionis limitatur in particularibus Episcopis quoad subditos suos, quibus tantummodo regulariter ministrare licite possunt Sacramenta Confirmationis, & Ordinis, vt suis locis infra notabitur,

vbi de his Sacramentis ſermo erit. Quare quoad hoc vnus Epiſcopus ampliorem habet poteſtatem quam alius, pro maiori amplitudine Diœceſis, & numero ſubditorum. Idem procedit in reliquis ex Inſtitutione Canonica pendentibus à poteſtate Ordinis Epiſcopalis, quæ illud inſuper habent, vt pendeant ab humana poteſtate Eccleſiaſtica etiam quoad actus validitatem, quia Eccleſia poſſet Epiſcopum priuare facultate validè conſecrandi Templum, vt probat *Barb. Iur. Eccl. lib. 1. cap. 11. n. 107. ex c. Eccleſiis 3. diſt. 68.* & ex *c. Eccleſiis* 18. cum duobus ſeqq. *de conſecr. diſt. 1.*, vbi Eccleſias ab Arrianis Epiſcopis conſecratas, iterum conſecrari præcipitur. Idem dic de reliquis ſimilibus.

6 Circa poteſtatem iuriſdictionis maior eſt in ſupradictis Epiſcoporum gradibus inæqualitas. Id vt clarius eluceſcat, notandum eſt totam eiuſmodi poteſtatem Epiſcopalē conſiderari poſſe, vel in ordine ad perſonas, vel in ordine ad res, ſuper quibus exercetur.

7 Perſonæ eidem poteſtati ſubiectæ ſunt quotquot exiſtunt intra fines Diœceſis Epiſcopalis, niſi per ſpeciale priuilegium ſint exemptę, ſiue ſint Clerici, ſiue Laici: cum eo tamen inter vtroſque diſcrimine, quod Laici ſubdantur

tan-

tantùm in ijs, quæ concernunt Animarum, & quoad causas, & delicta spectantia ad Tribunal Ecclesiasticum, à quo puniri possunt Ecclesiasticis pœnis atque censuris; at Clerici subiecti sint etiam quoad causas ciuiles, & omnia crimina, pro quibus iudicari non possunt à potestate laica, vt inferius exponetur, vbi de Immunitate sermo erit.

8. Res eidem Iurisdictioni subiectæ sunt Ecclesiæ, Parochiæ, Monasteria, Xenodochia, aliaque pia loca, nisi specialiter exempta sint, vt constat ex *toto tit. de religiosis domibus in 3. Decretal.* Item res, & iura eorundem locorum: necnon beneficia omnia intra propriam Diœcesim existentia, quorum institutio, & destitutio, hoc est collatio, & priuatio de iure communi ad Episcopum pertinet, exceptis ijs, quæ Summo Pontifici reseruata sunt, aut ex consuetudine, vel priuilegio alteri inferiori Collatori, iuxta textum *in c. nullus omnino 11. 16. q. 7.* de qua re etiam infra recurret sermo in hac prima parte Institutionum, vbi de Ecclesiàsticis beneficijs tractabitur, & in secunda parte, vbi agetur de rebus Ecclesiasticis.

9. In his omnibus omnes Episcopi cõueniunt quoad propriam Diœcesim. Illud tamen discriminis est inter ipsos, quod simplices Episcopi eam totam iurisdictio-

ctionem habeant limitatam finibus Diœcesis, extra quam ius dicentibus non paretur impunè, *ex c. 2. de constit. in 6.* At Archiepiscopi iurisdictio pluribus in casibus expressis in iure extenditur [1] etiã extra propriam Diæcesim, tùm super Episcopos suffraganeos, tùm super subditos Suffraganeorum suorum, tùm super res Suffraganeorum potestati subiectas.

10. Quod attinet ad Episcopos Suffraganeos, potestatis est Archiepiscopalis ipsos cogere ad Prouinciale Concilium quolibet saltem triennio, iuxta præscriptum *Trident. sess. 24. de reform. cap. 2.* eidemque præesse, vt colligitur *ex c. 1. dist. 34.* Item curare debet Archiepiscopus vt Suffraganei apud suas Ecclesias resideant, & super eorum absentiam inquirere, itaut si eos absque legitima causa non residere repererit, debeat applicare fructus fabricę Ecclesiæ, aut pauperibus loci, & crescente contumacia denunciare Summo Pontifici, vt decernitur à *Trident. sess. 23. de reform. cap. 1.*, & à Pio IV. in Constit. 10. quæ incipit *De salute Gregis*. Præterea ad Archiepiscopum spectat curare, vt Suffraganei suo munere ritè fungantur, debitamque iustitiam suis subditis administrent, de quibus iuribus alijsque plurimis videri potest *Quaranta in summa*

Bul-

Bullarij v. Archiepiscopi authoritas, vbi plures casus enumerat, in quibus Archiepiscopi authoritas extenditur supra Suffraganeos.

11. Vnum inter reliqua notandum est, de iure recentiori aliqua esse derogata à potestate, quæ antiquitùs Archiepiscopo competebat. Eius generis est potestas confirmandi Electum in Episcopum, de qua sermo est *in c. cum dilectus 32. de elect.* alijsque iuribus. Eiusdem quoque generis est authoritas eligendi Episcopum pro casu, in quo ab inferioribus electoribus celebrata non fuisset electio intra tres menses iusto impedimento cessante, quæ authoritas concedebatur in *c. ne pro defectu 41. de elect.* & in c. *Quamquam 18. eod. in 6.* quamuis non ita semper in more fuerit, antiquiori siquidem tempore in prædicto negligentiæ casu potestas eligendi non deuoluebatur ad Archiepiscopum, sed ad Papam, vt constat ex *c. dilectus filius 12. de concess. præben.* Nunc tamen vniuersaliter neque potestas confirmandi electum in Episcopum, neque potestas ipsum eligendi in vllo casu Archiepiscopo competit: nam prouisio omnium Ecclesiarum Cathedralium de iure communi est Summo Pontifici reseruata, vt videre est in Regulis Cancellariæ Apostolicæ; & etiam pro ijs locis, in quibus

adhuc seruatur antiquus modus eligendi Episcopum per suffragia Capitularium, vt in pluribus Germaniȩ Ciuitatibus, electionis factȩ confirmatio vnicè spectat ad Summum Pontificem, vt patet ex Bulla 1. Nicolai V. *Ad Sacram*, in qua continentur Concordata Germaniȩ.

12. Eiusdem demum generis, omissis reliquis, est potestas iurisdictionis Ordinariæ, quam de iure antiquo habebat Archiepiscopus cognoscendi, & iudicandi causas etiam criminales Suffraganeorum suorum, exceptis quibusdam causis reseruatis, vt colligitur ex *c. quia cognouimus* 6.10.*q*.3. at de iure recentiori statuto à *Trident.sess*.24. *De reform. cap*. 5. causæ maiores criminales contra Episcopum, quæ depositione, aut priuatione dignæ sint, ab ipso tantum Summo Pontifice cognoscuntur, & terminantur; causæ autem criminales minores in Concilio tantum Prouinciali, vel à deputandis per Concilium Prouinciale.

13. Quod attinet ad subditos Suffraganeorum, quamuis non sint propriè subditi Archiepiscopo, adhuc tamen in quibusdam articulis potest Archiepiscopus super ipsis iurisdictionem aliquam exercere, vt habetur in *c. Pastoralis* 11.*de off. Ordin*. Eiusmodi autem articu-

ticuli ad quatuor potissimum capita reducuntur. Primum est in concernentibus totam Prouinciam, vt ex pluribus iuribus probat *Quaranta in cit summa Bullarij vers.20.n.* 23. Alterum est in casu appellationis, quam subditi Episcoporum interponere possunt ab Episcopis ad Archiepiscopos, ex *c. Romana 3. de appellation. in 6.c.duo simul 9. & c Pastoralis 11. de off. Ordin.* exceptis quibusdam causis grauioribus, qualis est v. g. causa Sanctæ Fidei, in qua appellatur ad Papam, vt sumitur ex *c. maiores 3. de Baptis.* ac decisum fuisse à Sacra Congregatione Cardinalium negotijs Episcoporum, & Regularium præpositorum die 23. Nouemb. 1582. refert *Barb. Iur. Eccl. lib. 1. cap. 7. n. 65.* Tertium est in casu visitationis, in quo potest exigere procurationem à subditis Suffraganeorum, ex *c. cum ex officij 16. de præscrip.* eorumque confessiones audire, ex *c. fin. de censib. in 6.* non tamen dispensare iuxta aliquos Authores, nec ordinare, aut concedere litteras dimissorias, nec exercecere in subditos Episcoporum iurisdictionem fori contentiosi, preterquam in criminibus notorijs, & contra impedientes eius iurisdictionem, vt tradit *Barb. in cit. cap. 7. n. 83. & seqq.* Vltimum est in casu vacantis Ecclesiæ suffraganeę si quando eadem administrari non pos-

sit, aut negligenter non administretur per Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, aut per vllum alium, de quibus alijsque pluribus videatur idem *Quaranta in summa cit v.Archiepiscopi authoritas, &* *Barbos.in cit.cap.7.lib.1 Iur.Eccl.*

14. Quod pertinet ad res potestati Episcoporum subiectas, quales sunt Ecclesiæ &c. habet etiam nonnumquam Archiepiscopus aliquam iurisdictionem in ipsas, vt puta in prædicto casu vacantis Ecclesiæ legitimis administratoribus destitutæ; necnon in casu visitationis, quam tamen ab Archiepiscopo faciendam non esse, nisi causa cognita, & probata in Concilio Prouinciali, statutum est à *Trid sess.24 de reform. cap.* 3. Vide prædictos Authores in locis citatis, aliosque ab ipsis relatos.

15 Ex hactenus dictis efficitur Archiepiscopos præeminere simplicibus Episcopis etiã quoad signa honoris, & priuilegia dignitatis, quod est tertium ex ijs, ad quæ supra diximus reduci quidquid Episcopis competit. Quæ autem sint in particulari talia honoris signa ac priuilegia, videri potest fusè narratum apud cit.Barb.ibid.n.103. & seqq., aliosque ab ipso citatos.

16. Hactenus dicta de Archiepiscopis relate ad Episcopos Suffraganeos, intelligenda proportionaliter sunt etiã

de

de Primatibus, ſeu Patriarchis relatè ad Archiepiſcopos, eorumque ſuffraganeos Prouinciarum ſuarum: habent enim ſimilem reſpectu omnium ipſorum iuriſdictionem Ordinariam, vnde præſunt illis omnibus in Nationali Concilio, eorundem negligentiam ſupplent, ius habent viſitandi, appellationes admittunt, & cognoſcunt, quas ſubiectorum Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum ſubditi ab ipſis Archiepiſcopis, & Epiſcopis interponere poſſunt ad ipſos. Quinimo hac in re multi Doctores aſſerunt, illud inſuper priuilegij competere Patriarchis, quod quamuis cæteroquin de iure communi appellatio non interponatur omiſſo medio, ſed gradatim, hoc eſt ab Inferiori ad immediatum Superiorem, puta ab Archidiacono, ſeu alio inferiori Iudice ad Epiſcopum, ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum &c. attamen appellatio ad Patriarcham interponi poſſit, etiam omiſſo medio, in omnibus ſuarum Prouinciarum locis, de qua re videri poteſt *Abb. in c. antiqua 23. de priuileg. n. 7. & 8. & Barb. Iur. Eccl. lib. 1 cap 6. n. 39* ſaluis tamen appellationibus ad Sedem Apoſtolicam interpoſitis, quibus eſt ab omnibus humiliter deferendum, vt dicitur in *eod. c. antiqua*, vbi etiam in ſignum dignitatis conceditur quatuor primarijs Patriarchis, vt

vbique antè se Crucem èlatam facere possint deferri, præterquam in Vrbe Romana, & vbicumque Summus Pontifex præsens extiterit, aut eius Legatus vtens insignijs Apostolicæ potestatis. Reliqua videri possunt apud *Barb.in cit.cap.6.*

17 Illud tamen notandum hic quoque est, quod paulo ante de Archiepiscoporum potestate notabamus, videlicet aliqua reperiri in antiquis Canonibus Patriarcharum potestati concessa, quæ nunc ipsis prohibita sunt, & recentioribus iuribus derogata. Eius generis est confirmare electos in Archiepiscopos Prouinciarum suarum, necnon ipsos eorumque Suffraganeos ex causa deponere, vt videre est in *c.quod suspecti* 15. 3.*q*.5. item Pallium largiri Archiepiscopis sibi subiectis, ex cit. *c. antiqua* 23. *de priuileg.&c.* quæ tamen nunc in vsu non sunt: quia institutio, & confirmatio omnium Ecclesiarum Episcopalium est Summo Pontifici reseruata per secundam regulam Cancellariæ; quemadmodum eidem reseruata quoque est potestas deponendi Episcopos per statutum *Trident.sess* 24.*de reform. cap.* 5. & Pallium Archiepiscopis à Summo tantùm Pontifice conceditur, vt notat *Azor. inst.mor p.2.lib.3.cap.34. q* 4. Reliqua de Patriarcharum dignitate, & priuilegijs videri possunt apud cit. *Barb. lib.* 1.

Iur.

Iur. Eccl cap. 6. & apud Azor. in cit. p. 2 lib 3. cap. 35 & 36.

18. In tanta tamen potestatis diuersitate, quam supradictis Episcoporum gradibus competere visum est, illud omnibus, & singulis est commune, vt in Ecclesia sibi commissa eam pastoralem sollicitudinem habeant, quæ decet positos à Spiritu Sancto regere Ecclesiam Dei, ex *cap. 20. Actuum Apost.* Eiusmodi autem sollicitudo ad duo potissimum generalia capita reduci potest. Primum est in ijs, quę pertinent ad Diuinum Cultum, Religionemque Christianam conseruandam, & augendam. Alterum est in regendis, & pascendis Ouibus sibi commissis, & ad æternam salutem perducendis, Videri potest *Barb. in cit lib. 1. Iur. Eccl. cap. 11.* vbi fuse numerat in particulari ea, in quibus hoc vtrumque sollicitudinis pastoralis caput ab Episcopis exercendum est.

19 Quod si contingat Episcopum aliquem vel senectute impediri, vel infirma corporis valetudine ab executione prædicti muneris pastoralis, solet frequenter ex causa eiusmodi impedimenti dari Episcopo Coadiutor, per quẽ populo cõsulatur in ijs quæ pertinent ad regimen Episcopale. Eius tamen Coadiutoris institutio non potest fieri sine authoritate Sedis Apostolicæ, etiamsi

ad

ad tempus fiat, cum pertineat ad causas maiores Summo Pontifici reseruatas, iuxta textum expressum in *c. Vnico. de Clerico ægrotante in 6.* Quod multo magis locum habet si dandus sit Coadiutor cum futura successione, quod non aliàs fieri decernitur *à Trid. sess. 25. de refor. cap. 7.* quam ea causa prius diligenter à Sanctissimo Rom. Pontifice sit cognita, & qualitates omnes in illo concurrere certum sit, quæ à Iure, & decretis eius Sanctæ Synodi in Episcopis, & Prælatis requiruntur; aliàs concessiones super his factæ subreptitiæ esse censeantur. Quam autem potestatem, & authoritatem habeat Coadiutor datus Episcopo cum futura successione, videri potest in Decreto Sacræ Rituum Congregationis die Iouis 31. Ianuar. 1561. quod refert Prosp. de Augustino in addition. ad *Quaran. in Summa Bullarij V. Archiepiscopi authoritas* post num. 12.

20 Vt per prædictam pastoralem sollicitudinem omnibus populis, quantum fieri posset, consuleretur, cum cæteroquin Episcopalis Sedes nonnisi in maioribus Ciuitatibus esset, ex *cap. 1. de Priuileg.* ideo consuetudo fuit antiquitus in Ecclesia, vt in reliquis pagis, & Oppidis præficerentur Sacerdotes cum potestate quadam Episcopali, limitata tamen; vnde nec confirmare poterant, nec

nec Chrisma conficere, nec Ecclesias Altaria aut Virgines consecrare; nec Ordines maiores conferre, nec pœnitentes publicè in Missa reconciliare, nec formatas cuilibet Epistolas mittere, vt probat textus in *cap. Quamuis 4 dist. 68.* Cætera autem Episcopalia munia obire poterant, vnde vocati fuerunt Chorepiscopi, appellatione desumpta à græca voce χώρη, quæ idem significat, quod latine Pagus, vel Oppidum, quasi essent quidam Pagorum Episcopi, cum ea potestate, de qua dictum est, constituti. Successu tamen temporis, ambitione crescente, cum non contenti finibus suis etiam ad ea Episcoporum Officia, quæ sibi concessa non erant, manus immitterent; ideo meritò eorum vsus ab Ecclesia sublatus est, vt constat ex *c. Chorepiscopi 5. dist. 68.* aliterque consultum populis illis per Vicarios, aut Archipresbiteros, aliasue Dignitates Episcoporum potestati subordinatas.

TIT. IV.

De Episcoporum Electione.

1. INgressus ad Episcopale munus, de quo in præcedenti tit. dictum est, habetur per Electionem, Confirmationem, & Consecrationem, de

de quibus singulis multa in Sacris Canonibus statuta sunt.

2. Quod attinet ad electionem, diuersimode ea diuersis temporibus in Ecclesia celebrata fuit. Primi enim Episcopi, post Apostolos, immediatè fuerunt ab ipsis Apostolis constituti, quibus vita functis, expresso, vel tacito Romanorum Pontificum consensu, ad quos ius eligendi Episcopos pertinebat, exerceri cæpit electio à Clericis cuiusque Ecclesiæ Cathedralis conuenientibus in vnum. Qua etiam in re non semper idem mos seruatus fuit. Aliquando enim pro electione à Clericis facienda requisitum fuit populi testimonium de vita, & moribus eligendi, vnde est illud Tertulliani in *Apolog. c. 39. Præsunt probati quique seniores honorem istum non pretio, sed testimonio adepti*. Aliquando electio pertinuit ad solum Clericorum conuentum, laicis prorsus exclusis, ex *c. Nullus* 1. *c. Adrianus* 2. *c. Non est permittendum* 6. alijsque *dist. 63*.

3. Ad extremum tota eligendi potestas deuoluta fuit ad Collegium Canonicorum Cathedralis Ecclesiæ, exclusis reliquis non solum laicis, sed etiam Clericis quamuis Beneficiarijs eiusdem Ecclesiæ, isque modus eligendi diu durauit in Germania, Anglia, Polonia, Italia, Gallia, & Hispania, do-

nec Summi Pontifices iustis de causis reseruauerunt sibi prouisiones omnium Ecclesiarum Patriarchalium, & Episcopalium, vt supra dictum est *ex 2. Reg. Cancellar* relicto tantum ex concessione Pontificia pluribus Principibus iure seu potestate nominãdi Episcopos in suis regnis: exceptis tamen ijs Germaniæ ciuitatibus, pro quibus vigent concordata Germaniȩ statuta in Bulla 1. Nicolai V. *Ad Sacram*, quorum vigore adhuc seruatur ibidem modus eligendi Episcopum per suffragia Canonicorũ Capitularium, circa quem modum procedunt plerique Canones, qui sunt in libris Decretal. sub tit. *De electione*.

4. Vbi igitur seruandus sit ille modus eligendi, ex eorundem Sacrorum Canonum prȩscripto, Canonici Electores procedere possunt ac debent in electione Episcopi, vel per inspirationem, vel per compromissum, vel per scrutinium, ex *c. Quia propter 42. de Elect.* Per inspirationem dicitur electio fieri, quando nullo prȩcedente tractatu, quasi Spiritus Sancti impulsu Electores omnes in vnum conueniunt, eundemque concorditer nominant in Sponsum Ecclesiȩ. Per compromissum celebratur electio, quando à toto Electorum Collegio eligitur vnus, aut plures viri idonei tamquam Arbitri, in quos

tota

tota eligendi potestas mansferatur, itaut quem illi elegerint sit ab omnibus acceptandus, ex *c. Causam* 8. *& cit. cap. Quia propter* 42. *de elect.*

5. Per scrutinium denique fit, cum præsentibus omnibus, qui debent, & volunt, & possunt commode interesse, assumuntur tres de Collegio fide digni, qui secrete, & sigillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in scriptis redacta mox publicent in communi: quo facto, & collatione habita ille censeri debet electus, in quem omnes, vel maior, & sanior pars Electorum consentit, ex eod. *c. Quia propter*: consensus enim maioris, & sanioris partis Capituli censetur consensus totius Capituli, ex *cap.* 1. *De his quæ fiunt à maiori parte Capituli*, *& l. quod maior* 19. *ff. ad Municipal.*

6. Quod si contingat aliquem illorum, qui ius eligendi habent, absentem esse, is vocandus est, si commode possit, ex *c. in Genesis* 55. alijsque *De elect.* Quod si ea vocatio sine legitima causa omissa fuerit, & Electio celebretur aliquo Electore contempto, poterit ille agere vt annulletur talis electio à Superiore, ad quem eius confirmatio pertineret, vt expresse desumitur, ex *c. Quod sicut* 28. *de elect. & cap. Bonæ memoriæ* 36. *Eod.* Debet enim vnicuique ius suum

ser-

seruari ad regulas æquitatis, cui mirum in modum Ecclesiasticæ leges studuerunt. Potest tamen Elector ille non vocatus renunciare contemptui, & propter bonum pacis consentire Electioni iam factæ; in quo casu electio a superiore annullanda non erit, si cæteroquin sit Ecclesiæ vtilis, & canonica, ex cit. *c. Quod sicut*.

7. Huic eidem singulorum iuri seruando, quantum Ecclesiæ vtilitas patitur, datum est, vt si quando Elector aliquis absens sit in loco, vnde commode possit debeatque vocari, sed iusto aliquo impedimento detineatur ne venire possit; ius habeat constituendi Procuratorem, qui eius nomine suffragium det in scrutinio, ita tamen vt (saltem sine consensu Capitularium) in Procuratorem non assumatur nisi vnus aliquis de Capitulo, juxta textum expressum in cit. *cap. Quia propter 42. de elect. & c. Si quis 46. eod. in 6.* In quo casu Procurator ille duo suffragia dabit, vnum nomine proprio, alterum nomine procuratorio, vni eidemque personæ, vt præcipitur in eod. *cap. Si quis*, quia vtroque nomine tenetur eligere quam indicat digniorem: nisi tamen constitutus sit Procurator cum speciali mandato dandi suffragium certæ personæ; tunc enim suffragia licite diuidet, vnum diuidet tamquam

Pro-

Procurator illi certæ personæ pro qua habuit speciale mandatum, alterum alteri nomine suo, ex eod. *cap. Si quis §. Porro cum vnus.*

8. Circa qualitatem personę eligendæ, illud specialiter attendendum est, ne aliqua eligatur, quæ laboret impedimento Canonico. Duplicis autem generis numerantur eiusmodi impedimenta. Aliqua enim sunt in quibus, nec solet, nec debet dispensari, quia impediunt vtilem, & honestam administrationem Prælaturæ, qualia sunt imperitia litterarum, infamia nominis, aliaque multa quæ recensentur in *cap. Qui in aliquo* vlt. *dist.* 51. Alia autem sunt, quæ eandem administrationem non impediunt, vnde potest in illis, ac solet à Superiore dispensari, vt v.g. defectus natalium *cap. Innotuit* 20. *de elect.* vinculum alterius Episcopatus, *cap. vlt. de postulat. Prælator.* aliaque plura, quæ videri possunt apud *Ioan. Andr. in eod. c. vlt.*

9. Laborans aliquo primi generis impedimento nullatenus nominari potest ad Prælaturam: laborans autem impedimento secundi generis, eligi non potest, sed postulari, hoc est non potest ab Electoribus nominari cum verbo *Eligo*, sed solum cum verbo *Postulo*, ex *cap. vnico de postulat. Prælat. in*

6. De-

6. Debet enim à Superiore peti dispensatio pro impedimento canonico, quo laborat persona nominata, quæ petitio dispensationis indicatur per verbum, *Postulo*.

10. Quemadmodum autem cum per viam Electionis proceditur, ille censetur legitimè electus, in quem omnes, vel saltem maior, & sanior pars Electorum consenserit; ita pariter cum proceditur per viam postulationis, ille censetur legitime postulatus in quem maior & sanior pars totius Capituli conuenerit: nisi tamen electio cum postulatione concurrat, hoc est itaut vna pars suffragiorum Capituli postulet vnam personam, & alia pars eligat aliam: in quo casu vt præualeat postulatio requiritur vt postulantes sint saltem duæ tertiæ partes Capituli, sicut contingeret v. g. si ex 15. Canonicis, 10. postularent vnam personam, & 5. eligerent aliam. Si enim postulantes talem numerum non adequent, & eligentes excedant vnam tertiam partem Capituli, præfertur Electio, vt decernitur in *c. scriptum* 40. *De Elect.* qui casus est specialis, in quo prefertur id quod fit a minori parte Capituli, cum in ceteris communiter actus Capitularis non valeat, nisi qui a maiori Capituli parte decretus est. Cuius ratio esse potest: quia postulatio est mo-

modus prouidendi extraordinàrius qui nititur gratia ex *c. Bonę memorię* 3 & *c. Postulationem* 5. *De postulat. Prælat.* Electio autem est modus prouidendi ordinarius, & magis in Iure fundatus: minus igitur requiritur, vt electio præualeat contra postulationem, quam vt vna electio præualeat contra aliam electionem: atqui vt vna electio præualeat contra aliam electionem requiritur, & sufficit vt illi consentiat maior pars Capituli: ergo vt electio præualeat contra postulationem sufficit minus quam maior pars Capituli, & ideò statutum fuit vt in tali casu sufficiat eligentes excedere vnam tertiam partem Capituli.

11. Electio, de qua hactenus dictnm est, consistens in suffragijs expressis per verbum *Eligo*, est electio lato modo sumpta. Cæterum electio propria, & Capitularis habetur per decretum electionis, quod ab eo qui præest Capitulo, vel qui fuerit ad hoc a Capitulo deputatus, ferri debet, & promulgari nomine omnium Capitularium statim ac publicata fuerint suffragia scrutinij, factaque illorum collatione repertum pro vna, eademque persona sufficientem suffragiorum numerum conuenire, vt desumitur ex *c. cum post petitam* 46. & *c. Publicato* 58. *De elect.* Quod idem pariter seruandum est, cum proces-

cessum est per formam compromissi, iuxtà textum expressum in *c. sicut* 21. *eod. in 6.*

12. Hactenus dicta, quemadmodum & dicenda, procedunt circa electionem Prælatorum inferiorum: non enim omnia locum habent in electione Summi Pontificis, pro qua aliqua specialia statuta sunt, quę videri possunt in *c. Licet 6. De elect. c. vbi periculum 3. eod. in 6.* alijsque constitutionibus relatis in *Cærimoniali continente ritus electionis Romani Pontificis edito iussu Gregorij Papæ XV.* ac præsertim in duplici constit. eiusdem Gregor. XV, quarum vna incipit *Æterni Patris*, & altera *Decet Romanum Pontificem*.

TIT. V.

De Episcoporum Confirmatione, & Consecratione.

1. ELectionem capitulariter factam sequitur Confirmatio, quæ a Superiore petenda est, hoc est de Iure recentiori a Summo Pontifice, cui quemadmodum in reliquis regionibus reseruata est omnium Ecclesiarum Cathedralium prouisio; ita & pro ijs locis vbi adhuc electio fit per suffragia Capitularium. reseruata est confirmatio fa-

ctæ

ctæ Electionis, vt supra dictum est in tit. 3. n. 11.

2. Ea confirmatio de iure antiquiori statuto in *c. Quam sit 6. De Elect. in 6.* intra tres menses a die qua electus consensit electioni suæ, si nullum impedimentum obsisteret, peti debebat vel ab ipso electo, vel saltem ab Electoribus, aut a Procuratore electi, vt explicat Glos. in cit. *c. quam sit. v. petere*, vbi etiam asserit satis fuisse, si Amicus electi, quamuis sine eius mandato, eius nomine peteret, & electus ipse eam petitionem ratam haberet intra tempus illorum trium mensium, quia *ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari c. 10. de reg. Iur. in 6.* Quod si nihil horum intra tale tempus factum esset, electio penitus irritabatur. At de Iure recentiori, cum aliquorum locorum vicinitas minus temporis exigat, & aliorum distantia plus exposcat; decretum fuit a Nicolao III. in *c. Cupientes 16. De elect. in 6.* vt electus, cuius confirmatio ad Romanum Pontificem pertinet, intra vnum mensem a die consensus præstiti suæ electioni, ad Apostolicam Sedem iter arripiat, & quo citius commodè potest, attenta locorum distantia, cum omnibus actis, iuribus, & munimentis suis & processus suos contingentibus, coram Rom. Pontifice se

sistat

sistat confirmationem petiturus. Qui tamen immediate a Summo Pontifice in Episcopos sunt creati absque vlla præuia Capituli electione, aut designatione &c. nulla alia confirmatione opus habent, quia ea Episcopatus collatio vim habet electionis, Institutionis, & Confirmationis. vt post Panor. notat *Azor. Instit. Mor. part. 2. lib. 3. cap. 29. q. 6.*

3. Impetratæ confirmationi effectus est, vt electus acquirat ius in re, & perfectum quasi dominium in Prælatura, fiatque ratum spirituale coniugium inter ipsum, & Ecclesiam, quod prius per electionem erat tantummodo initiatum, vt dicitur in *c. fin. De Translat. Episcopi.* Sine litteris tamen Sedis Apostolicæ de sua promotione, & confirmatione testantibus ad suam Ecclesiam accedere prohibetur, bonorumque Ecclesiasticorum administrationem accipere, sub grauibus pœnis expressis in *extrau. 1. de elect. inter commun.* adiecta insuper omnibus prohibitione, ne ipsum absque talium litterarum ostensione recipiant, aut ei pareant vel intendant.

4. Sed neque acceptis eiusmodi litteris, & ostensis potest eo ipso quidquid est potestatis Episcopalis ab electo, & confirmato administrari: non enim potest ante Consecrationem exercere ea

quæ ſunt Ordinis, puta Fideles confirmare, Clericos Ordinare, Sacrum Chriſma conficere, Virgines, Templa, Altaria, Veſtes conſecrare; ſed ſolum ea quæ ſunt Iurisdictionis, qualia ſunt excomunicare, ſuſpendere, interdicere, corrigere, punire, viſitare, Synodum congregare, Beneficia conferre, cauſas audire, & cognoſcere, leges ferre, aliaque ſimilia quæ conſecrationis miniſterium non deſiderant, iuxta textum in *c. Tranſmiſſam* 15. *de elect.*

5. Vt igitur quis pleno iure ſuſcepti Epiſcopatus fruatur, conſecretur neceſſe eſt, per quod cõſummatur ſpirituale coniugium inter ipſum, & Eccleſiam, quod prius per electionem, & confirmationem erat tantummodo initiatum & ratum, ex cit. *c. fin De translat. Episc.* Debet autem ea conſecratio fieri intra tres menſes, niſi fortè inexcuſabilis neceſſitas coegerit Ordinationis tempus amplius prorogari, vt ex Conc. Calcedon. decernitur in *c. Quoniam* 2. *diſt.* 75. & recentius a *Trid. ſeſſ.* 23 *De refor. cap.* 2. vbi inſuper in pœnam adijcitur, vt ſi electus, & confirmatus munus conſecrationis intra illud tempus nõ ſuſceperit; ad fructuum perceptorum reſtitutionem teneatur, & ſi intra totidem menſes poſtea id facere neglexerit, ſit

ipſo

ipso iure priuatus Ecclesia, quod statutum ibidem extenditur etiam ad S.R.E. Cardinales.

6. Huic consecrationi tres Episcopi interesse debent de Iure ab Apostolis constituto ex *c. Porro* 2. *dist.* 66. vbi Anacletus Papa asserit Iacobum Apostolum fuisse ordinatum in Hierosolymitanum Antistitem a Petro, Iacobo, & Ioanne Apostolis formam dantibus successoribus suis, vt minus quam a tribus Episcopis nullatenus Episcopus ordinetur. Ex Apostolica quoque traditione dimanauit, quod ea consecratio non nisi die Dominico perficiatur, vt testatur S. *Leo Papa* 1. *in c. Quod die Dominico* 5. *dist.* 75. Tribus igitur Episcopis die Dominico congregatis, hora tertia Diuinum Sacrificium fieri debet, & scrutinio seu examine præmisso, prout præscribitur in *c. Qui Episcopus* 3. *dist.* 23. celebrari preces, ex *c. Ordinationes Episcoporum* 1. *dist.* 75. Inde ad ordinationem proceditur, in qua debent duo Episcopi manus imponere, & tenere Euangeliorum codicem super caput, & verticem Ordinandi, & vno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes Episcopi, qui adsunt, manibus suis caput eius tangere, ex *c. Episcopus* 8. *dist.* 23. proferendo illa verba: *Accipe Spiritum Sanctum. &c.*

7 Debet etiam Consecrator caput, & manus ordinati Sacro Chrismate inungere, vt per vnctionem in capite indicetur spiritualis Animæ vnctio balsamo charitatis, per quam Episcopus diligat Deum ex tota anima, & Proximum sicut se ipsum; per vnctionem autem in manibus spiritualis vnctio oleo pietatis, per quam Episcopus operetur bonum ad omnes, maximè autē ad domesticos fidei, ex *c. vnico de Sacr. vnct.* vbi etiam forma narratur a Consecratore inungente proferenda. His peractis Episcopus consecratus Rom. Ecclesiæ, eiusque Pontificibus fidelitatis iuramentum præstare debet, iuxtà formulam præscriptam in *c. Ego 4. De Iureiur.*

8. Effectus peractæ consecrationis, ex supradictis, est quod Episcopus possit in posterum non solum ea, quæ sunt Iurisdictionis sed & ea, quę sunt Ordinis. Si quæ autem inferiora beneficia antecedenter habebat, elapso tempore de consecrandis Episcopis a Sacris Canonibus definito, & adepta Ecclesiasticorum bonorum administratione, ipso iure vacant, ex c. *Cum in cunctis 7. §. Cum vero. De Elect.*

TIT. VI.

TIT. VI.

De Authoritate, & vsu Pallij.

1. QVod tamen dictum est, per consecrationem concedi Episcopo potestatem ad omnia suę Dignitatis officia, limitationem patitur in Archiepiscopis, & Patriarchis, in quibus illud est peculiare vt plenitudinem Officij sui non assequātur, nisi Pallium receperint a Summo Pontifice ex *c. nisi specialis* 3. *De author. & vsu Pallij*, vnde eo nondum accepto, non possunt conuocare Concilium, conferre Chrisma, dedicare Basilicas, Ordinare Clericos, Episcopos consecrare; ex *c. Quod sicut* 28. §. *super eo. de elect.* & iuxta doctrinam *Ostiensis in Summa de author & vsu Pallij* omnia reliqua, quæ sine Sacrificio Missæ non perficiuntur.

2. Est autem Pallium insigne quoddam Archiepiscopi, vel Primatis ornamentum, de Beati Petri Corpore sumptum, ex *c. significasti* 4. circa finem *De elect.* vel quia super Altare B. Petri benedicitur, vel quia a Rom. Sede confertur, figuratum ad modum torquis, Crucibusque distinctum, per quod significatur Pontificalis Officij plenitudo,

cit. *c. nisi* 3. *De author. & vsu Pallij.*

3. Debet igitur illud petere Archiepiscopus, & Primas (quibus solis de Iure communi tribuitur, quamuis etiam ex Priuilegio quibusdam Episcopis concedatur) a Romano Pontifice, qui de prisca consuetudine illud nisi fortiter postulanti non confert, *c. Prisca* 2. *dist.* 100. Et vt in hac re nimiæ dilationis periculum caueatur, ex qua damnum aliquod in Ecclesiam redundaret, per Sacros Canones statutum est vt petere illud debeat intra tres menses a die consecrationis, si non fuerat antecedenter consecratus, aut a die confirmationis si fuerat ante consecratus, alioquin in pœnam commissa sibi dignitate cariturus ex *c. Quoniam* 1. *dist.* 100. Impetratum autem suis petitionibus Pallium antequam accipiat, præstet necesse est Rom. Pontifici fidelitatis, & obedientiæ iuramentum, Fideique professionem, *c. Optatum* 4. *dist.* 100. & *c. Significasti* 4. *De elect.*

4. Cum autem significetur per Pallium Pontificalis Officij potestas, & plenitudo (vt dictum est), quæ Archiepiscopis, & Primatibus non communicatur nisi personaliter, & in ordine ad certam Ecclesiam; inde fit concessionem Pallij esse personalem, & in ordine ad eandem Ecclesiam: quare vnus Archiepisco-

piscopus non potest Pallium suum alteri cedere, aut commodare, nec Successor vti potest Pallio sui Antecessoris, sed vnusquisque cum suo Pallio sepeliendus est, ex *c. 2. De Author. & vsu Pallij*. Item ex eadem ratione non potest vti Pallio, etiam inter Missarum solemnia, extra Prouinciam suam, *c. Ex tuarum 5. eod.* Et si contingat Archiepiscopum ab vna Ecclesia Metropolitana ad aliam transferri, Pallio prioris Ecclesiæ, (quod penes se conseruare debet) amplius non vtetur; sed aliud impetrabit, ac postea suo tempore cum vtroque defunctus sepelietur, vt colligitur ex *c. bonę memoriæ* 4. in fine *De postulat. Prelat.* & ex *c. 2. de author. & vsu Pallij*.

5. Pręterea quia Archiepiscopi, & Primates vocati sunt in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis, *c. Ad honorem 4 de author. & vsu Pallij*; ideo etiam in Prouincia sua nec semper nec vbique vti possunt Pallio, sed tantumodo intra Ecclesiam, certis quibusdam diebus solemnibus, vt desumitur ex *c. cum sis 6.* & cit. c. *Ad honorem 4. eod.* iuncta ibidem Glossa, vbi eos dies enumerat. Solus enim Rom. Pontifex cum sit assumptus in plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis, in Missarum Solemnijs Pallio semper vtitur, & vbique ex eod. *c. Ad honorem*.

TIT. VII.

De Officio Archidiaconi, Archipresbiteri, & Vicarij Episcopi.

1. AMplitudo muneris Episcopalis, cui adæquate per se ipsos obeundo ipsi Episcopi pares esse non possunt, exigit Adiutores, aliquos, qui sollicitudinis partem in se suscipiant, vicariamque Episcopis operam administrent. Propterea in Iure Canonico plures eiusmodi Adiutores concessi sunt, qui generali vocabulo appellari possunt Episcoporum Vicarij, de quibus in hoc titulo sermo erit.

2. Multiplex igitur est in Ecclesia Vicariorum Episcopalium genus. Aliqui enim sunt Vicarij ab ipso Iure constituti, quia scilicet Dignitatem habent, cui de Iure communi annexum est munus Vicariæ, vnde per hoc ipsum quod eam Dignitatem obtineant, eiusdem quoque muneris potestatem sortiuntur, quamuis communiter non nomine Vicarij, sed eius Dignitatis, quam habent, appellentur. Huius generis est Archidiaconus, & Archipresbiter Alij sunt Vicarij constituti ab homine, qui videlicet munus habent Vicariatus non in consequentiam alicuius Dignitatis quam habeant, cui

de

de Iure communi munus illud annexum sit; sed immediatè & directe ex speciali commissione facta ab homine, nempe ab Episcopo: atque isti sunt, qui simpliciter, & sine addito appellari solent Vicarij,& aliquando etiam dicuntur Officiales Episcoporum *c.2.De consuet.in 6.*

3. Inter vtrumque hoc Vicariorum genus illud inter reliqua discrimen est quod constituti a Iure deseruiunt Ecclesiæ nomine proprio, habentque Tribunal distinctum a Tribunali Episcopi,vnde ab ipsis ad Episcopum appellari potest. Secus accidit in ijs, qui sunt ab homine constituti Vicarij generales, qui Ecclesiæ seruiunt alieno nomine, Episcopi videlicet, a quo Vicarij facti sunt, eorumque Tribunal est idem ac Tribunal Episcopi; ac propterea ab ipsis ad Episcopum non appellatur, quia appellatio nonnisi ad Tribunal distinctum interponitur, *c. 2. De consuet.in 6.*

4. Inter Vicarios a Iure constitutos, primus dignitate de Iure communi est Archidiaconus, cuius institutio a primis vsque Ecclesiæ temporibus nata est. Tempore enim Apostolorum constituti sunt Hierosolymis septem Diaconi ipsis Apostolis subordinati, quorum cura esset eleemosinas Fidelibus distribuere, aliaque præstare, quæ recensentur in libro Actuum Apostolorum: illorum

autem primus, qui reliquis antiquitate præiret, vocari cœpit Archidiaconus. Ad huius similitudinem in reliquis quoque vrbibus statutus postea fuit totidem Diaconorum numerus subordinatus Episcopis, & Archidiacono eorum primo fuit specialiter cura commissa inuigilandi, vt reliqui Diaconi rite quæ sui muneris erant exequerentur. Progressu tamen temporis eius potestas longe maior effecta est, cum ei attributa fuerit generalis authoritas tum supra inferiores Clericos, tum etiam supra Presbiteros, atque Archipresbiteros, quamuis eisdé inferior sit in Ordine, vnde maior post Episcopum, & ipsius Episcopi Vicarius haberi cœpit, & Episcòpi Oculus appellari, eo quod ad ipsum spectare cœperit loco Episcopi per Episcopatum prospicere. & quę corrigenda viderit emendare *c. ad hæc* 7. alijsque *De Off. Archid.*

5. Quod autem hæc tanta potestas, & iurisdictio potius Archidiacono concessa fuerit, quam Archipresbitero in superiori Ordine constituto, indè ortum habuit, quod Presbiteri per Sacramentorum administrationem pascendis populis essent destinati, à qua cura sine populorum detrimento remoueri non poterant: quare congruentius fuit, vt Archidiacono ab ea obligatione soluto

to

to generalis illa iurisdictio mandaretur.

6. Quod attinet ad particularia, ad quæ de Iure communi Archidiaconi iurisdictio extenditur, videri possunt distincte numerata in toto tit. *De Off. Archid.* in Decretalibus, vbi inter cætera eius curæ committitur præesse Clero, & inuigilare eius conuersationi, executioni officiorum, atque doctrinæ *c.1*. Pareciarum sollicitudinem habere easque ordinare, *c 7.* audire iurgia singulorum exceptis causis grauioribus, quæ ab Episcopo cognosci debent, *eod. c. 7.* de tertio in tertium annum, si Episcopus non potest, imo & semel in anno, eoque frequentius, si necessitas exigat, Ecclesias sui Archidiaconatus visitare, & cuncta, quæ emendatione indigent ad vicem sui Episcopi corrigere, & emendare, *c. 1 & 6.* repræsentare Ordinandos Episcopo, eosque examinare necnon promouendos ad Beneficia, quorum etiam corporalis institutio ad Archidiaconum pertinet, *c. 7. & 9.* item custodire vasa Ecclesiæ *c. 3.* ea demum quæ ad publicam Euangelij lectionem, totiusque Ecclesiastici Officij recitationem pertinent, prouidere, *c.2.*

7. Sed & ibidem numerantur etiam aliqua, quæ à potestate Archidiaconi sunt excepta eidemque prohibita. Huius generis sunt dare litteras commen-

datitias ad Ordines, *c.*8. committere alicui curam Animarum, *c.* 4. excommunicare, *c.* 5. iurifdictionem exercere in Monafteria intra fui Archidiaconatus terminos conftituta, *c.fin.* negotia demum expedire adeo ardua, vt abfque maioris fui præfentia nequeant terminari, *c.* 7.

8. Hactenus dicta de Archidiaconi poteftate procedunt de Iure communi, vt indicatum eft. Cæterum pro particularibus Ecclefijs confulenda eft præfcripta fingularum confuetudo, per quam augeri poteft, vel imminui, vel etiam prorfus auferri iurifdictionis poteftas, vt colligitur ex *c.fin.* eod.tit. *De Off. Archid.* Quod idem intelligendum quoque eft de Officio, & poteftate Archipresbiteri, ad cuius confiderationem nunc eft procedendum.

9. Alter igitur Epifcopi Vicarius a Iure conftitutus eft Archipresbiter, quo nomine venit primus inter Presbiteros, nõnunquam etiam Decanus appellatus, *cap. Ad hæc* 7. *De Offic. Archidiac.* Sicut enim Archidiacono de Iure communi commiffa eft iurifdictio in ijs, quæ pertinent ad forum externum, vt explicatum eft; ita Archipresbitero de Iure communi conceffa eft cura pro ijs quæ concernunt Diuinorum celebrationem, Officium Sacerdotale, ac forum pœnitentiale.

10. Eft

10. Eſt autem duplex Archipresbiter: alter Vrbanus; alter foraneus ſiue ruralis. Vrbanus eſt, qui in Vrbe degens præeſt in Eccleſia Cathedrali, vel Collegiata. Ruralis ſeu foraneus, qui extra ciuitatem præeſt in Eccleſia Parochiali, ſeu Plebania.

11. De officio Archipresbiteri vrbani ſermo eſt in *c.Officium* . & in *c.Miniſterium* 2. *De Off. Archiprest*. vbi in eo conſtituitur vt diligenti cura prouideat vitam Sacerdotum, & Miniſterium in communicatione Corporis, & Sanguinis Chriſti Domini curet: vt in Sacrario Euchariſtia Chriſti propter infirmos non deſit, quibus etiam prouideat, & prouidendo præcipiat Sacerdotibus, ne forte ſine Confeſſione, vel confirmatione Corporis & Sanguinis Chriſti Domini moriantur; Confeſſiones peccatorum excipiat (quamuis nunc ad hunc finem ſit inſtitutus in Cathedralibus proprius Pœnitentiarius, ex decreto Trid. *ſeſſ.* 24. *de refor. c.* 8.): item Baptiſmum rite conferri curet, aliaque præſtet, quæ in citatis capitibus recenſentur. Abſente autem Epiſcopo, ad ipſum ſpectat eius vice Officium inchoare, benedictiones presbiterales dare in Eccleſia, Fontes benedicere, cuncta demum prouidere, quæ Sacerdotum miniſterio perfici debent, exceptis his quæ ipſi pro-

hibi-

hibita ſunt, ſeu reſeruata poteſtati Epiſcopali.

12. De Officio Archipresbiteri ruralis agitur in *c. vlt. de Off. Archipresb.* vbi præcipitur, vt non ſolum imperiti vulgi ſollicitudinem gerat, ſed etiam Presbiterorum, qui per minores titulos habitant, vitam iugi circumſpectione cuſtodiat, & qua vnuſquiſque induſtria Diuinum Opus exerceat, Epiſcopo ſuo renunciet, ad quem etiam cuncta referre debet, nec aliquid contra eius decretum ordinare.

13. De iure autem recentiori ſtatuto à Trid. *ſeſſ. 5. de refor. c. 2.* Omnes Archipresbiteri, Plebani, & quicumque Parochiales, vel alias curam Animarum habentes Eccleſias, quocumque modo obtinent, tenentur per ſe, vel alios idoneos, ſi legitime impediti fuerint, diebus ſaltem Dominicis, & feſtis ſolemnibus plebes ſibi commiſſas pro ſua, & earum capacitate paſcere ſalutaribus verbis, docendo ea, quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem; annuntiandoque eis cum breuitate, & facilitate ſermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes quas ſectari oporteat; vt pœnam æternam euadere, & cœleſtem gloriam conſequi valeant. Adiecta tranſgreſſoribus graui pęna per Epiſcopum imponenda.

14. Al-

14. Alterum Vicariorum genus, vt indicatum est ab initio huius tituli, est quod complectitur ab homine constitutos, qui simpliciter, & sine addito appellari solent Vicarij, ac de ipsis sermo est in toto tit. *De Off. Vicarij*, qui reperitur in Decretalibus Gregorij, in Sexto, & Clementinis; ac præsertim de illis, qui constituti sunt cum generali administratione quoad spiritualia simul, & temporalia pro tota diœcesi, qui vocari solent Vicarij generales; ad discrimen illorum, quibus demandata tantum est administratio quoad spiritualia, qui appellantur Vicarij in spiritualibus; & ad discrimen aliorum, quibus quoad sola temporalia potestas commissa est, qui communiter appellari solent non Vicarij, sed OEconomi. Dixi *qui constituti sunt cum ea potestate pro tota diœcesi*: qui enim cum ea potestate constituitur pro aliqua tantum parte Diœcesis, non appellatur in Iure Vicarius generali s, sed foraneus.

15. Officium igitur Vicarij generalis extenditur ad omnes causas Episcopali iurisdictioni subiectas, exceptis ijs quæ speciale mandatum requirunt, aut quæ vel ex iure scripto, vel ex recepta consuetudine cognoscendæ sunt immediatè ab Episcopo, *c. Licet 2. de Off. Vicarij in 6.* sub quo genere excepto nume-

merantur causæ criminales, potestas deponendi à Beneficijs, Officijs, vel Administrationibus, facultas visitandi diœcesim, Synodum congregandi, dandi litteras dimissorias Clericis præsente Episcopo, dispensandi in casibus, in quibus Episcopus potest, conferendi Beneficia, aut admittendi resignationes Beneficiorum, & iuxta aliquorum sententiam causas matrimoniales cognoscendi: circa quæ aliaquæ plura sine speciali mandato Vicarijs prohibita, videri potest Rebuff. in *praxi benefic. tit. De Vicar. Episc.* Azor. *p. 2. lib. 3. c. 43.* cum tribus seqq. Barb. *De Off. Episc. p. 3. alleg. 54.* alijque ab ipsis citati.

16. Forma instituendi Vicarium refertur à Rebuff. in cit. tit. *De Vicar. Episc.* tum ea per quam committitur generalis potestas; tum etiam ea per quam insuper aliqua specialia particulare mandatum requirentia demandantur: quæ vt in effectu sint concessa, debent specialiter exprimi, itaut non sufficiat generalis clausula, per quam dicantur communicari etiam ea, quę requirunt speciale mandatum, nihil tamen in particulari exprimendo, vt docet Glos. in *c. 2. de Off. Vicar. in 6. v. committantur*, arg. *c. Qui ad agendum 4. De Procurat. in 6* vbi Procurator generaliter constitutus ad omnia etiamsi mandatum exigant speciale, ex

vi

vi generalitatis huiusmodi non admittitur ad aliquem articulum, in quo speciale mandatum exigatur. Quod si aliquis, vel aliqui de articulis speciale mādatum exigentibus exprimantur, adiecta clausula generali etiā de alijs specialem commissionem postulantibus; tunc vigore talis commissionis poterit etiam alia, quæ vel minora, vel æqualia sint expressis, non autem quæ maiora, vt docet cit. Glos. in *c.* 2. *De Off. Vicar. in 6. v. committantur* iuncta ibid. Glos. marginali. Vox enim *alius*, vel *alia* non comprehendit maiora expressis, sed solum, vel æqualia, vel minora, ex *Clem.* 2. *de Procur. &* *c. Sedes* 15. *De rescript.* nisi tamen aliud constet de mente committentis, vt notat Layman in cit. *cap. Sedes n.* 4.

17. In constituendo autem Vicario illud specialiter attendendum est ab Episcopo, vt idoneum eligat, & requisitis à Iure qualitatibus exornatum. In particulari, hominem eligat necesse est maturæ ætatis, nempè 25. annorum, vt colligitur ex *c. Cum in cunctis* 7. §. *Inferiora de Elect.* forensium rerum causarumque peritum, & saltem in Iure Canonico Doctorem, vel Licentiatum, ex Trid. *sess.* 24. *De refor. c.* 16. item Clericum non coniugatum, ex *c. In nona* 22. 16. *quæst.* 7. *c.* 2. *De iudicijs*, & *c.* 2.

De

De Clericis coniug. demum probatis moribus, qualem esse decet, qui vices Episcopi tenet in administratione Ecclesiasticæ iurisdictionis.

18. Vicarius est pro libito ab Episcopo reuocabilis, ex Glos. in *Clem: 2. De resc. v. Per electionem*. Debet tamen reuocatio denunciari Vicario: si enim illam ignoret, eius gesta sunt valida, vt cum communi sententia docet Azor. *p. 2. lib. 3. c. 45. q. 14.* Nam vniuersim non cessat iurisdictio Iudicis, donec certior de reuocatione reddatur ex *l. Si forte 17. ff. de Off. Præsidis*.

19. Sed & reuocatur ipso Iure Vicarius per mortem, siue naturalem, siue ciuilem Episcopi, sicut & per ipsius Episcopi translationem ad aliam Ecclesiam, itaut nèc perficere possit causas, quas ante eam mortem, vel translationem incœperat, vt post Ostiens. notat Glos. fin. in *Clem. vlt. De Procurator.* in eoque differt Vicarius à Iudice delegato, cum potestas delegati per mortem delegantis re non integra non expiret, *c. Relatum 19 & c. Gratum 20 De Offic. Deleg.* Ratio disparitatis est: quia potestas, & tribunal Vicarij est idem, ac tribunal Episcopi, vnde (vt supra dictum est num. 3.) ab vno ad alterum appellari non potest: impossibile igitur est, cessante potestate Episcopi, perseuerare

Vi-

Vicarij poteſtatem. At poteſtas, & tribunal Delegati eſt diſtinctum à Tribunali Delegantis, vnde ab vno ad alium appellatio admittitur, vt inferius explicabitur in tit. *De appellationibus*. Ex eadem quoque ratione deſcendit, Epiſcopo excommunicato, interdicto, vel ſuſpenſo, ſuſpenſam etiam eſſe Vicarij iuriſdictionem.

20. Cum autem vacante Sede Epiſcopali iuriſdictio deuoluatur ad Capitulum Cathedralis Eccleſiæ, ex *c. Si Epiſcopus 3.& c. vlt. De ſupplenda neglig. Prælator. in 6.* inde fit, poſt Epiſcopi mortem ad idem Capitulum pertinere conſtituere Vicarium ijs qualitatibus præditum, de quibus ſupra dictum eſt n. 17. aut conſtitutum ab Epiſcopo confirmare, quod vt fiat intra 8. dies poſt mortem Epiſcopi, ſtatutum eſt à Trid. *ſeſſ. 24. De refor. c. 16.* Vicarius ita conſtitutus vocari ſolet Vicarius Capitularis, cuius officium tamdiu durat, quamdiu prouiſum non fuerit Eccleſiæ per alium Sponſum, quo electo, & confirmato poſſeſſionemque Epiſcopatus accipiente, ceſſat ipſo iure eius poteſtas. Debet tamen Epiſcopus ab eodem Vicario Capitulari, ſicut & ab alijs Officialibus vacantis Eccleſiæ (etiamſi fuerint ex eodem Capitulo) rationem adminiſtrationis, & officiorum exigere, eoſque pu-

nire

nire poterit si in Officio, seu administratione deliquerint, quamuis redditis rationibus, à Capitulo, vel à Deputatis ab eodem, absolutionem, aut liberationem obtinuerint, vt expresse statutum est à Trid. in cit. *c.* 16. *De refor. sess.* 24.

TIT. VIII.

De Presbiteris.

1. QVemadmodū Christus Dominus præter Apostolos sub Petro ipsorum Principe aliòs septuaginta duos Discipulos elegit, qui infra Apostolos Ecclesię inseruirent; ita & nunc in Ecclesia præter Episcopos, qui in locum Apostolorum successerunt, sub Romano Pontifice Petri successore, sunt alij Ministri in locum Discipulorum suffecti, qui Presbiteri dicuntur, denominatione desumpta a senectute, vt explicatur in *c. Cleros* 2. *v. Presbiter græce dist.* 21., quia scilicet in ipsis requiritur maturitas morum, & sapientiæ, quæ frequentius in senibus reperitur.

2. Ad eum ministerij gradum assumuntur per sacram Ordinationem, quæ est Cœremonia sacra, per quam Ordinatis firmiter, & stabiliter confertur potestas offerendi Deo verum, & propitiato-

torium Sacrificium Corporis, & Sanguinis Christi Domini: vnde etiam appellantur Sacerdotes, quasi Sacrum dantes, vt explicat Isid. relatus in *c. Cleros 2. v. Sacerdos autem dist.21.*; in eosque Sacerdotalis dignitas Testamenti veteris, quę ad Victimarum Sacrificia ordinabatur, cum multa nouæ dignitatis accessione translata est, quemadmodum Sacrificijs illis mortuarum Victimarum successit in Hostiam Deus viuus, & verus, qui simul est Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech peccatorum propitiatio, Gratię donorumque fons, & prœmium beatissimum, ex *Trid sess. 22. c. 1. & 2.*

3. Inde fit, multo perfectiores animæ corporisque dispositiones requiri, tum de Iure Diuino, tum etiam de Iure Canonico in Sacerdotibus nouę legis, vt suo munere rite fungantur, quàm in Sacerdotibus legis veteris exigitę fuerint. Quare quod omnibus Clericis pręcipitur à Trid. *ead. sess. 22. c. 1. De refor.*, id à fortiori locum habet in Sacerdotibus, vt scilicet vitam moresque suos omnes ita componant, vt habitu, gestu, incessu, sermone, alijsque omnibus rebus nil nisi graue, moderatum, ac Religione plenum pręseferant: leuia etiam delicta, quę in ipsis maxima essent, effugiant, vt eorum actiones cun-

cunctis afferant venerationem. Item ſeruent, quę à Summis Pontificibus, & à Sacris Concilijs de Clericorum vita, honeſtate, cultu, doctrinaque retinenda, ac ſimul de luxu, commeſſationibus, choreis, aleis, luſibus, ac quibuſcumque criminibus, necnon ſęcularibus negotijs fugiendis copiosè, ac ſalubriter ſancita fuerunt.

4. In immolanda autem ſuper Altare viuifica illa Hoſtia, qua Deo Patri reconciliati ſumus, omnem operam, & diligentiam ponant, vt quanta maxima fieri poteſt interiori cordis munditia, & puritate, atque exteriori deuotionis, ac pietatis ſpecie peragatur. Quod ſi conſcientiam habeant peccati mortalis, quantumuis ſibi contriti videantur, attamen ad celebrandum non accedant, niſi præmiſſa Sacramentali Confeſſione, modo ipſis non deſit copia Confeſſoris: & ſi quiſpiam neceſſitate vrgente, abſque præuia Confeſſione contritione pręmiſſa celebrauerit, quāprimum confiteatur. Abſtineant demum à cuiuſuis generis mercedum conditionibus, & pactis, necnon ab importunis atque illiberalibus eleemoſynarum exactionibus potius quam poſtulationibus, alijſque huiuſmodi, quæ à Simoniaca labe, vel à turpi quæſtu non longe abſunt, de quibus alijſque ſimilibus videatur Trld. in

cit.

cit. *sess.* 22. tum in Decreto *De obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ*, tum *De refor. c.* 1. & in *sess.* 13. *c.* 7.

5. Huic eidem animæ corporisque puritati seruandæ consultum est per cœlibatum, quem de Iure Diuino annexum esse Sacerdotio graues aliqui Authores tradiderunt citati ab Azor *tom.* 1. *lib.* 13. *cap.* 12. *q.* 1, alijs contra probabilius sentientibus, annexum esse solum de Iure Canonico ab Apostolorum tempore. Mos iste seruatus semper fuit ad hæc vsque tempora in Ecclesia latina, vt constat ex pluribus, quæ late congerit Bellar. *lib.* 1. *de Clericis c.* 19. Quin & in ipsa Sacra Ordinatione votum solemne castitatis implicitè annexum est, quod est impedimentum dirimens matrimonij contrahendi, vt constat ex *c. vnico de Voto ex Voti r. dempt. in 6.* cuius meminit etiam Trid. *sess.* 24. *can.* 9.

6. Idem Iuris seruatur etiam in Diaconis, & Subdiaconis, de quibus in sequenti titulo sermo erit: tenentur enim & ipsi ad cœlibatum tum ratione legis, tum etiam ratione Voti solemnis, quod pariter eorum Ordinationibus implicite annectitur, & est impedimentum dirimens matrimonij contrahendi, vt constat ex *c* 1. *&* 2. *Qui Clerici vel vouentes &c c.* 1. *De Clericis coniug. cit. c. vnico De voto, & voti redempt. in 6* & ex cit.

can.

can.9.Trid.Sess.24. Inde est quod Ordo Presbiteratus, sicut etiam Diaconatus, & Subdiaconatus, appellatur specialiter Ordo Sacer ad differentiam aliorum minorum Ordinum, quia scilicet est castitatis voto sacratus: quidquid sit vtrum Subdiaconatus in Ecclesia semper fuerit eo modo Sacer, de quo videri potest Azor. *tom.* 1.*l.* 13.*c.* 13.*q.* 2.

7. Quod si contingat aliquem contracto antecedenter Matrimonio alligatum ad Sacrum Ordinem promoueri, si id fiat annuente vxore, tenebitur & ipse obligatione perfectæ continentiæ, ita vt nec petere possit, nec reddere debitum coniugale, vt expresse declarat Leo I. *Epist.* 84. per ea verba *vbi promouendi sunt aliqui si habent vxores, sint tanquam non habentes; & si non habent permaneant singulares*, quod idem etiam expresse decernitur in pluribus capitibus *dist.* 31. *&* 32.; ac propterea in *c. coniugatus* 5. *de conuers. coniugator.* præcipitur vt nullus Coniugatorum ad Sacros Ordines promoueatur, nisi ab vxore continentiam profitente fuerit absolutus. Si tamen aliquis de facto promoueatur vxore non consentiente, adhuc tenebitur obligatione non petendi debitum, sed non erit a reddendi obligatione solutus, vt docet communis sententia cum S. Th. in *additionib. ad* 3. *part. q.* 53. *art.* 4. *ad.* 1.

Hęc

8. Hæc dicta procedunt quoad ordinatos in Ecclesia latina. Quod autem attinet ad ordinatos in Ecclesia græca, prohibentur & ipsi matrimonium contrahere post susceptionem Ordinis Sacri, vt constat ex *c. Si quis eorum* 8. *dist.* 32 desumpto ex 6. Synodo generali, quod consuetudo communis etiam apud Grecos ita interpretatur, vt ea Ordinis Sacri susceptio sit impedimentum dirimens matrimonij contrahendi; at matrimonio ante Sacrum Ordinem contracto permittunturvti, ex *c. cum olim* 6. *de Clericis coniug. c. Quæsitum* 7. *De pœnit. & remission. c. Vt Clericorum* 13. *De vita, & honestate Clericorum*.

9. Præter potestatem sacrificandi Deum verum Deo vero Sacerdotibus competentem, cui potissimum per Sacros Canones tanta animi corporisque puritate consultum est; alia etiam sunt officia, quorum vel ordinarius Minister est Sacerdos, vel saltem Delegatus esse potest. Eius generis est post acceptam ab Ordinario approbationem, Sacramentum Pęnitentię ministrare, ex Trid. *sess* 14. *c.* 6. Infantes baptizare, ex *cap. Constat* 18 *De Consecr. dist.* 4. sanctificato Oleo ægrotantes inungere, Trid. *sess.* 14. *De Sacr. Extremę Vnctionis c.* 3. benedicere dona Dei, *c. Perlectis* 2. *vers ad Presbiterum dist.* 25. In casu autem

extremæ necessitatis posse etiam delegari a SummoPontifice Sacerdotem ad ministrandum Sacramentum Confirmationis (cuius cæteroquin ordinarius Minister est Episcopus) clare desumitur ex *c. Peruenit* 1. *dist.* 95. Sed de his inferius suo loco sermo erit, quando tractabitur de Sacramentis Ecclesiæ, vbi etiam exponentur tum ea quę pertinēt ad materiam, & formam Ordinis Sacerdotalis, Ordinumq; reliquorum; tum quę ad qualitates requisitas in Ordinandis. &c.

TIT. IX.

De reliquis qui sunt in Sacris constituti.

1. INfra Presbiterum ratione Ordinis immediate Diaconus subsequitur, & infra Diaconum Subdiaconus, qui ambo dicuntur esse in Sacris, quia Ordinem habent castitatis voto sacratum, vnde tenentur ambo ad cęlibatum, vt paulo antę dictum fuit,

2. *Diaconus* gręcè idem est ac latinè *Minister*: quia sicut in Sacerdote consecratio ita in Diacono ministerij dispensatio habetur *c. Cleros* 2. *vers. Hi græcè dist.* 21. Eius enim officium est assistere Sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in Sacramentis Christi, in Baptismo, siue in Chrismate, & Patena

na, & Calice: oblationes quoque inferre, & disponere in Altari: componere etiam mensam Domini, atque vestire: Crucem ferre: tempore Sacrificij legere ad Populum Euangelium, & etiã Apostolum seu Epistolam cum abest Subdiaconus. Nam sicut Lectori vetus Testamentum; ita Diacono nouum publice legere præceptum est.

3. Ad ipsum quoque pertinet Officium precum, dicendo Litanias, & recitatio nominum Ordinandorum, & baptizandorum, & mortuorum, & excommunicatorum. Ipse præmonet aures habere ad Deum, dicendo *humiliate capita &c.* Ipse hortatur clamare, cum dicit *Kirie eleison* in Rogationibus. Ipse donat pacem. Ipse annuntiat festiuitates. Sumuntur hęc ex *c. perlectis 2. vers. ad Diaconum dist. 25.* iuncta Glos. ibid. Item in absentia Episcopi, & Presbiteri potest licite ministrare Baptismum, & Sacram Eucharistiam populo distribuere si extrema necessitas id exigat, *c. Diaconus 13. & c. Præsente 18. dist. 93.*

4. Inde est, quod Diaconi appellentur etiam ex hæbraica lingua Leuitæ: quia scilicet sicut in lege veteri de Tribu Leui assumebantur homines, qui in Templo Dei Sacrificijs ministrarent; ita in lege Euangelica assumuntur Diaconi ad ministrandum Sacerdotibus in admi-

nistratione Sacramentorum ex cit. *c. Cleros vers. Leuitæ dist.* 21.

5. *Subdiaconus* latinè idem est ac *Hypodiaconus* grçce, ideo ita dictus, quia subiacet præceptis, & officijs Leuitarum, ex eod. *c. Clerosvers: Hypodiaconos.* Eius officium est Calicem, & Patenam ad Altare Christi deferre, & Leuitis tradere, eisque ministrare: Presbiteris, & Leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam prçbere: oblationes in Templo Domini a Fidelibus ipsis suscipere, & Leuitis superponendas Altaribus deferre: Pallas demum, & Corporalia abluere. Sumuntur hæc ex *c. Perlectis* 2. *vers. Ad Subdiaconum dist.* 25. *c. Cleros v. Hypodiaconos. dist.* 21. *c. non oportet* 31: *& c. Non liceat* 32. *dist.* 23.

TIT. X.

De ijs qui sunt in minoribus Ordinibus constituti.

1. INfra Ordinem Diaconatus, & Subdiaconatus, subsequuntur quatuor Ordines, nempe Acolythatus, Exorcistatus, Lectoratus, & Ostiariatus, qui dicuntur minores, & non Sacri, non quod sint sçculares, & prophani, sed quia illis prohibitum est Sacra Vasa contingere, & ad Altare defer-

ferre ex cit c.*Non liceat* & c.*Non oportet*; ac præterea quia non sunt castitatis voto sacrati. Clerico enim in ijs Ordinibus constituto permissum est matrimonium contrahere, vt apertè declarant plures textus sub tit. *De Clericis coniug.*

2. Illud tamen Iuris in eiusmodi Clericis matrimonium contrahentibus seruandum est, vt si quod beneficium Ecclesiasticum habuerint, sint ipso facto eo Beneficio priuati, omnique iure quod habuerint ad quodlibet Beneficiũ, iuxta Textum in c. 1. alijsque Iuribus *De Clericis coniug.* Cum enim vir cogitet quomodo placere possit Vxori, & quasi diuisus in duo plenam sui non habeat potestatem, minus quæ Dei sunt valet cogitare quàm in Clerico beneficiato requiratur, *c.Diuersis 5.eod. tit.* Quod statutum de stylo Curiæ extenditur etiã ad pensiones Clericales, vt cum pluribus testatur Azor.*to.*1. *lib.*13.*c.*13. *q.*8. Ad id autem satis est si Matrimonium sit tantummodo ratum non consummatum, vt docet communis sententia Canonistarũ in cit.c.1. Vnde etiamsi sponsa ante consummationem matrimonij Religionem profiteatur, Maritus Beneficium non recuperat, quia fuit amissum, nec iterum repetitur nisi iterum conferatur, cum Beneficium Ecclesiasticum sine Canonica institutione obtineri non possit, *reg.* 1. *de reg. iuris in* 6.

3. Acolythus olim Acoluthus vocabatur, ita dictus quasi pedissequus ab ἀκολουθέω quod est *sequor*. Eius enim munus est sequi Diaconum ad locum Euangelij cum cereo accenso (vnde etiam Ceroferarius appellatur,) & preparare, ac Subdiacono porrigere vinum & aquam ad Eucharistiã Sanguinis Christi, ex c. *Acolythus* 17. *dist.* 23. c. *Cleros* 2. *vers. Acolythi dist.* 21. & c. *Perlectis* 2. *vers. Ad Acolythum dist.* 25.

4. Exorcistæ ex græco in latinum adiurantes siue increpantes vocantur: inuocãt enim super Cathecumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini Iesu, adiurantes per Eũ vt egrediatur ab eis, ex cit. c. *Cleros v. Exorcistæ*. Ipsorum etiam est aquam in Ministerium Baptismi præparare, locumque communicaturis distribuere.

5. Lector a legendo dicitur: ad ipsũ enim pertinet lectiones pronunciare, & ea quę Prophetæ vaticinati sunt publicè legere c. *Perlectis* 2. *v. ad Lectorem d.* 25.

6 Ostiarij demum dicuntur ex eo quod præsint ostijs Templi. Ipsi enim tenentes claues omnia intus, extraque custodiunt, atque inter bonos & malos habentes Iudicium, fideles recipiunt, & respuunt infideles, cit. c. *Cleros* in fine.

7. Omnibus istis Ordinibus præmit-

tetur

titur prima Tonsura, quam non esse rigorose, & stristo modo Ordinem tradunt communiter Theologi apud Vasq. aliosque relatos a Castrop. *part. 4 tract. 27. De Sacramento Ordinis puncto 2. n. 4.* Ea enim non confert aliquod particulare officium relate ad ministerium Altaris; sed tantummodo disponit proxime hominem ad recipienda eadem officia, segregando illum a statu laicali, & admittendo ad Clericalem. Vide etiam quæ dicentur infra *l. 2. t. 8. n. 7.*

TIT. XI.

De Præbendis, seu Beneficijs Clericorum.

1. ABsolutis ijs, quæ pertinent ad varios status Clericorum, postulat ordo doctrinæ, vt de eorum præbendis beneficijsq; tractetur. Quamuis enim ista pars Iuris videatur esse extra propositam materiam huius libri, in quo agitur de Iure Personarum; attamen non habet hic locum incongruum: quia Beneficia sunt annexa statui Clericali; ea autem quæ sui natura iunguntur, debent quoque coniunctis tractatibus comprehendi, vt colligitur ex §. 1. *Inst. De Legatis, & l. Eum actum 17. ff. De negotijs gestis.*

2. Beneficium in genere, & late ac-

ceptum significat gratiam, seu munus alteri collatum in eius vtilitatem, vt explicat Rebuff. in *Praxi tit. 1. Quid sit Beneficium num. 2. & 3.* Ex hac generalitate significationis deriuata est appellatio Beneficij in ea genera gratiarum, seu munerum, quæ ab Ecclesia conferuntur Clericis, quando ipsis ius concedit percipiendi redditus annuos ex Ecclesiasticis bonis propter aliquod spirituale ministerium, vt qui Altari seruiunt de Altari viuant, & qui Diuinis adscribuntur obsequijs, Ecclesiæ stipendijs sustententur, *c. Cum secundum 16. De Præben.* Atque ea sunt, de quibus hic nobis sermo est.

3. Beneficium Ecclesiasticum eo modo acceptum definiri potest: Ius authoritate Ecclesiastica constitutum percipiendi fructus annuos ex bonis Ecclesiæ collatum in perpetuum Clerico ob sacrum, & Ecclesiasticum ministerium. Ita Azor. *p. 2. lib. 3. cap. 1. q. 2.* Gonzal. *ad reg. 8. Cancell. glos. 5. in princip.* alijque relati a Castrop. *p. 2. tract. 13. puncto 1. num. 1.* In idem recidit nomen Præbendæ prout plerumque ab Authoribus vsurpatur, & vt etiam sumitur in Decretalibus tit. *De Præbendis*, vbi generaliter intelligitur de omni Beneficio Ecclesiastico: quamuis etiam aliquando sumatur contractiùs pro Canonica

por-

portione, ea videlicet, quæ de communi redditnum Ecclesiasticorum massa capitur,& præbetur singulis pro sua portione, vt in *c. Cum M. Ferrariensis 9. De Const. & c. Dilectus 27. De Præben.*

4. Dicitur *Ius*. Beneficium enim Ecclesiasticum non est proprie actualis perceptio fructuum, sed Ius ipsos percipiendi. Dicitur *authoritate Ecclesiastica constitutum*: quia Beneficium Ecclesiasticum proprie non censetur, nisi per Episcopum sit ordinatum, vt docet Glos. communiter recepta in *Clem 2. De Decimis v. Si Beneficiorum* circa finem. Dicitur *ex bonis Ecclesiæ*: quia bona illa, vnde redditus colliguntur permanent sub dominio Ecclesiæ, nec alienari possunt à Beneficiato, eoque mortuo ad Ecclesiam reuertuntur. Dicitur *collatum in perpetuum Clerico*: quia Beneficium nonnisi Clerico dari potest, *c. Ex litteris 6. De Transactionib. & c. Cum adeo 17. De rescr.*, eidemque confertur in perpetuum, hoc est quamdiu viuit ipse Clericus, *c. Sanctorum 2. dist.* 70. Ea enim, quæ conferuntur ad certum tempus, seu reuocabiliter ad nutum conferentis, non dicuntur simpliciter, & sine addito Beneficia, sed solum minus proprie, & cum addito, videlicet Beneficia manualia. Dicitur demum *ob sacrum, & Ecclesiasticum ministerium*, cu-

ius generis est cura Animarum, Chorus, recitatio Horarum Canonicarum, &c., ex *c. Quia per ambitiosam 15. de rescr. in 6.*, vbi dicitur Beneficium Ecclesiasticum dari propter officium: ac propterea Beneficium, seu illud Ius percipiendi redditus, est ius spirituale, vtpote fundatum in officio spirituali, eidemque annexum.

5. Tria igitur in quolibet Beneficio Ecclesiastico attendenda sunt, Primum est ipsum officium, seu obligatio ad aliquod spirituale ministerium; & hoc non tam Beneficium, quàm Beneficij fundamentum, & causa vocari debet. Alterum est Ius percipiendi redditus ex bonis Ecclesiasticis propter officium spirituale; & in eo Iure proprie consistit ratio Beneficij. Tertium sunt ipsi fructus ex bonis Ecclesiasticis prouenientes, qui sunt quid consequens ad Beneficium.

6. Beneficia Ecclesiastica multipliciter diuiduntur. Primo enim alia sunt Curata; alia non curata. Beneficia Curata dicuntur, quibus cura Animarum annectitur, siue sit cura Animarum proprie dicta, & quoad forum internum, qualem habet Parochus respectu Parochianorum suorum, de quo sermo est in *Clem. 2. §. Verum de Sepulturis*; siue sit cura Animarum improprie dicta, & quoad forum externum, & contentio-

tioſum, qualem habet de iure communi Archidiaconus, vt ſupra explicatum eſt *tit.* 7. Beneficia non curata ſunt, quibus nulla eiuſmodi cura annexa eſt.

7. Secundo alia ſunt ſimplicia, alia duplicia, ſeu maiora. Duplicia ſunt, quę ſpecialē aliquam, ac ſolemnem Iuris qualitatem annexam habēt: Simplicia, quæ nullam. Cum autem ſpeciales, ac ſolemnes Beneficiorum qualitates numerentur communiter, Cura Animarum, Iuriſdictio, Proeeminentia, Adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum; inde eſt totidem quoque numerari duplicium, ſeu maiorum Beneficiorum genera, ex quibus ea quæ qualitatem habent curæ Animarum vocantur Curata, vt dictum eſt; quæ habent annexam iuriſdictionem ſimul cum adminiſtratione rerum Eccleſiaſticarum, ſeu cum proeeminentia ſupra reliquos quoad locum magis honorificum, dicuntur habere Dignitatem, qualia ſunt Abbatia, Archidiaconatus, &c. quæ habent annexam ſolam proeeminentiam quoad locum magis honorificum, abſque vlla iuriſdictione rerumq; adminiſtratione, dicuntur habere Perſonatum; quæ demum habent annexam ſolam rerum Eccleſiaſticarum adminiſtrationem abſque vlla iuriſdictione in Clericos, & abſque gradu eminentiore, habere dicuntur Officium, cuius gene-

ris est munus Sacristæ, Custodis, seu Thesaurarij, &c. Sumuntur hæc ex Glos. in *cap. 1. De consuetud.* Vbi etiam notat, non obstante eo inter Dignitatem Personatum, & Officium discrimine, aliquando Iura vti promiscue illis nominibus, vt in *c. Cum accessissent 8. de constitut* in quo idem Primiceriatus circa initium textus vocatur Personatus, postea appellatur Dignitas, ac deinde circa finem capitis nominatur Officium.

8. Tertio alia sunt Beneficia sæcularia, alia Regularia, que diuisio desumitur ex *c. Cum de Beneficio 5. de Præben. in 6.* Beneficium sæculare dicitur, quod conferri debet sæcularibus Clericis, ex fundatione, vel saltem ex consuetudine legitimè præscripta, *eod. c. Cum de Beneficio*. Regulare Beneficium est quod conferri debet Religioso, idque pariter ex fundatione, vel ex institutione Superioris, vel ex prescriptione legitima.

9. Quarto ex supradictis Beneficium latius acceptum aliud est manuale, aliud non manuale, quæ diuisio desumitur ex Glos. in *Clem. vnica de supplen. negligen. Prælator.* Manuale dicitur, quod confertur reuocabiliter ad nutum conferentis: non manuale, quod confertur in perpetuum dum viuit Beneficiatus, itaut à tali Beneficio amoueri non possit, nisi cer-

certis de causis à Iure concessis, vel permissis; atque illud est, quod magis proprie Beneficium appellatur, vt supra dictum est.

10. Quinto demum alia sunt Beneficia collatiua, quæ scilicet conferuntur pro libera voluntate eorum, ad quos collatio pertinet: alia electiua, quæ conferuntur mediantè electione à Clericis, seu Canonicis facta, legitime confirmata à Superiore: alia Patronata, seu mixta, quæ nominante, & designante Patrono cuius est Clericum promouendũ præsentare, & instituẽte Episcopo conferuntur.

TIT. XII.

De ætate, & qualitate promouendorum ad Beneficia.

1. COgnita natura, & diuisionibus Beneficiorum, consequens est vt agatur de ijs, quæ requiruntur ad legitimam eorundem collationem, tum ex parte eorum, quibus conferenda sunt, tum etiam ex parte Conferentium, quorum primum tractabitur in præsenti titulo, alterum in sequentibus.

2. Quod igitur attinet ad eos quibus conferri Beneficia debent, certi Iuris est eos nonnisi Clericos esse debere prima

ma saltem Tonsura initiatos, vt in præced. tit. dictum est num. 4. ex *c. Ex litteris 6. de Transactionib.*, eosque idoneos, qui Deo, & Ecclesijs velint, & valeant gratum impendere famulatum, *c. Graue 29. De Præben.* Huic Iuri seruando cautum est à Trid *sess.7. De refor. c. 13.*, vbi decernitur, vt præsentati, seu electi, vel nominati à quibusuis Ecclesiasticis personis, etiam Sedis Apostolicæ Nuncijs, ad quæuis Ecclesiastica Beneficia, non instituantur, nec confirmentur, neque admittantur, etiam prætexu cuiusuis priuilegij, seu consuetudinis etiam ab immemorabili tempore præscriptæ, nisi fuerint prius à locorum Ordinarijs examinati, & idonei reperti. Et nullus appellationis remedio se tueri possit, quo minus examen subire teneatur; Exceptis tamen præsentatis, electis, seu nominatis ab Vniuersitatibus, seu Collegijs generalium studiorũ.

3. Idoneitas autem eiusmodi ex pluribus attendi debet, quorum aliqua numerantur in cit. *c. Graue 29. De Præben.* & in Trid. *sess. 24. de refor. c. 1.*, suntque potissimum morum honestas, scientia litterarum, ætas legitima, de quibus etiam sermo est in *c. Cum in cunctis 7. de elect.*, & *Clem. 1. de ætate, & qualit.* Quæ omnia fortiori Iure requiruntur pro Beneficijs curatis, multoque adhuc fortiori

tiori pro prouisionibus Cathedralium Ecclesiarum, in quibus maius Animarum periculum vertitur, si per inhabiles ministrentur: quia, vt loquitur Trid. *sess.* 24. *de refor. c.*1. totius familię Domini status, & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite.

4. Inde factum est, vt non ea sola Iuris remedia pro legitime conferendis ijs maioribus Beneficijs seruanda sint, quæ sufficiunt pro minoribus; sed alia insuper specialia circa examen, & inquisitionem de promouendis habendam aliaque similia, quæ pro conferendis Beneficijs curatis sancita leguntur in Trid. cit. *sess.* 24. *de refor. c.* 18., & in Bulla 33. B. Pij V., quæ incipit *In conconferendis*, quam refert Quaran. in *Summa Bullarij v. Beneficiorum Parochialium collatio*; pro conferendis autem Ecclesijs Cathedralibus, alijsque Superioribus, seu Monasterijs, ac cæteris Dignitatibus, quæ in Consistorio prouidentur, in ead *sess.* 24. *de refor. c.*1., & in Constit. 6. Gregorij XIV. quæ incipit *Onus Apostolicæ* edita anno 1591. apud eundem Quaran. in cit. *Summa Bullarij v. Electio*.

5. Sed neque satis est eadem Beneficia dignis, & idoneis prouideri: requiritur enim, vt in concursu plurium di-

dignorum dignioribus cōferantur, quod de Episcopatibus alijsque Beneficijs curatis expresse definitum est à Trid. *in cit. c. 1. & 18. de refor. sess. 24.* cum præsertim tales Dignitates conferri soleant mediante concursu, & examine competitorum, ex quo oritur quidam quasi contractus, & obligatio naturalis, ratione cuius peccatur etiam grauiter contra Iustitiam, si inuentus in examine dignior negligatur.

6. Circa Beneficia simplicia controuersi Iuris est, vtrum idem seruandum sit, alijs opinantibns ad eadem non extendi illud graue præceptum de dignioribus præferendis; alijs in contrarium affirmantibus extendi, inter quos citatur S. Th. 2. 2. *qu* 63. *art.* 1. & 2. & *q.* 185 *art.* 3. Valent. *to.* 3. *disp.* 5. *quæst.* 7. *puncto* 2. *qu.* 2., alijque plures quos refert Garz. 7. *par. de Beneficijs c.* 16. Castrop. *par.* 2. *tract* 13 *disp.* 2. *puncto* 11. *num.* 8., & Azor. *to.* 2. *lib.* 6. *c.* 15. *q.* 1. Hæc secunda sententia videtur probabilior, tum quia magis est Sacris Canonibus conformis, in quibus supponi videtur illud generale præceptum pro omnibus Beneficijs etiam simplicibus, vt in *c. vnico. Vt Ecclesiastica Beneficia, &c.* in ijs verbis: *non ex affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti Ecclesiasticum Officium, & Beneficium in persona magis*

gis idonea dispensare: sermo autem ibi est de Beneficio non curato, sed simplici, vt patet ex contextu: tum etiam quia prætermissio dignioris haberi non potest sine aliqua acceptione personarum, quæ prohibita est in *c. In iudicijs 12. de reg. Iuris in 6.*

7. Dignior autem pensatis omnibus ille censendus est, qui habito respectu ad doctrinam, & mores vtilior Ecclesiæ futurus esse iudicatur. Quare si contingat aliquem præditum esse minori doctrina, quam alium, sufficienti tamen ad Beneficium, sed multum in probitate morum, atque prudentia præualere, ratione cuius censeatur multo vtilius Ecclesiam administraturus; præferendus erit doctiori, quia sic vtilius Ecclesiæ prouidetur. Qua ratione tradunt etiam Authores nonnulli apud Azor. in cit. *cap.15. q. 3. & 4.* posse nonnumquam ignobili doctiori, ac sanctiori præferri nobiliorem, & potentiorem sufficienti doctrina, ac probitate dotatum, quando scilicet Beneficium indiget defensore, vel protectore administrante: item præferri posse qui certo cognoscitur esse dignus seu sufficienter doctus, & probus, relicto doctiori cuius vita ignoratur, de qua re extat etiam declaratio Cardinal. Concilij citata à Piasec. in *Praxi p. 2. c. 5. art. 3. num.* 10. Ex eadem

dem quoque maioris vtilitatis Ecclesiæ ratione descendit, externo magis idoneo præferri debere idoneum, qui sit ex eadem ciuitate, vel de gremio Ecclesiæ, ex *c. Nullus* 13.*dist.* 61. Præsumitur enim vtilius, & cum maiori peritia administraturus res Ecclesiæ, qui in eadem suam transegit ætatem: & ita Sacrum Cardinalium Collegium ex ipsis Cardinalibus digniorem eligit, vt præscribitur in *c. Oportebat.* 3.*cum seq. dist.* 79. quamuis extra Collegium alius ipso dignior inueniatur.

8. Vtrum autem ad eam prælationem dignioris teneatur etiam Patronus in presentando, & renuncians in renunciando, seu permutando Beneficio, indicabitur infra, vbi de Iurepatronatus, & vbi de Renunciatione, ac permutatione Beneficiorum.

9. Quod si de facto contingat aliquem idoneum ad Beneficium promoueri digniore prætermisso, quamuis eiusmodi promotio sit illicita, erit tamen valida, ne litibus occasio aperiatur, & Christiana Resp. perturbetur, iuxta communem sententiam, vt videre est apud Couarr. in reg. *Peccatum p.*2.§.7.*num.*3. aliosque relatos à Vasq. *de Beneficijs cap.* 2.§.3 *dub.*17. in fine, & à Castrop. *p* 2. *tract.*13.*disp.*2.*pun.*11. §. 3. vbi tamen rectè excipit Beneficia curata per concur-

cursum prouisa, quia Trid. *sess.* 24 *de refor.cap.*18. mandat ea conferri dignioribus ex approbatis ab Examinatoribus, & postea subdit: *prouisiones omnes, seu institutiones præter supradictam formam factæ, subreptitiæ esse censeantur*, quod idem pręcipit B. Pius V. in supracit. Constit. *In conferendis* super collatione Ecclesiarum Parochialium edita anno 1567. quæ in Bullario est 33. inter Constitutiones eiusdem Pontificis, vbi inter reliqua digniori prætermisso dat facultatem appellandi à mala electione: ita tamen, vt ea appellatio interposita, interim non impediat aut suspendat quo minus electio per Ordinarium primo loco facta interim debitæ demandetur executioni, & prouisus ab eadem Ecclesia causa appellationis huiusmodi dependente non amoueatur.

10. Vtrum autem in eodem casu promotionis ad Beneficium minus digni præ magis digno, & à fortiori in casu promotionis indigni, detur in promouente aliqua obligatio restituendi siue Ecclesiæ, siue digno aut digniori prætermisso, videri potest fuse tractatum à Theologis, inter quos Vasq. *De Beneficijs in cit.cap.*2.§.3.*dub.* 17 Castrop. in *cit.pun.*11.§.4. alijsque ab ipsis citati.

11. Quod attinet in particulari ad ea, quibus dictum est constitui idonei-

ta-

tatem Clerici promouendi, prima est morum honestas, ex cuius defectu Clerici criminosi, *c. inter dilectos 11. de excess. Prælat.* Excommunicati, *c. postulastis 7. de Clerico excommunic.* Suspensi, *c. cum dilectus 8. de consuet.* & *c. cum bonæ 8. de ætat. & qualit.* Interdicti, *c. 1. de postulat. Prælat.* iuncta communi sententia Canonistarum: Infames demum siue infamia iuris, siue infamia facti, *c. infamibus 87. de reg. iur. in 6.* iuncto cit. *c. inter dilectos 11. de excess. Prælat.* ad Beneficia sunt inhabiles. Cum enim Beneficium detur propter officium, æquum est, vt qui crimine, vel censura ab Officio, seu Ordinis executione sunt prohibiti, etiam à Beneficij assecutione prohibeantur.

12. Hæc ratio extenditur etiam ad Clericos in prima tantum Tonsura constitutos, qui pariter compræhenduntur sub generali prohibitione ne *Beneficia* criminosis, aut censura ligatis conferantur. Quamuis enim ij per censuram aut crimen à nullius Ordinis executione prohibeantur cum nullum Ordinem habeant, & ex altera parte non reddantur inhabiles ad recitandas priuatim Horas Canonicas, quæ sunt vnicum Officium quibusdam Beneficijs annexum; adhuc tamen ab ijsdem Beneficijs obtinendis per criminositatem, vel censuram remouentur, quia per eandem prohibiti sunt

Ec-

Ecclesiastico Ordine initiari, & Sacramenta percipere, quę ratione sui muneris, & officij suscipere debet qui ad Beneficium promouetur, vt colligitur ex *c.si celebrat.vlt.de Clerico excom.* vbi ex eadem ratione decernitur, excommunicatum excommunicatione minori eligi ad Beneficia non posse,& si de facto eligatur, electionem irritandam esse, pro eo quod ad susceptionem eorum electus sit, quorum perceptione à Sanctis Patribus est priuatus.

13. Hæc dicta procedunt etiamsi excommunicatus aut alia censura ligatus toleratus sit: constitutione enim Concilij Constantiensis *Ad euitanda*, per quam cæteroquin permittitur communicare cum excommunicato tolerato nullus fauor eidem excommunicato indulgetur, sed tantummodo consulitur reliquorum Fidelium conscientiæ.

14. Item dicta procedunt etiamsi censura aut excommunicatio sit penitus, & inuincibiliter ignorata. Talis enim ignorantia quamuis excuset à culpa iuxta *c. Apostolicæ 9.de cler. excomm.* non tamen dat valorem actui aliàs inualido, neque impedit effectum prouenientem ex censura contracta. Quod circa excommunicationem maiorem conuenit inter Authores, vt tradit Couarr.in *c. alma p.1.§.7.n.* 3 Circa minorem autem ex-

excommunicationem, negatum id fuit à quibusdam tacito nomine citatis ab Azor *p. 2. lib. 6. cap. 7. q. 7.* ea ratione ductis quod in cit. *c. si celebrat* dicatur irritanda electio excommunicati excommunicatione minori, *si scienter talis electus fuerit*; at alij passim, & multo probabilius cum communi sententia docent irritandam quoque esse eius electionem, etiamsi eius excommunicatio siue solum ab Electo, siue ab Electoribus, siue ab vtrisque sit inuincibiliter ignorata. Irritatur enim ea electio non propter peccatum quod Electus committat acceptando eam electionem, aut propter peccatum, quod committant Electores; sed propter incapacitatem personæ, vt satis indicant ea verba textus: *pro eo quod ad susceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione à S. Patribus est priuatus* quæ ratio locū habet siue excōmunicatio cognoscatur, siue inuincibiliter ignoretur. Neque obstant illa verba Textus *Si scienter talis electus fuerit*. Nam vt explicat Suar. *De cens. disp. 24. sect. 2. n. 18.* illa particula *scienter*, posita videtur potius ad augendum, quam ad limitandum, itaut sensus sit *etiamsi scienter*, ne videretur irritari solum debere talis excommunicati electio quasi subreptitia, & inuoluntaria electoribus, quando eius excommunicatio ignoratur; sed etiam quan-

quando eſt electio omnino voluntaria, cum notitia minoris excomunicationis.

15. Quod ſi de facto contingat Beneficium excomunicato conferri præterquam quod ea collatio nulla eſt, debet etiam Collator, qui ſcienter ita contulerit, tamdiu a Beneficiorum collatione ſuſpendi, donec ſuper hoc veniam conſequi mereatur, vt puniatur in hoc in quo peccare pręſumpſit, iuxtà textum expreſſum in *c. poſtulaſtis* 7. *De Cler. excom.* Eiuſmodi pœnam Gloſ. in *c. Si celebrat vlt. eod. tit. v. ſcienter* extendit etiam ad eum, qui ſcienter conferat Beneficium excomunicato excomunicatione minori. Contrarium tamen ſequitur Panor. in cit *c. Si celebrat n.* 7. Suar. *De cenſ. diſp* 24. *ſect.* 2. *n.* 22. & vt ipſi teſtantur, alij communiter.

16. Quæſtionis eſt vtrum collatio Beneficij facta habenti cenſuram ſit ipſo iure irrita, an ſolum per ſententiam irritanda? Hac in re conueniunt Authores collationem factam ligato excomunicatione maiori, eſſe ipſo iure nullam, vt videre eſt apud Couarr. in cit. §. 7. *n.* 1. ſatiſque probat textus in cit. *c. Poſtulaſtis* 7. *de Cler excom.* Idem Iuris ſeruandũ eſſe etiam in ſuſpenſo, vel interdicto aſſerit communis ſententia, quam ex varijs Rotæ deciſionibus firmat Garz. *De Benef. p.* 7. *cap.* 14. *n.* 1. alijque paſſim tra-

tradunt, quos citat, & sequitur Castrop. *De cens.disp. 2.pun.10.n.* 25. quamuis in contrariũ sentiat Suar. *de cens.dis.26.sect. 3.n.8.& disp.27.sect.* 1. *n.*26. Circa excomunicatum excomunicatione minori controuersia maior est, alijs asserentibus Beneficij collationẽ ipsi factam esse ipso iure nullam, inter quos citatur ab Azor. *p 2.l.6.c.7.q.7.* Innoc. Host. Ioan. And. Panor. in cit. *c. Si celebrat*; alijs in contrarium affirmantibus eam collationẽ validam esse, sed irritari debere, quos abũdè citat Castrop. *disp.2.De cens.pun.21.n.15.*

17. Quæstionis etiam est vtrum ad Beneficium ante excomunicationem electus illud valide acceptet postquam est excommunicatione ligatus? In qua duplex est sententia, quarum prima asserit eam acceptationem validam esse atque ita tradit Couar. in c. *Alma p.1.* §. 7. *n.* 4. alijque ab ipso citati, quos etiam sequitur Azor. *p.2 l.6. cap.7.q.9. & Garz. De Benef p.7.c.13.n.* 35. Altera sententia, quam sequitur Suar. *De cens.disp.* 13. *sect.* 1. *n.* 17. Vasq. *De Benef. c.* 4. § 4. *dub.2.n.* 245. alijque, eam validitatem negat: quia per acceptationem acquiritur perfectum ius in Beneficio, vt colligitur ex *c. Si tibi absenti* 17. *de præben. in 6.* adeoque supponitur eiusdem iuris capacitas in acceptatione: quare vbi ea capacitas non datur, acceptatio nihil facit.

Quæ-

18. Quæstionis demum est vtrum collatio Beneficij alicui facta quando erat excommunicatus, aut alia censura ligatus, per absolutionem a censura validetur; an contra opus sit post absolutionem alia collatione? Hanc difficultatem, in qua sunt diuisi Doctores, latè tractat Sanc. *De matrim: l. 8. disp. 7. n. 12 & seq.* Castrop. *De cens. disp. 2. pun. 10. n: 21.* alijque ab ipsis citati. Sententia autem reliquis probabilior ea videtur, quæ docet prædictam collationem per solam absolutionem a censura regulariter non validari, sed sicut si matrimonium contrahatur a persona inhabili, per solam ablationem impedimenti dirimentis non validatur prior ille contractus, sed debet iterum contractus celebrari; ita pariter per solam absolutionem a censura prior collatio Beneficij, quæ nulla fuit ipso iure, non conualescit, sed opus est eam iterum fieri, quod est exemplum allatum a Suar. *De cens. disp. 13 sect. 1. n. 29.* Videri potest idē Sanch. in loco cit. vbi aliquas pro hac re limitationes adducit.

19. Hactenus dicta de inualiditate electionis excommunicati, aut alia censura ligati ad Beneficia, Dignitatesque Ecclesiasticas, limitationem patiuntur quoad electionem Summi Pontific s, quæ nullatenus inualidatur per vllam

censuram, qua antecedenter ad electionem innodatus electus existeret, vt colligitur ex *c. Licet 6. de elect.* vbi dicitur electus a duabus partibus Cardinalium, absque vlla exceptione pro legitimo Pontifice habendus, & expressius in const. Greg. XV. *Æterni Patris §. Volumus etiam*, vbi decernitur nullius censuræ prætextu Cardinales excludi posse ab electione actiua & passiua, quod statutum fuit ad tollenda pericula fraudum aut schismatum, quæ sequi possent, *si* eius generis exceptionibus locus esset.

20. Alterum, per quod supra dictum est constitui idoneitatemClerici ad Beneficia, est litterarum scientia, quæ ex Innoc. in *c. Cum in cunctis De elect.* distinguitur in eminentem, mediocrem, & eam quæ sufficit tanquam idonea: ex quibus & si eminens desideranda sit in Beneficiarijs omnibus, attamē etiā competens toleratur, quia imperfectum scientię potest supplere perfectio Charitatis, *c Nisi cum pridem* 10. *De renunc.* Quod præsertim locum habet in ijs Beneficiorum generibus, quæ officium habent annexum, pro quo non ita eminens scientia necessaria est. In hac enim re est generalis regula, eam litterarum peritiam idoneam censendàm esse & ad Beneficia necessariam, quæ necessaria est ad exercendum officium Bene-

ficijs

ficijs annexum, cum Beneficium detur propter officium *c. fin. De rescr. in 6.*

21. Inde fit promouendum ad Episcopatum aliasue Superiores Prælaturas, cum assumatur in Pastorem Populorum, talis doctrinæ esse debere, vt potens sit exhortari alios in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere, vt pręcipit Apostolus in Epist. ad Titum cap. 1. Ex eadem quoque ratione præscriptum est a Trid. *sess.* 22. *de refor. c.* 2. vt antea in Vniuersitate Studiorum Magister siue Doctor, aut Licentiatus in sacra Theologia vel Iure Canonico merito sit promotus, aut publico alicuius Academię testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur. Quod si Regularis fuerit, a Superioribus suæ Religionis similem fidem habeat.

22. Idem gradus Doctoratus aut Licentiaturæ in Sacra Theologia, aut Iure Canonico requiritur pro Canonico Pœnitentiario Ecclesiæ Cathedralis, ex præscripto eiusdem Trid. *Sess.* 24 *De refor. c.* 8. & pro Archidiacono, ead. *sess.* 24 *De refor. c.* 12. Demum in *sess.* 23. *De refor. c.* 18. *vers. ac cętero* vniuersaliter pręcipitur, vt Officia, vel dignitates illæ, quæ scholasteriæ dicuntur, non nisi Doctoribus, vel Magistris, aut licentiatis in sacra Pagina, aut in Iure Canonico, & alias personis idoneis, &

qui per se ipsos id munus explere possit, conferantur, & aliter facta prouisio nulla sit, & inualida.

23. Non dissimili ratione determinatur pro alijs Beneficiorum generibus quanta, & qualis scientia necessaria sit, habito scilicet respectu ad Officium in quo fundata sunt. Quotquot igitur Beneficia iurisdictionem habent annexam, causarumque iudicium, hominem exigunt in vtroque iure peritum, vt legitimum causis finem, iustamque sententiam imponere valeat, vt tradit Menoch. *De arbitr. casu* 425. *n.* 41 & Gonz. ad *reg.* 8. *Cancellar. glos.* 4. *n.* 68. Quod attinet ad Beneficia omnino simplicia, vel annexum habent aliquem Sacrum Ordinem, puta Presbiteratum, aut Diaconatum, vel Subdiaconatum, vt sunt Canonicatus Cathedralis Ecclesiæ ex præscripto Trid. *ses.* 24. *de refor.* *c.* 12. vel nullum eiusmodi Sacrum Ordinem annexum habent, sed tantummodo horarum Canonicarum recitationi destinantur. Primi generis Beneficia eam scientiam postulant, quę pro talibus Ordinibus suscipiendis necessaria est, quæ qualis sit videri potest in Trid. *ses.* 23. *de refor.* *c* 4. 11. 13. & 14 quibus adde *c.* 12. *De refor. Ses.* 24. vbi Sacrum Concilium hortatur vt in Prouincijs, vbi id commode fieri potest, Dignitates omnes

&

& saltem dimidia pars Canonicatuum in Cathedralibus Ecclesijs, & Collegiatis insignibus, conferantur tantum magistris, vel Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel Iure Canonico. Ad alterius autem generis Beneficia ea scientia per se necessaria est, quæ ad Horarum Canonicarum recitationem exigitur, puta vt sciat latine legere, & intelligere, &c. vt tradit expresse Flamin. Parisius *De resignat. lib.* 4. *q ult. n*.30. Gonz. in cit. *gloss.* 4. *n* 73. Garz. *de Benef. p.* 7. *c.* 7. *n.* 8. & Azor. *par.* 2. *lib.* 6. *c.* 6. *q.* 2. *&* 3.

24. Quæstionis est vtrum Collatio Beneficij facta illitterato sit ipso iure irrita? In hac re conueniunt Doctores, esse ipso iure irritam si fiat penitus illitterato, puta qui legere, & scribere latine nesciat, vt sumitur ex *c. Illitteratos* 2. *dist.* 36. Si autem collatio fiat ei, qui aliquam scientiam habeat, vnde non sit penitus inhabilis ad suum Officium peragendum, irritam ipso iure non esse, sed irritari debere, Authores aliqui docuerunt, quos citat, & sequitur Castrop. *tract.* 13. *de Beneficijs disp.* 4. *pun.* 6. *n* 8. quibus etiam adhæret Less. *lib.* 2. *de Iustit. c.* 34. *dub.* 24. in fine, cum limitatione, nisi qui ita ad Beneficium promotus est, breui putaretur habiturus scientiam sufficientem.

25. Tertium quo dictum est Clericorum idoneitatem ad Beneficia constitui, legitima ætas est, quæ pro diuersis Beneficiorum generibus diuersa requiritur. Ad Episcopatum enim opus est ætate 30. annorum completorum, vt præscribitur in *cap. Cum in cunctis 7. de elect.* Ad dignitates Episcopatu inferiores, puta Decanatum, Archidiaconatum, aliaque quæ curam Animarum annexam habeant, necesse est saltem vigesimum quintum ætatis annum attigisse, ex eod. *c. Cum in cunctis* §. *Inferiora*, & Trid. *sess.* 24. *de refor. c.* 12. Pro reliquis dignitatibus, vel Personatibus, quibus nulla Animarum cura subest, satis est viginti duobus annis non esse minorem, ex eod. *c.* 12. *Trid.* Beneficia demum simplicia, etiam ea quæ olim post septimum ætatis annum conferri pueris poterant, vt tradit Syluester. *v. ætas* q. 1. de iure recentiori statuto à Trid. *sess.* 23. *de refor. c.* 6. obtineri non possunt ante annum decimum quartum; præterquam quod si Beneficia eius generis sint quæ annexum habeant aliquem Ordinem Sacrum, quales dictum est supra esse Canonicatus Ecclesiæ Cathedralis ex statuto Trid. *sess.* 24. *de refor. cap.* 12. pro ijs ætas illa requiritur, quæ satis est, vt intra annum possit Beneficiarius eo Ordine initiari: quemadmodum, & si ali-

alicui Præbendæ sit annexum munus Pœnitentiarij in Ecclesia Cathedrali, ætas exigitur ad id muneris requisita, nempe annorum quadraginta, ex Trid. *sess. 24. de refor. c. 8.*

26. Præter hactenus dicta, alia quoque in promouendis ad Beneficia requiruntur ex præscripto Sacrorum Canonum, vt eorum promotio sit legitima. Opus enim est, eos esse ex legitimo matrimonio natos, aliàs ad Beneficia, sicut & ad Ordines sunt inhabiles, & irregulares, ex *c. Innotuit 20. de elect. c. Litteras 14. de filijs Presb. totoque eod. tit. in 6.* siue nati sint ex parentibus non solum non coniugatis, sed etiam tunc inhabilibus ad matrimonium inter se contrahendum, quales sunt qui concipiuntur ex adulterio, in quo casu appellantur Spurij, siue sint nati ex parentibus tunc cæteroquin habilibus ad Matrimonium, in quo casu generale nomen retinent illegitimorum.

27. Id tamen discriminis pro re præsenti inter ipsos est, quod filij illegitimi, qui ex parentibus ad matrimonium tunc habilibus nati sunt, per subsequens matrimonium legitimantur, adeoque per idem redduntur habiles ad Ordines, & Beneficia, perinde ac si constante matrimonio nati essent; secus autem Spurij, qui semper spurij remanent, a-

deoque semper ad Ordines, & Beneficia sunt inhabiles, etiamsi postea contingat cessante impedimento ipsorum parentes legitimo matrimonio copulari, vt expresse decernitur in c. *Tanta 6. Qui filij sint legitimi*. Ratio disparitatis est: quia beneficium legitimationis per subsequens matrimonium habetur ex concessione legis quodammodo fingentis, & retrotrahentis celebrationem matrimonij ad tempus in quo filius conceptus aut natus est: fictio autem Iuris, & retrotractio non procedit, vbi non datur capacitas, & habilitas in termino fictionis, & retrotractionis, quia super impossibili lex fictionem non admittit, vt pluribus confirmat Panor. in c. 1. *De conuers. infidel. n.* 10. & Bart. in *l. Si is qui pro Emptore ff. de Vsucap.*

28. Quod tamen dictum est habentes defectum natalium promoueri ad Beneficia non posse, non ita obtinet ex insolubili necessitate, vt in nullo vnquam casu possit cum illis rationabiliter dispensari, siue à Summo Pontifice cuius authoritas necessaria est, vt Illegitimus Beneficio curato potiatur, aut Dignitate, aut Personatu, ex c. *fin. de filijs Presb.* siue ab Episcopo, cuius dispensatio satis est pro simplicibus Beneficijs, sicut & pro minoribus Ordinibus suscipiendis, ex c. 1. *eod. in 6.*, si cæteroquin

Beneficia talis generis non sint, quæ limites excedant dispensationis Episcopalis, qualia sunt, quę vel secundùm ius commune, vel secundùm consuetudinem Curiæ, vel secundùm statutum Ecclesiæ particularis iuratum, aut à Sede Apostolica confirmatum negantur speciali ratione illegitimis: sub quo genere reperitur Beneficium quodlibet in ea Ecclesia, in qua Pater illegitimi est, aut fuit Beneficiatus, de quo expressè cauetur in Trid. *sess.* 25. *de refor.* c. 15. vbi ius antiquum immutatur, à quo non erat speciali ratione prohibitum, Illegitimum in ea Ecclesia Beneficium saltem dissimile accipere, in qua Pater de præterito Beneficiarius fuit, quę mutatio non procedit circa natos ex legitimo matrimonio, adeoque in his seruandum est Ius antiquum expressum in *c. Ad extirpandas* 11. *c. Dilectus* 17. & *c. Ex transmissa* 7. *de filijs Presb.* vt scilicet prohibeantur tantummodo immediatè succedere Patribus suis in Beneficio ad vitandam imaginem successionis hæreditariæ; at mediatè succedere permittantur, vt pluries fuisse decisum refert Barb. *de off. & potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 65. *n.* 16.

29. Alterum etiam quod requiritur ad legitimã Beneficiorũ collationem est ex supradictis cęlibatus & Clericatus, vnde si quis Clericus in minoribus Ordinibus con-

constitutus matrimonium contrahat, eo ipso Beneficium amittit, quod habebat, vt dictum est *tit.* 10. *n* 2. Sed & pro quibusdam Dignitatum, seu Beneficiorum generibus certus aliquis Ordo prærequiritur, vt patet ex *c. Nullus* 1. *&* 2. *dist.* 60. & ex Trid. *sess.* 22. *de refor. c.* 2 vbi Dignitates aliquæ numerãtur quibus Sacer Ordo Sacerdotij, aut Diaconatus præmitti debet, & pro Episcopatu decernitur, vt Ordo Sacer acceptus sit ante sex menses.

30. Hæc dicta procedunt quoad Ordinem in Beneficiorum collatione prærequisitum. Cæterum pluribus Beneficiorum generibus, illud etiam speciale est, vt vlteriorem aliquem Ordinem exigant si non antecedenter acceptum, saltem postea intra terminum certi temporis accipiendum. Sic ad Episcopatum assumptus tenetur intra tres menses munus Episcopalis Consecrationis accipere, ex Trid. *sess.* 23 *de refor cap.* 2. Adepti Ecclesiam Parochialem tenentur intra annum ad Sacerdotium promoueri, *c. Commissa* 35. *de elect. in* 6. Assecuti Dignitates, Personatus, aut alia Beneficia, quibus annexa sint aliqua munia, obligantur etiam intra annum ad suscipiendum Ordinem ei muneri conuenientem, Trid. *sess.* 22. *de reform. c.* 4. Adepti demum Canonicatus Cathe-

thedralis Ecclesiæ, quibus ex statuto Trid. *sess. 24. de refor. c. 12.* annexus esse debet aliquis Ordo Sacer, tenentur intra annum ad Sacrum Ordinem promoueri.

31. Demum generaliter illud pro legitima Beneficiorum cõcessione attendendum est, ne vlli conferantur, qui quomodolibet arceatur à Sacro Ministerio ratione alicuius irregularitatis, aut infamiæ, vtcumque contractæ, ex quo capite non solum hæretici, illorumque fautores, sed etiam eorum filij à Beneficijs excluduntur vsque ad secundam generationem inclusiue in linea paterna, ad primam autem dumtaxat in linea materna, supposito quod hæretici ipsorum parentes ante mortem pœnitentes non fuerint, ex *c. Statutum 15. de hæreticis in 6.*

TIT. XIII.

De libera collatione Beneficiorum quoad Summum Pontificem.

1. ABsolutis ijs quę pertinent ad qualitates promouendorum, consequens est vt ad promouentes tractatio dirigatur, siue sint promouentes omnino liberi in determinanda persone promouenda, de quibus primò sermo erit, siue dependeant à prȩsentatione

ne Patroni, de quibus postea tractabitur.

2. Facultatem omnium Beneficiorum liberè collatiuam, etiam illorum, quæ cæteroquin siue de Iure scripto, siue de priuilegio, siue de legitima consuetudine conferri possunt ab inferiori Collatore, plenissimè competere Summo Pontifici, manifestissimi Iuris est, ex *c. 2. de præben. in 6.* Si quid enim eiusmodi facultatis alicui concessum sit, id respectu Pontificis non priuatiuè, sed cumulatiue, & conseruata Pontifici maiori potestate, concessum dicendum est, vt habetur ex *c dudum 14. eod. in 6.* Inde fit, si contingat vnum idemque Beneficium tum à Pontifice, tum ab inferiori Collatore conferri, præualere collationem à Pontifice factam, ex eod. *c. dudum.* nisi tamen Inferioris collatio legitimis documentis anterior fuisse demonstretur, in quo casu præualet ius Inferioris, vt expresse deciditur in *c. si a Sede 31. eod. in 6.* cum in ea causa potior sit conditio possidentis, *reg. 65. de reg. iur. in 6* In praxi tamen Summus Pontifex raro vtitur eo iure præuentionis siue concursus, vt vitetur confusio.

3. Sed & præter eam liberæ facultatis vniuersalitatem, aliqua sunt Beneficiorum genera, quorum collatio priuatiue pendet à potestate Pontificis: siue ratione deuolutionis, quando scilicet

ius

ius, & potestas tota conferendorum Beneficiorum, ob negligentiam, vel delictum inferiorum Ordinariorum deuoluta est ad Pontificem: siue ratione affectionis, quando videlicet Summus Pontifex suam Iurisdictionem exercere cœpit super aliquo Beneficio ad effectum illud conferendi, in quo casu inferior Ordinarius, cui cæteroquin facultas illius conferendi competeret, manus in illud immittere prohibetur: siue demum ratione reseruationis super aliquibus dignitatibus, seu Beneficijs de iure Canonico statutæ, vt eorum conferendorum facultas cuilibet alteri Ordinario stabiliter, & perpetuo sit negata, tum pro maiestate Sedis Apostolicæ, tum etiam pro maiori vnione, & communicatione seruanda particularium Ecclesiarum toto Orbe existentium cum Ecclesia Romana.

4. In particulari autem Beneficia Summo Pontifici reseruata censentur primò quæ in Curia siue apud Sedem Apostolicam vacare contingat, iuxta textum expressum in *c licet 2. de præben. in 6.*, quod declaratur in *c. præsenti 34. eod. in 6.* itaut intelligendum sit de omnibus ijs Beneficijs, quæ venientes ad Rom. Curiam, vel etiam recedentes ab ipsa obtinere noscuntur, si eos mori contingat in loco, vbi est Curia, vel in lo-

cis

cis vicinis, hoc est intra duas dietas legales, seu intra 40. milliaria, vt ibidem explicat glos. *v. legales* ex *l. Vicena millia* 1. *ff. si quis cautionib.* Idem iuris seruandum esse si quis illorum moriatur in loco, vbi transeunter etiam absque sua Cancellaria, & Audientia est Rom. Pontifex, expresse decernitur in Constit. 54. Clementis VIII. vbi declaratur in casu absentiæ Pontificis ab Vrbe, tum locum vbi ipse moratur, tum Romanam Vrbem pro vna, & eadem Curia censendam esse quoad Beneficia, quæ siue in dicta Vrbe, siue in Ciuitate ad quam Papa se contulit, vacare contingat.

5. Quamuis autem huius reseruationis decretum temperatum olim fuerit in *c. statutum* 3. *de preb. in* 6. vt ea reseruatio locorum haberet intra mensem à die vacationis, quo mense transacto, si Pontifex non prouidisset, possent ij ad quos de iure ordinario prouisio pertinebat, prouidere; attamen hoc ipsum temperamentum esse nunc reuocatum per *extrau. piæ sollicitudinis* 1. aut per *extrau. ad regimen* 13. *de præb. inter comm.* adeoque etiam mense transacto manere reseruata Pontifici Beneficia, quæ in Curia vacauerunt, tradunt Gonz. *De mensib. & alternatiuis* §. 5. *proœm. a n.* 148. Garz. *de beneficijs p.* 5. *cap* 1. §. 1. *à n.* 98. Castrop. *tract.* 13. *de benef. disp.* 2. *pun.* 16. *n.* 5.

n 5. vbi teſtatur hanc eſſe conſuetudinem, & ſtylum Curiæ.

6. Excipienda tamen ſunt ab hac generali regula Beneficiorum in Curia vacantium nonnulla, quæ etſi in Curia vacare contingat, non propterea cenſentur Pontifici reſeruata. Huius excepti generis ſunt Beneficia Iuriſpatronatus laicalis, vt tradit Gloſ. in *c. licet 2. de preb. in 6. v. collatio* quia illis non ſolet Papa facile derogare, vt colligitur, ex *reg. 42 cancellariæ* Item Beneficia regularia, ex eadem gloſ. ibid. Item Beneficia parochialia vacantia Sede vacante, ne ipſorum vacatio diutina periculum valeat animabus afferre; imò ex eadem ratione, & vacantia viuente Pontifice, ſi de ipſis per eum ante ipſius obitum non fuerit ordinatum, ex textu expreſſo in *c. ſi Apoſtolica 35. eod in 6.* quam exceptionem pro eadem circumſtantia locum habere etiam in ijſdem parochialibus Beneficijs ex alio quolibet capite reſeruatis, quamuis non in deuolutis, tradiderunt Gonz. *de menſib. & alternat.* §. 5. *proœm à n.* 138 & Garz. *de ben. p.* 5. §. 1. *n.* 104. Demum eiuſdem generis excepti ſunt illorum Beneficia, qui in loco, vbi degit Curia, originem, ſeu domicilium habentes moriuntur, itaut ibidem non morarentur occaſione Curię, & Curiales non eſſent, vt habetur expreſ-

ſe

se in *c. præsenti eod.* 34. *eod. in* 6.

7. Secundò aliæ plures reseruationum species continentur in regulis Cancellariæ, quas singuli Pontifices initio Pontificatus sui edere solent, in quas fuse scripserunt Mandosius, Gonzal. Ioann. à Chokier, Garz. *p.* 5. *de beneficijs.* Castrop. in *tract.* 13 *de benefic. disp.* 2. *pun.* 17 *& seqq.* eas explicat, quæ pertinent ad reseruationem Beneficiorum quas etiam attingit Azor. *p.* 2. *lib.* 6. *cap.* 34 Nobis studio breuitatis satis sit, easdem regulas reseruatorias breuiter indicasse, prout illas edidit SS. D. N. Innocentius XII.

8. In prima regulà reseruantur ea omnia Beneficia, quæ olim reseruata fuerant in *extrau. ad regimen* 13. *& in extrau. execrabilis* 4. *de præb. inter comm.*, quibus additur in regula reseruationem procedere quoad Beneficia Officialium Sedis Apostolicæ, quamuis tempore obitus Officiales esse desierint, & quamuis Beneficia assecuti non fuerint tempore officij, sed post dimissum Officium, & quandocumque. Extenditur quoque ibidem reseruatio ad Beneficia tam obtenta, quam alia quæcumque, de quibus Ordinarij alijque Collatores contra decreta, & formam Concilij Tridentini disposuerint, & in futurum disponent

9. In secunda regula reseruantur genera-

neratim omnes Ecclesiæ Patriarchales, Primatiales, Archiepiscopales, Episcopales, necnon Monasteria omnia Virorum, valorem annuum ducentorum florenorum auri excedentia, qui excessus debet in litteris exprimi. Vbi ea virorum Monasteria intelligenda esse, quæ vel Monachis sunt destituta, vel commendari solita, tradit Mandosius. Item Beneficia omnia ad quorumcumque Collatorum, & Collatricum dispositionem quamcumque (non tamen ad collationem cum alio, vel alijs, aut etiam ad alterius præsentationem, vel electionem) pertinentia, quæ post illorum obitũ, aut post Ecclesiarum, seu Dignitatum dimissionem, siue amissioné, vsque ad prouisioné authoritate Apostolica faciendam, & adeptam à Successore, pacificam possessioné, vacare contingat.

10. In tertia regula decernitur, vt si alicui Beneficium prҫsertim Curatum, aut personalem residentiam requirens prouideatur ab Apostolica Sede, nulla facta mentione alterius Beneficij incompatibilis, quod antecedenter habebat, idemque Beneficium incompatibile ille resignet siue dimittat in manibus Sanctitatis Suæ, aut quorumlibet aliorum ante assecutionem Beneficij ita prouisi, in fraudem Apostolicæ reseruationis, vi cuius Beneficium incompatibile per asse-

secutionem, & possessionem secundi ipso iure vacat, & est reseruatum Summo Pontifici per cit. *extrau. execrabilis*; in eo casu tum Beneficium prouisum, tum Beneficium resignatum vacare censeatur ac reseruatum sit Summo Pontifici.

11. In quarta regula reseruantur generaliter Dignitates maiores post Pontificales in Cathedralibus Metropolitanis, Patriarchalibus. Item principales Dignitates in Collegiatis communi æstimatione excedentes valorem 10. florenorum auri. Item Prioratus, Præpositturæ & aliæ Dignitates conuentuales (perpetuæ, vt explicat Mand.) ac præceptoriæ generales Ordinũ quorumcumq; (quarũ electio non fit à Religiosis simul cõgregatis, vt ex pluribus explicat Castrop. *p. 2. tract. 13. de beneficijs disp. 2. pun. 19. n. 6.*) non tamen Ordinũ Militarium. Demum quęcunque Beneficia, quæ familiares, & Commensales Cardinaliũ nunc viuentium, & qui erunt, imo, & ipsius Pontificis dum Cardinalis esset, durante familiaritate obtinebant, aut obtinent, aut obtinebunt, etiamsi ab ipsa familiaritate per obitum Cardinalium eorundem vel aliàs recesserint.

12. Per quintam regulam reseruantur generaliter omnia Beneficia Ecclesiastica, quæ Collectores, & Subcollectores fructuum Cameræ Apostolicæ debi-

bitorum, durante hoc eorum officio obtinebant, aut ad quæ ius habebant.

13. Per regulam sextam reseruantur Beneficia quorumcumque Curialium, quos dum Curia de loco ad locum transfertur, eam sequendo, decedere contigerit in loco quouis, quantumcumque etiam à dicta Curia remoto.

14. In regula septima reseruantur Beneficia Cubiculariorum Summi Pontificis, etiam honoris nuncupatorum, & Cursorum suorum. Sub qua reseruatione comprehenduntur etiam Cubicularij qui sunt extra muros, & ita honoris causa nuncupati, vt declarat Mandosius.

15. In regula octaua reseruantur Canonicatus, Præbendæ, Dignitates, Personatus, & Officia in Ecclesijs S. Io: Lateranen. & S. Petri, ac D. Mariæ Maioris de Vrbe. Item Beneficia quæcumque ad collationem, vel quamuis aliam dispositionem Cardinalium à Rom. Curia absentium, ratione Episcopatuum suorum, vel Titulorum, siue Ecclesiarum Cardinalatus spectantia, tam in Vrbe, quam extra Vrbē, quamdiu absentia illorum durauerit, vacantia aut vacatura.

16. In regula nona reseruantur Beneficia qualitercumque aliter quam per resignationem vacantia in mensibus Apostolicis, videlicet Ianuarij, Februarij, Aprilis, Maij, Iulij, Augusti, Octobris,

& Nouembris, relictis quatuor mensibus pro Ordinarijs, nempe Martio, Iunio, Septembri, Decembri: exceptis Cardinalibus, aut alijs sub certis Concordatis comprehensis. Simulque decernitur, vt in supplicationibus, seu concessionibus gratiarum, quæ de dictis Beneficijs tunc vacantibus etiam motu proprio fient, de mense, in quo vacauerint dispositiuè mentio fiat; alioquin gratiæ nullę sint. Patriarchis tamen, Archiepiscopis, & Episcopis personaliter in suis Ecclesijs residentibus conceditur petita alternatiua sex mensium discretorum ad conferenda Beneficia, quæ ad liberam ipsorum dumtaxat, & ab alijs independentem dispositionem pertinent ita ut scilicet Ianuarius pertineat ad Summum Pontificem, Februarius ad Episcopum, Martius ad Pontificem, Aprilis ad Episcopum, & sic alternatiue quoad reliquos menses. Super hanc regulam fusè scripsit Hieronymus Gonz. in præclaro opere, quod inscripsit ad regulam octauam Cancellarię, quia hæc regula olim erat octaua, sed postea per additionem eius, quæ modo tertia est, factam à Greg. XV. euasit nona.

17. Fusior harum omnium regularum explicatio peti potest à citatis Authoribus. Sunt, & quædam aliæ in specialibus aliquorum Pontificum Consti-

tutionibus referuationes ſtatutæ, quæ videri poſſunt apud Caſtrop. in cit. *diſp.* 2.*p.*24.

TIT. XIV.

De libera collatione Beneficiorum quoad inferiores collatores.

1. INfra Summum Pontificem primus Beneficiorum collator de Iure communi eſt Legatus Pontificius; non tamen omnis ſed ſolum Cardinalis qui Legatus a latere dicitur: Legati enim Nuncij, & Legati nati, quantumcumque plenam Legationem obtineant, ex ipſius legationis munere nullam habent conferendi Beneficia poteſtatem, niſi aliunde eis ſpecialiter committatur, ex *c.* 1. *De Off. Leg. in* 6. At Legatus a latere poteſtatem habet ad omnia Beneficia in ſua prouincia vacantia, quæ Ordinarius conferre poteſt, cum eoque concurrit, & datur locus præuentioni, eo proportionaliter modo, quo ſupra dictum eſt Papam concurrere cum Ordinario: quidquid ſit vtrum idē Legatus poſſit etiam ea Beneficia conferre, quæ vacare contingat in menſibus Ordinarij alternatiua gaudentis, de quo eſt quæſtio inter Authores, circa quam videri poteſt Garz. *p.* 5. *De Benef. cap.* 3. 4. *n.* 45.

Ea

2. Ea Legati a Latere potestas extẽditur quoque ad ea suę Prouinciæ Beneficia, quæ ad Sedem Apostolicam sint deuoluta, vt colligitur ex *c. Venerabilis* 37. *De Pręb*: & tradit Glos. in *c. 1. de Off. Leg in 6 v. ampliori*; quamuis non ad ea, quæ Sedi Apostolicę sint reseruata, vt tradit communis sententia arg. *c. Quod translationem. 4. de Off. Leg.* Item extenditur ad Beneficia Iurispatronatus Ecclesiastici, quę conferre potest etiam absque consensu Patroni, vt constat *ex c. Dilectus filius 6. eod.* & ex *c. Cum dilectus 28. De iurepatron.* Secus accidit in Beneficijs Iurispatronatus laici ex eod. *c. cum dilectus*, & iuxta probabiliorem sententiam etiam in Beneficijs Iurispatronatus mixti: supposito tamen quod Iuspatronatus Laico competat non ex præscriptione vel priuilegio, sed ex Ecclesiæ fundatione, ædificatione, vel dotatione, cui iuri difficile derogatur, ne laici auertantur a fundandis, ædificandis, vel dotandis Ecclesijs vt ex pluribus limitat Garz. *De Ben. p. 5. c. 3. n. 72.*

3. Infra Legatum a latere, alij quoque sunt Ordinarij Beneficiorum Collatores, inter quos de iure communi primum locum obtinent Episcopi quoad Beneficia suę diœcesis non reseruata, *c. Ex frequentibus 3. de Instit. & c. Ordinarij 3. de off. Ordin. in 6.* Quidquid sit

vtrum

vtrum ea Beneficia conferre possint non nisi cum consensu, aut consilio Capituli, aut etiam non expectato tali consensu, vel consilio, pro qua re est attendenda diuersa locorum consuetudo, ratione cuius potest etiam Beneficiorum collatio ad solum Capitulum pertinere, irrequisito Episcopo, vt constat ex *c. Cum Ecclesia Vulterana* 31. *de elect.* aut ad alios inferiores, puta ad Abbates, aut Priores, ex *c. fin de Instit. & clem.* 1. *de Suppl. neglig. Prælator.*

4. Omnibus his Beneficiorum collatoribus, de quibus hactenus in hoc titulo dictum est, certæ sunt leges pro legitima collatione sancitæ. Primo enim conferre debent gratis, hoc est nullo accepto pretio, prœmio, seu mercede, *c. Si quis obiecerit.* 7. 1 *q.* 3 alijsque iuribus; alias Simonia committitur. *c. Saluator* 8. *ead. cau. & q* & collatio inualidatur, *extrau.* 2. *De sim inter comm.*

5. Item conferre debent absque vlla conditione suspensiua, arg. *c. in electionibus* 2. *De elect. in* 6, iuncta ibi Glos. *v. incerta*, & sine limitatione ad certum tempus, sed in perpetuum, vt colligitur ex *c. Sanctorum* 2. *dist.* 70. ac proinde Beneficiorum collatio est de genere actuum legitimorum, qui neque conditionem recipiunt neque diem *cap. Actus legitimi* 50. *de reg. Iur. in* 6.

Præ-

6. Præterea conferre tenentur integrè,& sine diminutione, vndè ipsis non licet vni tradere Beneficium , & simul alteri fructus , aut pensionem reseruare, vel vnum idemque Beneficium in duos Beneficiatos diuidere , vt constat ex *c. vnico. vt Ecclesiast. Benef. sine diminut. conferantur.*

7. Item Beneficium nequit ab ipsis conferri quod de facto non vacet, ne Beneficiarius ita prouisus de Beneficio vacaturo , sumat occasionem captandæ mortis alienæ , ex *c. 2. & 3. de concess. præb.* & recentius ex Trid *sess. 24. de refor. c.* 19. vbi prohibentur conferri expectatiuæ ad Beneficia vacatura .

8. Demum in ead. *sess. 24. de refor. c.* 17. generatim statutū est vt in posterum vnum tantum Beneficium Ecclesiasticum singulis conferatur . Quod si ad vitam eius , cui confertur , honeste susten tandam non sufficiat , liceat nihilominus aliud simplex sufficiens , dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri : hæcque non modo ad Cathedrales Ecclesias , sed etiam ad alia omnia Beneficia , tam sæcularia , quam regularia quæcumque etiam commendata pertineant , cuiuscumque tituli ac qualitatis existant . Quibus adde quę decernuntur in *c. 1. de consuet. in 6.* vt videlicet nulli liceat , nisi vnicum

Per-

Personatum, vel dignitatem, aut Præposituram, siue administrationem, vel Officium perpetuum; quocumque nomine censeantur, cum præbenda insimul absque dispensatione in eadem Ecclesia obtinere, vel iam obtenta tenere. Quod si a quoquam secus præsumptum fuerit, irritum sit omnino.

9. Ne autem vacantia Beneficia cum eorundem detrimento diu maneant in suspenso, prædictis collatoribus tempus sex mensium indulgetur in *c. 2. De conces. præb.* quod incipit a die quo habita est notitia vacationis, ex *c. Quia diuersitatem 5. eod.* intra quod si Beneficium prouidere negligenter omiserint, priuantur pro ea vice potestate prouidendi, eademque potestas ad proximum eorum superiorem deuoluitur, ex eod *c. 2. De concess. præb. & c. Ne pro defectu 41. De elect.* Nisi tamen Ecclesia aliqua Cathedralis, aut Regularis prouidenda sit per electionem aliquorum, pro quo casu sancitum est in cit. *c. Ne pro defectu*, ne vltra tres menses electio differatur, intra quos si celebrata non fuerit, earum prouisio deuoluitur non ad proximum superiorem, vt olim permittebatur in eod. *c. Ne pro defectu*, sed ad Summum Pontificem, vt tradit Laym. ibi *n. 6.* secundum iura recentiora statuta præsertim in *extrau. Ad regimen 13. de præb.*

præb.inter com. in regulis Cancellariæ, & in concordatis Germaniæ, vbi prouisio talium Ecclesiarum, aut saltem confirmatio reseruata est Summo Pontifici. Eundem quoque trium mensium terminum seruandum esse, vbi Ecclesiæ Collegiatæ prouideri debeat Prælatus habens ordinariam, & generalem iurisdictionem in Clericos suæ Ecclesiæ tradit idem Laym.in cit *c.Ne pro defectu n.* 2. post Panor. ibid. *n.*5. & post Glos. in *c. Quia propter* 42. *De elect. v. Ecclesijs viduatis,*

TIT. XV.

De Institutionibus, & Iurepatronatus.

1. DIctum est in præcedentibus titulis de collationibus Beneficiorum procedentibus a libera voluntate Prælati: agendum modo est de ijs prouisionibus, quæ fieri debent ad præsentationem Patroni, hoc est illius, qui in eijsdē Beneficijs ius obtinent patronatus, cuius generis prouisiones proprio vocabulo Institutiones dicuntur, quique ita Beneficium à Prælato consequitur, dicitur institui.

2. Est autem Iuspatronatus potestas præsentandi instituendum ad Beneficium vacans, vt explicant communiter

Docto-

Doctores post Host. in Summa *De Iurepatronatus*. Nomine præsentationis hic intelligitur legitima exhibitio personæ per Patronum facta Episcopo, vel alteri ad quem Institutio pertinet, vt eidem personæ de Beneficio vacante prouideat. Tale ius siue potestas præsentandi, cum sit ordinata ad institutionem Beneficiarij, est spirituali annexa; vnde fit ipsam per se absque labe simoniaca vendi non posse, ex c. *De Iure 16.de iurepatronatus*. Hoc tamen non obstante conuenire ipsam posse etiam laicis Canonica æquitas statuit in quandam ostensionem gratitudinis.

3. Sciendum enim est, Iuspatronatus non aliter acquiri in aliqua Ecclesia, Beneficio, aut Cappella, quam ipsam de nouo fundando, & construendo, aut iam erectam, quæ tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis proprijs bonis competenter dotando, vt decernitur à Trid. *sess. 14.de refor.c. 12.* cui consonat apud Glos. in *c. Piæ mentis 26. 16. q.7.* versus ille: *Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus*: dummodo tamen Diœcesani assensus interueniat, sine quo Ecclesiam ædificans, Iuspatronatus non acquirit, ex c. *Nobis 25. de Iure patronatus*. Quidquid sit vtrum olim etiam aliter acquiri potuerit, quod nunc non procedit post illud decretum Tridentini quodlibet

aliud Iuspatronatus abrogantis, exceptis tantummodo patronatibus super Cathedralibus Ecclesijs competentibus, & exceptis alijs, quæ ad Imperatorem, & Reges, seu regna possidentes, aliosque sublimes, ac supremos Principes iura Imperij in dominijs suis habentes, pertinent, & quæ in fauorem studiorum generalium concessa sunt, prout excipiuntur ab eod. Trid. *sess.* 25. *de refor. cap.* 9.

4. Inde fit Iuspatronatus diuidi in laicum, Ecclesiasticum, & mixtum. Laicum est quod alicui competit ratione proprij patrimonij, ex cuius bonis Ecclesiam fundauerit, & construxerit, seu eandem indotatam sufficienter dotauerit. Ecclesiasticum dicitur, quod ex bonis Ecclesiæ comparatum est, vel alicui competit ratione Ecclesiæ, seu quod Ecclesiæ, aut alteri pio loco donatum sit à laico. Mixtum denique est, quod partim ratione patrimonij, partim ratione Ecclesiæ competit, seu quod ex Patronis Ecclesiasticis, & laicis coalescit.

5. Multiplex autem ius in Iurepatronatus, includitur in fauorem Patroni, quod explicatur ijs versibus apud Glos. *in c. Nobis 25. de iurepatr. Patrono debetur honor, onus, vtilitasque: Præsens vt præsit, defendat, alatur egenus.* Sensus est, Patrono deberi præcipuum in Ecclesia lo-

locum, ipsum habere onus, seu officium protegendi Ecclesiam eiusque bona, tuendi, habere ius præsentandi ad Beneficium vacans, demum si forte ipse, aut eius filij ad summam inopiam, & egestatem peruenerint, debere subleuari, ac sustentari ex bonis Ecclesiæ à se fundatę, vt constat ex eod. *c. Nobis*.

6. Quod attinet ad actum pręsentandi, qui inter numerata potissimum attenditur, non ita concessus est Patrono, vt nullis limitibus per Sacros Canones sit circumscriptus. Primo enim fieri debet intra certum tempus ab eodem iure concessum, ne videlicet Beneficia diu maneant Rectore destituta, quemadmodum supra dicebatur, vbi de tempore ad conferenda Beneficia inferioribus Ordinarijs concesso sermo fuit; quod pariformiter procedit tum in Ecclesiastico, tum in laico Patrono: cum eo tamen inter vtrumque discrimine, quod Ecclesiastico tempus sex mensium incipiens a die notitię vacationis Beneficij; at Laico tempus quadrimestre concedatur ad pręsentandum, ex *c. vnico de Iurepatron. in 6.* itaut si vterque Patronus intra legitimum illud tempus neminem negligenter pręsentauerit, deuoluatur collatio Beneficij ad illum Superiorem, ad quem Institutio pertineret. Idem iuris est, si circa idem Beneficium

sint plures Patroni, & intra prędictum tempus legitimum de persona instituenda non concordauerint, nec possit sine scandalo institui, quem maior numerus Patronorum, repugnantibus alijs, præsentet: in tali enim casu debet Prælatus Ecclesiam ordinare, sicut melius eam secundum Deum iudicauerit ordinandam; & id ipsum facere deberet, si de Iurepatronatus esset lis inter aliquos, & cui competat, intra quatuor menses non fuerit definitum, ex *c. Quoniam 3. de Iurepatr.*

7. Ista temporis inæqualitas inter Ecclesiasticum, & Laicum Patronum ad pręsentandum, fundamentum habet in alio inter vtrumque Patronum discrimine, quod Patronus Ecclesiasticus postquam aliquem idoneum præsentauit, non potest etiam intra suum tempus legitimum alium præsentare, ex *c. Cum autem 24. & c. Pastoralis 29. eod. tit.*; secus autem Patronus laicus, cui non pręsumuntur ita cogniti mores Clericorum: æquum igitur fuit hanc Iuris diuersitatem in Ecclesiastico Patrono compensare per longioris temporis concessioné.

8. Secundò fieri debet præsentatio de persona, quæ Officio sit idonea, & non incapax institutionis, vt colligitur ex *c. Significasti 18. eod. & c. Cum vos 4. de off. Ordinar.* Si secus fiat, & vsque ad vlti-

vltimum terminum temporis ad præsentandum concessi, persistatur in præsentatione indigni, poterit Superior libere conferre Beneficium personæ idoneæ cui iudicauerit, tamquam si toto tempore legitimo nulla præsentatio facta esset, quia perinde est inidoneum pręsentare, ac nullum, vt colligitur ex *c. 2. de translat. Episc.*, & ex *c. Tuæ 12. de Cler. non resid.* Vtrum autem in eodem casu pręsentationis indigni scienter factę, priuetur etiam Patronus pro ea vice potestate pręsentandi, & vtrum hac in re fieri debeat aliqua distinctio inter Ecclesiasticum, & Laicum Patronum, est quæstio à Canonistis agitata, & varie à varijs resoluta, vt videre est apud Panor. in cit. *c. Cum vos n. 5.*, aliosque ab ipso relatos.

9. Sed neque potest Patronus præsentare se ipsum, ex *c. Per nostras 26. de Iurepatron.* vbi dicitur, nullum se posse ad personatum alicuius Ecclesię pręsentare, quantumcumque idoneus sit, & quibuscumque studijs, & meritis adiuuetur. Quęsitum etiam fuit vtrum Pater possit filium aliàs idoneum pręsentare, sumpta ratione dubitandi ex eo quod in iure Pater, & filius censeantur quasi vna persona, ex *l. vlt. C. de Impuber. & alijs substitut.*, adeoque pręsentans filium videretur quasi pręsentare se

ſe ipſum. Hoc tamen non obſtante, poſt Gloſ. in *c. Conſuluit* 15 *de Iurepatron. v. propria authoritate*, & in *c. Quia Clerici* 5. *eod. v. filij*, docent paſſim Authores poſſe filium à Patre pręſentari: Pater enim, & filius cenſentur vna perſona, non re ipſa, ſed per iuris fictionem; vnde fit, vbi Ius illos pro eadem perſona non habet, eſſe reputandos vt realiter ſunt, hoc eſt tamquam duas perſonas, & ita in re pręſenti contingit, vt docet Abb. Panor. in cit. *cap. Conſuluit n.* 3.

10. Quæſtionis eſt vtrum Patronus ex duobus aut pluribus eiuſdem loci, aut familię dignis teneatur pręſentare digniorem? Hac de re fusè agit Cęſar Lambertin. *De Iurepatronat. par.* 1. *lib.* 2. *q.* 10. *art.* 3., vbi videri poteſt. Videatur etiam Azor. *par.* 2. *lib.* 6. *c.* 21. *q.* 5. Caſtrop. *par.* 2. *tract.* 13. *diſp.* 2. *pun.* 11. *n.* 10. alijque ab ipſis citati.

11. Poſt pręſentationem a Patrono factam ſequitur Inſtitutio, quę de iure communi pertinet ad Epiſcopos, vt poſt antiquiora Iura decernit Synodus Trident. *ſeſſ.* 14. *de refor. cap.* 12. quamuis nonnumquam poſſit ad inferiores pertinere, in quo caſu inſtituendus examinari prius debet ab Epiſcopo: alioquin Inſtitutio ab inferioribus facta irrita eſt, & inanis, ex eod. Trid. *ſeſſ.*

25. *de*

25 *de refor. c.* 9. Institui autem debet illa persona, quę fuerit pręsentata, dummodo sit idonea, itaut si Episcopus illam negligat, & absque causa legitima Beneficium alteri pro suo libito conferat sine Patrono, ea collatio irritanda sit, vt tradit Host. teste Lambert. *lib.* 2. *de Iurepatr. par.* 3. *q.* 2. *art.* 2. vel iuxta probabiliorem sententiam sit irrita ipso iure, vt affirmat Ioan. And. in *c.* 2. *de Off. Vic. in* 6. teste Panor in *c. Illud* 5. *de Iurepatr. n.* 2. fundamento desumpto ex *c. Decernimus* 32. 16. *q.* 7. Sed neque potest Episcopus pręsentationem à Patrono factam malitiosè repellere ad effectum vt Patronus alium pręsentet: si enim id accidat, quamuis futura sit valida eius institutio, qui fuerit secundo loco pręsentatus à Patrono laico; attamen Episcopus, qui malitiosè recusauit *primum* admittere, tenebitur eidem prouidere in alio competenti Beneficio, vt scilicet in eo puniatur, in quo ipsum non est dubium deliquisse, iuxta textum expressum in *c. Pastoralis* 29 *de Iurepatr.*

12. Secus accidit si Patronus laicus pro sua libera voluntate plures ad idem Beneficium præsentauerit, quod fieri ab ipso posse, dictum est supra n. 7. In quo casu liberum erit Episcopo eum instituere ex illis pluribus, quem maluerit, sup-

posito quod sint æque digni & idonei, ex *c. Cum autem 24. de Iurepatr.*, quia scilicet in eo casu, quilibet instituatur, semper seruatur illæsum Ius Patroni, qui variando nominationem, non censetur reuocare priorem, sed solum alteram priori cumulare, ex eod. *c. Cum autem* in ijs verbis *eo non refutato*, vt ibi notat Abb. n. 2. Quod si ex illis pluribus præsentatis vnus est alio dignior; tunc digniorem esse ab Episcopo instituendum, docet probabilior sententia, quam in loco citato tradit idem Panor. alijque plures, quos citat, & sequitur Castrop *part. 2. tract. 13. disp. 2. pun. 9. n. 3.*, arg. *c. vlt. dist. 63.* vbi Metropolitano præcipitur præferre electionem dignioris, cum vota eligētium in duas se diuiserint partes, cuius Canonis ratio in eo sita est, quod in æquali iure electionis eum preferri deceat qui Ecclesiæ vtilior futurus est quę ratio ęque procedit in nominatione

13. Iuspatronatus semel habitum pluribus modis amitti, aut ab vno ad alium transferri potest. Primo enim amitti potest casu, si Ecclesia patronata incendio consumpta fuerit, aut terremotu, aut vitio suo corruerit, arg. *§. fin. Instit. de Vsufructu*. Quod tamen limitatur à Panor. in *c. Quoniam 3. de Iurepatr. num. 11.* itaut intelligi debeat de Patronatu in constructione fundato,

non

non autem de Patronatu fundato in dotatione, vel fundatione: vnde permanente dote vel fundo, si contingat Ecclesiam collapsam iterum ab alio ædificari, docet non solum acquiri ius Patronatus eidem ædificatori, sed etiam priori dotatori, vel fundatori iuspatronatus conseruari.

14. Secundo amittitur Iuspatronatus in pœnam, si Patronus Rectorem, vel alium Clericum ipsius Ecclesiæ, per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausu nefando præsumpserit: in quo casu tam ipse, quam eius hæredes iurepatronatus priuantur, & præterea illius posteritas vsque ad quartam generationem prohibetur admitti ad Collegium Clericorum, & ad quamlibet prælationem in domibus regularibus, nisi fuerit misericorditer dispensatum, iuxta textum in *c. In quibusdam penult. de pœnis*. Item ex Triden. *sess. 22. de refor. c. 11.* si Patronus per se, vel per alios, quacumque arte, aut quocumque quæsito colore, iurisdictiones, bona, census, ac iura, etiam feudalia, & emphyteotica, fructus, emolumenta, seu quascumque obuentiones, quæ in Ministrorum, & pauperum necessitates conuerti debent, in proprios vsus conuertere, illosque vsurpare præsumpserit, seu impedire, ne ab ijs, ad quos iure pertinent,

percipiantur; vltra pœnam anathematis, eo ipso priuatus est etiam iure patronatus. Demum idem Iuris est si Patronus incidat in hæresim: in confiscatione enim bonorum, cui subiacent hæretici ex *c. Vergentis 10. de hæreticis*, amittitur etiam iuspatronatus.

15. Tertio Iuspatronatus amittitur, aut ab vno ad alium transfertur ex libera voluntate Patroni, multipliciter. Primo per liberam cessionem, si videlicet laicus Patronus suum ius deponat, & conferat ipsi Ecclesiæ, ex *c. vnico de iurepatr. in 6.* Secundo si Patronus patiatur Ecclesiam, seu Cappellam patronatam commutari in Ecclesiam Collegiatam, in quo casu priuatur iurepatronatus quoad facultatem præsentandi, quia Ecclesiæ Collegiatę prouidetur mediante electione, cui se non immiscet Patronus; quamuis eidem reliqua patronatus iura salua permaneant, ex *c. nobis 25. de iurepatr.* Tertio denique Iuspatronatus transfertur mediante donatione, permutatione, venditione, & testamento siue iure hæreditariæ successionis, vt tradit Innoc. in rubr. *de iurepatron.* Glos. in *c. piæ mentis 26. 1 6. q. 7.* alijque communiter.

16. Donatione transferri posse constat ex *c. ex insinuatione 14. de iurepatr.* siue fiat in fauorem alicuius Ecclesię aut loci pij, siue fiat in fauorem laici, siue

in

in fauorem alicuius Clerici, causa ipsius, non Ecclesiæ. Id tamen discriminis inter diuersas eiusmodi donationes assignant pro re præsenti Doctores, quod si Iuspatronatus donetur alicui Ecclesiæ seu loco religioso, ea donatio valeat, quamuis absque assensu Episcopi facta fuerit, iuxta textum expressum in *c. unico de iurepatr in 6.* At si laico donetur, aut etiam Clerico causa ipsius, non Ecclesiæ, variant Doctores. Innocentius enim, alijque tacito nomine relati à Panor. in *c. illud 5. de iurepatr n. 5.* docuerunt neque tunc requiri consensum Episcopi; at idem Panor. ibidem cum Host. Ioan. Andr. & Arch. docent in eo casu sine consensu Episcopi non valere donationem. Videri potest Azor. *p. 2. lib. 6. cap. 20. q. 5.*

17. Venditione etiam transferri, desumitur ex *c. cum sæculum 13 eod.* iuncta ibid. Glos. *v. emptorum*, quod tamen intelligi debet non ita ut vendatur directe, & per se, quia sic vendi nequit iuspatronatus absque simonia, vt supra dictum est ex *c. de iure 16. eod.* sed indirecte, & cum vniuersitate bonorum, veluti si villa aliqua vendatur, cui annexum sit Iuspatronatus: dummodo tamen non augeatur pretium intuitu Iurispatronatus annexi, nam sic quoque committeretur simonia, iuxta sententiam, quam commu-

munem esse dicit Castrop. *p.2.tract.* 13. *disp.2.puncto* 4.*n.*10.videri potest Azor. *in cit.cap.*20.*q.*8.

18. Permutatione vt transferri possit, requiritur, vt cum alio spirituali permutetur, ex *c. ad quæstiones 6. & c.vlt.de rerum permutat.* cum iuspatronatus sit Ius, vel spirituale, vel saltem spirituali annexum, vt supra dictum est. Quod si in permutatione Iuspatronatus in laicum transferatur, requiri quoque consensum Episcopi, docet Azor.ibid.q.7.

19. Iure demum hęreditario transferri Iuspatronatus, sumitur ex *c. quoniam* 3.*de iurepatron.Clem.* 2. *eod.* alijsque iuribus: idque locum habet non solum in hæredibus sanguinis, sed & in quibusuis hæredibus quamuis extraneis, vtpost glos.in *c.filijs* 31.16.*q.*7.*v.propinquis*, docet Panor.in *c.*1. *de iurepatr. n.* 2. alijque passim. Inde fit, quod si plures succedant hæredes, cum Ius patronatus sit ius incorporale adeoque diuidi nequeat, ex Glos.in *c.*1.*de iurepatr.v.nõ debeat*, transfertur in solidũ ad quẽlibet illorũ, etiamsi non sint hæredes ex æqua portione instituti, vnde illorum cuilibet cõuenient omnes Iurispatronatus prærogatiuę, pręter ius nominãdi, quod ita erit apud omnes cõmune, vt vnus per se tantú nominare non possit, sed omnes communiter, & per modum vnius, iuxta textum

tum expressum in *Clem.2.de iurepatr.* nisi tamen ipsi inter se libere conueniant de Clerico à se alternis vicibus pręsentando, prout ipsis conceditur in *ead. Clement.*

20. Quæstionis olim fuit, an in Iurepatronatus succedant hæredes per stirpes, an per capità? Nunc tamen ea quæstio resoluta est in *cit.clement.* vbi decernitur, vt succedant non per capita, sed per stirpes: vt puta si Titio Patrono succedant tres filij, Caius, Sempronius, & Seius, quibus mortuis vnus Nepos relinquatur ex Caio, duo ex Sempronio, tres ex Seio; tunc in Iurepatronatus, quod Titius auus fundauit, succedunt duo filij Semproni non tamquam duo Patroni, sed tamquam vnus, & tres filij Seij similiter succedunt tamquam vnus: quia videlicet succedunt non vt suas personas referunt, sed vt parentum suorum.

21. Quæstionis etiam est, an Iuspatronatus transferri possit titulo legati? De hac re agit Panor. in *c. cum sæculum 13.de iurepatr.n.6.* vbi cum Ioan.Andr. resoluit posse transferri, quia legatum est quædam donatio à testatore facta, ex §.1.*instit.de legat.*, adeoque sicut Iuspatronatus donari potest, ita & posse legari. Censet tamen, si tale legatum fiat in fauorem laici, requiri consensum

Epis-

Episcopi, sicut in *c.illud* 5.*eod. n.* 5. docuerat in donatione requiri: iura enim quæ concedunt Iuspatronatus in successione transferri, loquuntur communiter de hæredibus, non autem de legatarijs, vt in *c.filijs* 31. *6.q.7.& c.1. de Iurepatr.*

TIT. XVI.

De renunciatione, & permutatione Beneficiorum, ac de pensionibus.

1. DIctum in superioribus est quomodo Beneficia acquirantur à Clericis; dicendum superest quomodo ab ipsis eadem Beneficia dimittantur: cum autem duplici via id præstari possit, videlicet renunciatione, & permutatione, de vtraque agendum breuiter hic est, vt tractatui beneficiario terminus imponatur.

2. Renunciatio Beneficij est spontanea Beneficij dimissio legitimè facta, ex qua fit, vt Beneficium vacet, adeoque alteri possit à Collatore conferri. Ita colligitur ex Rebuf. *in praxi benef. p.* 3. *tit. de resignat.* Azor. *p.* 2. *lib.* 7. *cap.* 18. *q.* 1. alijsque passim.

3. Diuiditur in tacitam, & expressam. Renunciatio tacita est, cum quis aliquid agit, quod vel ex natura rei, vel ex statuto Iuris opponitur retentioni beneficij

neficij: in quo casu, etiamsi expressis verbis Clericus non renunciet beneficio, attamen per consequentiam censetur eidem renunciare, vt contingeret v. g. si aliquis Clericus beneficiarius etiam minoribus tantummodo Ordinibus institutus Matrimonium contraheret, aut in Religione solemniter profiteretur, aut miles factus arma caperet, & in bello pugnaret, & sic de reliquis, quibus actibus est annexa de Iure vacatio beneficij, vt constat ex c.1. *de clericis coniug.* *c.Beneficium 4 de regular.in 6.* alijsque relatis à Glos.in *cap. fin de clericis non residentib. v. redierint.* Renunciatio expressa est, per quam expressis verbis, aut scripto iuxta formam à iure statutam, coram Ordinario dimittitur beneficium.

4. Eiusmodi expressa renunciatio subdiuiditur in puram, seu simplicem, aut absolutam, & in conditionalem. Renunciatio primi generis est, quæ fit absque vlla conditione, vel pacto, in quo casu Collator beneficij est liber ad illud conferendum cui voluerit. Renunciatio non pura, seu conditionalis est quæ fit adiecta aliqua conditione, vt puta sub conditione annuę pensionis soluendæ, aut sub conditione quod beneficium resignatum conferatur certę personæ, & non aliter, cuius generis resignatio vocari

cari solet resignatio in fauorem alterius.

5. Ad valorem cuiuscumque renunciationis requiritur consensus Superioris Ecclesiastici, ex *c. Admonet 4. de renunciat.* Sicut enim sine Superioris authoritate nemo potest Ecclesiasticum beneficium obtinere iuxta *c. 1. de reg. iur. in 6.* ita sine eadem nemo potest illud dimittere: quia *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur, c. 1. de reg. iur.*

6. Superior autem, cuius authoritas ad renunciationem requiritur, ille est, non qui præcise habet potestatem instituendi beneficiatos, seu conferendi beneficia; sed qui facultatem habet eosdem destituendi, seu deponendi, adeoque supra ipsos iurisdictionem habet, vt post Innoc. docet Glos. *in Clem. vnica de renunciat. v. manibus.* Renunciatio enim habet vim destitutionis, siquidem beneficiatus mediante renunciatione desinit esse beneficiatus; adeoq; nemo potest renunciationem admittere, nisi qui potest Clericum destituere, seu beneficio priuare.

7. In particulari autem eiusmodi Superior est in primis Summus Pontifex, qui quaslibet potest quorumlibet beneficiorum renunciationes admittere, cum certi iuris sit ad ipsum pertinere plenariam omnium beneficiorum Ecclesiasticorum dispositionem, *c. 2. de præb. in 6.*

Alij

Alij inferiores Prælati, quales sunt Episcopi, possunt admittere renunciationes puras, & absolutas beneficiorum illorum, quorum destitutio ad ipsos pertinet: idque extenditur à Flam. Parisio *lib. 9. de resig. q. 14. n. 6.* & ab Azor. *p. 2. lib. 7. c. 15. q. 9.* etiam ad beneficia Summo Pontifici reseruata, quæ tantummodo reseruata sunt quoad collationem, vnde Ordinarius quamuis non possit illa conferre, non tamen prohibetur Clericos delinquentes ipsis priuare, adeoque nec prohibetur ipsorum resignationes admittere. At indiscriminatim admittere nequeunt renunciationes conditionales, quę scilicet fiant in fauorem certæ personæ, aut sub conditione annuæ pensionis soluendę: quia eius generis renunciationes posse fieri solum in manibus Summi Pontificis, docet communis sententia apud Rebuf. in *praxi tit. de renunciat. condition.* & apud Parisium *lib. 6. de resignat.* sumiturque etiam ex expressa Constit. B. Pij V. quæ est 58. in Bullar. & incipit *Quanta Ecclesiæ Dei*, vbi etiam causæ declarantur, quibus dumtaxat interuenientibus admitti possint renunciationes puræ, & absolutę ab Episcopis.

8. Quod si ex authoritate legitima contingat fieri aliquam eiusmodi renunciationem in fauorem alterius, & non

ali-

aliter, debet Superior illam admittens conferre beneficium ei, in cuius fauorem fuerit resignatum, supposito quod sit idoneus iuxta Sacros Canones, vt tradit Rebuff. loco cit. n. 4. Resignatum enim fuit sub ea conditione, adeoque ea conditione non adimpleta, non censetur facta resignatio: quia actus conditionalis effectum non habet, nisi conditio sub qua factus est adimpleatur, ex l. *cedere diem 213. ff. de verbor. signific.* & l. *sub conditione 16. ff. de condictione indebiti.*

9. Excipi tamen debet casus, in quo resignator infra 20. dies post factam resignationem moriatur: tunc enim resignatio caret omni valore, & beneficium censetur va[illegible]re per obitum, ex *reg. 19. Cancellariæ Apostolicæ*: ad vitandas scilicet fraudes, & ne disponatur de beneficijs per modum vltimæ voluntatis, sicut disponitur de bonis patrimonialibus.

10. Quæstionis est vtrum ille, qui Beneficium resignat in fauorem alterius, teneatur assumere digniorem, an satis sit assumere dignum? Sed de hac re videri potest Gabr. Vasq. *opusc. de beneficijs cap. 2. §. 3. dub. 7.* Azor. *p. 2. lib. 6. cap. 15. q. 10.* Castrop. *tract. 13. de beneficijs Ecclesiasticis disp. 2. puncto 11. n. 11.* alijque ab ipsis citati.

11. Hactenus dicta de resignationis vali-

validitate procedunt, ſuppoſito quod aliunde particularis aliqua circumſtantia beneficij reſignationem non impediat, cuius generis circumſtantia inter reliquas vna eſt, ſi agatur de beneficio, cuius titulo ſit aliquis ordinatus in ſacris de hoc enim expreſſe decenitur in Trid *ſeſſ.21.de refor.cap.2.* vt reſignari non poſſit, niſi facta mentione, quod ad illius beneficij titulum ſit promotus: neque ea reſignatio admittatur, niſi conſtito, quod aliunde viuere commode poſſit: & aliter facta reſignatio nulla ſit. Item eiuſdem generis circumſtantia eſt de ſtylo Curiæ pro beneficijs reſidentiam poſtulantibus, ſi nondum per triennium poſſeſſa fuerint, in quo caſu eorum reſignatio non admittitur, ſi præſertim ſit in fauorem, ſeu ſub reſeruatione penſionis: vnde renuncians tenetur declarare tempus, à quo beneficium habuit, Pariſ.*de reſign.lib.3.q.2.n.21.* Garz. *de benef.11.p cap.3. à n.45.* quos citat, & ſequitur Caſtrop. *in tract.cit.diſp.5.puncto 2.§.5.n.9.*

12. Eiuſdem demum generis circumſtantia eſt, ſi reſignationi in fauorem alterius factæ, admiſceatur reſeruatio acceſſus, regreſſus, & ingreſſus. Nomine reſeruationis acceſſus intelligitur illa reſeruatio per quam alicui reſeruaretur poteſtas accedendi ad beneficium, ſe

illius

illius possessionem capiendi, quam antea non cœpit ex aliquo impedimento, quo durante interim beneficium ab alio possideatur, vt puta si beneficium destinatum puero, interea conferatur alteri ea conditione, vt puer possit propria authoritate ad illud beneficium accedere, eiusque possessionem capere, postquam peruenerit ad ætatem legitimam. Nomine reseruationis regressus venit ea reseruatio, per quam renuncianti beneficium ab ipso possessum tribueretur facultas reuertendi propria authoritate ad idem beneficium resignatum, si præmoriatur resignatarius. Nomine reseruationis ingressus intelligitur ea reseruatio, per quam habenti ius, & titulum beneficij, sed nondum eius possessionem, illudque resignanti, daretur potestas, vt si resignatarius pręmoriatur, beneficium dimissum ipse propria authoritate accipiat, eiusque possessionem adeat. Videri potest Rebuf. *in praxi p. 3. tit. de regressibus.*

13. Eiusmodi regressus, & accessus prohibentur expresse à Trid. *sess. 25 de refor. cap. 7.* & recentius à B. Pio V. in Constitut. *Romani Pontificis prouidentia* edita anno 1571. quæ in Bullario est 134. inter Constitutiones eiusdem Pontificis: vt videlicet de Ecclesia Dei tollatur omnis hæreditaria beneficiorum Ecclesiasticorum successio, simulque

libertati prouideatur beneficiorum huiusmodi, & vt de persona magis vtili, & idonea, prout requiritur, facilius prouideri valeat; quæ rationes desumuntur ex *ead.cit.Constitut.*

14. Resignationem factam subsequi debet promulgatio, seu publicatio, quæ quomodo, & intra quantum temporis facienda sit, videri potest expresse decretum in Constit. Greg. XIII, quæ incipit *Humano vix iudicio* & in Bullar. est 85. inter Constitutiones eiusdem Pontificis. Qua de re fuse agit Azor. *p. 2. lib. 7. c. 24.* Castrop. *tract. 13. disp. 5. puncto 2. §. 6.* alijque ab ipsis citati.

15. Alter modus quo a Clericis beneficium dimittitur, est permutatio, quæ tunc dicitur fieri, quando duo Clerici sua Beneficia dimittunt, vt alter alterius Beneficium consequatur, vt tradunt communiter Doctores in tit. *de rerum permutat.* qua de re tractatum ediderunt Ægidius Bellamera, Fridericus Senensis, Petrus Vbaldus Perusinus, & Petrus Andreas Gambarus.

16. Permutationem huiusmodi permissam esse in Iure Canonico manifestũ est tum ex pluribus Iuribus sub rubr. *de rerum permut.* tum ex hactenus dictis de renunciatione, cum permutatio nihil aliud sit quam mutua & reciproca duorum Beneficiorum resignatio facta a duo-

duobus beneficiatis, vt Beneficium vnius alteri conceda ur.

17. Id tamen intelligendum est, dummodo seruentur leges pro legitima permutatione præscriptæ. Inter has illa præcipue curanda est, vt propria authoritate non fiat, sed authoritate Superioris, vt constat ex supradictis n. 5. aliàs non solum permutatio esset nulla, sed etiam Simoniaca, vt tradunt communiter Doctores, Rebuf. in *praxi* 3. *p. tit. de permut.* Suar. *lib.* 4. *De Simon.* c. 31. alijque passim, sumiturque ex *c. Quæsitum* 5. *de rerum permut.* alijsque Iuribus; ac præterea vterque ita permutans spoliandus penitus esset in pœnam Beneficio iuxta textum in *c. Cum olim.* 7. *eod.*

18. Alia quoque permutationis est lex vt non fiat nisi inter duos: prohibita enim est & simoniaca species illa permutationis, quam Canonistæ triangularem aut quadrangularem appellant, vt puta si Titio tuum beneficium resignes, vt Titius beneficium suum resignet tuo Nepoti: eiusmodi enim non tam esset permutatio, quæ nonnisi inter duos esse potest, sed contractus quidam innominatus *Facio vt facias*, siue *Do vt des* qui a Iure Canonico circa spiritualia reprobatus est, eo quod in spiritualibus interdicta sit omnis pactio, omnisque conuentio, ex *c. fin. de Pactis.* Ita Garz. 11. *p. de*

p. de Benef. c. 4. n. 22. Azor, *p. 2. lib. 7. c. 30. q. 6.* alijque passim.

19. Alia etiam permutationis conditio est, vt si permutentur Beneficia inęqualia, excessus vnius non compensetur pecunia aut alio temporali pretio ęstimabili, sed tantummodo nuda Beneficia permutentur. Quod locum habet, non solum si excessus sit in dignitate aut alio spirituali, sed etiam si sit tantumodo excessus in fructibus temporalibus, supposito quod talis excessus sit annexus tituloBeneficij: quia in eo casu interueniret quædam venditio Beneficij, adeoque Simonia committeretur; nam vt dicitur in *c. Si quis obiecerit 7. 1. q. 3. Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum prouenit: neutrum inuenditum derelinquit.* Videri potest Suar. *lib. 4. de Simon. c. 34.*

20. Alia demum permutationis est lex, vt non fiat nisi ex legitima causa, ex *c. Quæsitum 5. de rerum permut. §. Si autem,* qualis tantummodo est aliqua Ecclesiæ necessitas, vt qui vni loco minus est vtilis, alibi se valeat vtilius exercere, vt tradunt communiter Doctores, ex eod. *c. quæsitum.* Solus igitur fauor permutantis, aut priuatum eius commodum temporale non est causa sufficiens approbandi permutationem.

21. Superior autem, cui de iure

communi facultas competit approbandi permutationem, est Episcopus ad quem cæteroquin pertineat in ijs beneficijs institutio, & destitutio, supposito quod sermo sit de permutatione quæ simpliciter fiat inter beneficja sine adiectione oneris seu pensionis ex alterutra parte; nam de adiectione pensionis paulo post dicetur. Desumitur hoc assertum ex cit. *c. Quæsitum* in ijs verbis *Si autem Episcopus*, & ex c. vnico *de rerum permut. in 6.* ibi *in manibus tuis ipsa resignant*. Inde fit quod si Beneficia permutanda reperiantur in diuersis diœcesibus, necesse sit vt ea permutatio ab vtroque Episcopo authoritatem accipiat, vt docet Glos. in cit. *cap. vnico de rerum permut. in 6. v. collationem*. Nullus enim Episcopus disponere potest de Beneficio alienæ Diœcesis.

22. Questionis est, quid hic intelligatur nomine Episcopi; & vtrum Prælati Episcopis inferiores, ad quos cæteroquin pertineat Beneficiorum collatio, & institutio, possint authoritatem permutationi præbere? Communis resolutio primæ partis est, nomine Episcopi hic intelligi qui habet iurisdictionem Episcopalem, etiamsi dignitatem Episcopalem non habeat, vt post Glos. in *Clem. vni. de rerum permut. v. conferuntur* tradit Suar. *lib. 4. de Sim. c. 32. n. 11.* Re-

22. Resolutio autem secundæ partis cõmunior & magis recepta est, inferiores Prælatos quamuis cæteroquin habentes potestatem Beneficiorum collatiuam, non posse authoritatem permutationi præbere si iurisdictionem Episcopalem non habeant, nisi titulo præscriptæ consuetudinis id obtinuerint. Videri potest Suar. ibid. n. 14.

23. Denique quia nonunquam contingit Beneficium aliquod a Clericis dimitti vel permutari ex authoritate Superioris cum reseruatione annuæ pensionis soluendæ, dicendum aliquid breuiter hic est de pensione.

24. Nomine pensionis intelligitur communiter a Canonistis certa portio fructuum ex aliquo Beneficio Ecclesiastico iusta de causa ad tempus detracta & separata, quæ datur alicui ad vitam eius commode sustentandam. Solet illa aliquando concedi occasione renunciationis aut permutationis, vel ad aliquam litem, & controuersiam circa Beneficium dirimendam, vel demum ex eo quod aliquis sit de Ecclesia aut de Rep. Christiana benemeritus, cui propterea aliqua pensio designatur.

25. Duplex assignari solet pensionũ species. Alia enim dicitur pensio laica, alia Clericalis. Pensio laica, seu temporalis est, quæ laicis datur propter ali-

quod officium vel obsequium temporale prçstandum ab ipsis, aut aliàs præstitum. Pensio Clericalis est quæ solis Clericis datur vt Clerici sunt: eaque est vel simpliciter spiritualis, qualis est quę Clericis datur propter aliquod spirituale ministerium exercendum; vel mixta, qualis est, quæ Clericatum exigit, non tamen datur ad spirituale ministerium, sed ob aliam causam, puta propter Clerici paupertatem, senectutem, litis compositionem, resignationem Beneficij.

26. Hæc dicta procedunt attento iure antiquo: at de iure recentiori post Constitut. B. Pij V. quæ incipit *Ex proximo*, & est 135. in ordine Bullarum eiusdem Pontificis in Bullario, cum omnes Clerici Pensionarij obligentur titulo pensionis recitare Officium paruum B. Virginis, itaut si recitationem omiserint, peccent & fructus pensionis non faciant suos, quemadmodum ex decreto Concilij Later. sub Leone X. *sess. 9. de refor. Curiæ* §. *Statuimus* & ex cit. Const. B. Pij, omnes Clerici Beneficiati titulo Beneficij tenentur recitare Horas Canonicas; quęlibet pensio Clericalis, dici potest spiritualis, vtpote data propter spirituale ministerium. Vnde fit etiã omnes eiusmodi pensiones esse inuendibiles absque Simonia.

Pen-

27. Pensionem Beneficijs imponi posse a Summo Pontifice, indubitati iuris est, cum ad ipsum pertineat plenaria Beneficiorum dispositio *c. 2. de præb. in 6. & Clem 1. Vt lite pendente*. Quinimo de Stylo Curiæ, solius Summi Pontificis est posse Beneficijs pensionem imponere, quod etiam deducitur ex præscripto Sacrorum Canonum, iuxta quos Ecclesiastica Beneficia non possunt ab inferioribus prælatis cum diminutione conferri, vt patet ex *c. vnic.o. vt Ecclesiastica Beneficia sine diminut. conferantur*. Ita Suar. *lib. 4. de Sim. c 24. n. 37. & c. 34. n. 16.* Azor. *p. 2. lib. 8. c. 6. q. 1.* alijque.

28. Dixi *Beneficijs pensionem imponere*. nam vt ibidem recte notat Azor: aliud est imponere pensionem Beneficio, aliud Beneficiario: pensio enim quæ in ipso beneficio imponitur, est onus, & seruitus in ipso beneficio constituta, ac proinde non cessat morte beneficiarij, sed transmittitur ad Successorem; at pensio, quæ imponitur beneficiarij personæ, ad Successorem in beneficio nō transmittitur, sed ipsius beneficiarij, cui imponitur, morte finitur. Quod igitur dictum est de Stylo Curię esse solius Summi Pōtificis pensiones imponere, intelligi potissimum debet de pensionibus, quę beneficio imponantur. Quod enim attinet

net ad pensiones, quæ imponantur beneficiario, non est vniuersaliter interdictum Episcopis illas constituere; cum constituere possint causa transactionis, ex *c. Nisi* 21 *de Præb.* si videlicet casus contingeret in quo super vno, eodemque beneficio esset ius dubium seu controuersia inter duos Clericos, in quo casu Episcopus ad componendam litem posset decernere, vt vnus beneficium habeat, sed simul alteri pensionem soluere teneatur: ita tamen vt non ipsum beneficium, sed persona beneficiarij maneat onerata: ne forte circa prouentus aliqua videatur facta sectio beneficij: ita quod ipso beneficiario defuncto, successor ipsius ad præstationem pensionis minime teneatur, iuxta textum expressum in eod. c. *Nisi.* Atque ita Azor. in *cit. c. 6. q.* 1. interpretatur Authores qui citari solent pro sententia asserente posse ab Episcopis pensiones imponi.

26. Plura alia de pensionibus videri possunt apud Gigan. in tractatu *de Pensionibus*, Castrop. *tract.* 13. *disp.* 1. *punct.* 21. Azor. *p.* 2. *lib.* 8. *c.* 5. *&* *seqq.* aliosque ab ipsis citatos.

TIT. XVII.

TIT. XVII.

De Regularibus, & Abbatibus.

1. PRæter Clericos, de quibus hactenus in superioribus egimus, est alius personarum status in Ecclesia; qui quamuis ex Clericis, & laicis componatur, participat tamen indiuisim priuilegia Clericorum, ac propterea de illo agendum breuiter hic est, vt primam institutionum partem, quę est de Personis Ecclesiasticis absoluamus:

2. Status autem iste est status Religiosus, cuius essentia in eo sita est, vt per tria substantialia vota perpetuæ paupertatis, Castitatis, & obedientiæ homines dirigat ad perfectionem Christianæ Charitatis sub iurisdictione Superioris, qui possit illos corrigere, & ad seruandam regularem disciplinam cogere; simulque sit idem status per Sedem Apostolicam approbatus. Ita desumitur ex Laym. *Theol. mor. lib. 4. tract. 5. c. 1.* alijsque ab ipso relatis.

3. In hac Religiosi status essentia conueniunt omnes particulares Religiones, quæ sunt in Ecclesia, quamuis inter se differant quoad alia media particularia, quibus ad perfectionem contendunt iuxta fines particulares, & for-

mam Instituti quam profitentur; Aliæ enim sunt Religiones contemplatiuæ, quarum finis peculiaris est contemplatio. Aliç actiuæ, quæ peculiariter exercent opera misericordiæ siue spiritualia, siue corporalia. Aliæ mixtç, quæ tum ad contemplationem, tum ad actionem ordinantur. Rursus aliæ sunt Clericales, quæ ad ministeria Clericorum propria specialiter ordinantur: Aliæ Monachales, quæ ex vi suæ Regulæ magis sectantur vitam solitariam Item aliç sunt Mendicantes, quæ ex Instituto suo nulla possident bona immobilia, quamuis hodie ex concessione Tridentini *Sess. 25. de regular. c. 3.* ea in communi possideant, exceptis domibus Fratrum Sancti Francisci Capuccinorum, & eorum qui Minorum de obseruantia vocantur: aliæ non mendicantes, quæ etiam ex Instituto suo admittunt bona immobilia in communi possidenda. Demum aliæ sunt Religiones militares, quç editis prçdictis tribus substantialibus votis specialiter ordinantur ad militandū pro Religione Catholica.

4. Primum ad Religionem ingressum subsequitur probatio seu Nouitiatus, in quo post susceptum habitum debet per Annum integrum versari Nouitius antequam ad Professionem admittatur, ita ut si professio antea fiat, sit nulla, ex

Trid.

Trid. in *cit Sess. 25. de Regularib. c. 15.*. Quamdiu autem tempus illud probationis durauerit, potest Nouitius ad sæculum libere redire, nisi euidenter appareat, quod absolute voluerit vitam mutare, & in Religione perpetuo Domino deseruire, iuxta textum in *c. statuimus 23. de regular.*, & *c. 2. eod. in 6.*

5. Vt eiusmodi Nouitiorum libertas seruetur indemnis, statutum est à Trid. in *cit. Sess. 25. de regular c. 16.* vt nulla renunciatio antea facta, etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscumque causæ piæ, valeat, nisi cum licentia Episcopi, siue eius Vicarij, fiat intra duos menses proximos ante professionem; ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione: aliter vero facta etiamsi cum huius fauoris expressa renuntiatione, etiam iurata, sit irrita, & nullius effectus. Decernitur etiam ibidem ab eodem Concilio, vt neque ante Professionem, excepto victu, & vestitu, Nouitij vel Nouitiæ illius temporis, quo in probatione est, quocumque prætextu, a parentibus, vel propinquis, aut curatoribus eius, Monasterio aliquid ex bonis eiusdem tribuatur; ne hac occasione discedere nequeat, quod totam, vel maiorem partem substantiæ suæ Monasterium possideat; nec facile, si discesserit, id recuperare possit: quin potius

tius præcipit Sancta Synodus sub anathematis pœna dantibus & recipientibus, ne hoc vllo modo fiat; & vt abeuntibus ante professionem omnia restituantur, quæ sua erant: quod vt rectè fiat, Episcopus etiam per censuras Ecclesiasticas, si opus fuerit, compellat. Ita *Trid. in loco citato.*

6. Absoluto probationis tempore, iuxta diuersas diuersarum Religionum consuetudines, ab ijs qui habiles inuenti fuerint, celebratur religiosa professio, quæ est contractus quidam Sacer, per quem homo voluntarie in Religione approbata tradit se irreuocabiliter Deo, quoad certum modum, & institutum viuendi, editis tribus votis solemnibus paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, idque acceptante Prælato Regulari nomine Dei, quæ descriptio colligitur ex traditis à Suar. *tom.* 3. *de Relig. lib.* 6. *cap.* 2.

7. Hæc religiosa professio dupliciter fieri potest, nempe vel expresse, vel tacite. Expresse fit, quæ fit verbis, aut scripto, aut etiam nutibus, vel alijs signis externis indicantibus traditionem personæ profitentis, & acceptationem Religionis, vt colligitur ex *c. Porrectum* 13. *de regularib.* Tacite fieret si quis sciens, & volens completo probationis tempore assumeret, & gestaret habi-

tum

tum proprium Professorum, atque in eo actus proprios Professorum sponte exerceret, sciente, & consentiente Prælato regulari, qui potestatem habet admittendi ad professionem, vt desumitur ex c. *Vidua* 4. *eod.* Eiusmodi tamen tacita professio non solet nunc esse in vsu inter Regulares.

8. Sciendum tamen hic est, ad vtriusque generis professionem nonnulla requiri, quibus deficientibus professionis validitas tollitur. Huius generis est ætas legitima, quæ ex statuto Trid. *ses.* 25. *de regular. c.* 15. debet esse 16 annorum expletorum, ac preterea ex supradictis præcessisse debet integer annus probationis: itaut professio antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicuius Regulæ, vel Religionis, vel Ordinis obseruationem, aut ad alios quoscumque effectus.

9. Secundo requiritur vt professio sit spontanea, & libera, ex c. 1. *De his quæ vi, metusue causa*.

10. Tertio opus est, vt profitens sit sui iuris, nullique aliqua obligatione adstrictus, ratione cuius impediatur ab emittenda, sine eius consensu professione: qua ratione coniugatus post consummatum matrimonium, absque alterius coniugis licentia, inualide profitetur, ex *cap. Quidam* 3. & *cap. Placet*

11. Demum omissis alijs pluribus, quæ videri possunt apud Sanch. *lib. 5 in Decalog. cap. 4. per totum*, requiritur, vt acceptetur nomine Religionis ab eo, qui potestatem habet admittendi ad professionem, ex *c. ad Apostolicam 16. de regularib.*, vt etiam indicat ipsa natura contractus vltro citroque obligatorij, pro quo vtriusque partis contrahentis consensus requiritur.

12. Quod si Religiosus aliquis prætenderet, se ex defectu alicuius ex prædictis conditionibus, emisisse professionem inualidam, puta propter defectum ætatis, aut libertatis &c. ac propterea peteret à Religione discessum; in tali casu incumberet ipsi onus probandi talem inualiditatem, quod fieri ab ipso deberet coram suo Superiore, & Ordinario. Imo nec ita audiri potest, nisi intra quinquenium tantum à die professionis, vt decernitur à Trid. in cit. *sess. 25. de regular. cap. 19.*

13. Vt in Abbatem, seu Superiorem domus Religiosę quis eligi possit, requiritur de iure communi, vt in eadem Religione sit Professus, ex *c. Cum in magistrum 49. de elect.* Imo cum olim sufficeret tacita professio, vt probatur ex eod *c. Cum in magistrum*, vbi solum requiritur, vt eligendus in Abbatem sit

pro-

professus; attamen de iure recentiori relato in *c. Nullus* 28. *de elect. in* 6. requiritur professio expresse facta; aliàs electio irrita est.

14. Hæc autem intelligenda sunt de Abbate regulari. Alij enim sunt Abbates regulares, alij sæculares. Abbates regulares sunt Regulares illi Prelati, qui præsunt regimini, & gubernationi cæterorum Religiosorum. Abbates sæculares dicuntur Clerici seculares, qui habent beneficia Ecclesiastica insignita nomine Abbatiæ, qui rursus in plures classes diuiduntur.

15. Aliqui enim sunt qui dicuntur Abbates ex eo quod præsint alicui Ecclesie, que olim Regularis, & conuentualis fuit, sed postea deficiente regulari disciplina, aut ex aliqua alia iusta causa, transiuit in sæcularem, seu conferri cœpit secularibus Clericis, retento nomine Abbatis pro Rectore talis Ecclesie, quamuis Monasterium sublatum esset.

16. Alij sunt, qui dicuntur Abbates Commendatarij, ex eo quod illis in Commendam traditum sit aliquod Monasterium. Vsum eiusmodi tradendi Clericis in commendam Monasteria, obseruatum fuisse à temporibus Leonis IV. colligit ex *cap Qui plures* 21. *qu.* 1. Rebuf. *in praxi tit. de Comm. n.* 6 Tam-

bur.

bur. *to.* 1. *de Iure Abbatum disp.* 4. *q.* 1. alijque. Idque ex duplici potissimum causa obseruatum fuisse notat Gonz. in *c. Cum Monasterium* 13. *de elect. n.* 13. Primò, ex eo quod Prælatorum electio, ob lites, & controuersias eligentium, nimis protraheretur: tunc enim ne Monasteria diu absque Superiore detrimentum aliquod paterentur, commendabantur interim alicui Ecclesiasticę personę. Secundò, ex eo quod decrescente paulatim Monachorum numero, & Monasterijs pene destitutis, vix idonei regulares reperirentur, qui rebus Monasterij vtiliter pręessent. Inde est quod eiusmodi commendę olim essent non in perpetuum sed ad tempus, vt indicat etiam ipsa vox Commendę: nam commendare nihil aliud est quam deponere, *l. Commendare* 186. *ff. de verbor. signif.* & *l. Lucius* 24. *ff. Depositi*.

17. Alij demum sunt qui vocantur Abbates, non quia Monasterijs pręficiantur, sed quia dignitatem habent in Ecclesia Collegiata, vel Cathedrali, cui dignitati, vel ex priuilegio, vel ex consuetudine annexum sit nomen Abbatis; quemadmodum etiam in pluribus locis talium dignitatum possessores vocantur Priores.

18. Inter istorum generum Abbates aliud quoque discrimen notandum est, quod

quod aliqui iurisdictionem habeant quasi Episcopalem supra suos subditos tam Clericos, quam laicos, unde Pontificijs etiam insignibus vtuntur, nempe anulo, Mitra, & baculo pastorali: alij autem nec iurisdictionem Episcopalem habeant, nec Pontificijs vtantur insignibus.

19. Quoad Abbates regulares, multiplex quoque illorum species est. Aliqui enim sunt, qui non solum præsunt Religiosorum regimini; sed preterea territorium habent, in quo Episcopalem iurisdictionem, & aliquando etiam temporalem exercent. Alij sunt, qui sub se tantum habent Subditos Regulares, quorum regimini pręsunt. Alij demum sunt Abbates solo nomine, qui non habent sub se subditos Regulares, vel quia Monasterium est alio translatum, vel quia Monachi locum relinquerunt &c. vnde vocari etiam solent Abbates titulares.

20. De iure antiquiori poterant Abbates Ordinum Monachalium exempti & habentes ius ferendi baculum, & Mitram postquam semel benedicti essent, conferre minores Ordines, aut saltem primam Tonsurã subditis non solum Monachis, sed etiam laicis, supra quos Ecclesiasticam, & quasi Episcopalem iurisdictionem obtinebant, vt probat textus in *cap. Abbates 3. de priuil. in 6.*

Ho-

Hodie tamen ex Trid. *sess. 23. de refor. cap.* 10. non licet Abbatibus, ac alijs quibuscumque, quantumuis exemptis, intra fines alicuius diœcesis consistentibus, etiamsi nullius diœcesis, vel exempti esse dicantur, cuiquam, qui Regularis subditus sibi non sit, Tonsuram, vel minores Ordines conferre: imò nec concedere possunt litteras dimissorias aliquibus Clericis sæcularibus, vt ab alijs ordinentur: sed horum omnium ordinatio pertinet ad Episcopos, intra quorum diœcesis fines existant: non obstantibus quibusuis priuilegijs, præscriptionibus, aut consuetudinibus, etiam immemorabilibus. Concedentes autem dimissorias contra formam decreti, ab officio, & beneficio per annum sunt ipso iure suspensi.

21. De Abbatibus si quis plura scire velit, consulere potest Tambur. in tractatu cui titulus est *De iure Abbatum*, Barbosam *de Iure Ecclesiastico lib. 1. cap.* 17. aliosque plures ab ipsis citatos.

IN-

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER SECVNDVS.

TIT. I.

De rerum Ecclesiasticarum diuisione.

1. SVperiore libro actum est de iure personarum; agendum modo est de Ecclesiasticis rebus, quę sunt altera pars tractandorum iuxta diuisionem indicatam à nobis in *tit. procem. lib.* 1 *n.* 2.

2. Ecclesiasticarum igitur rerum species atque diuisio multiplex est. Alię enim sunt res spirituales, aliæ temporales. Spirituales sunt, quæ immediate ad Animam ordinantur, eiusque causa immediata sunt institutæ, qualia sunt Sacramenta, Ecclesiæ, Altària, & similia. Temporales autem, quæ immediate corpori inseruiunt, qualia sunt prædia, domus, aliaque eiusmodi, quæ ordinantur immediate ad alimentum Ministrorum Ecclesiæ, aut ad Ecclesiæ sustentationem; vnde saltem re-

mo-

mote ordinantur etiam ad bonum Animæ: quia ſicut Anima ſine corpore non viuit in Miniſtris Eccleſiæ; ità Eccleſia, aut Miniſtri Eccleſiæ ſine rebus corporalibus in nullo proficiunt, vt dicitur in *c. Si quis obiecerit 7. 1. q. 3.*

3. Rurſus res ſpirituales ſubdiuiduntur in corporales, & incorporales. Res incorporales ſunt quæ ſenſu corporeo percipi non poſſunt, cuius generis ſunt virtutes, & interna dona Dei, item ea quæ in iure conſiſtunt, puta ius eligendi, ius inſtituendi, & ſimilia. Res corporales dicuntur, quæ aliquo humano ſenſu percipi poſſunt, & huiuſmodi ſunt Sacramenta, res ſacræ ac religioſæ, &c.

4. His prænotatis, iuxta communem methodum Canoniſtarum, ſpecialem tractatum de rebus incorporalibus hic non inſtituimus, cum plura ad illas concernentia dicta iam ſint in prima parte Inſtitutionum, aliaque plura dicenda ſint infra ſuis in locis; ſed immediate progredimur ad tractandum de corporalibus, ac primum de Sacramentis, quæ earundem rerum ſunt nobiliſſima ſpecies, dicturi poſtea de rebus ſacris, & religioſis, & vltimo loco de temporalibus.

TIT. II.

De Sacramentis in genere.

1. SAcramentum in genere definitur à Magistro *in 4. dist. 1. c. Quid sit Sacramentum: inuisibilis gratiæ uisibilis forma, eiusdem gratiæ similitudinem gerens, & causa existens.* Hæc definitio vtpote aliquantulum subobscura, solet in hunc, vel alium similem modum a recentioribus Theologis reformari: *Signum sensibile a Christo Domino stabiliter institutum, collatiuum sanctificantis gratiæ, ex opere operato, cuicumque obicem non ponenti.*

2. Constituitur ex rebus, & verbis, tamquam ex materia, & forma, iuxta Conc. Florent. in instruct. ad Armenos: quia res, quæ secundum se non significarent practice, seu causatiue gratiam, determinantur per verba ad eandem ita significandam. Cum autem institutio Sacramenti processerit à libera voluntate Christi Domini, qui annectere potuit, & voluit aliquibus potius sensibilibus signis, quam alijs gratiam infallibiliter conferendam; sequitur illis tantummodo rebus, illisque verbis quodlibet Sacramentum constare, quibus secundùm substantiam à Christo

Do-

Domino est institutum, itaut si eadem substantialiter mutentur, Sacramentum non ponatur.

3. Sed & ad validitatem Sacramenti requiritur etiam in Ministro intentio faciendi quod facit Ecclesia ex *Florent. in loco cit.* & *Trid. sess. 7. can* 11. quæ intentio iuxta communem sententiam debet esse vel actualis, vel saltem virtualis: vtraque enim aliquo modo influit siue per se, siue per aliquid à se relictum in actionem sacramentalem externam, & vtraque satis est ad operandum moraliter humano modo; sola autem intentio habitualis, nempe intentio præterita nō retractata, quę nullo modo influat in prædictam actionem externam, ad Sacramentum non sufficit, vt tradit communis Theologorum sententia, teste Suar. *to. 3. in 3 p. disp. 13. sect. 3.*

4. Septem sunt nouæ legis Sacramenta à Christo Domino instituta, iuxta definitionem Tridentini *sess. 7. can. 1.* videlicet Bap ismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, extrema Vnctio, Ordo, & Matrimonium. Quæ multum differunt à Sacramentis antiquę legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam figurabant. Hæc verò nostra, & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt, ex *Florent in cit. instruct. ad Armenos.* Ho-

5. Horum quinque prima ad ſpiritualem vniuſcuiuſque hominis in ſe ipſo perfectionem, duo vltima ad totius Eccleſiæ regimen, multiplicationemque ordinata ſunt. Per Baptiſmum enim ſpiritualiter renaſcimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati, nutritudine Diuina Euchariſtiæ alimonia. Quod ſi per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam ſpiritualiter ſanamur. Spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremam Vnctionem. Per Ordinem verò Eccleſia gubernatur & multiplicatur ſpiritualiter: per Matrimonium corporaliter augetur. *Florent. in loco cit.*

6. Inde fit, iſtorum Sacramentorum quædam eſſe neceſſaria, itaut prætermitti libere non poſſint. Talia ſunt Baptiſmus, quia ex Euang. Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei.* Item Confirmatio, quæ in homine baptizato prætermitti non debet, niſi morte præueniente, ex *c.* 1. *& c. De his* 3. *de conſecr. diſt.* 5. Item Euchariſtia, quæ ad minus ſingulis Annis in Paſcha ſuſcipi debet ab omnibus vtriuſque ſexus fidelibus, ex *c. Omnis vtriuſque* 12. *de pœnit. & remiſſionib.* Item Pœnitentia, quæ neceſſaria ſpecialiter eſt ei qui lapſus fuerit

rit in lethale peccatum ex *Trid. sess.* 14. *c.* 1. & præterea ex eod. *c. Omnis vtriusque* suscipi debet saltem semel in anno ab omnibus vtriusque sexus fidelibus. Demum extrema Vnctio, quę conferri debet grauiter ęgrotantibus, de quorum morte probabiliter timeri potest. Sed de his omnibus sermo erit infra in particulari, vbi in particulari de his Sacramentis sermo erit.

7. Alia autem dicuntur Sacramenta voluntaria quia scilicet sine salutis ęternæ dispendio pro cuiuscumque arbitrio regulariter suscipi possunt, aut non suscipi, qualia sunt Ordo, & Matrimoniū.

8. Rursus ex prędictis septem Sacramentis, alia sunt, quæ imprimunt in anima characterem, hoc est signum quoddam spirituale, & indelebile, vnde iterari non possunt, in quo genere sunt Baptismus, Confirmatio, & Ordo, ex *Trid sess. 7. can. 9.* Alia, quæ characterem nullum imprimunt, vnde eadem iterari minime prohibentur, qualia sunt Eucharistia, Pœnitentia, extrema Vnctio, & Matrimonium *Florent. in loco cit.*

9. Cum autem istorum omnium Sacramentorum Christus Dominus fuerit Institutor, vt supra dictum est ex *Trid. sess. 7. can.* 1. idem quoque Dominus est, qui in singulis Sacramentis principaliter operatur, vnde homines Sacramenta admi-

administrantes sunt tantummodo eius Ministri, nec propriam personam referunt, sed Domini qui Sacramenta instituit. Inde est qnod quamuis ijdem in administratione Sacramentorum debeant esse immunes a culpa mortali; si tamen contingat eos malos esse, nihilominus, quamuis illicite, valide tamen Sacramenta conficiunt, dummodo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, seruauerint, vt definitur a Trid in cit. *sess. 7. can. 12.*

TIT. III.

De Baptismo, & eius effectu.

1. HIs circa Sacramenta generaliter præcognitis, agendum primo est de Sacramento Baptismi, quod vt in loco supracitato loquitur Conc. Florentinum, *vitæ spiritualis ianua est: per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ. Et cum per primũ hominem mors introierit in vniuersos, nisi ex aqua & Spiritu Sancto renascimur, non possumus (vt inquit Veritas) in regnum Cœlorum introire.*

2. Baptismus latè sumptus diuidi solet in Baptismum fluminis, Baptismum flaminis, & Baptismum sanguinis. Baptismus sanguinis est Martyrium, ita di-

ctum

ctum; quia sicut Sacramentum Baptismi per aquam emundat a culpa; ita & Martyrium, quod prodest etiam infantibus ante vsum rationis, si illud patiantur in odium fidei, ex c. *Baptismi vicem.* 33. *de consecr. dist* 4.

3. Baptismus flaminis dicitur perfecta cõtritio vel dilectio Dei super omnia, ea præsertim quæ antecedit realem Sacramenti Baptismi susceptionem & includit votum eius, quæ etiam a peccatis emundat, ex *Trid. sess.* 14. c 4. vnde quoad hunc effectum supplet vicem Baptismi aquæ. Dicitur autem Flaminis, idest Spiritus Sancti, quia amor Charitatis, & perfectę contritionis tribuitur inspirationi, & adiutorio Spiritus Sancti.

4. Vterque tamen iste Baptismus est solum metaphoricè Baptismus, neuterque est proprie Sacramentum nouæ legis a Christo Domino institutum; imo neuter excusat per se a reali susceptione Baptismi fluminis, supposito quod hic suscipi possit ex c. *Non dubito* 149. *de consecr. dist.* 4. quia datur generale præceptum illius suscipiendi, ijs verbis intimatum *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* quemadmodum propter præceptum subijciendi clauibus Ecclesię omnia peccata mortalia, non excusatur quis a confessione Sacramentali ex eo quod de suo peccato mortali actum perfectæ contritionis eliquerit.

So-

5. Solus igitur Baptiſmus fluminis, hoc eſt qui per aquam miniſtratur, eſt vere, & proprie Sacramentum nouę legis a Chriſto Domino inſtitutum, atque cōficitur per exteriorem corporis ablutionem cum aqua elementari ſub pręſcripta verborum forma ſignificante practicè ſeu cauſatiue gratiam, & interiorem animæ ablutionem a culpa.

6. Materia itaque remota Baptiſmi eſt aqua naturalis, ſeu elementaris, vt clare colligitur ex illo Ioannis 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua* &c. & definitur a Trid. *ſeſ.* 7. *can.* 2 poſt Florentinum in inſtruct ad Armenos. Aliæ igitur aquarum ſpecies artificiales, quales ſunt quæ ex herbis, aut floribus exprimuntur, non sunt apta materia Sacramento: quod idem de omni alio liquore differente ſpecie ab aqua naturali dicendum eſt iuxta communem Doctorum ſententiam.

7. Materia autem proxima Baptiſmi eſt ablutio: hęc enim per formam Baptiſmi, (*Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti* ex c. 1. *de Baptiſmo, & eius effectu*), determinatur ad practice ſeu cauſatiue ſignificādam interiorem animę ablutionem. Conſiſtit ea ablutio in contactu ſuceſſiuo aquę ad corpus baptizati, fierique valide poteſt vel per immerſionem corporis in aquam; vel

per aspersionem seu effusionem aquæ in corpus. Olim de pręcepto fiebat trina immersione, vt constat ex *c. Si quis presbiter* 78. alijsque *de consecr. dist.* 4. idque ex duplici ratione, vt indicatur in *c. Postquā vos* 77. *ead. dist.* Primo quia illa demersio typum exprimebat Dominicæ sepulturæ, a qua Dominus tertia die resurrexit: secundo vt Baptismus conferretur in nomine Sanctę Trinitatis, non solum verbo, sed etiam facto, ad confutandum expressius Eunomitarum, aliorumque hæreticorum errorem, qui à Baptismo excludebant Sanctæ Trinitatis inuocationem; quorum hęresis cum postea euanuisset, cessauit iam pluribus in locis obligatio illa trinę immersionis. Debet tamen quoad hanc seruari Ecclesiæ Diœcesanæ consuetudo, vt Baptismus non solum valide, sed etiam licite ministretur: alicubi enim est consuetudo baptizandi per immersionem; alibi autem per effusionem. Colligitur ex *c. de trina* 79. *de consecr. dist.* 4.

8 Subiectum capax Baptismi est omnis homo viator, non solum adultus, sed etiā Infans statim ac ex vtero matris prodijt *c. firmiter de Sūma Trinit. & Fide Cathol. c. maiores* 3. *de Bapt. & Trid. sess.* 7. *de Bapt. can.* 13 Imo in casu neccessitatis posse baptizari Infantem antequam totus de vtero matris prodierit, dummodo saltem

tem natus ſit ſecundum aliquam notabilem ſeu principalem ſui partem in qua Baptiſmus perfici poſſit, oſtendit praxis Eccleſiæ.

9. Illud tamen diſcrimen eſt inter Infantem qui baptizetur, & inter adultum, quod in Infante nulla ex parte ipſius diſpoſitio prærequiratur, quia Chriſtus, & Eccleſia eorum voluntatem, & intentionem ſupplet, vt docet D. Th. ab omnibus receptus *3. p. q. 68. art. 9. ad 2.* At in adultis, vt valide, & licite Baptiſmum recipiant, requiritur intentio, ſaltem præterita quæ moraliter duret, & retractata non ſit, ſuſcipiendi Baptiſmum, vt ſumitur ex cit. *c. Maiores*, aliiſque traditis a Suar. *to. 3. in 3. p. diſp. 24. ſect. 1.* Item vt ijsdem Baptiſmus digne miniſtretur, opus eſt vt habeant fidem Trinitatis & Ieſu Chriſti &c. vnde debent prius inſtrui in articulis fidei, & in pręceptis a Chriſtiano ſeruandis, iuxta illud Chriſti Domini Matth. vlt. *Docete omnes gentes, baptizantes &c.* & illud Marci vlt. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit* &c. Denique opus eſt vt habeant contritionem ſeu attritionem de peccatis commiſſis, iuxta illud Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum &c.* Deſumuntur etiam hęc ex *cit. c. Maiores 3. de Baptiſmo.*

10. Miniſter Baptiſmi, quoad Sacra-

menti valorem, & in casu necessitatis potest esse quilibet, non solum Sacerdos, vel Diaconus, sed etiam laicus, & mulier; imo etiam paganus, & hæreticus, dummodo formam seruet Ecclesiæ, & facere intendat quod facit Ecclesia, ex *Florent. in decr. ad Armenos, c. firmiter de Summa Trinit.* Trid. *ses. 7. de Bapt. can. 4. c. mulier 19. c. in necessitate 20. c. Romanus 22. alijsque de consecrat. dist. 4.*

11. Vt autem Baptismus non solum valide, sed etiã licite administretur, secluso casu necessitatis, conferri solum debet ab eo qui iurisdictionem habeat tamquã Pastor Ecclesiasticus in eo loco vbi habitat baptizandus; adeoq; tale munus competit tum Episcopis tum etiam Parochis ex officio suo respectu suorum Parochianorum: reliquis autem Sacerdotibus ex defectu Iurisdictionis non competit extra casum necessitatis, aut nisi illis committatur ex Episcopi, vel Parochi delegatione. Videri potest Vasq. *to. 2. in 3. p. disp. 147. c. 3.*

12. Item vt Baptismus licite administretur, conferri debet non in priuatis domibus, sed dumtaxat in Ecclesijs, vbi sunt fontes ad hoc specialiter deputati, vt constat ex *Clem. vn. de Baptismo,* vbi duo tantum casus excipiuntur, videlicet: Nisi Regum vel Principum, qui-

bus

bus valeat in hoc casu deferri, liberi extiterint, aut talis necessitas emerserit, propter quam nequeat ad Ecclesiam absque periculo, propter hoc accessus haberi.

13. Solemnitates, & ritus in Baptismo seruandi quinam sint, videri potest in rituali. Inter reliqua illud est, vt præter personam baptizantem & personam baptizati, interueniat etiam aliquis, qui baptizatum leuet de Sacro fonte, & in sui tutelam & fidem suscipiat, erudiēdum postea in doctrina, & bonis moribus, quod seruatur ex veteri Ecclesiæ consuetudine, & indicatur in *c. Non plures* 100. *c. Vos ante* 104 *de consecr. dist.* 4. & jn toto tit. *de cognation. spirit.* Qui tali munere fungatur, vocari solet Compater siue Patrinus, vt vocatus etiam fuit ab Higino Papa in *c. in Cathechismo* 99. *ead. dist.*

14. Munus patrini suscipi potest a quolibet baptizato rationis compote, siue sit vir, siue mulier: a qua tamen generali regula excipitur Abbas vel Monachus, ex *c. Non licet* 102. & *c. Monachi* 103. *de consecr. dist.* 4. eo quod ipsum non deceat familiaritatem contrahere cum parentibus baptizati, imo & cognationem spiritualem, de qua mox dicetur. Item ex alia ratione excipiuntur hæretici, & ij qui sint moribus infames,

quia scilicet non sunt idonei ad rite instruendum baptizatum, ad quod ordinatur munus Patrini. Videri potest Castrop. *p. 4. tract. 19. pun. 11. §. 1.*

15. Antiquitus nonnisi vnus patrinus in Baptismo adhiberi potuit siue vir, siue mulier, vt constat ex *c. Non plures 100. & c. In Cathechismo 99. de consecr. dist. 4.* Postea successu temporis introductum fuit vt plures adhiberentur, vt colligitur ex *c. fin. de cognat. spirituali in 6.* At Conc. Trid. *sess. 24. de refor. matrim. c. 2* statuit iuxta pristina instituta vt vnus tantum, siue vir, siue mulier, vel ad summum vnus & vna baptizatum de Baptismo suscipiant. Non possunt igitur plures viri, vel plures feminę in patrinos suscipi; sed tantumodo designandus est & admittendus vnus tantum vir aut vna fęmina, vel ad summum duo, vir & fęmina.

16. Illud quoque Iuris in patrino seruatur, vt inter ipsum & inter baptizatum, & illius patrem, & matrem spiritualis cognatio contrahtur, quæ est impedimentum dirimens matrimonij contrahendi vt constat ex toto titulo *de cognat. spirit. & ex cit. c. 2. Trident.* Vbi etiam additur similem cognationem contrahi inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem; & quod si alij, vltra designatos, baptizatum

teti-

tetigerint, cognationem nullo pacto contrahant: De hoc impedimento resultante ex cognatione spirituali sermo etiam recurret infra, vbi de Sacramento Matrimonij.

TIT. IV.

De Sacramento Confirmationis.

1. QVemadmodum homo postquam carnaliter natus est, augmentatione opus habet, & virium corroboratione; ita quicumq; spiritualiter regeneratur per Baptismum, corroborari debet per gratiam Spiritus Sancti, per quam armatus, & instructus confirmetur ad pugnam: & ad hoc fuit à Christo Domino institutum Sacramentum Confirmationis, ex *c. Spiritus Sanctus 2. de Consecr. dist. 5. & Trid. sess. 7. de Confirmatione can. 1. & 2.*

2. Vsus huius Sacramenti fuit a primis vsque Ecclesiæ temporibus ex institutione Christi, quidquid in contrarium dixerint recentiores hæretici, contra quos late disputat Bellar. *to. 2 Controu. lib. 2.* Videri etiam potest Suar. Doctor Eximius *tom. 3. in 3. p. disp. 32. sect. 1.*

3. Materia remota huius Sacramenti est Chrisma confectum ex oleo, quod

nitorem significat conscientiæ, & balsamo, quod odorem significat bonæ famæ, per Episcopum benedicto, ex Florent. *in instru . ad Armenos, & c. vn. de Sacra Vnctione*, Materia proxima est vnctio Chrismatis per Episcopum benedicti, ea ratione, qua in præced. tit. n. 7. dictum est, materiam proximam Baptismi esse ablutionem. Debet autem ea vnctio per manum Episcopi fieri in fronte confirmandi, vbi verecundiæ sedes est, in figuram Crucis sub hac verborū forma: *Signo te signo Crucis, & Confirmo te Chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, ne videlicet Confirmatus Christi nomen confiteri erubescat, & præcipue Crucem eius, quæ Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia, ex Flor. *in loco cit.*

4. Ordinarius Minister Confirmationis est Episcopus, *c. de his 3. de consecr. dist. 5. c. Presbiteri 119. de consecr. dist. 4. c. quanto 4. de consuet. Trid. sess. 7. de Confir. can. 3. & Flor. in cit. decreto fidei ad Armenos*. Ex speciali tamen & extraordinaria delegatione Summi Pontificis posse simplicem Sacerdotem ex rationabili, & vrgente admodum causa ministrare Sacramentum Confirmationis Chrismate per Episcopum confecto, docent passim Authores, sumiturque ex *c. Peruenit 1. dist. 95.* ipsumque

Con-

Concilium Florent. in loco citato asserit, legi id aliquando factum esse per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili, & vrgente admodum causa.

5. Sed & opus est, vt sit Episcopus proprius confirmandi: cum enim licita ministratio huius Sacramenti exigat iurisdictionem in personam cui Sacramentum ministrandum est; nemo potest, quantumuis Episcopus, alienum subditum confirmare, sine debita facultate, vt ex omnium sententia tradit Syluester *v. Confirmatio diuina q. 5.* Suarez. *to. 3. in 3 p. disp. 38. sect. 2.* in fine, & Castrop. *tract. 20. puncto 9. n. 7.* Item ex Trid. *sess. 6. de refor. cap. 5.* debet Confirmatio ab Episcopo in propria diœcesi ministrari: aliàs si in aliena diœcesi irrequisito proprio Episcopo hoc Sacramentum etiam sibi subditis ministraret, esset ipso iure suspensus ab exercitio Pontificalium. Illud quoque diligenter seruandum ab eo est, vt nonnisi Chrismate eo anno consecrato vtatur in administratione Sacramenti: si enim veteri (nisi præoccupante morte) vteretur, peccaret mortaliter, vt sumitur ex Epist. 2. Fabiani Papæ *c. Quoniam 19. de sent. excom. in 6.* iuncta ibid. Glos. *ver. dubium non existit, & cap. Si quis de alio* 121. *de consecr. dist.* 4. vbi est sermo de vnctione Chrismatis, quæ fit in Bap-

tiſmo, eſt autem maior ratio de vnctione Confirmationis, vt recte notat Suar. in loco ſupra citato.

6. Omnibus baptizatis miniſtrari debet hoc Sacramentum, vt pleni Chriſtiani inueniantur, ex *c.* 1 *de Conſecr diſt.* 5., & nonniſi ſemel, cum ſit de genere eorum Sacramentorum, quę characterem imprimunt, adeoque reiterari non poſſunt, vt ſupra dictum eſt in hac ſecunda parte Inſtitutionum *tit.* 2. *num.* 8. Non tamen debet miniſtrari pueris antequam vſum rationis habeant: non enim Confirmatio ad ſalutis neceſſitatem inſtituta eſt, ſicut Baptiſmus; ſed vt eius virtute optime inſtructi, & parati inueniremur, cum nobis pro Chriſti fide pugnandum eſſet: ad quod ſanè pugnæ genus pueros qui adhuc vſu rationis carent, nemō aptos iudicarit, ex *Cathec. Rom. B. Pij V.* 2. *p. c.* 3 *n.* 14.

7. Inde fit, ex eod. Catech. ibid. n. 15. vt qui adulta iam ætate confirmandi ſunt, ſi huius Sacramenti gratiam, & dona conſequi cupiant, eos non ſolum fidem, & pietatem afferre, ſed grauiora etiam peccata, quæ admiſerunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re etiam elaborandum eſt, vt peccata etiam prius confiteantur, & Paſtorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera ſuſcipienda incitentur, admoneanturque laudabi-

dabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, vt nonnisi ieiuni, hoc Sacramentum susciperent.

8. Effectus Confirmationis multiplex est. Primò enim est augmentum gratiæ per Baptismum receptæ, vt Christianus audacter Christi confiteatur nomen, vt dicitur in cit. decreto Conc. Florentini. Dixi *augmentum gratiæ*: quia Confirmatio numeratur inter ea Sacramenta, quæ dicuntur Sacramenta vivorum, eo quod per se postulet suscipientem esse in gratia constitutum. Alius quoque eiusdem effectus est speciale auxilium suo tempore concedendum ad fidem absque vllo timore, cum opus fuerit, confitendam, vt docet communis Theologorum sententia, teste Suar. *to.* 3. *in 3. p. disp* 34. *sect.* 2. Alius denique effectus est character indelebiliter Animæ inhærens, vnde reiterari non potest, vt paulo ante indicatum est, sumiturque ex *c. De homine* 9. *de consecr. dist.* 5. & ex Trid. *sess.* 7. *de Sacramentis in genere can.* 9.

9. Præter reliquas solemnitates in Confirmatione adhibendas, quæ videri possunt in Pontificali, etiam illa seruatur, quam seruari diximus in Baptismo; vt videlicet interveniat Patrinus, qui teneat confirmandum, de quo ritu sermo est in *c. Si quis filiastrum* 2. *& c. De his*

c. 30. q. 1. eiusque ratio recte traditur à *Catechis. Rom. in loco supra citato n. 14.* quia videlicet sicut qui progreditur ad certamen, indiget aliquo, cuius arte atque consilio doceatur Aduersarium vincere; ita qui Sacramento Confirmationis quasi firmissimis armis tectus, ac munitus, descendit in spirituale certamen, cui æterna salus proposita est, indiget duce, ac Monitore; quale munus suscipitur à Patrino.

10. Sicut autem, ex supradictis, in Baptismo contrahitur spiritualis cognatio inter Patrinum, & baptizatum, eiusque Patrem, & Matrem, necnon inter baptizantem, & baptizatum eiusq. Patrem, & Matrem; ita & in Confirmatione cognatio similis cōtrahitur, quę pariter non egreditur Confirmantem, & Confirmatū, illiusq. Patrem, & Matrem, ac Tenentem, vt decreuit Trid. *sess. 24. de refor. matrim. c. 2.* de qua cognatione sermo etiam erit infra vbi de Sacramento Matrimonij.

TIT. V.

De Venerabili Eucharistiæ Sacramento.

1. EXcellentissimum, inter omnia reliqua, Sacramentum est Eucharistia in qua præter id quod est cæteris Sacramentis commune nempe symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis

gra-

gratiæ formam visibilem, illud excellens, & singulare reperitur, quod reliqua Sacramēta tunc primùm sanctificandi vim habent, cum quis illis vtitur; at in Eucharistia ipse sanctitatis Author aute vsum est, ex Trid. *sess.* 13. *cap.* 3.

2. Hoc Sacramentum fuit institutum à Christo Domino in vltima Cœna illius noctis, in qua traditus fuit in mortem pro omnium hominum redemptione, in eoque diuitias Diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum; & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamque annuntiare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat, ex cit. *sess.* 13. *cap.* 2. Eius autem essentia in eo est, quod sub speciebus Panis, & vini vere, & proprie contineatur Corpus, & Sanguis Christi Domini, cum eius Anima, & Diuinitate: panis enim vinique substantia nullatenus remanet post verba consecrationis, & propterea ea mirabilis conuersio panis, & vini in Corpus, & Sanguinem Domini, conuenienti & proprio vocabulo Transubstantiatio est appellata, ex ead *sess.* 13. *c.* 4. *can.* 1. & 2.

3. Materia igitur remota huius Sacramenti est panis triticeus, & vinū de vite, vt manifeste colligitur tum ex Euangelistarū historia, tum ex *Con. Flor. in decr. fi-*

dei ad Arm., & ex Trid. *in cit. sess.* 13. *c.* 1. Debet autẽ esse panis vsualis, qualis venit nomine panis simpliciter, siue sit azimus, siue fermẽtatus: quãuis de necessitate præcepti seruari debeat mos Ecclesię, adeoque in Ecclesia latina omnes Sacerdotes teneantur in azimo consecrare, in Ecclesia autem Græca in sermentato, vt expresse tradidit Conc. Florent. §. *Item in azimo*. Vinum pariter debet esse vsuale de vite, seu ex vuis expressum, vnde alij liquores, & acetum ipsum quamuis ex vino fiat, nullatenus sunt apta materia consecrationis. Debet autem de necessitate præcepti admisceri vino modicum aquæ, vt ex perpetua Ecclesiæ traditione docuit Flor. *in cit. decr. fidei ad Armenos*, & Trid. *sess.* 22. *c.* 7. tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam, quia è latere eius aqua simul cum Sanguine exierit: quod Sacramentum hac mixtione recolitur. Et cum aquæ in Apocalypsi Beati Ioannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo vnio repræsentatur, vt ibid. loquitur Trid.

4. Forma huius Sacramenti duplex est. Vna per quam consecrantur species panis, nempe *Hoc est enim Corpus meum*, altera per quam consecrantur species vini, scilicet *Hic est enim Calix Sanguinis mei noui, & æterni testamenti, &c.* Ea enim

enim sunt Verba Saluatoris, quibus Sacerdos in Persona Christi loquens hoc conficit Sacramentum, ex *Florent. cit.* eorumque virtute verborum, substantia panis in Corpus Christi & substantia vini in Sanguinem conuertuntur, ita tamen quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte Hostiæ cõsecratæ, & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus, vt ibid. loquitur Florent. vi scilicet naturalis illius connexionis, & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus, inter se copulantur, ex *Trid. sess. 13. c. 3.*

5. Minister huius Sacramenti est omnis & solus Sacerdos, cui ea potestas in Sacra Ordinatione Presbiteratus tribuitur, indicaturque etiam *à Trid. sess. 22. c. 1.* qui vtcumque malus sit, valide consecrat, quamuis illicite, dummodo debitam materiam, & formam adhibeat cum intentione, vel formali, vel saltem virtuali consecrandi, vt supra dictum est vbi de Sacramentis in genere, ex *Trid sess. 7. can. 11. & 12.* Vt autem etiam licite consecret, debet esse in gratia constitutus. Quod si alicuius peccati mortalis sibi conscius sit, quantumuis sibi contritus videatur, præmittere debet Sacramentalem Confessionem,

nem, etiamsi illi ex officio incumbat celebrare, modo illi non desit copia Confessoris. Quod si necessitate vrgente Sacerdos absque præuia Confessione celebrauerit, quamprimum confiteatur, vt præcipitur a *Trid. sess. 13. c. 7.*

6. Subiectum capax recipiendi Eucharistiam est omnis homo baptizatus, qui sufficienter vsum rationis habeat, quo discernere possit cibum istum cœlestem à cibo vulgari, & ad illius susceptionem actuali se deuotione disponere, vt habetur *ex Catech. Rom c. 4. n. 62.* dummodo tamen tum ex parte animæ, tum etiam ex parte corporis debitas dispositiones habeat, quæ vel de iure Diuino, vel de iure Ecclesiastico requiruntur.

7. Inter reliquas autem dispositiones ex parte animæ requisitas ea est quæ indicatur à Paulo 1. Corint. 11. in illis verbis: *Probet autem seipsum homo: & sic, de Pane illo edat, & de Calice bibat*, quam probationem ad communicandum necessariam Ecclesiastica consuetudo dedeclarat, esse eam, vt nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa Sacramentali Confessione ad Sacram Eucharistiam accedere debeat, vt definit Trid. in cit. *sess. 13. c. 7.* Concordat textus in *c. Qui scelerate 24.* alijsque iuribus *de consecr. dist. 2.*

8 Dis-

8. Dispositio necessaria ex parte corporis est ieiunium perfectum, & naturale, itaut excludat cuiuslibet vel minimi cibi, & potus vitalem sumptionem ante perceptionem Eucharistiæ à media nocte præuia illius diei, in quo sumenda est. Colligitur hoc ex c. *Ex parte 5. de celebrat. Missar.*, *cap. Sacramenta Altaris 47. de consecr. dist. 1.* & ex alijs iuribus. Consuetudinem hanc ab Apostolis emanasse, abunde testantur antiquissimi Ecclesiæ Patres, Epiphanius *lib. 3. contra hæreses* in fine, Nazianz. *orat. 40. quæ est de Baptismo* sub finem, Chrisost. *hom. 27. in 1. ad Corint.*, alijque citati à Suar. *to. 3. in 3. p. disp. 66. sect. 3.* Quamuis enim Christus Dominus hoc Sacramentum instituerit, postquam Pascha cum Discipulis manducasset; id tamen fecit, non vt Discipuli eundem ritum in Ecclesiam introducerent percipiendi Eucharistiam post cœnam; sed quia cum vetus Pascha esset figura Eucharistiæ, conueniens fuit, vt veritatem figura præcederet. Antiquitùs fuit etiam præceptum, vt sumpta mane Eucharistia, continuaretur ieiunium vsq. ad sextam, & sumpta hora tertia, vel quarta, seruaretur ieiunium vsq. ad vesperas, vt constat ex *c. Tribus gradibus 23. de consecr. dist. 2.* Sed hoc fuisse consuetudine abrogatum tradit Castrop. *tract. 21. pun-*

cta

cto 13. *n.* 10. cum pluribus alijs quos citat ibidem: quamuis maxime deceat cibum non sumere, quamdiu species Sacramentales acceptæ creduntur non esse consumptæ.

9. Ab hac tamen generali lege præmittendi ieiunium sumptioni Eucharistiæ, excipitur qui sit in mortis periculo constitutus: potest enim eidem etiam non ieiuno præberi Eucharistia tanquam Viaticum vt ostendit praxis Ecclesiæ. Item excipitur casus, in quo nisi sumeretur Eucharistia a non ieiuno, grauis fieret iniuria eidem Sacramento, vt puta aduenirет in manus Infidelium, aut igne consumeretur &c. Denique casus excipitur, in quo perfici debet Sacrificium inchoatum, idemque perfici non possit nisi a non ieiuno, Videri potest Suar. *to.3. in 3. p. disp. 66. sect. 6.*

10. Obligatio sumendi Eucharistiam diuersis Ecclesiæ temporibus diuersa fuit. Tempore nascentis Ecclesiæ, quia charitas fidelium feruentior erat, & grauior necessitas propter infideliũ persecutiones, omnes singulis diebus communicabant, vt colligitur a Doctorib. ex *c. Episcopus 56 de consecr. dist. 1. & c. Peracta* 10. *de consec dist. 2.* vbi præcipitur vt peracta consecratione omnes communicẽt; vnde sicut vsus audiendi Missam erat quotidianus, ita & vsus communicandi.

Po-

Postea frigescente charitate præceptum fuit vt saltem ter in anno Eucharistia sumeretur, nempe in Paschate, & Pentecoste, & Natali Domini, vt constat ex *c. Et si non frequentius* 16. & *c. Seculares* 19. *de consecr. dist.* 2. Tandem Innoc. III. in *c. Omnis vtriusque sexus* 12. *de pœnit. & remis.* propter varias causas decreuit vt saltem semel in anno, nempè in Pascha sumatur Eucharistia, quod preceptum alijs abrogatis vsque ad hæc tempora viget.

11 Datur preterea obligatio sumendi Eucharistiam in periculo mortis, quam obligationem Authores nonnulli docent esse de Iure Diuino. Hanc obligationem supponere videtur Conc. Nicenum relatum in *c. de his vero* 9. 26. q. 6., vbi vocat Viaticum necessarium. Consonat etiam Synod. Tridentina *ses.* 13. *cap* 6.

TIT. VI.

De pœnitentijs, & remissionibus.

I. SEquitur Pœnitentiæ Sacramentum, quod est secunda post naufragium tabula, a reliquis Sacramentis distinctum, & a Christo Domino tunc precipue institutum, cum a mortuis excitatus, insufflauit in Discipulos suos, dicens: *Accipite Spiritum Sanctum;*

quo-

quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi,& retinendi peccata ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorũ legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum Patrum consensus semper intellexit, ex *Trid. sess. 14. cap.* 1.

2. Forma huius Sacramenti, in qua præcipue ipsius vis sita est, sunt ea Ministri verba: *Ego te absoluo &c.* quibus de Ecclesię Sanctę more preces quędam laudabiliter adiunguntur, ad ipsius tamẽ formæ essentiam nequaquã spectant, neque ad ipsiusSacramenti administrationẽ sunt necessariæ, vt expresse docet Trid. *in cit. sess.*14.*cap.*3.Nequit igitur absolutio dari per nutus, aliaue signa a prædictis verbis distincta: imo verba illa debent articulata voce proferri, vnde absens non potest absolui, neque per epistolam *ex constit. Clementis VIII. edita die* 20. *Iulij* 1602. quæ est 87. eiusdem Pontificis in Bullario.

3. Actus pœnitentis, nempe Contritio, Confessio, & satisfactio, sunt quasi materia eiusdem Sacramenti, ex Trid.*cit.sess.*14.*cap.*3. quæ omnia,nempè absolutio, & contritio, & confessio,& satisfactio versantur circa peccata actualia

lia post Baptismum commissa; & propterea eadem peccata vocari solent materia remota, circa quam abolendam actus illi versantur, vt colligitur ex *ead. sess. c. 2.*

4. Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. *Trid. ibid. cap.* 4. Alia est perfecta, alia imperfecta. Contritio perfecta est, quæ charitate formatur, seu concipitur ex motiuo charitatis, hoc est propter Deum, summamque eius bonitatem super omnia dilectam. Imperfecta contritio, quæ etiam attritio vocari solet, dicitur, quando concipitur ex inferiori motiuo, puta ex gehennæ & pœnarum metu, aut ex turpitudinis peccati consideratione.

5 Contritio charitate perfecta hominem Deo reconciliat, etiam priusquam Sacramentum Pœnitentiæ actu suscipiatur, *ex cit cap. 4. Trid.* quamuis adhuc obligationem relinquat confitendi sacramentaliter peccata mortalia cõmissa, quia *ex eodem Tridentino* ipsa reconciliatio ipsi Contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non est adscribenda. Contritio imperfecta seu attritio, si sit supernaturalis, & voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, quamuis sine Sacramento Pœni-

tentiæ

tentiæ per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam diſponit, vt ibid. expreſſe Trid. Perfecta igitur contritio, quamuis ſit perfectior, & vtilior materia Sacramenti Pœnitentiæ, non tamen eſt materia neceſſaria, quia etiam contritio imperfecta ſufficit cum Sacramento, ſi prædictas conditiones includat, nempe ſi ſit ſupernaturalis, & voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniæ. Videri poteſt Suar. Doctor eximius *to* 4. *in* 3. *p. diſp.* 20. *per totam.*

6. Confeſſio, quæ eſt alter pœnitentis actus, reſpicit peccata poſt Baptiſmum commiſſa, vt ſupra diximus ex *Trid ſeſ.* 14. *cap.* 2. quæ ſi mortalia ſint, dicuntur materia neceſſaria, quia neceſſarium eſt illa huic Sacramento ſubijcere. Si autem venialia ſint, vocantur materia ſufficiens, quia quamuis poſſint vtiliter in Confeſſione aperiri; quod piorum hominum vſus demonſtrat; taceri tamen citra culpam, multiſque alijs remedijs expiari poſſunt, vt ibidem docet *Trid. cap.* 5. quemadmodum etiam vocari poſſunt materia ſufficiens peccata mortalia aliàs rite confeſſa, quæ quamuis de neceſſitate non ſit, vtile tamen eſt iterum confiteri, vt declarauit Benedictus 11. *Extrau.* 1. *de priuilegijs* §. *cæterum licet, inter comm.*

Cum

7. Cum autem Sacramentum Pœnitentiæ inſtitutum ſit per modum cuiuſdã Iudicij, in quo Sacerdos tamquam Chriſti Miniſter exercet munus Iudicis, pœnitens autem Rei; inde fit debere aperta, & verecunda Confeſſione omnia, & ſingula peccata mortalia, prout ſunt in conſcientia, aperiri, explicato eorumdem numero, & circumſtantijs mutantibus ſpeciem: Sacerdotes enim hoc iudicium incognita cauſa exercere non poſſunt, nec ab ipſis æquitas ſeruaretur in pœnis iniungendis, ſi pœnitens in genere dumtaxat, & non potius in ſpecie ac ſingillatim ſua peccata declararet, vt expreſſe docet Trid. in cit. *ſeſſ.* 14. *c.* 5.

8. Poteſt tamen multipliciter caſus contingere, in quo pœnitens inculpabiliter omittat alicuius peccati mortalis Confeſſionem, & hoc non obſtante effectum Sacramenti conſequatur. Primus caſus eſt, ſi pœnitens habeat phyſicam impotentiam manifeſtãdi aliquod peccatum, puta ſi poſt ſatis diligens conſcientiæ examen, alicuius peccati commiſſi non recordetur: in quo caſu ſatisfacit, ſi reliqua peccata aperiat, quorum memoriam habet: quia in illorum confeſſione intelligitur incluſum etiam peccatum oblitum, dummodo ad illud ſaltem in confuſo, ſeu in genere ſe extendat animi dolor, & deteſtatio,

iuxta

iuxta Trid. *ead. sess. cap.* 5. Quamuis si postea idem peccatum memoriæ superueniat, detur obligatio eiusdem aperiendi in Sacramentali Confessione, propter præceptum Diuinum, quo tenentur fideles omnia peccata mortalia in Confessione declarare, vt colligitur ex *eod. cap.* 5. *Trid.*

9. Alter casus etiam est ex physica impotentia in moribundo ita sensibus destituto, vt nullum peccatum in particulari explicare possit. Hic enim si signa doloris ediderit, & Sacramentum Pœnitentiæ vel voce vel signis petierit, absoluendus est, vt constat ex *c. Multiplex* 49. *de pœnit. dist.* 1. Per illa enim signa doloris, & per expressam, aut tacitam absolutionis petitionem, moribundus ille satis subijcit clauibus, quantum potest, peccata sua, & ex extrema necessitate excusatur à specifica, & numerica eorundem confessione, quia *nemo potest ad impossibile obligari c.* 6. *de reg. iur. in* 6.

10. In his, alijsque similibus casibus, qui videri possunt apud Theologos, & Canonistas, vbi agunt de integritate Confessionis, dicitur fieri Confessio formaliter integra. Authores enim duplicem in Confessione integritatem distinguunt, quarum vnam vocant materialem, aliam formalem. Confessio materia-

ria-

rialiter integra eſt; quando omnia, & ſingula peccata commiſſa cum eorum numero, & ſpecie in Confeſſione declarantur. Confeſſio formaliter integra dicitur, quando peccata manifeſtantur, vt manifeſtari poſſunt, & vt Diuinum præceptum hic, & nunc obligat ad illa manifeſtanda.

11. Vtrum autem in Confeſſione aperiri etiam neceſſario debeat circumſtantiæ notabiliter aggrauantes, aut notabiliter minuentes, intra eandem ſpeciem? Item vtrum neceſſario manifeſtanda ſit peccati circumſtantia, ex qua Cõfeſſarius habiturus eſt notitiam complicis? eſt celebris Theologorum quæſtio, cuius reſolutio apud ipſos videri poteſt.

12. Tertius denique actus pœnitentis à Trid. numeratus in cit. *ſeſs.* 14. *c.*3. eſt ſatisfactio ſacramentalis, ſeu executio operis iniuncti à Confeſſario in ſatisfactionem peccatorum. Hic actus quatenus à Confeſſario imponitur, cum ſit pars complens ſeu integrans Sacramentum Pœnitentiæ, iuxta Trid. ibid. ex Chriſti Domini inſtitutione efficaciorem vim obtinet in ordine ad ſuum effectum, qui eſt remiſſio pœnæ pro peccatis debitæ, & præſeruatio à peccatis in futurum. Rurſus ex eo quod ſit pars ad integritatem Sacramenti requiſita,

infertur obligatio, quam regulariter habet Confessarius ad illam imponendam, & obligatio pœnitentis ad illius executionem: vterque enim pro sua parte tenetur ad ponendum quidquid pertinet ad integritatem Sacramenti; nisi tamen illam poni sit impossibile, vt contingere aliquando potest, quando pœnitens moribundus ita est in extremis, vt nec minimam satisfactionem exequi possit.

13. Minister huius Sacramenti est solus Sacerdos ex institutione Domini, quia ad solos Sacerdotes dictum fuit: *Quorum remiseritis peccata, &c.* vt definit *Trid. in cit. sess. 14. c. 6 & can. 10. & Florent. in decreto fidei ad Armenos.* Imo nec omnis Sacerdos ministrare hoc Sacramentum potest: quamvis enim Presbiteri in sua Ordinatione a peccatis absoluendi potestatem accipiant; attamen cum ad eius potestatis vsum opus sit iurisdictione; nullus, etiam Regularis, potest Confessiones sæcularium etiam Sacerdotum audire, nisi aut Parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut aliàs idoneus iudicetur, & approbationem (quæ gratis dari debet) obtineat. Ita *Trid. sess. 23. c. 15.*

14. Hinc Authores passim duplicis ge-

generis Miniſtrum aſſignant pro Confeſſionibus audiendis. Alius enim eſt Miniſter Ordinarius, ſeu habens iuriſdictionem ordinariam; alius Miniſter delegatus, ſeu habens iuriſdictionem delegatam. Iuriſdictio ordinaria dicitur illa, quæ alicui competit ex officio, cui de iure annexa eſt iuriſdictio. Talis eſt Epiſcopus, & Parochus, cui ex cura animarum, quam habet, competit iuriſdictio in oues ſuas ad Sacramenta illis miniſtranda. Iuriſdictio delegata dicitur, quam aliquis habet ex delegatione, ſeu ex demandatione facta ab Ordinario. Huius generis ſunt Religioſi, alijque Sacerdotes non Parochi, qui approbationem, & licentiam habeant ab Ordinario excipiendi aliorum Confeſſiones.

15. Rurſus neque omnes Sacerdotes habentes facultatem audiendi Confeſſiones, habent eo ipſo vniuerſaliſſimam facultatem abſoluendi ab omnibus quibuſcumque peccatis. Datur enim in Eccleſia poteſtas reſeruandi peccata, quorum abſolutio obtineri non poſſit ab inferiori Confeſſario, ſed reſeruata ſit ſuperiori reſeruanti, iuxta *Trid. ſeſſ. 14. c. 7.* Sic de facto plurium peccatorum abſolutio reſeruata eſt Summo Pontifici, vt conſtat ex Bulla Cœnæ: & ipſi Epiſcopi pro ſuis diœceſibus reſeruare ſibi

possunt, & solent aliquorum peccatorum absolutionem, quam dare non possunt inferiores Confessarij, nisi obtenta ipsius Episcopi reseruantis facultate.

16. Excipi tamen debet casus articuli mortis, in quo quilibet Sacerdos absoluere potest quoslibet pœnitentes a quibusuis peccatis, & censuris, si nullus sit præsens Sacerdos priuilegiatus: quia ex cit. *sess.* 14. *c.* 7. pro tali casu extremæ necessitatis in articulo mortis, nulla est peccatorum reseruatio.

17. Post factam peccatorum Confessionem, oritur in Confessario grauis obligatio non manifestandi ea, quæ in Confessione cognouit, quæ obligatio vocatur sigillum, & adeo stricti iuris est, vt in nullo casu, quantumuis grauissimo, siue boni consequendi, siue mali vitandi, sine expressa voluntate pœnitentis cessare possit, ex *c. Omnis vtriusque sexus* 12. *de pœnit. & remiss.*, *c. Sacerdos* 2. *de pœnit. dist.* 6. Quod procedit, etiamsi factà Confessione Pœnitentem Confessarius non absoluerit, propter aliquam eius indispositionem, vt ex omnium sententia tradit Doctor Eximius *to.* 4. *in* 3. *p. disp.* 33. *sect.* 2. *n.* 9. Imo procedit, etiamsi Confessio facta fuerit alicui, qui bona fide iudicetur Sacerdos, ex intentione recipiendi absolutionem, vt pariter ex omnium sententia tradit idem

Suar.

Suar. *ibid. n.* 3. Extenditur quoque similis obligatio ad quemcumque, qui ex confessione Sacramentali pœnitétis peccata cognouerit; vnde si Confessio facta fuerit per interpretem, aut aliquis alius, præter Confessarium, illam audiuerit, tenetur idem similiter ad sigillum, vt etiam docet communis sententia apud cit. Suar. *in ead. disp.* 33. *sect.* 4.

18. Quod si Confessarius aliquis iniuste sigillum fregerit, deponendus est ab Officio Sacerdotali, & in arctum Monasterium detrudendus ad agendum perpetuam pœnitentiam, ex *cit. c. Omnis vtriusque sexus, & cit. c. Sacerdos.*

19. Demum quod attinet ad obligationem Sacramentaliter confitendi, constat primò, teneri vnumquemque fidelem peccato mortali grauatum Sacramentaliter confiteri, quando imminet mortis periculum, & quando est periculum probabile numquam inueniendi Sacerdotem, cui confiteri possit: quia alioquin manifesto periculo se exponeret omittendi Sacramentum, quod à Domino est institutum atque præceptum in remedium necessarium peccati post Baptismum commissi, vt tradunt omnes Doctores teste Suar. *disp* 35 *sect.* 3

20. Constat secundò, omnes fideles, cum ad annos discretionis peruenerint, si peccato mortali grauentur,

teneri ad Sacramentalem Confessionem saltem semel in anno, ex cit. *c. Omnis vtriusque* 12. *de pænit. & remiss. & ex Trid. sess.* 14. *c.* 5. *& can.* 8.

21. Vt autem huic graui præcepto satisfiat, non sufficit Confessio illegitime facta: quia inter propositiones ab Alex. VII. damnatas die 24. Septembris 1665. vna est numero decimaquarta, quæ asserebat, satisfacere præcepto Ecclesiæ illum, qui facit Confessionem voluntarie nullam. Imo cum per idem præceptũ principaliter præcipiatur peccati mortalis confessio, si quis faciat Confessionem de solis venialibus, quia illis dumtaxat grauatus est, sed postea eodem anno in aliquod peccatum mortale incidat; tenetur intra eundem annum illud peccatum mortale confiteri, vt tamquam certum tradit Castrop. *tract.* 23. *puncto* 20, §. 3. *nu.* 1. post plures, quos ibidem citat.

TIT. VII.

De Extrema Vnctione.

1. HActenus de ijs Sacramentis, quibus ex institutione Christi habetur ingressus, & progressus in Vita Christiana: consequens est vt de eo Sacramento agatur, quo muni-

ti atque defensi egredimur ab hac vita, vnde congruo vocabulo appellatur Extrema Vnctio, quia omnium vnctionum & Sacramentorum, quæ fidelibus conferuntur, solet esse vltimum, & quia confertur constitutis in extremo vitæ.

2. Instituta est autem Sacra hæc Vnctio infirmorum, tamquam vere, & proprie Sacramentum noui Testamenti, à Christo Domino nostro, vt definit Trid. *sess. 14. de Sacr. Extremæ Vnctionis cap. 1. & can. 1.* addens insuper fuisse idem Sacramentum insinuatum apud Marcum; commendatum autem, & promulgatum per Iacobum Apostolum, qui cap. 5. in Epistola Catholica sic habet: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbiteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Hæc enim tam absoluta promissio nonnisi in institutione Domini fundari potest, quia solius Domini est, signo sensibili annectere infallibiliter gratiam & remissionem peccatorum. Videri potest Bellar. *to. 2. controuersiar. in 4. controu. generali lib. 1.*

3. Ex ijsdem Iacobi verbis, & ex Apostolica traditione per manus accepta infertur quænam sit materia, forma, Minister, & effectus huius Sacramenti,

vt docet Trid. in *cit. c* 1. Materia remota est oleum oliuarum, *ex Trid. cit. & Flor. in decreto Vnionis*, quia tale oleum est, quod dicitur simpliciter oleum. Debet autem esse ab Episcopo benedictum, ex doctrina vtriusque Concilij in locis citatis, benedictione diuersa ab ea, per quam benedicitur Chrisma, quod adhibetur pro Sacramento Confirmationis, pro Consecratione Episcopi, Ecclesię, Altaris, Calicis, fontis baptismalis &c. cum præsertim Chrisma componatur etiam ex balsamo, vt supra diximus in hac secunda parte Institutionum tit. 4. n. 3. oleum autem pro Extrema Vnctione nullo alio liquore misceatur. Item debet esse benedictum eo ipso anno in quinta feria, quæ est in Cœna Domini, quo tempore singulis annis eam benedictionem peragi ex traditione Apostolica & statutis Decretalium, testatur Synodus Aquisgran. sub Ludouico Pio Imperatore in c. 8. cuius initium est *Statutum etiam est*: quemadmodum idem etiam fit de Chrismate, iuxta textum in *c. Litteris* 18. *de consecr. dist.* 3.

4. Materia proxima eiusdem Sacramenti est Vnctio ex oleo facta, quæ aptissime Spiritus Sancti gratiam, qua inuisibiliter anima egrotantis inungitur, repræsentat, vt loquitur Trid. *in cit. sess.*

14 *de Sacramento Extremæ Vntionis c.* 1.
Debet autem eadem fieri cum forma Crucis, vt praxis ostendit, atque etiam colligitur ex *c. Numquid* 10 *de consecr. dist.* 5. iuncta ibid. Glos. Item fieri debet in certis partibus corporis, quæ a *Florent. in dec. Vnionis* numerantur septem, videlicet oculi propter visum, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter gustum vel locutionem, manus propter tactum, pedes propter gressum, renes propter delectationem ibidem vigentem: quidquid sit: vtrum omnes, & singulæ istarum omnium partium vnctiones sint essentiales, aut saltem de necessitate præcepti requisitæ de qua re videri potest Suar. *to.* 4. *in* 3. *disp.* 39. *sect.* 2. *art.* 4.

5. Forma sunt illa verba: *Per istam Sanctam Vnctionem, & suā pijssimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid &c.* In qua forma illud est speciale, quod fiat per verba deprecatiua, cum in reliquis Sacramentis fiat per indicatiua, vt puta Sacramentum Pœnitentiæ fit per verbum *Absoluo te &c.* at Sacramentum Extremæ Vnctionis per verbum *Indulgeat tibi Dominus*, quod est deprecatiuum. Ratio huius est ipsa Christi voluntas ita hoc Sacramentum instituentis, quam Ecclesia colligit ex illo Iacobi *Orent super eum*. Nec etiam

deest ratio congruentiæ, quam recte notat Suar. in loco supracitato: quia scilicet hoc Sacramentum ordinatur ad obtinendum per modum indulgentiæ id, quod in iudicio Pœnitentiæ obtineri non potuit per modum iustitiæ, propter imperfectam hominis satisfactionem, vel dispositionem. Vnde quia homo infirmus iam est quasi viribus destitutus ad satisfaciendum; ideo exoratur Deus, vt remittat si quid post Sacramentum Pœnitentiæ residuum est.

6. Minister huius Sacramenti est solus Sacerdos, iuxta Trid. in cit. *sess. 14. cap. 3. & can. 4. de Sacram. extr. Vnctionis*, quod etiam colligitur ex illo Iacobi *Inducat Presbiteros Ecclesiæ*. Quinimo vt non solum valide, sed etiam licite idem Sacramentum conferatur, debet ministrari ab habente iurisdictionem non impeditam supra infirmum, puta à Parocho, vel ab habente licentiam à Parocho, vt colligitur ex *Clem. 1. de priuileg.* Quod tamen intelligitur communiter à Doctoribus, teste Castrop. *tract. 25. disp. vnica puncto 7. n. 5.* extra casum necessitatis: Si enim Parochus præsens non sit, & instans periculum mortis non permittat obtineri licentiam à Parocho, docent ministrari posse extremam vnctionem à quolibet Sacerdote, qui non sit excommunicatus, aut suspensus.

7. Sub-

7. Subiectum capax eiusdem Sacramenti suscipiendi est omnis homo baptizatus, qui sufficienter vsum rationis habeat aut habuerit, & sit in graui infirmitate, vnde Medicorum iudicio censeatur esse in vitę periculo constitutus. Ministrari enim hoc Sacramentum non potest ijs qui Baptismum non acceperunt, cum Baptismus sit reliquorum Sacramentorum ianua, vitęque spiritualis, ex Florent. in decreto Vnionis. Item ministrari non potest Infantibus, aut perpetuo amentibus, vt ostendit praxis Ecclesię, & clare deducitur ex fine huius Sacramenti a Synodo Tridentina declarato in cit. *Sess. 14. de Sacram. extremæ Vnctionis cap.* 2. Institutum enim est ad superandam luctam, & tentationes dæmonis, ad subleuandum hominem inter molestias ægritudinis, & ad delicta, si qua sint adhuc expianda, peccatique reliquias abstergendas: quibus omnibus non indiget Infans, aut qui perpetuo amens fuerit. Demum ministrari tantum potest Infirmis, de quorum morte timetur, vt clare colligitur ex illo Iacobi *Infirmatur quis in vobis? &c.* ex Florent in Decreto Vnionis, & ex Trid. in cit. *sess. c.* 3. Inde fit, damnatum ad mortem, aut alia ratione morti proximum, si tamen corpore sanus sit, non esse hoc Sacra-

mento muniendum.

8. Effectus huius Sacramenti est gratia Spiritus Sancti, secum trahens auxilia præuenientia, quibus ægroti animus alleuiatur, & roborâtur tum ad fiduciam de Diuina misericordia concipiendam, tum ad leuius ferendos morbi labores, tum ad facilius resistendum tentationibus dæmonis, vt nuper diximus ex Trid. in cit *c*. 2. Rursus effectus huius Sacramenti est remissio peccatorum, *si fortè* infirmus sit illis grauatus, eorumque remissioni non ponat obicem, iuxta illud Iacobi *Et si in peccatis sit, remittentur ei*. Alius denique eiusdem effectus est ipsius corporis sanitas, si ea sit saluti animæ expediens, ex Florent, & Trid. in locis supra citatis.

9. Obligatio ad hoc Sacramentum suscipiendum non est tanta, quanta ad suscipiendum Sacramentum Pœnitentię & Euchariſtiæ: vnde tempore interdicti generalis, quamuis concedatur morientibus Pœnitentia sacramentalis, & Euchariſtia, non tamen conceditur Sacra Vnctio iuxta textum in *c. Quod in te* 11. *de pœnit. & remis*. Si tamen absque causa omittatur, aliquod peccatum est, quod etiam erit grauissimum; si aliquis contemptus intercedat, aut aliquod scandalum ex eius omissione generetur; si præsertim Infirmus suscipere non possit Sacra-

cramentum Pœnitentię, & Eucharistiæ, & aliunde sufficientem dispositionem habeat ad Sacramentum Vnctionis recipiendum: quia in articulo mortis tenetur quis eo meliori, quo potest, modo sibi consulere ad remissionem peccatorum obtinendam. Videri potest Castrop. *tract. 25. disp. vnica. puncto 8.*

TIT. VIII.

De Sacramento Ordinis.

1. ABsolutis ijs quę pertinent ad Sacramenta necessitatis, Sacramenta voluntatis aggredimur, inter quę primo numeratur Sacramentum Ordinis, vt supra diximus in hac 2. parte Institutionum tit. 2.

2. Nomine Ordinis latiùs accepti significatur certa qualitas, & status hominum ad certum aliquod munus seu viuendi genus destinatus, vnde factum est, vt per antonomasiam status Clericorum, qui sunt certo ritu ad Diuinum Cultum, & ad Altaris ministerium specialiter deputati, Ordo dicatur: & frequentius eo nomine significatur illa ipsa potestas, quam Clerici receperunt ad ministrandum Altari; quemadmodum sacrá illa Cæremonia, per quam stabiliter eam potestatem recipiunt dicitur Ordinatio:

ac

ac de Ordine seu Ordinatione hoc modo accepta sermo erit in præsenti titulo.

3. Prædictam Ordinationem esse Sacramentum a Christo Domino institutum, est de fide, vt constat tum ex Flor. in citato decreto Vnionis, tum ex Trid. *Sess. 7. can. 1. & sess. 23. c. 3. & can. 3.* Competit enim illi esse signum sensibile infallibiliter collatiuum gratiæ obicem non ponenti, iuxta illud Apostoli 2. ad Tim. 1. *Admoneo te vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum &c.* Videri potest Bellar. *to. 2. controu. de Sacram. Ordinis c. 2.*

4. Cum autem multiplex sit Altaris ministerium, ad quod Clerici per Sacram Ordinationem specialiter consecrantur; plures quoque sunt Ordines, quorum quilibet participat rationem Sacramenti, sed omnes simul per quandam attributionis vnitatem veniunt sub vno nomine Sacramenti Ordinis; tum quia in hoc genere omnes conueniunt; tum præsertim quia omnes respiciunt principaliter eundem finem, nempe Sacram Eucharistiam. Ordines eiusmodi numerantur ex Trid. *sess. 23. cap. 2.* Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolytatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium, de quibus, eorumque officijs plura iam diximus *in prima parte instit. tit. 8. 9. & 10.*

Quili-

5. Quilibet istorum Ordinum habet suam propriam materiam, suamque propriam formam. Materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo, ex Flor. *in cit. decreto Vnionis* §. *Sextum Sacramentum* vt puta in Ordinatione Sacerdotis, per quam traditur illi potestas, consecrandi Corpus, & Sanguinem Domini, porrigitur illi Calix cum vino, & Patena cum pane, & in alia Ordinationis pa te, per quam illi traditur potestas in Corpus Christi mysticum, Episcopus super ipsum manus imponit sub illis verbis *accipe Spiritum Sanctum. Quorum remiseris peccata &c.* & propterea plures Doctores etiam eam manus impositionem assignant pro materia Ordinationis Sacerdotalis, vt videre est apud Castrop. *tract.* 27. *disp. vnica, unctio* 4 *n.* 7. Diaconatus autē confertur per libri Euangeliorum dationem. Subdiaconatus per Calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Acolytho traditur Ceroferarium cum cereo extincto, & vrceolus vacuus aquæ, & vini: Exorcistæ porrigitur liber, in quo exorcismi continentur. Lectori liber lectionum. Ostiario claues Ecclesiæ. Forma autem singulorum istorum Ordinum sunt ea verba, quæ ab Ordinante tradente materiam interea proferuntur.

6. Episcopatus etiam habet rationem

Sa-

Sacramenti, vt ex pluribus firmat Bellar. *to. 2. controu. de Sacr. Ordinis l.* 1. *cap.* 5. Quamuis enim non sit adæquate distinctus a Sacerdotio, attamen illud quodammodo perficit, & extendit imprimendo characterem, conferendo gratiam, & tribuendo potestatem confirmandi, & ordinandi, quę simplici Presbitero non est concessa: vnde fit, Episcopos esse Presbiteris superiores, iuxta Trid. *sess. 23. De Sacr. Ordinis can.* 7. Materia Episcopatus assignatur impositio manuum Episcoporum supra caput Ordinandi: forma autem sunt illa verba, quæ Episcopi dum manus imponunt, proferunt.

7. Circa primam Tonsuram, quæ prædictis Ordinibus præmittitur, controuersia est inter Authores, vtrum numeranda sit inter Ordines, nec ne? asserentibus communiter Theologis eam Ordinem stricto modo non esse, vt supra indicauimus. *lib. 1. tit. 10. in fine*; at in contrarium eam esse Ordinem sentientibus pluribus Canonistis, vt videre est apud Fagn. in *c. cum contingat. de ætate & qualit.* Vtraque tamen sententia conciliari facile potest, adhibita distinctione diuersarum significationum, in quibus nomen Ordinis accipi potest. Nam prout Ordo significat certam quandam & stabilem potestatem ad aliquod

Alta-

Altaris ministerium exercendum, prima Tonsura Ordo non est, cum per illam Tonsuratus nulli certo Altaris ministerio deputetur; & in hoc sensu procedit Theologorum sententia: at quatenus Ordo sumitur pro certa quadam qualitate & statu personarum, quomodo frequenter sumi diximus ab initio huius tit. *n.* 2. vocari potest Ecclesiasticus Ordo prima Tonsura, quia per illam Tonsuratus segregatur a statu laicali, & admittitur ad Clericalem, ex cit *c. cum contingat.* 11. *de ætate & qualit.*

8. Præter supradicta essentialia, quæ in singulis Ordinationibus requiruntur, spectantia ad materiam, & formam; aliæ etiam cæremoniæ interueniunt, quæ tamen non sunt de necessitate Sacramenti, sed solum de necessitate præcepti. Talis censetur esse vnctio, per quam caput Episcopi vngitur Sacro Chrismate, & vnctio per quam Sacerdos vngitur in manibus Oleo benedicto, & sic de pluribus alijs. Quod si in Ordinatione Episcopi omissa fuerit Sacra Vnctio, non debet tota Ordinatio iterari, sed solum vnctio omissa suppleri debet, vt præcipitur in *c. vnico De Sacra Vnct.* videri potest Sanch. *Consil. lib.* 7. *dub.* 13.

9 Effectus Sacræ Ordinationis multiplex est. Primus est, sicut & reliquorum nouæ Legis Sacramentorum, collatio

tio sanctificantis gratiæ non ponentibus obicem, iuxta Trid: *sess. 7. de sacram. in genere can 6. & 7.* Ea autem gratia sanctificans confertur cum ordine ad auxilia pro rite & competenter exercendo cuiuscumque Ordinis officio, quod etiam commune est reliquis Sacramentis in ordine ad proprios fines. Alter effectus est spiritualis illa potestas quæ cuilibet Ordinato specialiter traditur ad aliquod Altaris ministerium, puta potestas consecrandi, & absoluendi, quæ traditur Sacerdoti, & sic de reliquis. Tertius demum effectus est Character indelebiter impressus in anima, vnde Ordo numeratur inter ea Sacramenta quæ iterari non possunt, vt diximus supra *tit.* 2. ex Trid. *sess. 7. can. 9.*

10. Minister Ordinarius validæ Ordinationis est solus Episcopus consecratus, *ex Florent. in decreto vnionis §. Sextum Sacramentum & Trid. sess. 23. cap. 4. & can. 7.* Quamuis recepta sententia sit, ex commissione Summi Pontificis posse concedi etiam simplici Sacerdoti facultatem conferendi primam Tonsuram & Ordines minores: quemadmodum diximus *lib. 1. tit. 17. n. 19.* concessam esse quibusdam Abbatibus regularibus, habentibus ius ferendi baculum & mitram, relate ad suos subditos Regulares. Vtrũ autem etiam potestas conferendi Ordi-

nes

nes sacros delegari possit a Summo Pontifice alijs quàm Episcopo, videri potest disputatum a Castrop. *tract.* 27. *disp. unica puncto* 14. *n.* 7. *& seqq.* alijsque ab ipso citatis.

11. Vt autem ordinatio non solum valida, sed etiam licita sit, plura requiruntur, tum ex parte Episcopi Ordinantis, tum ex parte temporis et loci in quo fit Ordinatio, tum ex parte Ordinandorum.

12. Ex parte Episcopi requiruntur omnes illæ conditiones, quæ ad licitam cuiuscumque Sacramenti administrationem exiguntur, vt puta ne sit aliqua censura irretitus, & vt sit in gratia cōstitutus.

13. Ex parte temporis, pro consecratione Episcopi iuxta traditionem Apostolicam assignata est dies Dominica, ex *c. Quod die* 5. *dist.* 75. Ordines sacri nonnisi in Sabbato quatuor temporum & Sabbato ante Dominicā Passionis & Resurectionis, secluso priuilegio, conceduntur, iuxta textum in *c. de eo* 3. *de temporib. Ordinat.* & nonnisi tempore Missæ, vt habet Ecclesiæ cōsuetudo. Quod si propter multitudinem Ordinandorum, aut aliam rationabilem causam, eo die Sabbati aliqua Ordinatio ministrari non potuit; in eo casu permissum esse Episcopo eam Ordinationem differre ad Dominicam sequentem, tra-

dit

dit Layman *lib.* 4. *Theol. mor. tract.* 9. *cap.* 8. *n.* 5. *Castrop. in cit. tract.* 27. *puncto* 13. *n.* 3. alijque apud ipsum: dummodo tamen tam ipse Ordinans, quam Ordinandus naturale exactumque ieiunium continuet, quia ea continuatio ieiunij reputari facit inane diei Dominicæ quasi vnam diem cum Sabbato. vt colligitur ex *c. Litteras* 13. *de temporib. Ordination.* vbi ex eadem ratione declaratur, nullatenus permitti Episcopo Ordinem Sacrum die Dominica conferre ei, cui Sabbato antecedenti alium Sacrum Ordinem contulit, etiamsi ieiunium continuet, quia censeretur duos Sacros Ordines eidem conferre eadem die, quod prohibitum est tum in cit. *c. Litteras*, tum in *c. Dilectus* 15. *eod.* tum recentius in Trid. *sess.* 23. *de refor. cap.* 13. Demum quod attinet ad minores Ordines licitum est Episcopis aliquos promouere, non multos ne generalis videatur Ordinatio, Dominicis & alijs festiuis diebus ad minores Ordines, iuxta textum in *c. de eo* 3. *de tempor. Ordin.* Prima autem Tonsura qualibet anni die conferri potest.

14. Rursus ex parte temporis seruanda sunt interstitia, quæ inter susceptionem vnius alteriusque Ordinis de iure canonico statuta sunt, quæ præsertim locum habent in Ordinibus sacris. Ab

Or-

Ordine enim ſubdiaconatus ad Diaconatum nemini permittitur aſcendere ex ſtatuto Trid. *ſeſſ. 23. de refor. cap. 13.* ſi per annum ſaltem in Subdiaconatu verſatus non fuerit; a Diaconatu etiam ad Presbiterum non datur aſcenſus ante annũ miniſtrationis, niſi ob Eccleſiæ vtilitatem ac neceſſitatem aliud Epiſcopo viſum fuerit *ex Trid. ibid cap. 14.* Simile quid decernitur ibi *cap.* 11. circa aſcenſum ad ſacros Ordines a ſuſceptione poſtremi gradus Ordinum minorum: circa aſcenſum autem ab vno ad alium eorundem minorum Ordinum decernitur quoque ſeruanda eſſe temporum interſtitia, niſi aliud Epiſcopo expedire magis videretur.

15. Ex parte loci, opus eſt vt Epiſcopus nullum Ordinem extra propriam diæceſim conferat, niſi de licentia expreſſa proprij Ordinarij, & tunc eiuſdem Ordinarij ſubditis tantum: alioquin tam ipſe Ordinans ab exercitio Pontificalium, quam Ordinatus ab executione Ordinum eſt ipſo iure ſuſpenſus, *ex Trid ſeſſ. 6. de refor cap. 5.*

16. Ex parte demum Ordinandorum plura requiruntur, de quibus ſpecialiter ſermo eſt in toto tit. *De temporib. Ordinat. & qualit. Ordinand.* Primò enim requiritur ætas legitima, quæ ſtatuta eſt a Trid. *ſeſſ. 23. de refor. cap. 12.* vt nullus

lus ad Subdiaconatus Ordinem ante vigesimum secundum, ad Diaconatus ante vigesimum tertium, ad Presbiteratus ante vigesimum quintum ætatis suæ annum promoueatur. At pro Episcopatu requiritur ætas 30. annorum completorum, ex *c. cum in cunctis 7. de elect.* Pro susceptione minorum Ordinum nulla certa ætas designata est a Trid. & a iure antiquiori, vt notat *Vasq. to. 3. in 3. p. disp. 246. cap. 4. n. 41.* Quare illa sufficiet, quæ satis sciẽtiæ ac discretionis habuerit ad exercendum munus in ijsdem Ordinibus commissum.

17. Secundo requiritur tum morum probitas, qualem decet Ecclesiæ ministros, de qua vide Trid. *sess. 23 de refor. cap. 5. 13. & 14.* tum etiam scientia sufficiens: prohibitum enim est Ordinem, imo, & primam Tõsuram illitterato conferre, ex *c. fin. de tempor. Ordinat in 6.* Illitteratus autem esse reputatur ad primã Tonsuram suscipiendam, qui fidei rudimenta edoctus non fuerit, & qui legere & scribere nesciat, ex *Trid. in cit. sess. 23. de refor. cap. 4.* Pro minoribus Ordinibus opus est intelligentia linguæ latinæ, *ex cit. sess. cap. 11.* Pro Subdiaconatu, & Diaconatu, pręter linguam latinam, exigit Concilium ibid. *cap. 13.* vt Ordinandus sit instructus ijs, quæ ad Ordinem exercendum pertinent. Tandem

pro

pro Ordine Presbiteratus requirit Concilium ibid. *cap.* 14. vt Ordinandi etiam ad populum docendum ea, quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem, ac ad miniſtranda Sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur.

18. Tertio requiritur pro ſuſceptione Sacrorum Ordinum titulus beneficij, vt ſcilicet Ordinandus Beneficium Eccleſiaſticum pacifice poſſideat, quod ſibi ad victum honeſte ſufficiat, ne alioquin cum Ordinis dedecore mendicare, aut ſordidum aliquem quæſtum exercere cogatur *ex Trid. ſeſſ.* 21: *de refor. cap.* 2. Quod ſi beneficio eiuſmodi careat, patrimonium tamen vel penſionem obtineat, vnde honeſte viuere poſſit, hoc tantum titulo ordinari non poteſt, niſi qui ab Epiſcopo iudicetur aſſumendus pro neceſſitate vel commoditate Eccleſiæ ſuæ, *ex Trid. ibid.* quod decretum confirmatum etiam eſt à SS. D. N. Innoc. XII. in Conſt. quæ incipit *Speculares* edita 6. Nouemb. 1694. Salutaris hæc diſciplina ſi ab Epiſcopo negligatur, ſine certo titulo aliquem ordinando, tenetur ipſe ſuſtentationem Ordinato ſubminiſtrare, donec in aliqua Eccleſia ei conuenientia ſtipendia militiæ Clericalis adſignet, *ex c. Epiſcopus* 4. *c. cum ſecundum* 16 *de præb. c. ſi Epiſcopus* 37. *eod. in* 6. Be-

19. Beneficium autem illud, ad cuius titulum aliquis est promotus, ex eod. statuto Tridentini, resignari non potest, nisi facta mentione quod ad illius beneficij titulum sit promotus, nec ea resignatio admitti, nisi constito quod aliunde viuere commode possit, & aliter facta resignatio nulla est, vt diximus *lib.* 1. *tit.* 16. *n.* 11. Quemadmodum etiam si quis sit Ordinatus ad titulum patrimonij, vel pensionis, non potest illa deinceps sine licentia Episcopi alienare, aut extinguere, vel remittere, donec beneficium Ecclesiasticum sufficiens sit adeptus, aut aliunde habeat vnde viuere possit, *ex cit. c.* 2. *Trid.*

20. Ab hac tamen generali regula excipiuntur Regulares Professi, in quibus loco beneficij succedit voluntaria paupertas. Dixi *Regulares Professi*: quia Regulares qui Professi non sunt, nequeunt ad Sacros Ordines promoueri absque titulo beneficij, vt statutum est pro sæcularibus Clericis, ex declaratione B. Pij V. in Bulla quæ incipit *Romanus Pontifex* edita die 11. Nouemb. 1568. quæ est 75. eiusdem Pontificis in Bullario: sub qua tamen declaratione non comprehendi Religiosos Societatis Iesu vota biennij emittentes, qui licet non sint Professi, sunt tamen proprie Religiosi, constat ex Bulla Greg.

XIII.

XIII. *Ascendente* edita 14. Iunij 1584. quæ est 89. eiusdem Pontificis in Bullario, & ex Bulla Greg. XIIII. *Ecclesiæ Catholicæ*, quæ est 10. eius Pontificis in Bullario, edita 4. Kal. Iulij 1591.

21. Quartò requiritur vt Ordinandus nulla sit censura aut irregularitate ligatus, de quibus in particulari sermo erit infra lib. 4.

22. Quintò demum opus est vt ordinetur a proprio Episcopo, vel si ab alio, saltem de licentia proprij Episcopi, obtentis ab ipso litteris dimissorijs. Si enim Episcopus aliquis alienum subditum absque tali licentia ordinare præsumpserit, suspenditur per annum à collatione Ordinum, & præterea taliter Ordinatus à suscepti Ordinis executione suspensus est, vt sumitur ex *c. Eos qui 2. de temporib. Ordinat. 9. q.2. per totam, & c. 1. dist. 71.*

23. Proprius autem Episcopus pro re præsenti ille dicitur, cui aliquis subditur vel ratione beneficij, vel ratione originis, vel ratione domicilij, vt sumitur *ex c. Cum nullus 3. de temporib. ordinat.* In quibus quænam regula seruanda sit pro susceptione Ordinum, latè declaratur in supra cit. Const. SS.D.N. Innoc. XII. *Speculatores* edita 6. Nouemb. 1694.

24. Quòd enim attinet ad rationem

beneficij, decernitur ibidem, vt nullus Clericus ratione cuiusuis beneficij in aliqua diœcesi obtenti subijci dicatur iurisdictioni illius Episcopi, in cuius diœcesi beneficium huiusmodi situm est, ad effectum suscipiendi ab eodem Episcopo Ordines; nisi ipsum eius sit redditus, vt ad congruam vitæ sustentationem, siue iuxta taxam synodalem, siue, ea deficiente, iuxta morem regionis pro promouendis ad Sacros Ordines, detractatis oneribus, per se sufficiat, illudque ab Ordinando pacifice possideatur, sublata quacumque facultate supplendi, quod deficeret fructibus eiusdem beneficij cum adiectione patrimonij etiam pinguis, quod ipse Ordinandus in eadem, seu alia quauis diœcesi obtineret. Decernitur quoque, vt etiam in casu, quo quis ratione beneficij sufficientis subditur iurisdictioni Episcopi ad effectum suscipiendi ab ipso Ordines, non tamen ab eodem ordinetur, nisi habuerit testimoniales litteras proprij Episcopi tam originis quam domicilij super suis natalibus, ætate, moribus, & vita, à quo legitime promotus fuit ad Clericalem Tonsuram, seu etiam ad minores Ordines: & vt Episcopus ordinans tam de prædictis testimonialibus litteris, quam de reddith beneficij huiusmodi expressam in consueta collato-

torum Ordinum atteſtatione facere debeat mentionem, & vt eædem teſtimoniales litteræ in actis Curiæ Epiſcopalis conſeruentur.

25. Quod attinet ad rationem originis, ſtatuitur ibidem, vt ratione Originis ille tantum ſubditus ſit ac eſſe intelligatur, qui naturaliter ortus eſt in ea diœceſi, in qua ad Ordines promoueri deſiderat: dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occaſione nimirum itineris, officij, legationis, mercaturæ, vel cuiuſuis alterius temporalis moræ, ſeu permanentiæ eius Patris in illo loco, quo caſu nullatenus eiuſmodi fortuita natiuitas, ſed vera tantum & naturalis Patris origo erit attendenda. Quod ſi quis tanto temporis ſpatio, in eo loco, in quo ex accidenti, ſicut præmittitur, natus eſt, moram traxerit, vt potuerit ibidem canonico aliquo impedimento irretiri, tunc etiam ab Ordinario eius loci litteras teſtimoniales, vt ſupra, obtinere, illaſque Epiſcopo ordinanti, per eum in collatorum Ordinum teſtimonio ſimiliter recenſendas, præſentare teneatur. At ſi Pater in alieno loco, vbi eius filius natus eſt, tamdiu, ac eo animo permanſerit, vt inibi verè domicilium de iure contraxerit, tunc non origo Patris, ſed domicilium per Patrem legitime, vt præfertur, contra-

ctum pro Ordinatione eiusdem filij attendi debeat.

26. Demum quod attinet ad rationem domicilij, decernitur vt subditus ratione domicilij ad effectum suscipiendi Ordines is dumtaxat censeatur, qui licet alibi natus fuerit, illud tamen adeo stabiliter constituerit in aliquo loco, vt vel per decennium saltem in eo habitando, vel maiorem rerum, ac bonorum suorum partem cum *instructis* ædibus in locum huiusmodi transferendo, ibique insuper per aliquod considerabile tempus commorando, satis superque suum perpetuo ibidem permanendi animum demonstrauerit; & nihilominus vlterius vtroque casu se vere, & realiter animum huiusmodi habere iureiurando affirmet. Si quis tamen a propriæ originis loco in ea ætate discesserit, qua potuerit alicui canonico impedimento obnoxius effici, etiam Ordinarij suæ originis testimoniales litteras, vt supra, afferre debebit, ac de illis expressa similiter mentio in susceptorum Ordinum litteris facienda erit.

27. Prædicta procedunt etiam pro ijs, quos in alicuius Episcopi familiaritate, vel famulatu versari contingat. Si enim aliquis subditus sit alterius diœcesis, ordinari non potest, nec ad primam Tonsuram promoueri ab Episcopo cuius

est

est familiaris, & famulus, nisi idem Episcopus ad præscriptum Tridentini *sess. 23. cap. 9. de refor.* familiarem prædictum per integrum, & completum triennium in suo actuali seruitio secum retinuerit, ac suis sumptibus aluerit. In quo etiam casu seruitij triennalis pro eo ordinando opus erit testimonialibus litteris proprij eius Prælati, originis scilicet seu domicilij: & insuper Episcopus ordinans, quacumque fraude cessante, statim, hoc est saltem intra terminum vnius mensis a die factæ Ordinationis, reipsa illi conferre tenetur beneficium, quod ei ad vitam sustentandam, iuxta modum superius præfinitum, sufficiat, ac in Ordinationis huiusmodi Testimonio expressam itidem familiaritatis, ac litterarum prædictarum mentionem facere tenetur. Ita expresse decernitur in cit. Constit. *Speculatores*: vbi etiam contra prædictorum transgressores adijcitur pœna, vt Ordinans a collatione Ordinum per annum, Ordinatus autem a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, eo ipso suspensus sit.

TIT. IX.

De Sponsalibus, & Matrimonijs.

1. ALterum Sacramentum voluntatis est matrimonium, legitimus nempe contractus viri, & fœminę, gratiæ spiritualis collatiuus, quo mutuam sibi invicem suorum corporum potestatem tradunt. Vim Sacramentalem spiritualis gratiæ collatiuam habet matrimonium ab institutione Christi Domini. Quamuis enim etiam ante aduentum Christi daretur matrimonium; attamen Christus illud eleuauit in verum, & proprium Sacramentum, quod est de fide & constat *ex Trid. sess. 24. can. 1.* Videri potest *Bellar. to. 2. Controu. De matrimonij Sacramento controu. 1.*

2. Hæc autem intelligenda sunt de Matrimonio quod inter fideles contrahatur: ij enim dumtaxat sunt Sacramentorum capaces per Baptismum susceptum, qui reliquorum Sacramentorum, & vitæ spiritualis ianua est, vt supra diximus *hoc libro 2. tit. 3. n. 1.* Matrimonia igitur quæ inter non baptizatos celebrantur, vtcumque facta sint iuxta leges, non tamen Sacramenta sunt, sed contractus mere ciuiles, vt pluribus in locis etiam docuit Augustinus citatus a

Bel-

Bellar in supradicta controu. cap. 3.

3. Hinc Authores communiter Matrimonium triplicis generis assignant, nempe Matrimonium legitimum, Matrimonium ratum, & Matrimonium consummatum. Matrimonium legitimum dicitur, quod legitimo contrahentium consensu perficitur, & hoc commune est omni matrimonio, etiam ab Infidelibus celebrato. Matrimonium ratum vocatur, quod insuper habet rationem Sacramenti, per quam maiorem firmitatem & indissolubilitatem acquirit, vt constat *ex cap. Quanto 7. de diuortijs.* Consummatum denique dicitur ex quo sequitur copula. Matrimonium ratum significat vnionem Christi per Gratiam cum Ecclesia: Consummatum autem designat Sacrosanctum coniugium, quod contractum est inter Christum, & Ecclesiam per Incarnationis Mysterium.

4. Circa Materiam, & formam huius Sacramenti varia opinati sunt varij Doctores, quorum sententias abunde refert, & examinat *Th. Sanch. de Matrim. lib. 2. disp. 5.* vbi inter reliquas eam tamquam probabiliorē amplectitur post *D. Th. in 4. dist. 26. q. 2. art. 1.* Suarium *to. 1. de Sacram. q. 60. art. 8. disp. 2. sect. 1.* Bellarminum *lib. 1. de Matrim. cap. 6.* aliosque, quæ docet quod

ſicut alij contractus conficiuntur traditione, & acceptatione illius rei, de qua eſt contractus, ipſa autem res non cōcurrit niſi tamquam materia circa quam; ita pariter in matrimonio, eius eſſentia conſiſtit in mutua traditione, & acceptatione corporum, hoc eſt in conſenſu vtriuſq. coniugis verbis aut nutibus expreſſo, qui quatenus mutuam traditionem continent, habent rationem materiæ, quatenus autem efficiunt mutuam acceptationem, habent rationem formæ: ipſa autem coniugum corpora ſunt materià circa quam fit contractus: quod præſertim procedit ſi matrimonium conſideretur prout eſt in fieri, ſi enim conſideretur prout eſt in facto eſſe, ſeu prout eſt quid permanens poſtquam ſemel celebratum eſt; idem Sanch. ibidem cum Bellar. concedit vocari poſſe ipſos coniuges materiam eiuſdem.

5. Inde fit quod quamuis in contrahendo matrimonio interuenire neceſſario debeat Parochus, vt poſtea explicabitur, idem tamen Parochus non eſt proprie huius Sacramenti miniſter, cum neque ponat materiam, neque formam Sacramenti huius; ſed ipſi contrahentes ſunt Miniſtri conficientes hoc Sacramentum: vnde etiam matrimonia clandeſtina, quę ante Concilium Trid. abſ-

que

que interuentu Parochi celebrabantur, rata erant, & vera matrimonia, *ex Trid. ess.24. cap.1. de refor. matrim.* Quamuis enim Christus Dominus eleuauerit matrimonium ad esse Sacramenti, reliquit tamen in illo naturam contractus: de natura autem contractus est, vt ipsi contrahentes suis consensibus se ligent, nec alius, pręter ipsosmet, contractum efficiat.

6. Quia autem contractui matrimoniali præcedere solent sponsalia; ideo de his dicẽdum breuiter aliquid hic est. Sponsalia dicta sunt à spondendo. Nam etiam veteribus moris fuit stipulari, & spondere sibi vxores futuras, *l. 2. ff. de sponsalib.* vnde in *l. 1. ff. eod.* definiuntur sponsalia, *mentio & repromissio nuptiarum futurarum.* Debet autem eiusmodi promissio mutua esse aliquo externo signo manifestata, quod fieri potest, vel expressis verbis, vt si sibi mutuo dicant *Ego te accipiam in meam coniugem, & ego te in meum*; vel litteris, vt cum paciscuntur de futuris nuptijs per epistolam, vel alio quolibet externo signo sufficienter demonstrante reciprocum consensum vtriusque contrahentis.

7. Sed & idem perfici potest per Procuratorem habentem speciale mandatum, iuxta textum *in c. fin. de procurator. in 6.* vbi etiam pręcipitur, vt

Procurator habens eiusmodi speciale mandatum, non possit alium substituere, nisi hoc eidem specialiter sit cōmissum, propter magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere, quod statutum quamuis loquatur expresse dumtaxat de matrimonio, extendendum tamen esse etiam ad sponsalia quæ sunt dispositio, & via ad matrimonium, tradit Sanch. *de matrim. lib. 2. disp. 11. n. 3. & 5.* arg. *l. Oratio 16. ff. de sponsalib.*

8. Habiles ad sponsalia contrahenda sunt generaliter illæ personæ, inter quas accedente legitima ætate dari potest licite, & valide matrimonium. Promissio enim rei illicitæ nulla est, ex *c. nemo potest 6. c. non est obligatorium 58. c. in malis promissis 69. de reg. iur. in 6.* Requiritur etiam ad sponsalia contrahenda liber vsus rationis, vnde perpetuo amentes, & furiosi contrahere non possunt, cum non habeant determinatum consensum, *c. dilectus filius 24. de sponsalib.* nisi habeant lucida interualla, & tempore talium interuallorum sponsalia contrahantur.

9. Sponsalia legitime, & absolute contracta per se, & regulariter obligant sub culpa mortali ad matrimonium suo tempore contrahendum, non minus ac obligent alij cōtractus in materia graui, *c. de coniug. 50. 27. q. 2. c. 2. de spons.* alijsque

que iuribus, per quæ correcta est *l. 1. C. de sponsalib.* vbi olim de iure ciuili, alij desponsata renuntiare conditioni, & nubere alij non prohibebatur, vt tradit Sanch. cum communi sententia *lib. 1 de matrim. disp. 27.* Si quis igitur à talibus sponsalibus absque legitima causa resiliat, moneri debet à Iudice Ecclesiastico, & per censuram compelli ad matrimonium contrahendum, *c ex litteris 10. de sponsalib.* Nisi tamen coactio timeatur habitura difficilem exitum, aut impeditura libertatem consensus; in quo casu resiliens monendus erit potius quam cogendus, iuxta textum in *c. requisiuit 17 eod.* Libera enim matrimonia esse debent, vt dicitur in *c. gemma 29. eod.* vbi propterea prohibetur etiam in contractu sponsalium impositio pœnæ soluendæ per eum qui à sponsalibus resilierit: quia scilicet metu pœnę restringeretur libertas matrimonij. Eiusmodi pœnæ impositio in sponsalibus prohibita etiam est in iure ciuili, vt constat ex *l. mulier. 5 §. fin. C. de sponsalib.*

10. Hoc tamen non obstante, arrhas dari posse, hoc est aliquid ab Sponso Sponsæ, vel è contra, in signum, & pignus matrimonij promissi, quod fidei violator amittat, est sententia recepta, ex permissione vtriusque iuris, vt constat ex cit. *l. mulier, c. si quis vxorem 14.*

27.q.2 & c.Nostrates 3. 30.q. 5. Timor enim amissionis arrharum regulariter non impedit libertatem, quemadmodum timor soluendæ pœnę promissæ: quia arrhæ, vtpote necessario statim tradendæ, nonnisi in exigua quantitate, & matura deliberatione concedi solent; secus autem pœna, quæ quia non traditur, sed tradenda promittitur, facilè, & incautè, & in magna quantitate offertur. Videri potest Sanch. *de matrim. lib. 1. disp. 35.*

11. Prædicta obligatio ex sponsalibus contracta, ne ab illis recedatur, sed procedatur ad matrimonium suo tempore contrahendum, intelligenda est vbi legitima resilitionis causa non interuenerit. Multiplex enim assignari potest causa, propter quam sponsalia dissolui possint, cum Sacramentum ipsa non sint, sed tantummodo via ad Sacramentum Matrimonij suscipiendum. Primò igitur dissoluuntur ex mutuo vtriusque consensu libero, vt colligunt Doctores ex *c.2 de sponsalib.* vbi affertur exemplum contractus societatis, qui per mutuum sociorum consensum expirat, quemadmodum per mutuum eorundem consensum celebratus fuit: quia *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur, c. 1. de reg. iur.* Secundò dissoluuntur per professionem religiosam in

in Religione approbata, & per susceptionem Ordinis Sacri: vtraque enim incapacem reddit matrimonij contrahendi: quidquid sit vtrum sponsalibus adstrictus, sponsa deserta, possit licite Religionem ingredi, aut sacro Ordine initiari, vbi præsertim fuerint sponsalia iurata, de quo disputat Sanch. *de matrim. lib. 1. disp* 43. *& disp.* 47. Castrop. *par. 5. de sponsalib. disp* 1 *puncto* 17. *n.* 4. *& puncto* 19 alijque apud ipsos.

12. Tertio dissoluuntur per sequentem fornicationem siue Sponsi, siue Sponsæ. Si enim hæc sufficiens est causa ad dissoluendam mutuam coniugum habitationem post contractum coniugium; à fortiori sufficiet ante contractum coniugium ad cohabitationem non contrahendam: quia turpius eijci ur quam non admittitur hospes, vt dicitur in *c quemadmodum* 25. *de iureiur.* Cum autem hæc sponsalium dissolutio concessa sit in solius innocentis fauorem, & id quod ob gratiam alicuius conceditur, non sit in eius dispendium retorquendum *c. 61. de reg. iur. in 6.* ideo solus innocens habet ius rescindendi sponsalia, fornicans autem adhuc obstrictus est sponsalium obligationi, si alter Sponsus perficere contractum velit, ne commodum ex iniquitate repor et.

13. Quartò solui possunt sponsalia

si

si grauis aliqua mutatio post illa contracta superueniat, vt puta si mulier fieret non solum leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, vel quicquam ei turpius eueniret, iuxta textum in cit. *c. quemadmodum* 25. *de iureiur.* aut etiam ex defectu promissæ dotis, vt docet communis sententia teste Castrop. in cit. *disp.* 1. *puncto* 28. quia promissio dotis est veluti conditio sub qua sponsalia celebrantur: quare deficiente ea conditione, etiam citra fœminæ culpam, non obligabunt, vt docet Sanch. *de matrim. lib.* 1. *disp.* 59.

14. Demum soluuntur sponsalia, si non licite, saltem valide per subsequens matrimonium per verba de præsenti contractum ab alterutro cum alia persona, *ex c. si inter* 31. *de sponsal.* vinculum enim matrimonij est fortius, & præualet vinculo sponsalium.

15. Præter obligationem supradictam, quæ oritur ex sponsalibus, legitime celebratis, alius quoque sponsalium effectus est quædam quasi affinitas, seu propinquitas, quæ de Iure Canonico introducta est, atque contrahitur à Sponso relate ad consanguineos suæ Sponsæ, & vicissim à Sponsa relate ad consanguineos sui Sponsi, eo proportionaliter modo quo perfecta affinitas contrahitur ex matrimonio contracto per verba de præsen-

senti. Ratione huius propinquitatis, nequit quis matrimonium contrahere cum aliqua, quæ sit consanguinea alterius, cum qua prius sponsalia contraxit, & vicissim matrimonium contrahere non potest mulier cum aliquo consanguineo alterius, cui se prius desponsauit, vt constat *ex c. sponsam 8. de sponsalib. c. ad audientiam 4. eod.* & propterea talis affinitas ex sponsalibus contracta numeratur inter impedimenta dirimentia, de quibus paulo infra sermo erit, vocaturque impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, *ex c. vnico de sponsal. in 6.*

16. Hoc impedimentum antiquitus oriebatur ex quibusuis sponsalibus puris & certis, etiamsi ea essent nulla propter aliquod impedimentum dirimens, puta propter consanguinitatem, affinitatem, Sacros Ordines &c. dummodo non essent nulla ex defectu consensus, *ex cit. c. vnico de sponsalib. in 6.* item extendebatur vsque ad quartum gradum, vt sumitur *ex c. non debet 8 de consanguinit. & affinit.* At per Tridentinum *sess. 24. cap. 3. de refor. matrim.* statutum est, vt hoc impedimentum non oriatur nisi ex sponsalibus validis; vbi autem valida fuerint, non excedat primum gradum. Quid autem sint gradus, vbi de affinitate, vel consanguinitate sermo est, & quomodo numerandi, paulo inferius exponetur.

Post

17. Post sponsalia, quæ contrahuntur per verba de futuro, sequitur Matrimonium contractū per verba de præsenti, quod in lege Euangelica, vt supra diximus, est Sacramentum. Ad illud valide contrahendum requiritur liber consensus & acceptatio vtriusque Sponsi; vt postulat ipsa natura contractus. Item requiritur vt contrahatur in facie Ecclesiæ, seu coram proprio Parocho, & Testibus. Matrimonia enim sine tali solemnitate contracta, vocantur clandestina, quæ antiquitus, quamuis essent reprobata ab Ecclesia, erant tamen valida: nunc tamen non solum illicita sunt, sed etiam inualida, eo quod a Trid. *ses* 24. *de reform. Matr. cap.* 1. fuerint irritata.

18. Præterea requiritur ad validitatem Matrimonij, vt nullum in vtrique contrahente detur impedimentum ex ijs, quæ dirimentia nominantur. Huic iuri seruando consultum est a Trid. in cit *c.* 1. *ses.* 24. vbi præcipit, vt antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnia publicè denuntietur inter quos Matrimonium sit contrahendum. Quod si aliquando probabilis sit suspicio, Matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denunciationes

tiones; tunc, vel vna tantum denunciatio fiat; vel saltem Parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus Matrimonium celebretur: deinde ante illius consummationem denunciationes in Ecclesia fiant; vt si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur: nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictę denunciationes remittantur; quod illius prudentiæ, & iudicio Sancta Synodus relinquit.

19. Dixi *nullum detur impedimentum ex ijs quæ derimentia nominantur*. Duplicis enim generis recensentur impedimenta Matrimonij. Alia sunt impedientia tantùm, propter quæ scilicet prohibetur contractus Matrimonij; sed si de facto fiat, valide fit, quamuis etiam illicite. Alia sunt impedimenta dirimentia, quæ ita vocantur, non quia Matrimonium iam semel valide contractum dirimant, sed quia dirimant Matrimonium attentatum, seu impediunt ne Matrimonium valide contrahatur.

20. Inter impedimenta primi generis, quæ tantum impediunt, sed non dirimunt, numeratur prohibitio, quæ ab Ordinario fiat ad aliquod tempus de coniugio contrahendo, vt constat ex toto tit. *De Matrimonio contracto contra Interd. Eccl.* Secundo tempus feriarum, quod ex Trid *sess.24. de reform. Matrim.*

cap.

cap. 10. extenditur ab aduentu Domini vſque in diem Epiphaniȩ, & a feria quarta Cinerum vſque in Octauam Paſchatis incluſiue: quibus diebus prohibentur nuptiȩ solemniter celebrari. Tertio Sponſalia per verba de futuro contracta cum aliqua perſona: ijs enim permanentibus prohibitū eſt contrahere Matrimonium cum alia perſona. Quartò votum ſimplex non nubendi, aut votum ſuſcipiendi Sacros Ordines, aut ingrediendi Religionem, vel caſtitatem ſeruandi *ex c. conſuluit* 4. *c. Meminimus* 3. *c. Rurſus* 6. *Qui Clerici vel vouentes &c. &* *ex c. vnico De voto in* 6. Alia plura circa hoc genus impedimentorum videri poſſunt apud Sanch. *lib.* 7. *de Matrim. diſp.* 6. *& ſeqq.*

21. Impedimenta ſecundi generis, quæ non ſolum reddunt illicitum contractum Matrimonij, ſed etiam impediunt ne valide fiat, vnde & illud dirimunt ſi forte attentatum fuerit, attento iure veteri ſunt 12. quibus alio duo addita ſunt a Trid. *ſeſ.* 24. *de reform. matrim. cap.* 1. *&* 6. quæ omnia his verſibus continentur.

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis Affinis, ſi forte coire nequibis,

Si

Si Parochi, & duplicis desit presentia testis,
Raptaue sit mulier, nec parti reddita tutæ:
Hæc socianda vetant, connubia facta retractant.

Impedimenta tribus primis versibus contenta, sunt etiam de iure veteri: ea autem, quæ duobus sequentibus versibus continentur, statuta sunt a Trid. in locis citatis.

22. Primum igitur impedimentum dirimens est error, qui fit circa personam ipsam, vt si quis existimans se contrahere cum vna persona, contrahat cum alia. Ad valorem enim Matrimonij maxime requiritur consensus liber; hic autem cum tali errore non datur, vt sumitur ex *l. si per errorem 15. ff. de iurisd. omnium Iudicum, l. Cum Testamentum 8. & l. Non idcirco 9. C. de Iuris, & facti ignorantia*. Si tamen error sit solum circa qualitatem personæ, vt puta si quis contrahat cum aliqua, quam putat esse diuitem, aut nobilem, cum tamen talis non sit; subsistit Matrimonium: talis enim error non impedit consensum substantialiter requisitum, qui respicit personam ipsam, non autem qualitates personæ: nisi tamen ipsa qualitas personæ apponatur in contractu, tanquam conditio sine qua non, vt si quis dicat contraho tecum si diues aut nobilis es, & aliter non contraho.

Secun-

23. Secundum impedimentum est conditio seruilis ignorata, vt constat ex c. 2. 3. & vlt. *de coniug. seruor.* vnde si quis liber contraxit cum ancilla cuius seruitutem ignorabat, aut e conuerso, & postquam intellexit conditionem ipsius, nec facto, nec verbo consensit in eandem, separatur matrimonium, & cum alia contrahere poterit. Nomine autem conditionis seruilis debet hic intelligi seruitus proprie, & rigorose dicta, qualis est ea, per quam aliquis ità subijcitur dominio alterius, vt possit etiam ab eodem venundari.

24. Tertium impedimentum est votum solemne castitatis, quale est quod emittitur in Professione Religiosa, & in susceptione Ordinis Sacri, quod dirimit Matrimonium postea contractum, iuxta textum in *c. vnico de Voto, & voti redempt. in 6.* Votum autem simplex & si quandoque Matrimonium impediat contrahendnm, non tamen rescindere potest Matrimonia post contracta, *ex cit. c. vnico*, excepto voto simplici castitatis quod a Religiosis Societatis emittitur post Nouitiatum, quod habet vim dirimendi Matrimonium *ex constit. Greg. XIII. Ascendente 89. eiusdem Pontificis in Bullario.*

25. Quartum impedimentum est cognatio, quæ triplex est, spiritualis, legalis

galis

galis, & naturalis, de quibus singulis extant speciales rubricæ in lib 4. Decretal. Cognatio spiritualis est propinquitas personarum iure Ecclesiastico inducta ex susceptione vel ministratione Sacramenti Baptismi, & Confirmationis, eaque contrahitur inter baptizantem, & baptizatum, eiusque Patrem, & Matrem, inter Patrinum & baptizatum eiusque Patrem, & Matrem: & idem est in Sacramento Confirmationis. Hoc etiam genus cognationis est impedimétum dirimens, vt supra dictum est *hoc lib. 2. tit. 3. n. vlt. & tit. 4 n. vlt.* sumiturque ex toto tit. *de cognat spirit. & ex Trid. sess. 24 de refor. matrim. cap. 2.*

26. Cognatio legalis est propinquitas personarum ex adoptione proueniens, inuenta primitus & inducta a Iure ciuili §. *& hæc adeo vera & §. Inter eas Instit. de nupt.* alijsque iuribus, ac deinde a Sacris Canonibus approbata, vt cóstat ex *c Ita diligere 30. q. 3. & ex cap. vnico de cognatione legali.* Resultat hæc cognatio primò inter adoptantem, & adoptatum: secundo inter adoptatum, & filios carnales saltem legitimos adoptantis, quæ est quasi linea transuersalis in cognatione legali: tertio, per modum cuiusdam affinitatis, inter adoptantem & vxorem adoptati, nec non inter adoptatum, & adoptantis vxorem.

Quam-

27. Quamlibet huiuscæ legalis cognationis speciem esse impedimentum dirimens, est sententia recepta, vt videre est in Panor. *rubr. de cognat. legali* Sanch. *lib. 7. de Matrim. disp. 63.* alijsque apud ipsum. Cum enim a Iure Canonico in rubrica *de cognat. legal.* approbetur in communi cognatio legalis, prout statuta fuerat per Ius Ciuile; per hoc autem statutum sit quamlibet ex dictis cognationibus legalibus esse impedimentum dirimens Matrimonij contrahendi; sequitur quamlibet illarum cognationum etiam de Iure Canonico esse impedimentum dirimens Matrimonij contrahendi. Sed & in particulari, prima species cognationis quæ est inter adoptantem & adoptatum, approbatur in cit. *c. Ita diligere 30. q. 3.* Altera species lineæ transuersalis quæ est inter adoptatum & filios carnales adoptantis, approbatur in cit. c. vnico *de cognat. legal.* & in *c. Per adoptionem 6. 30. q. 3.* Tertia species cognationis quæ est inter adoptantem & vxorem adoptati, nec non inter adoptatum & adoptantis vxorem quamuis nullo expresso textu Iuris Canonici approbata reperiatur; adhùc tamen & ipsa approbata censetur in generali approbatione cognationis legalis, vt notat Sanch. in cit *disp. 63. n. 17.*

28. Id tamen discriminis pro re-

pre-

præſenti eſt inter eaſdem cognitionis legalis ſpecies, quod prima ſpecies impediat, & dirimat perpetuo matrimonium, ideſt id impedimentum duret inter adoptantem, & adoptatum etiam ſoluta adoptione ſeu poſt emancipationem adoptati, iuxta textum *in l. Quin etiam 55. ff. de ritu nuptiar.*, & §. *Ergo non omnes Inſtit. de nuptijs*. Idem Iuris eſt de tertia ſpecie *ex l. Adoptiuus 14. ff. de ritu nupt.* At ſecunda ſpecies cognationis legalis in linea tranſuerſa inter filios carnales adoptantis, & filios eiuſdem adoptiuos, non impedit in perpetuum, ſed quamdiu durat adoptio, ſeu quamdiu ijdem filij ſub adoptantis poteſtate permanent, *ex c. vni. De cognat. leg.* & *l. Per adoptionem 17. ff. de ritu nuptiar.* Quare ſoluta patria poteſtate, vel per mortě adoptantis, vel per emancipationem ſecundum leges, ſiue filij adoptiui, ſiue naturalis, ceſſat impedimentum prædictum; vt puta ſi qua per adoptionem ſoror tibi eſſe cœperit, ac deinde vel ipſa, vel tu emancipatus fueris, nihil eſt impedimento nuptijs inter te, & illam celebrandis, iuxta textum in §. *Inter eas Inſtit. de nuptijs*.

29. Quod ſi contingat adoptari aliquem, qui tempore adoptionis ſub poteſtate ſua proprios filios habeat, nepotes, alioſue deſcendentes; in tali caſu con

contrahitur etiam cognatio legalis inter adoptantem, & ipsos. Adoptata enim aliqua persona, censentur adoptati etiam eius filij, ac descendentes in quouis gradu, qui tempore adoptionis erant in eius potestate, vt expresse deciditur *in l. Si paterfamilias 15. ff. de adoption.* adeoque inter ipsos, & adoptantem stare non potest matrimonium. Secus est de filijs quæ tempore adoptionis non sunt sub potestate adoptati, vnde infert Sanchez in cit. *disp. 63.* posse consistere Matrimonium inter adoptantem, & filiam filiæ adoptiuæ, quia mulier neminem habet in sua potestate, ex § *fœmina Inst. de adoption.* necnon inter adoptantem, & quemcumque filium illegitimum adoptati, quia illegitimus, quamdiu talis est, non est sub potestate Patris, *ex* § *fin. Instit. de nuptijs.* Videri potest Sanch. in cit. *disp. 63. lib. 7. de Matrim.*

30. Cognatio naturalis dicitur, quæ per consanguinitatem, aut affinitatem contrahitur. Est autem consanguinitas proquinquitas personarum ab eodem stipite descendentium, ac distingui solet per lineas, & gradus. Nomine lineæ intelligitur ipsamet personarum collectio ex eodem stipite procedentium, diuiditurque in lineam rectam, & in lineam transuersalem. Linea recta est

est illarum personarum collectio, & series, quarum vna generatur ab alia, continetque ascendentes, & descendentes, v. g. Auus, Pater, Filius, Nepos, &c. Linea transuersalis est collectio illarum personarum, quæ ab eodem stipite procedunt, sed vna non generatur ab alia. Nomine graduum consanguinitatis intelligitur habitudo seu mensura coniunctionis consanguineorum inter se, qua cognoscitur quota consanguinitatis distantia inter se coniungantur, per ordinem ad stipitem, a quo descendunt.

31. Pro computatione talium graduum triplex regula a Doctoribus assignari solet post Glos. in *c. fin. de consanguin. & affinit. & 35. q. 5. in expositione arboris consanguinitatis*. Prima est pro linea recta, videlicet: Tot gradibus vnus alteri coniungitur, quot generationes intermediant. Vnde filius est in primo gradu cum Patre, quia media vnica generatione ab eo procedit: at Nepos cum Auo est in secundo gradu, quia mediat duplex generatio, & sic de reliquis. In idem recidit quod paulò diuersis terminis ab alijs dicitur, nempe, inter personas ad lineam rectam pertinentes, quarum gradus quæritur, vel nulla mediat persona, sicut accidit inter Patrem, & filium; vel mediat aliqua alia seu multiplex persona: si nulla

mediat, sunt in primo gradu; si autem mediat aliqua vel multiplex, tunc numeratis omnibus personis, medijs & extremis, demattur de numero illo vna persona, & quot personæ restant, tot sunt gradus, vt puta nepos distat ab Auo in secundo gradu lineæ rectæ, quia sunt duæ personæ extremæ quarum gradus quæritur, scilicet Nepos, & Auus, & vna media inter ipsos, hoc est Pater Nepotis, vnde dempta vna manent duæ & sic duo gradus. Idem dic de reliquis.

32. Secunda regula est pro linea transuersa æquali, in qua dicuntur esse illi, qui æqualiter distant a communi stipite, & non originatur vnus ab alio, vti sunt frater, & soror, &c. videlicet: Tot gradibus vnus alteri coniungitur, vel ab eo distat, quot quilibet coniungitur, vel distat a communi stipite. Hinc frater, & soror sunt in primo gradu, quia vterque distat vnico gradu a communi stipite, scilicet a Patre, at nepos & neptis ex eodem auo distant duobus gradibus, quia vterlibet duobus gradibus distat a communi stipite, nempe ab Auo.

33. Tertia regula est pro ijs qui sunt in linea transuersali, & inęqualiter distant a communi stipite; videlicet: Tot gradibus vnus alteri coniungitur, vel ab eo distat, quot distat a communi stipite

is qui remotior eſt. Hæc traditur expreſſe in *c. fin. de conſanguin.* v. g. Petrus habet filios Paulum, & Ioannem, Ioannes autem habet filium Franciſcum; Paulus, & Franciſcus, nempe Patruus, & ex fratre Nepos, ſunt in ſecundo gradu, quia Franciſcus Nepos, qui eſt remotior a communi ſtipite, nempe a Petro, diſtat ab ipſo Petro duobus gradibus.

34. Quoad iſtam graduum computationem, Ius Canonicum partim conuenit cum Iure ciuili, partim ab eo differt. Conuenit in computatione graduum lineæ rectæ: differt in computatione graduum tranſuerſæ lineæ, vt exponitur in *cap. Ad ſedem 35. queſt. 5.* Cum enim Ius Canonicum duos fratres reponat in primo gradu conſanguinitatis, Ius ciuile illos reponit in ſecundo; & eodem modo filij fratrum in Iure ciuili computantur in quarto gradu, cum ſecundum Canones computentur in ſecundo, & ſic vlterius, itaut duo gradus legales vnum Canonicum conſtituant. Vnde pro computādis gradibus in linea tranſuerſa, attento iure ciuili, hæc traditur regula a Sanch. *lib. 7. de Matrim. diſp. 50. n. 7.* Duo conſanguinei, quorum gradus quæritur, exiſtentes in linea tranſuerſali, vel ſunt in linea tranſuerſa æquali, vel in linea tranſuerſa inæ-

quali. Si sunt in linea æquali; quoto gradu vterlibet distat a communi stipite, toto duplicato distant inter se: at si linea sit inęqualis, quot sunt personæ computàtis extremis, & medijs, stipite dempto, tot sunt gradus. Vt puta duo fratres de iure ciuili distant duplici gradu, quia quilibet illorum distat a communi stipite, nempe a communi Patre, vnico gradu, vnde duplicato vno gradu, manent duo. At Patruus, & filius ex Fratre distant de Iure ciuili in tertio gradu, quia sunt duæ personæ extremæ, & vna mediat, videlicet Pater illius filij, vnde tres gradus efficiuntur.

35. Ratio huius diuersitatis indicatur in cit. *c. Ad sedem*: quia scilicet iura ciuilia numerant gradus in ordine ad successionem hæreditatum, pro quibus attenduntur singulares personæ, & ideo in singulis personis singulos perficiunt gradus: at Sacri Canones computant gradus, vt rite Matrimonia celebrentur. Cum autem Matrimonia sine duabus personis fieri non possint; ideo Sacri Canones duas personas in vno gradu constituerunt. Atque hic computandi modus de Iure Canonico statutus seruandus est in ordine ad matrimonia.

36. His præsuppositis, consanguinitas est impedimentum dirimens, quod

anti

antiquitus extendebatur vſque ad ſeptimum gradum, vt conſtat ex cit. *c. Ad Sedem*. Sed nunc extenditur dumtaxat ad quartum, *ex c. fin. de Conſanguin.* vbi decernitur quod ſi Vir diſtat a communi ſtipite quarto gradu, & mulier ex alio latere diſtat ab eodem ſtipite quinto gradu, licite poſſunt matrimonio copulari, iuxta tertiam regulam ſupra poſitam, quod ſcilicet computatio graduum inter duos in linea tranſuerſali inæqualiter a communi ſtipite diſtantes deſumitur a remotiori, iuxta quam regulam in tali caſu Vir, & Mulier dicuntur eſſe in quinto gradu conſanguinitatis.

37. Alia ſpecies cognationis naturalis eſt affinitas, quo nomine intelligitur propinquitas perſonarum ex carnali copula prouenieus, ſiue ea ſit copula coniugalis, ſiue fornicaria. Talem cognationis ſpeciem contrahunt cum viro conſanguinei vxoris, vnde v. g. nepos vxoris dicitur eſſe affinis viro: & eodem modo eandem contrahunt cum vxore conſanguinei viri, vnde v. g. nepos viri eſt affinis vxori. In hac etiam ſpecie cognationis numerantur gradus ſicut in conſanguinitate: imo in quo gradu aliquis eſt conſanguineus viro, in eodem gradu eſt affinis vxori; & in quo gradu eſt conſanguineus vxo-

ri, eſt affinis viro. Sic quia Soror vxoris eſt in primo gradu conſanguinitatis cum vxore, ita pariter eſt in primo gradu affinitatis cum viro.

38. Quemadmodum autem ex dictis conſanguinitas vſque ad quartum gradum incluſiue eſt impedimentum dirimens; ita & affinitas proueniens ex copula licita, & coniugali, iuxta textum in *cap. Non debet* 8. *de conſanguinit.* Si autem affinitas oriatur ex copula fornicaria, extenditur dumtaxat ad ſecundum gradum incluſiue, ex decreto Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform. Matrim. cap.* 4.

39. Quintum impedimentum eſt *crimen*, ſub quo nomine comprehenduntur aliqua ſpecialia delicta, in quorum pœnam Eccleſia reddit inhabiles ad contrahendum ſimul matrimonium eas perſonas, quæ ſimul illa delicta commiſerunt. Huiuſmodi crimen eſt primo adulterium ſimul cum occiſione coniugis proprij, vel alieni, ſeu cum machinatione eiuſdem occiſionis, effectu ſubſecuto, vt ſumitur ex *c.* 1. *&* 3. *&* 6. *de eo qui duxit in matrim. & ex c. Si quis viuente* 5. 31. *q.* 1. iuncta communi Theologorum, & Iuriſtarum ſententia apud Sanch. *lib.* 7. *de Matrim. diſp.* 78. *n.* 7. Alterum crimen præſtans impedimentum dirimens matrimonio eſt adulte-

rium

rium cum promissione facta de Matrimonio post obitum coniugis contrahendo, vt patet *ex c. 1. & c. Veniens 7. & c.fin. de eo qui duxit in matrimonium &c.* Non contrahitur igitur impedimentum dirimens per solum adulterium, sed per adulterium coniunctum cum occisione, aut machinatione occisionis coniugis, vel cum promissione futuri coniugij, vt etiam habetur in *c. Significasti 6. eod.*

40. Quod si contingat nullum adulterium committi, sed solum occisionem coniugis ex intentione contrahendi Matrimonium cum coniuge superstite; pro tali casu distinctione vtitur Th. Sanch. in cit *disp.78.n.9.* Vel enim vterque copulari matrimonio volens cooperatus est ad mortem alteri coniugi inferendam, vt cum superstite contrahatur, vel alter dumtaxat absque alterius opera, aut consilio mortem illam machinatus est. Si vterque: contrahitur impedimentum dirimens etiam sine adulterio, vt satis colligitur ex *c. 1. de conuers. infidel.* Si autem vnus dumtaxat ex illis mortem machinatus est absque alterius opera, vel consilio; etiam pro tali casu docet Innoc. *in cap. Super eo. de eo qui duxit &c.* contrahi impedimentum dirimens, etiam sine adulterio; alij tamen plurimi, quos in lo-

co citato refert, & sequitur idem Sanch. sentiunt, tunc tale impedimentum non contrahi, nisi etiam interueniat adulterium.

41. Sextum impedimentum est *cultus disparitas*, quo nomine intelligitur diuersitas illa, quæ interuenit inter personam baptizatam, & personam non baptizatam. Ratione huius impedimenti nequit vir Christianus matrimonium contrahere cum muliere pagana, aut mulier Christiana cum viro pagano: quidquid sit vtrum hoc impedimentum dirimens introductum sit à iure scripto, videlicet ex Conc. Niceno primo *can. 67. & can 69.* vt aliqui volunt, siue, vt alij malunt, a consuetudine per Ecclesiam approbata, & vim legis habente. Congruentia huius legis magna est. Cum enim Christus Dominus Matrimonium in Sacramentum eleuauerit, non debet Christianus Matrimonium contrahere quod Sacramentum non sit, sicut de facto Sacramentum non esset si cum non baptizato contraheretur, eo quod non baptizatus non sit capax alicuius Sacramenti suscipiendi, & nequeat matrimonium esse Sacramentum ex parte vnius, & non ex parte alterius coniugis, cum matrimonium sit vnicum vinculum afficiens duas personas. Matrimonium tamen personæ Catholicæ cum

per-

persona hæretica, etsi regulariter peccaminosum sit, vt constat ex *can.13 Conc. Calcedon.*, ex *c. Decreuit 14 de hæret. in 6.* alijsque iuribus; non tamen est irritũ, arg. eiusdẽ *cap. Decreuit*, vbi decernitur, vxores Catholicas, quæ scienter hæreticis nupsere, priuandas esse dote in pœnam delicti, & tamen non iubentur separari: & ita fert consuetudo in Ecclesia, vt eiusmodi matrimonia reputentur valida, sicut tradit Sanch. *lib. 7. de Matrim. disp. 72. n. 2.*

42. Septimum impedimentum est *Vis*, quo nomine intelligitur coactio, aut metus, quo Matrimonium irritatur si sit metus grauis, & iniustè incussus, vt patet ex *c. Cum locum 14. c. Veniens 15. de Sponsalib. & c. 2. de eo qui duxit in matrim. &c.*

43. Octauum impedimentum est *Ordo*, videlicet Ordo Sacer, qui vel ratione sui, vel solemnis voti castitatis secum adnexi matrimonium contrahendum dirimit, vt desumitur ex *cap. 1. & 2. alijsque. qui Clerici, vel. vouentes. &c.* & ex *c. vn. de voto in 6.*

44. Nonum impedimentum est *ligamen*, quo nomine intelligitur vinculum matrimoniale iam contractum inter duos: quamdiu enim tale vinculum durat, vterque coniux est inhabilis ad aliud matrimonium contrahendum, vt

constat ex *c. licet* 4. *& c. fin. de Sponsa duorum*, *c. Gaudemus* 8. *de diuortiis*, alijsque textibus.

45. Decimum impedimentum est *honestas*, hoc est impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, quod sicut contrahitur ex sponsalibus de futuro, vt supra dictum est *n.* 15. ita & à fortiori contrahitur ex matrimonio contracto per verba de præsenti, vt docent Ioan. Andr. in *c. Sponsam*, initio *de Sponsal.* & ibi Abb. n. 1. alijque relati a Sanch. *lib.* 7. *de Matrim disp.* 70. *n.* 1. Cum autem Conc. Trid. *sess.* 24. *de refor. matr. cap.* 3. restrinxerit impedimentum iustitiæ publicæ honestatis ortum ex sponsalibus contractis per verba de futuro, itaut non extendatur vltra primum gradum, & itaut locū non habeat vbi sponsalia quacumq. ratione valida non sint, vt supra diximus n. 16. dubitatum olim fuit vtrum ista restrictio intelligenda sit etiam pro matrimonio contracto per verba de præsenti. Hæc tamen dubitatio sublata fuit a B. Pio V. in Bulla quæ incipit *Ad Romanum* edita Kal. Iul. 1568 quæ est 62. eiusdem Pontificis in Bullario, vbi authentice declarauit decretum Concilij procedere dumtaxat in Sponsalibus de futuro, non autem in matrimonio contracto per verba de præsenti, adeoque in matrimonio taliter contra-

cto durare adhuc impedimentum publicæ honestatis in omnibus illis casibus & gradibus, quibus de iure veteri ante prædictum decretum Concilij introductum erat, de quibus sermo est in *c. vnico, de Sponsal. in 6.* vt supra exposuimus *num.* 16

46. Vndecimum impedimentum est *affinitas*, de qua supra diximus *n.* 37. & 38.

47. Duodecimum est impotentia perpetua ad copulam, vt constat ex toto tit. *de frigid. & malefic.* secus autem si impotentia sit solum temporalis, *ex c. fraternitatis 6. eod.* excepto si temporalis impotentia procedat ex defectu ætatis ad matrimonium requisitę, quia contractus ante pubertatem matrimonium non facit, si tunc desit potentia generandi, & sufficiens discretio ad se obligandum, *ex c. attestationes* 10. *c. de illis* 9. alijsque iuribus *de desponsat. impuber.* Ætas autem pubertatis præsumitur esse in viro annus decimus quartus ex *cit. c. attestationes, & c. ex litteris* 11. *eod* in fœmina annus duodecimus, *ex c. continebatur 6. eod* Videri potest Sanch. *lib.* 7. *de matrim. disp* 104. *& seqq.*

48. Decimum tertium est si contractui matrimoniali non interueniat Parochus & duo vel tres testes, quod decretum fuit à Trid. *sess.* 24. *de refor. matrim.*

cap. 1. vbi matrimonia absque tali solemnitate contracta irrita esse decernuntur.

49. Decimum quartum, & vltimum impedimentum est raptus mulieris, quę quamdiu in potestate raptoris manserit, non potest eidem valide matrimonio copulari. Quod si rapta à raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in vxorem habere potest: quamuis nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & fauorem præbentes, sint ipso iure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant: & preterea raptor teneatur mulierem raptam, siue eam in vxorem duxerit, siue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare. Ita expresse Trid. *sess. 24. de refor. matrim. cap. 6.*

50. Quod tamen dictum est hactenus, cum nullo prædictorum impedimentorum contrahi matrimonia validè posse, intelligendum est nisi dispensatio obtineatur, quæ pro impedimentis de iure dumtaxat Ecclesiastico statutis obtineri potest, ac nonnisi à Summo Pontifice peti, vt pluribus relatis docet Sanch. *lib. 8. de matr. disp. 6 n.* 14. ac de facto praxis ostendit, præsertim circa

di-

dispensationem pro impedimento consanguinitatis, circa quam etiam aliqua specialia statuta sunt, vt videre est in Trid. *sess.24.de refor.matr.cap.5.* vbi inter reliqua decernitur, vt in secundo gradu numquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam, quo tamen non obstante indubitatum est posse Summum Pontificem dispensare ob legitimam causam etiam cum inferioris conditionis hominibus. In petitione autem dispensationis pro ijs consanguineis collateralibus, qui inęqualiter distat à communi stipite, quamuis eorum gradus sumatur à remotiori, vt dictum est *n.*33. attamen consuetudinis est vt exprimatur quoto gradu vterlibet eorum distet à stipite, & si eorum alter ab eodem stipite distet vnico gradu, exprimendum id esse, constat etiam ex Const.B. Pij V. edita die 20. Augusti 1566. quæ in Bullar. est 13. inter eiusdem Pontificis Constitutiones.

51. Matrimonium legitimè, & absque impedimento dirimente semel contractum inter fideles, & consummatum, indissolubile est quoad vinculum, iuxta illud Christi Domini Matth. 19. *Quos Deus coniunxit, homo non separet*. Quod si ratum dumtaxat sit, sed non consummatum, dissoluitur per Professionem Religionis, vt constat ex Trid. *sess* 24.

can.

can. 6. c. ex parte tua 14. de conuerſ. coniug. aliiſque iuribus. Ex hoc tamen non fit, diſſolui etiam per ſuſceptionem Ordinis ſacri, quia ea ſuſceptio votumque ſolemne caſtitatis cum ſacro Ordine annexum, quamuis ſatis ſit ad impediendum matrimonium contrahendum; non ſufficit ad contractum diſſoluendum, iuxta textum expreſſum in *extrau. vnica de voto inter extrau. Ioan.*

52. Non obſtante tamen vinculi indiſſolubilitate, poteſt multiplex caſus contingere, in quo diuortium inter Coniuges fiat, nempè ſeparatio habitationis, permanente vinculo coniugali. Ita contingeret ſi vterque coniux cum alterius licentia continentiam voueret &c. Item ſufficiens cauſa diuortij eſſet alterutrius coniugis adulterium, ex *c. dixit Dominus 32. q. 1* Dixi *alterutrius*: quia ſi vterque eius criminis reus eſt, diuortium fieri nõn poteſt, *ex c. ſignificaſti 4. & c. ex litteris 5. de diuortijs, & c. intelleximus 6. & c. fin. de adulterijs*, vbi ea redditur ratio, quod paria crimina quoad ius priuatorum compenſatione mutua deleantur, quę etiam ſumitur ex *l. viro atque vxore 39 ff. ſoluto matrimonio* Item cauſa ſufficiens eſt ſpirituale coniugis adulterium, hæreſis videlicet, vt colligitur ex *c. non ſolum 6. 28. q. 1. c. de illa 6. & c. quanto 7. de diuort.* Id tamen

di-

discriminis pro re præsenti est inter hoc vtrumque genus adulterij, quod carnale sit causa sufficiens perpetua separationis, itaut coniux innocens non compellatur recipere vxorem adulteram etiam emendatam: at in casu spiritualis adulterij, id non vniuersim procedat, sed dumtaxat quando coniux innocens recessit iudicio Ecclesiæ ab hæretico. Si enim propria authoritate se ab eo separauerit, compellitur admittere coniugem emendatum, per textum in eod. *c. de illa*. Demum si contingat incestus commissus à viro cum consanguinea vxoris suæ intra gradus prohibitos, amittit vir ius petendi debitum, vt patet ex pluribus iuribus sub rubr. *de eo qui cognouit consanguineam &c.*

TIT. X.

De Rebus Sacris, & Religiosis.

1. ABsoluto tractatu Sacramentorum, quæ nobilissimam rerum Ecclesiasticarum corporalium classem constituunt, progredimur ad secundam earundem rerum speciem, quæ dicuntur specialiter res sacræ, eo quod speciali aliqua deputatione sint ad Dei cultum, & Religionem ordinatæ, quales sunt Ecclesiæ, Altaria, Sepulturæ de qui-

quibus ſpecialiter agendum hic eſt.

2. Eccleſię nomen ſolet in vtroque Iure dupliciter accipi: primò pro multitudine Fidelium. Secundo pro ęde ſacra, in qua res Diuina fit, & Sacramenta adminiſtrantur, quomodo etiam accipitur in iure ciuili *C. de Sacroſanctis Eccleſiis*, & hoc modo ſumetur etiam hic à nobis.

3. Eccleſia tali modo ſumpta, alia dicitur Parochialis, alia Baptiſmalis, alia Collegiata, alia Cathedralis, alia Metropolitana, alia Primatialis, alia Patriarchalis, alia Conuentualis, alia Matrix, alia Curata. Eccleſia Parochialis eſt, quæ habet Parochiam, ſeu territorium, ac populum authoritate Epiſcopi certis limitibus circumſcriptū. Eccleſia Baptiſmalis eſt, in qua ſeruatur fons aquæ ad Baptiſmum conſecratæ. Collegiata ea vocatur quæ habet Canonicorum, ſeu Clericorum Collegium, & neque Cathedralis, neque Regularis eſt. Eccleſia Cathedralis dicitur, in qua Epiſcopus præſidet, à cuius Cathedra, ſeu Sede denominatur Cathedralis. Metropolitana eſt in qua pręſidet Archiepiſcopus; Primatialis, in qua Primas; Patriarchalis, in qua Patriarcha. Conuentualis vocatur, quæ habet conuentum, ſeu cœtum Clericorum Regularium aut ſæcularium. Eccleſia Matrix

vo-

vocatur quæ habet alias Ecclesias sibi subiectas, vt sumitur ex *c. ad audientiam 3. de Ecclesiis ædificandis.* Demum Curata Ecclesia, prout distinguitur à Parochiali, ea est quæ iurisdictionem habet etiam exteriorem.

4. Pro construenda Ecclesia, illud potissimum seruandum est, vt Superioris assensus interueniat, vel præcedens ipsam constructionem, vel saltem subsequens; Episcopi videlicet, si Ecclesia construenda sit in loco non exempto, vt sumitur *ex c. nemo 7. de consecr. dist. 1.* & *c. Auctoritate 4. de priuileg. in 6.* aut Summi Pontificis, si construenda sit in loco exempto, ex eod. *c. authoritate* Si quis autem sine tali legitimo consens. Ecclesiam construeret, non acquireret in illa Iuspatronatus, vt sumitur ex *c. nobin 25. de iurepatr.*

5. Sed & seruari quoque debent conditiones nonnullæ, si præsertim ædificanda sit Ecclesia Parochialis, quæ authoritate Episcopi potest aliquando de nouo ædificari etiam intra fines alterius Parochiæ, si ex nimia distantia non possit ita facile ab omni populo frequentari Ecclesia Parochialis antiqua, ex *c. ad audientiam 3. de Ecclesiis ædific.*, & Trid. *sess. 21. de refor. cap. 4.*

6. Primò enim requiritur, vt noua Ecclesia sufficienter dotetur pro sumpti-

bus

bus necessarijs, & pro sustentatione necessariorum Ministrorum, quæ dos arbitrio Episcopi desumi poterit, & detrahi ex fructibus ad Ecclesiam Matricem quomodocumque pertinentibus; & si necesse fuerit, compellere poterit Episcopus populum ea subministrare, quæ sufficiant ad vitam dictorum Sacerdotum sustentandam: quacumque reseruatione generali, vel speciali, vel affectione super dictis Ecclesijs, non obstantibus, vt statuitur à Trid. *in cit. c.* 4. Nam qui sentit commodum, sentire debet onus, *c. qui sentit* 55. *de reg. iur. in* 6. & *vn C. de caducis tollend.* §. *pro secundo.*

7. Secundò requiritur, vt ius præsentandi Sacerdotem ad nouam Ecclesiam reseruetur illi, cui de iure debetur, qui videlicet eandem Ecclesiam fundat, ædificat, aut dotat, iuxta ea quæ supra diximus *lib.* 1. *tit.* 15. vbi *de iurepatr.* Quare si ędificatio aut dotatio nouæ Ecclesiæ fiat ex redditibus Ecclesiæ antiquæ; ipsa Ecclesia antiqua, seu eius Rector habet iuspatronatus, ex cit. *c. ad audientiam* 3. *de Eccles. ædif.* vbi etiam præcipitur vt honor competens pro facultate loci seruetur Ecclesię Matrici, ex cuius redditibus noua ædificata est.

8. Ecclesiam de nouo constructam atque sufficienter dotatam sequitur Consecratio, de qua est expressus titulus in

3. De-

3. Decretal. Fieri illa poteſt dumtaxat ab Epiſcopo illius loci, cum ſit actus Ordinis Epiſcopalis, vt diximus *lib.*1.*tit.*3. *n.*2.ſumiturque ex *c.nullus* 13.*de conſecr. diſt.*1. Semel autem facta conſecratione non poteſt iterum Eccleſia conſecrari, niſi tamen eius parietes interiores, vel ex toto, vel ex maiori parte combuſti fuerint aut deuaſtati, vt ſtatuitur in *c.Eccleſiis* 18.*de conſecr. diſt.*1. aut niſi totum Eccleſiæ ędificium caſu fortuito corruat ſeu conſultò deſtruatur ex toto ſimul vel ex maiori parte, *c.de fabrica* 22.*ead.diſt.* Secus eſſet ſi modica aliqua pars reſtauraretur: quia in tali caſu minor illa pars addita maiori conſecratæ cenſeretur & ipſa conſecrationem habere, quemadmodum ſi oleum non conſecratum modicę quantitatis miſceatur oleo conſecrato quantitatis maioris, totum dicitur conſecratum ex *c. quod in dubijs* 3. *de conſecr.Eccl.*

9. Poteſt tamen multiplex caſus accidere, in quo Eccleſia per Epiſcopum conſecrata, & nullatenus deſtructa, debeat iterum ab Epiſcopo benedici, quando ſcilicet Eccleſia ipſa violatur atque polluitur. Primus eiuſmodi caſus eſt, ſi in ea committatur homicidium voluntarium contra Religionem, & libertatem debitam loco ſacro, de quo caſu ſermo eſt in *c propoſuiſti* 4.*eod.* Secundus caſus, quo

quo Ecclesia polluitur, est per effusionem humani sanguinis voluntariam, & contra cultum sacro loco debitum factam *c. fin. eod.* Tertio polluitur Ecclesia per voluntariam humani seminis effusionem, *eod. c. fin. c. significasti 5. de adulterijs, & c. Ecclesiis 18 de consecr. dist. 1.* Quarto demum violatur Ecclesia, si in ea sepeliatur excommunicatus, *c. consuluisti 7. de consecr. Eccl.* vbi Host. Ioan. Andr. & Abb. asserunt, maiori ratione Ecclesiam pollui, si consecretur ab Episcopo notoriè excommunicato: item si in ea sepeliatur Paganus, vel is qui baptizatus non sit, *c. Ecclesia n 25. & 26. de consecr. dist. 1.* vbi etiam præcipitur, vt exhumari debeat illius sepulti cadauer, ac foras proijci. Inde tamen non sequitur Ecclesiam pollui, si in ea sepeliatur mulier Christiana gestans in vtero fętum, quia tunc fætus sepelitur tamquam pars ventris, vt docet Sylues. *v. consecratio 2. q. 5 versic. quartus casus est.* Hæc dicta circa violationem Ecclesiæ, procedunt etiam in Ecclesia, quæ consecrata nondum sit, quia in prædictis casibus etiam ipsa polluitur, vt constat ex *c. fin. de consecr. Eccles.* & ex traditis à Panor. in *c. consuluisti 7. eod. n. 4.*

10. In singulis hisce casibus debet Ecclesia polluta reconciliari, iuxta Rituale Romanum. Quod si Ecclesia conse-

secrata est, reconciliari debet à proprio Episcopo, vel ab alio Antistite ex eius consensu, & reconciliari aspersione aquæ ab Episcopo sacratæ cum sale, vino & cinere, ex *c aqua 9.* iuncto *c. proposuisti 4. de consecr. Eccl.* Si autem Ecclesia consecrata non est, sed tantùm benedicta, potest a simplici Sacerdote reconciliari cum aspersione aquæ benedictæ, ex *c. fin. eod.* vbi solum dicitur eam esse protinus lauandam aqua exorcizata.

11. Prẹter consecrationem Ecclesiæ, præscribitur etiam in Iure Canonico consecratio Altaris, super quod celebrandum sit Diuinum Sacrificium. Duplex autem Altaris species datur. Aliud enim est Altare mobile, siue portatile, quod etiam appellatur Altare viaticum in *c. fin. de priuileg. in 6.* eo quod ab vno locò ad alium transferri possit: aliud est Altare fixum, & stabile, quod scilicet certo alicui loco, seu basi fixum est, vt ibi firmiter perseueret. Vtrique huic Altari commune est non posse esse ligneum aut terreum, sed necessario debere esse lapideum, à tempore S. Syluestri, qua de re extat etiam textus in *c. Altaria 29. de consecr. dist. 1.* Præterea vtrumque de iure ordinario non potest nisi ab Episcopo consecrari, vt colligitur ex *c. quod in dubijs 3. de consecr. Eccl. & c. nullus Presbiter 23. de consecr. dist 1.*

Si-

12. Sicut autem Ecclesia semel consecrata non potest iterum consecrari, nisi in casibus paulo ante expressis: ita & Altare, siue mobile, siue fixum, iterum consecrari nequit, nisi casus accidat, in quo pristinam consecrationem amit at. Eiusmodi casus est primò, si lapis notabiliter frangatur, itaut in nulla sui parte integra Calicem cum Patena capere possit, vt colligitur ex *c. ligneis 6. & cit c. quod in dubijs 3. de consecr. Eccl.* Secundo, si in eo frangatur sepulcrum Reliquiarum, quod in ipso esse debet, hoc est loculus ille in medio lapidis vbi reconduntur sacræ Reliquiæ vt docent communiter Canonistæ in *c.* 1. & in cit. *c. ligneis 6. eod.* quidquid sit vtrum hoc sufficienter colligatur ex his testibus; siue vt sentit Laym. *lib. 5 sum. tract. 5. cap. 6 n. 9.* seruandum hoc sit ex vsu, & consuetudine approbata, vt fracto tali sepulcro non possit in eo lapide celebrari. Tertio demum Altare fixum perdit consecrationem suam, si Lapis ipse separetur à sua basi cui affixus erat, iuxta textum in *c. 1. & c. quod in dubijs 3. & c. ligneis 6. de consecr. Eccl.*

13. Ex eo tamen quod in istis casibus execretur Altare, non inde infertur eo ipso etiam Ecclesiam execrari, seu consecrationem amittere: potest enim Altare esse execratum quantumuis Ec-

cle-

clesia consecrationem retineat, iuxta textum in *cit.c.* 1. *eod* quemadmodum e conuerso potest Ecclesia esse execrata, puta quia eius parietes collapsi, vel combusti sunt, retinente Altari consecrationem suam: sunt enim consecrata consecratione distincta. Aliter est de pollutione loquendum: nam & polluto v. g. per sanguinis effusionem Altari, tota Ecclesia polluta est; & polluta Ecclesia omnia etiam eius Altaria polluta sunt: quia quolibet Ecclesiæ loco pollutio contingat, totam Ecclesiam afficit, vt notauit Laym. *lib.5.sum.tract. 5. cap.5. in fine.*

14. Præter consecrationem Ecclesiæ, & Altaris, statutus est etiam ab Ecclesia ritus consecrandi cæmeterium, quod nomen est græcum, significans domum dormitionis, & applicatur sepulturis Fidelium, eo quod fideles ibi quiescant suo tempore resurrecturi. Debet autem etiam ipsum a proprio Episcopo consecrari, vel si ab alieno, saltem de consensu proprij: totidemque modis etiam ipsum polluitur, quot polluitur Ecclesia. Imo si Cemeterium sit Ecclesiæ contiguum, per pollutionem Ecclesiæ, censetur etiam Cæmeterium pollutum, *c. vn. de consecr. Eccl. in 6.* quia accessorium naturam sequi congruit principalis *c. Accessorium 42. de reg. iur.*

in 6. quamuis non e conuerso, quia polluto cemeterio, non eo ipso censetur polluta Ecclesia quamuis ipsi contigua; ne minus dignum, maius, aut accessorium principale ad se trahere videatur, vt habet textus in cit. *c. vn. de consecr. Eccl. in 6.*

15. Extat in 3. Decretal. in 6. & Clement. expressa rubr. *De sepulturis*, vbi plura decernuntur circa ius Sepuluræ. Et primò tale ius regulariter competit Ecclesijs populum, siue Curam animarum habentibus, vt colligitur ex *c. ex parte 5. de sepult.* Ex priuilegio autem siue Summi Pontificis pro tota Ecclesia, siue Legati pro sua Prouincia, siue Episcopi pro sua Diæcesi, competere etiam potest alijs Ecclesijs; vt Religiosis conuenit ex concessione Summi Pontificis expressa in *Clem. 2. de sepult.* §. *Huiusmodi quoque statuto.*

16. Quinimo omnibus generaliter tam viris, quam fœminis regulariter concessum est eligere sibi sepulturam, etiam extra propriam Parochiam, dummodo sint puberes, & liberum arbitrium seu vsum habeant rationis, ex *c. 1. de sepult.* iuncta ibid. Glos. *v. propriam eligere.* Quod si quis moriatur nulla facta electione sepulturæ, sepeliendus est in Sepulchro Maiorum suorum, puta Patris, Aui, aliorumque

Ascen-

Ascendentium, si illud habeat, ex eod. *c.* 1. *de sepult.* alioquin de iure communi sepeliri debet in propria Parochia, in qua domicilium habuit, & Sacramenta percepit, vt sumitur ex *c. Ex parte* 5. *eod.* Mulier tammen vidua, si nulla sepultura electa decesserit, tumulanda erit in sepulcro mariti, vltimi, si plures successiue habuit, *c. Is qui* 3. *eod. in* 6. In his tamen, alijsque similibus attendenda est legitima locorum consuetudo, quemadmodum etiam rationabilis locorum consuetudo seruanda est circa portionem Canonicam, quę solui debet Ecclesiæ Parochiali, in qua defunctus sepeliri debuisset, nisi alibi habuisset Sepulchrum Maiorum, aut nisi alibi sepulturam elegisset, vt patet ex *c. certificari* 9. *eod.*

17. Sepultura Ecclesiastica, seu in loco Sacro danda est omnibus baptizatis, nisi ex aliqua lege Canonica vel consuetudine legitima propter aliquod crimen illa priuentur: quemadmodum priuantur non baptizati, hæretici, & excommunicati vitandi, vt quibus non communicauimus viuis, nec communicemus defunctis *c. Sacris* 12. *eod.* vbi etiam præcipitur, vt si contingat aliquem eiusmodi in cæmeterio Ecclesiastico tumulari, exhumari debeat, & procul ab Ecclesiastica sepultura iactari, si ab alio-

N rum

rum corporibus discerni possit, secus autem si discerni non possit, cum licet non non obsit iustis sepultura nulla vel vilis, impijs tamen celebris, vel speciosa non prosit. Item Ecclesiastica sepultura priuantur Vsurarij manifesti, si in hoc peccato decesserint, *c. Quia in omnibus 3. de vsuris, & Clem. 1. de sepult.* Videri potest Sylu. *v. Sepultura q.* 10. Si quis autem eiusmodi criminosos in casibus non permissis sepelire in loco Sacro præsumat, ipso facto excommunicatur, a qua excommunicat one non absoluetur, nisi prius ad arbitrium diæcesani Episcopi, eis, quibus iniuria fuit irrogata, competentem satisfactionem exhibuerit; ex cit. *Clem.* 1. *de sepult.* & præterea in casu sepulturæ traditæ Vsurario manifesto, donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciat, ab Officij sui manet executione suspensus, vt decernitur in cit. *c. quia in omnibus 3. de vsuris.*

TIT. XI.

De immunitate Ecclesiarum, & rerum ad eas pertinentium.

1. OMnibus his locis, de quibus præced. tit. tractatum est, videlicet Ecclesijs, Altaribus, Cæmeterijs commune est Priuilegium immu-

munitatis Ecclesiasticæ, de qua est expressa rubrica in Decretalibus. Immunitas in genere deriuatur a munere, quatenus nomē muneris significat onus, vt constat ex *l. Munus* 18. *ff. de verbor. signif.* adeoque immunitas nihil aliud est quam ab oneribus concessa exemptio. Hoc loco tamen immunitatem accipimus in paulo ampliori significatione, itaut omnem Ecclesiarum Ecclesiasticorumque fauorem, exemptionem, ac priuilegium complectatur.

2. Triplex autem Ecclesiasticę immunitatis species assignari solet. Alia enim dicitur localis, quę scilicet competit Ecclesijs, & alijs locis Ecclesiasticis: alia realis, quæ concessa est rebus, aut bonis ad Ecclesiam, vel Clericos pertinentibus: alia personalis, quam habent personæ Ecclesiasticę.

3. Immunitas localis duo potissimum priuilegia complectitur: primo vt loca Sacra, quibus illa cōcessa est, puta Ecclesia, Cæmeteriū &c. sint immunia ab actionibus prophanis, & sæcularibus, & loci sanctitati repugnantibus. Tales censentur esse lites sæculares, & multo magis causæ, vbi de sanguinis effusione, & corporali pœna agitur; cnm Ecclesia Dei secundum Euangelicam veritatem domus Orationis esse debeat, non spelunca latronum, aut sanguinis forum,

& absurdum sit, ac crudele ibi iudicium sanguinis exerceri, vbi est tutela refugij constituta, vt dicitur in *c. cum Ecclesia 5. de immunit. Eccles.* Quod si de facto contingat aliquod sæculare iudicium siue criminale siue ciuile in Ecclesiis exerceri, formando ibidem processus, aut proferendo sententiam, caret penitus omni robore firmitatis, vt statuitur in *c. Decet 2. eod. in 6.* vbi etiam plura alia actionum genera fieri in Ecclesia prohibentur, puta negotiationes, vana & multo magis fœda, & prophana colloquia, publica Communitatum Concilia de rebus temporalibus &c. Prohibentur etiam in Ecclesijs ludi theatrales prophani, *c. Cum decorem 12. de vita & honest. Cleric.* Item prohibentur conuiuia, *c. Non oportet 5. & c. Nulli 6. dist. 42.* aliaque similia.

4. Secundo immunitas localis complectitur ius asyli, quo gaudent Rei, qui confugientes ad Ecclesiam, non possunt ex ea per vim extrahi, quod priuilegium Ecclesijs cõcessum fuit ab vtroque iure, vt constat de iure ciuili ex toto tit. *C. de his qui ad Ecclesiam confug.* & de Iure Canonico exc. *Inter alia 6. de immun. Eccl. c. frater 10. 17. q. 4.* alijsque iuribus. Hoc priuilegiũ extenditur ad omnes Ecclesias authoritate legitima ad Diuina celebranda deputatas, quamuis nondum

sint

sint sint consecratæ *c. Ecclesiæ 9. de immunit. Eccl.* imo & ad alia etiam pia loca, qualia sunt cæmeteria, Monasteria, Domus Episcopi &c. videri potest Panor. in cit. *c. Ecclesiæ*.

5. Gaudent hac immunitate asyli omnes fideles relate ad tribunal sæculare, siue sint rei ex debito, siue ex delicto, etiamsi excommunicati sint, aut personaliter interdicti, cum cit. *c. Inter alia* generatim loquatur, & vbi ius nō distinguit nec nos distinguere debeamus, cum præsertim hoc priuilegium asyli cōstitutum sit non in personarum, sed in Ecclesiarum fauorem. Quinimo ex eadem ratione post Glos. & Innocentium, & Hostiens. in eod. *c. Inter alia*, tradit. Azor. *p. 2. lib. 9. cap. 9. q. 9. versic. si quæras* gaudere etiam eadem immunitate Iudæum vel alium infidelem qui ad Ecclesiam confugiat, quam sententiam fuisse confirmatam a Sacra Congregatione Cardinalium controuersijs iurisdictionalibus præpositorum, testatur Barb. *lib. 2. Iuris Eccl. cap. 3. n.* 44. Item eadem immunitate gaudere Hæreticum, dummodo ad Ecclesiam non ob hæresim, sed ob alia crimina confugiat, tradit Sylu. ibid. citatus ab Azorio.

6. Vtrum autem Clerici aut Religiosi gaudeant hac immunitate etiam relatè ad Tribunal Ecclesiasticum, controuer-

titur inter Doctores: in qua controuersia, spectato iuris rigore probabilius videtur etiam in tali casu immunitatem valere, adeoque Clericos confugientes ad Ecclesiam non posse ab illa extrahi ab Ecclesiastico Prælato. Videri potest Barb. in cit. *cap. 3. lib. 2. Iur. Eccl. n. 135. & seqq.* vbi pluribus adductis hanc sententiam confirmat.

7. Quod tamen dictum est gaudere hac immunitate omnes reos ex delicto, intelligendum est, nisi cæteroquin delictum eius generis sit, quod per Sacros Canones ab omni participatione immunitatis excluditur. Eiusmodi olim tria delicta numerabantur, ex *c. Inter alia 6. & c. fin. de Immunit. Eccl.* vbi decernitur, ac declaratur non gaudere immunitatis priuilegio publicos latrones, nocturnos depopulatores agrorum, & committentes homicidia & mutilationes mēbrorum in ipsis Ecclesijs vel earum cæmeterijs spe immunitatis Ecclesiasticæ.

8. Sed nunc eorum numerus aliquantulum amplificatus est a Greg. XIV. in Bulla, quæ incipit *Cum alias* edita die 28 Maij 1591. & est 7. eiusdem Pontificis in Bullario, ad cuius vnicam formam nunc reducitur tota hęc localis immunitatis materia. Verba Bullæ excipientia particulares illos casus sunt quæ sequuntur: *Vt laicis ad Ecclesias, locaque sacra*

sacra, & religiosa prædicta confugientibus, si fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera frequentata, vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidijs aggrediuntur, aut depopulatores agrorum, quiue homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesijs earumue cœmeterijs committere non verentur, aut qui proditoriè proximum suum occiderint, aut assassinij, vel hæresis, aut læsæ Maiestatis in personam ipsius met Principis rei, immunitas Ecclesiastica non suffragetur.

9. Primus, & præcipuus immunitatis localis effectus est, vt qui ad Ecclesiam confugit, non possit ex ea per vim aut dolo malo extrahi; & si ita extractus fuerit, restitui debeat, vt constat ex iuribus supracitatis. Alter etiam effectus est, vt Reus in Ecclesia non possit vinculis constringi *c. definiuit* 33. 17. q. 4. Tertiò quamdius Reus in Ecclesia moratur, non potest in illum ferri sententia mortis vel alterius pœnæ capitalis, ex *c. inter alia* 6. *de Immun. Eccl.* Quartò non potest Reo existenti in Ecclesia negari necessarius victus, aut vestitus, aut impediri ne ad illum deferatur, vt expresse etiam statuitur in *l. præsenti* 6. *C. de his qui ad Eccl. confug.* Quintò demum Reus existens in Ecclesia non potest spoliari rebus suis, quas secum attulit ad Ecclesiam ex cit. *c. Definiuit.*

 10. Quod

10. Quod si Iudex aliquis Sæcularis prædictam immunitatem violauerit, per vim, aut dolo malo Reum extrahendo extra casus exceptos, aut sine legitima Prælati licentia, Sacrilegium committit, ipso facto in excommunicationem incurrit, ex supracit. *constit. Gregor. XIV.* §. 9. & Reum ex Ecclesia extractum, restituere tenetur, ex *c. Miror* 8. 17. q. 4. Imo & tenetur resarcire omnia alia, damna, quæ reo euenerint ex illa extractione, quia illorum omnium fuit iniusta causa. Actus autem iudiciales, atque sententia post talem violentam extractionem contra eundem Reum lata, irrita est ipso iure, vtpote non procedens à iurisdictione legitima, quę non acquiritur per violentam extractionem, quæ ipso iure irrita est, vt expresse definitur in cit. Bulla Gregoriana.

11. Hæc dicta procedunt, vbi Reus violenter extrahitur ex Ecclesia absque legitima facultate Superioris Ecclesiastici quæ semper requiritur pro extrahendis Reis ab Ecclesia, tum in casibus exceptis, tum in casibus non exceptis. Inter quos tamen illud discriminis est, quod in casibus exceptis pro quibus nulla immunitas prodest, requiratur atque sufficiat expressa licentia Episcopi, eiusue Officialis, nec non pro executione requiratur interuentus per-

sonæ

ſonæ Eccleſiaſticæ ab Epiſcopo deputatæ, itaut nullus alius Epiſcopo inferior poſſit eam licentiam impartiri: at in caſibus non exceptis ea facultas dari non poſſit ab Epiſcopo, vt ſumitur ex cit. conſt. Gregorij, in qua ſolum pro caſibus exceptis ea extractio permittitur cum relatis conditionibus, & pro caſibus non exceptis omnino negatur.

12. Secunda ſpecies immunitatis Eccleſiaſticæ eſt immunitas realis, quæ videlicet competit rebus ad Eccleſias pertinentibus. Ad huius intelligentiam, ſciendum eſt, bona Eccleſiaſtica eſſe triplicis generis. Alia ſunt conſecrata, aut benedicta, aut ſaltem ad Diuinum cultum, tanquam eius inſtrumenta legitime deputata, qualia ſunt ipſæ Eccleſiæ, cæmeteria, vaſa ſacra &c. & eiuſmodi bona eſſe immunia ab omnibus ſæcularibus oneribus & tributis manifeſti iuris eſt ex *c. Non minus* 4. *de Immun. Eccl.* alijſque Iuribus, & recentius ex Trid. *ſeſſ.* 25. *de refor. cap.* 20.

13. Alia ſunt bona Eccleſiaſtica, quæ quamuis conſecrata aut benedicta non ſint, pertinent tamen ad Eccleſiam, qualia ſunt prædia Eccleſiæ, aut alia ſimilia bona, ſiue mobilia, ſiue immobilia. Eiuſmodi etiam bona ſunt ab omni reali onere laicali prorſus immunia, ex *c. Sancitum* 1. *de cenſibus.* Si

præsertim sint bona ad fundationem aut dotationem Ecclesiæ pertinentia, in quo casu liberantur etiam ab omni onere reali, cui erant supposita, antequam ad Ecclesiam peruenirent, vt pluribus confirmat. Fagnan. in cit. *c. Non minus de Immun. Eccl. n.* 8. Secus esset si aliquod onus mere reale perpetuum, certum, & inuariabile, esset prædijs seu bonis illis affixum propter ipsa; in quo casu si eiusmodi prædia ita grauata ad Ecclesiam peruenirent, & non per modum dotis, aut fundationis; tunc cum suo onere in Ecclesiam transirent iuxta *c. Tributum* 22. 23. *q.* 8. quod fuisse etiam confirmatum a Sacra Rota in *Brundusina Gabellæ* 13. *Febr.* 1604. *coram Penia*, refert Fagnan. in cit. *c. Non minus* n. 9. Alijs tamen oneribus eadem bona a sæculari magistratu grauari non possunt, postquam sub Ecclesiæ potestate constituta sunt.

14. Alia demum sunt bona, quę pertinent ad particulares personas Ecclesiasticas, siue sint bona ex titulo spirituali acquisita, qualia sunt redditus Beneficiorum &c. siue sint acquisita titulo temporali, v.g ex successione vel Testamento &c. quæ vocantur etiam bona patrimonialia. Omnia hæc vtriusque generis bona gaudent immunitate a sæcularibus exactionibus, vt firmat communis

nis sententia, ex cit. *c. Non minus de immun. Eccl.* & *c. Quanquam* 4. *de censib. in.* 6. alijque iuribus, quæ omnia confirmat Vrbanus VIII. in sua Bulla edita die 5. Iun. 1641. quæ incipit *Romanus Pontifex* & est 270. eiusdem Pontificis in Bullario.

15. Quod si contingat in Rep. adeo grauis necessitas communis laicis & Clericis, vt deficientibus laicorum facultatibus, Episcopus cum suo Clero iudicaret illam subleuandum esse per aliquod subsidium Ecclesiasticum; consulto prius Summo Pontifice, & absque omni coactione, posset aliquid in communi a Clericis sponte conferri, iuxta textum in cit. *c. Non minus* 4. & *c. Aduersus* 7. *de immunit. Eccl.*

16. Tertia, & vltima species immunitatis Ecclesiasticæ est quæ dicitur immunitas personalis, ratione cuius Clerici sunt exempti a potestate laicali, vt constat ex *c. Ecclesia Sanctæ Mariæ* 10. *de constitut.* alijsque pluribus. Hæc exemptio duplicem potissimum effectum habet. Primus est, quod Clerici a potestate laica obligari non possint ad munera personalia, *c. Ecclesiarum* 68. 12. *q.* 2. *l. Omnes* 32. §. *Priuilegijs. C. de Episc. & Cler.* & *l. Generaliter* 51. *C. ead.* Item obligari non possint ad soluendas exactiones, quæ nonnumquam a potestate

fæculari suis subditis imponuntur, vt expresse decernitur non solum in Iure Canonico, textibus supra citatis; sed etiam in Iure ciuili *l. 1. C. eod.* & *l. Placet 5. C. de Sacros. Eccl.* Videri potest Castrop. *p. 2. tract. 12. disp. vn. punct 9.* alijque ab ipso citati.

17. Alter effectus Ecclesiasticæ immunitatis personalis est quod Clerici sint exempti a iurisdictione Iudicis Sęcularis tum in causis ciuilibus, tum in criminalibus, vnde immunitas sub hoc respectu appellari solet priuilegium Fori, quod est concessum in fauorem totius Ordinis Ecclesiastici, iuxta textum expressum in *c. Si diligenti 12. de foro compet.* alijsque iuribus; vnde eidem priuilegio renunciari non potest a persona priuata, vt habetur in eod *c. Si diligenti.* Quod si Iudex aliquis seu Dominus sæcularis quolibet modo compellat seu compelli faciat vel procuret quominus a Clerico coram Iudice Ecclesiastico cui subiectus est, litigetur, ipso facto est excommunicatus, ex *c. Quoniam. 4. de immunit Eccl. in 6.*

18. Nequit igitur Clericus coram sæculari Iudice causam dicere, sed dumtaxat coram Ecclesiastico: quod tamen intellige, vbi Clericus sit reus, secus enim contingeret si esset Actor contra aliquam personam laicam in cau-

sa

sa mere temporali: quia tunc adire deberet sæculare tribunal, iuxta generalem Iuris regulam etiam a Sacris Canonibus approbatam, *Actor sequi debet forum Rei*, de qua sermo est in *c. Si Clericus 5. & c. Cum sit generale 8. de foro compet.* Quod si contingat in aliqua causa Clericum simul, & laicum esse reos; tunc vel illa causa est separabilis, vel est inseparabilis. Si est separabilis, quilibet in suo foro conueniendus est, hoc est Clericus in foro Ecclesiastico, & Laicus in sæculari, quia in causa separabili socius delicti non gaudet priuilegio sui socij iuxta *l. Si quis 53. §. 1. ff. de furtis.* Si est inseparabilis; tunc de iure vterque conueniendus esset coram Iudice Ecclesiastico, quia supposita inseparabilitate, minus dignum trahi potius debet a magis digno, quam è conuerso: quidquid sit verũ in praxi ita seruetur, necne.

19. Hoc priuilegio fori gaudent omnes Clerici in Sacris Ordinibus constituti, idemque iuris olim seruabatur in Clericis minoribus; imo & prima tantum Tõsura initiatis vt sumitur ex *c. 2. de foro compet.* Nunc tamen attento iure Trid. *sess. 23. de refor. cap 6.* Nullus prima Tonsura initiatus, aut etiam in minoribus Ordinibus constitutus fori priuilegio gaudet, nisi beneficium Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum

&

& Tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inseruiat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi, quasi in via ad maiores Ordines suscipiendos, versetur.

28. Quod attinet ad Clericos minores coniugatos, breuioribus quoque finibus eorum immunitas restricta est. Exempti enim non sunt a potestate iudicis sæcularis, nisi quoad causas criminales, siue criminaliter, siue ciuiliter agitatas, idque nonnisi cum vnicis, & Virginibus contraxerint, ac præterea Tonsuram, & vestes deferant Clericales, ex *cap. vnico de Clericis coniug. in 6.* & nonnisi alicuius Ecclesiæ seruitio vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ seruiant, vel ministrent, quæ conditio addita fuit à Trid. *sess.* 23. *de refor. cap. 6.* Quoad reliqua, etiam seruatis omnibus istis conditionibus, Ecclesiastica immunitate non gaudent, ex cit *c. Vnico*: vnde inferunt communiter Doctores, ipsos non esse exemptos a iurisdictione seu potestate Iudicis sæcularis quoad causas ciuiles, neque solutos ab obligatione soluendi tributa, sed in hac parte vt laicos esse reputandos, vt etiam tradit Glos. ab omnibus recepta in cit. *c. Vnico*.

21. Sed & quidam casus sunt, in qui-

quibus Clericus etiam in Sacris constitutus Ecclesiastica hac immunitate non fruitur ex prescripto Sacrorum Canonum, tum quatenus immunitas dicit exemptionem a soluendis tributis, tum quatenus explicat exemptionem a potestate fori sæcularis. Inter reliquos ille est qui continetur in textu *cap. fin. de Vita, & honest. Cleric.* circa Clericum negotiatorem, qui si tertiò monitus non resipiscat, sed prætermissis Diuinis Officijs, negotiationibus insistat, priuatus manet exemptione a tributis, & tamquam laicus hac in parte habendus est, relate ad res per negotiationem acquisitas. Videri potest Molina *de Iust. tract. 2. disp. 343.*

22. Alius etiam casus est in *c. Verum 7. & c. Ex transmissa 6. de foro compet.* circa Clericum feudatarium: in causa enim feudali, siue de proprietate feudi, siue de eius possessione agatur, Clericus feudatarius conuenir debet coram Domino feudi, quamuis iste sæcularis sit, vt pluribus explicat Clarus § *feudum q. 90. v. Sed quid si vassalli*, Menoch. *de retin. possess. rem. 3 n. 396.* & seq. alijque plures citati a Castrop. *tract. 12. disp. vn. pun. 7 n. 3.*

23. Alius demum casus est, si aliquod ex ijs delictis committatur, quibus in pœnam statuta est a Iure priuatio

im-

immunitatis a foro laicali. Eiusmodi delictum est, si Clericus nec in modo tonsuræ, nec in vestimentorum forma, nec in qualitate negotiorum de Clericatu quidquam ostendat, & tertio monitus ab Episcopo emendationem contemnat, ex *c. Contingit* 45. *de sent. excomm.* Item si Clericus ioculatoriam artem per annum exercuerit, ipso iure; si autem tempore breuiori, & tertio monitus non resipiscit, priuatur omni priuilegio Clericali, ex *c. vn. de vita & honest. Cler. in 6.* & sic de reliquis, quæ videri possunt in *Clem. 1. de vita & honest. Cleric. c. Cum nō ab homine* 10. *de Iudicijs*, alijsque pluribus. Videri etiam potest Castrop. in cit. *tract.* 12. *disp. vni. puncto.* 6. & Canonistæ communiter in tit. *de foro compet.*

24. Quæ hactenus dicta sunt de Clericis Ecclesiastica hac immunitate fruẽtibus, debent cum proportione intelligi etiam de Religiosis, imo & de Nouitijs, ac Laicis Religionum, qui omnès hanc immunitatem participant, vt colligitur ex *c. Non dubium* 5. *de sent. Excomm. & c. Religioso* 21. §. *quamuis eod. in 6.*

TIT.

TIT. XII.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non.

1. ABsolutis ijs, quæ pertinent ad res Sacras, & religiosas Ecclesiæ, aliquid postremò dicendum superest de temporalibus rebus Ecclesiarum: circa quas illud in primis sciendum est prohibitam esse de Iure Canonico alienationem, vt constat ex toto Decret. tit. *De rebus Eccl alien. vel non*, quod statutum fuit, ne Ecclesię sua congrua sustentatione destitutę deficerent, quia Ecclesia corporalis, aut Episcopus, aut Abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus in nullo proficit, sicut nec anima sine corpore corporaliter viuit, *c. Si quis obiecerit* 7. 1. *q.* 3. Consonat etiam *c. fin.* 12. *q.* 1. vbi dicuntur Prælati rerum Ecclesiasticarum procurationem quodãmodo gerere, non proprietatem.

2. Cum autem hæc prohibitio sit fauorabilis Ecclesiæ, accipiendum est nomen alienationis in significatione latissima, itaut circa res Ecclesiæ censeri debeat prohibita quæcumque translatio dominij, siue directi, siue tantum vtilis; ideoque non solum donari, vendi aut permutari non possint; sed ne-

que

quo concedi in feudum, aut emphiteusim, (exceptis casibus aut circumstantijs, de quibus paulò infra sermo erit,) nec particulariter hypothecari, nec locari vltra triennium &c. ex *c. Nulli 5. de reb. Eccl. non alienan. & ex extrau. vn. inter comm. eod.* quibus etiam consonat *c. Odia 15. de reg. Iur. in 6.* Ex eadem ratione fauorabilitatis, in præsenti nomen Ecclesiæ extenditur ad omnem locum pium authoritate Episcopi constitutum, cuius etiam res alienari non possunt.

3. Hæc generalis regula non alienandi Ecclesiasticas res, olim locum habebat, vbi iusta aliqua causa, & statuta iuris solemnitas non interueniret: poterant enim res Ecclesiarum alienari concurrentibus his duabus circumstantijs, videlicet legitima causa & solemnitate Iuris, vt constat ex *c. sine exceptione 51. 12. q. 2.* Causa legitima censebatur esse, si Prælatus aliquid alienabat, vt meliora prospiceret: pro solemnitate autem iuris requirebatur consensus totius Cleri iudicantis sine dubio eam alienationem profuturam Ecclesiæ, vt præscribitur in cit. *c. Sine exceptione*.

4. Spectato tamen iure recentius statuto in cit. *Extrau. Ambitiosæ vn. de reb. Eccl. non alien inter comm* ad omnem

omni-

omnium rerum Ecclesiasticarum alienationem, siue quoad directum dominium, siue quoad vtile, licite & valide faciendam, requiritur consensus Summi Pontificis: cum præsertim Prȩlati a Papa confirmati emittant iuramentum, quo iurant se nihil alienaturos de bonis Ecclesiasticis, inconsulto Romano Pontifice. Si quis autem absque tali consensu aliquid alienare præsumpserit, pluribus grauibus pœnis subijcitur, & alienatio illa irrita est, vt videre est in ead extrau.

5. Excipiuntur tamen ab hac regula terrulæ seu vineolæ exiguȩ & Ecclesiæ minus vtiles, aut longe positæ quas si necessitas fuerit, Episcopus alienare potest, ex *c. Terrulas* 52. 12. *q.* 2. cui canoni nec derogatum fuisse a cit. extrau. *Ambitiosæ*, nec a Conc. Triden. censuit Sacra Congregatio Cardinalium Concilij Tridentini Interpretum die 11. Ianuar. 1596. teste Fagn. in *cap. Nulli de reb. Eccl. non alienan. n.* 25.

6. Item in eadem extrau. *Ambitiosæ* excipitur contractus Emphyteuticus, dummmodo tres istæ conditiones in contrahenda emphyteusi reperiantur, quod scilicet fiat in casibus a iure permissis, quod fiat de rebus, & bonis in emphyteusim ab antiquo concedi solitis, demum quod tempore contractus

de-

detur euidens Ecclesiæ vtilitas.

7. Excipiuntur etiam ibidem fructus & bona, quæ seruando seruari non possunt pro instantis temporis exigentia, quales sunt res mobiles, quæ modicum durant, & vsu consumuntur, & non fructificant: quemadmodum etiam in iure ciuili prohibetur Tutoribus vendere bona pupillorum, exceptis ijs quæ seruando seruari non possunt, vt constat ex *l. Lex quæ Tutores* 22. §. *Iam ergo venditio C. de administr. Tutor.* iuncta ibid. glos. *v. exceptis*.

8. Præter bona temporalia ab Ecclesijs immediate possessa considerari quoque possunt ea bonorum genera, quæ a Clericis possidentur, qualia sunt in quibus fundantur ipsorum beneficia, aut etiam ea quæ acquirunt ex redditibus Ecclesiasticis, & vocari solent peculium Clericorum, de quo est expressus titulus in 3. Decretal. Omnia hæc eiusmodi bona participant etiam priuilegium inalienabilitatis, quatenus nec testamentario, nec successorio iure cuiquam hæredum prohæredumue relinqui possunt, sed Ecclesiæ relinquenda sunt, ex textu expresso in *c. Vt vnusquisque 3. & c. fin. de peculio Clericor.* supposito quod ex redditibus Ecclesiasticis acquisita sint, aut rationabiliter præsumatur, ex redditibus Ecclesiæ fuis-

fuisse acquisita atque empta, quemadmodum præsumi debet, si Clericus nihil habens patrimonij promotus fuerit ad Ecclesiasticum beneficium, ac postea emerit prædia, &c. ex *c. 1.eod.*

9. Vtrum autem Clerici sint omnium reddituum Ecclesiasticorum perfecte Domini, etiam quoad illam partem, quæ superflua est necessariæ eorum sustentationi: an potius sint eiusdem partis superfluæ solum administratores, itaut teneantur lege iustitiæ ad illam erogandam in pauperes aut in alios pios sumptus, est celebris quæstio a Theologis agitata, apud quos eius resolutio peti potest.

10. Quomodo autem omnia hæc Ecclesiastica bona gaudeant priuilegio immunitatis, explicatum fuit in tit.preced.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER TERTIVS.

TIT. I.

De Iudicijs, & illorum diuisione.

1. COgnita iam prima, & altera parte tractandorũ iuxta diuisionem a nobis indicatam *lib.* 1. *titulo procem. n.* 2. ad tertiam progredimur, videlicet ad iudicia, totamque Iudiciarij Ordinis formam, de qua potissimum sermo est in lib. 2. Decretal.

2. Vox Iudicij multiplicem significationem habet, vt videre est apud Abb. aliosque Doctores in rubr. *De Iudicijs.* Sumitur hic pro iuridica discussione causæ controuersæ coram Iudice in foro, vt sumitur ex *c. forus* 10. *de verbor. signif.*

3. Ad iudicium hoc modo sumptum tres potissimum personæ concurrunt, Iudex, Actor seu Accusator, & Reus. Iudex est illa persona quæ authoritate legi-

gitima pręest discussioni causę, eamque definit iuxta iuris prescriptum, Iudex appellatus ab eo quod ius dicat, iuste iudicando, ex cit. *c. Forus*. Actor dicitur ab agendo, & est illa persona quæ prior ad iudiciū prouocat, & ciuilem actionem proponit, ex *l. in tribus*. 13. & *l. qui appellat*. 29. *ff. de Iudicijs*. Dixi *ciuilem actionem*: intentans enim actionē criminalem dicitur Accusator. Reus est qui ad iudicium ab Actore prouocatur, Reusque denominatur non a reatu, cum sæpe contingat ipsum nullius criminis conscium esse, si præsertim Iudicium sit ciuile; sed a re, pro qua ad Iudicium coram Iudice prouocatur, vt de ea inter vtrumque coram Iudice contendatur, vnde Iudicium ipsum, imo & ipsum forum, hoc est locus in quo iudicium agitur, appellari solet *contentiosum*. constant hæc ex cit. *c. Forus*.

4. Hęc tamen, quæ diximus circa interuentum prædictarum personarum ad formandum iudicium, intelligenda sunt regulariter. Contingit enim aliquoties iudiciū aliquod exerceri, in quo nullus proprie interuenit Actor, aut nullus determinate certus Reus vt v.g. quādo Iudex ex officio procedit per formā inquisitionis, motus ex publica fama alicuius criminis commissi a persona incerta; quamuis etiam tunc per iuris fictionem

nem dici possit interuenire Actor, & Reus, quia publica fama supplet loco Actoris seu Accusatoris; reus autem est aliquis, saltem indeterminatè, ex facienda inquisitione certificandus *c. Licet Heli. 31. de Simon.*

5. Præcipuæ Iudicis partes numerantur tres. Prima est contestatio litis, quæ est principium siue ingressus litis, & consistit in narratione Actoris, Reique contradictione coram Iudice facta, ex *l. 1. C. de litis contestat.* vt inferius explicabitur. Secunda est discussio litis iam contestatæ. Tertia est conclusio seu sententia Iudicis. Reliqua, quæ ad iudicium requiruntur (de quibus etiam infra sermo erit), sunt vel preparatoria, vt citatio, oblatio libelli &c: vel media, vt probationes, testimonia &c. vel consequentia, vt executio sententiæ &c..

6. Quamuis tamen iudicia omnia regulariter in prædictis conueniant, varia varie inter se differunt quoad aliqua accidentalia vnde resultant plures iudiciorum diuisiones desumptæ vel ex ipso Iudice, vel ex materià, vel ex fine, vel ex modo quo procedunt.

7. Ex parte Iudicis, diuiditur iudicium in Ecclesiasticum, & sæculare. Iudicium Ecclesiasticum est, quod coram Ecclesiastico Iudice agitur; sæculare quod coram Iudice laico.

8 Ex

8. Ex parte materiæ, diuiditur primò in possessorium & petitorium. Iudicium possessorium est, in quo agitur de possessione, vel quasi possessione siue adipiscenda, siue retinenda, siue recuperanda. *Dixi de possessione, vel quasi possessione*, vt complecterer non solum iudicium in quo agitur de rebus corporalibus, quæ dicuntur propriè possideri; sed etiam illud, quod versatur circa incorporalia, qualia sunt seruitutes, & alia iura, quæ dicuntur quasi possideri, vt patet ex §. 1. *Inst. de Interdictis*, iuncta ibid. glos. v. *quasi possessione*. Iudicium petitorium est, in quo contenditur de proprietate, seu iure, aut dominio alicuius rei.

9. Secundo ex parte materiæ diuiditur in Ciuile, & Criminale. Iudicium ciuile est, in quo agitur de causa ciuili, puta de aliquo contractu emptionis &c. Criminale est, in quo tractatur de delicto.

10. Ex parte finis, subdiuiditur iudicium criminale in iudicium quod ciuiliter agitur, & in iudicium quod criminaliter exercetur, & in mixtum ex vtroque. Iudicium criminale ciuiliter exercitum est in quo agitur de delicto dumtaxat ad interesse priuatum accusatoris, seu eius qui iniuriam passus est, cui venit applicanda pœna, vt puta si

eidem soluenda sit pœna pecuniaria &c. Iudicium criminale criminaliter tractatum dicitur quando tractatur de crimine ad commodum, seu vindictam publicam, puta si Reo subeunda sit pœna corporalis, aut pœna pecuniaria soluenda fisco &c. Iudicium criminale mixtum est; quando finis vterque concurrit, si videlicet de crimine agitur, tum ad aliquod interesse priuatum eius, qui iniuriam passus est, tum ad aliquam vindictam publicam. Ita sumitur ex *l. Prætor ait 3. ff. de sepulcro violato*, iuncta ibid. glos. v. *centum aureorum*.

11. Demum ex parte *formæ*, *seu modi*, quo in iudicio proceditur, diuiditur iudicium in plenarium, seu Ordinarium, & in Summarium seu extraordinarium. Iudicium plenarium, seu ordinarium est, in quo causa cognoscitur seruando omnes iuris solemnitates, quæ ad iudicium pertinent, vt puta cum citatur Reus, eique offertur libellus, seu Actoris intentio scripto edita, fit contestatio litis, præstatur iuramentum calumniæ, &c. Iudicium summarium seu extraordinarium est, in quo proceditur sine strepitu, ac solemni forma iudicij, sed tantummodo substantialia seruantur simpliciter, & de plano, vt rei veritas innotescat. Videatur *Clem. 2. de verbor. signif.* vbi declaratur qualiter

liter procedi debeat in iudicio de plano, ac sine strepitu, & solemni figura iudicij.

TIT. II.

De Iudice, eiusque officio.

1. Inter personas principaliter ad iudicium concurrentes primus est Iudex, vt supra diximus *tit. praeced. n.* 3. Duplicis autem generis ille est, videlicet Ordinarius, & delegatus. Iudex Ordinarius dicitur, qui causas cognoscit, & iurisdictionem exercet competentem sibi ratione dignitatis aut Officij, cui talis iurisdictio annexa est a lege, vel consuetudine, cuius generis est Rom. Pontifex per totam Ecclesiam, Episcopus eiusque generalis Vicarius per suam dioecesim, &c. Iudex delegatus est, qui causas cognoscit, non ex vi officij, cui talis iurisdictio annexa sit, sed ex speciali commissione, vnde iurisdictionem exercet non tam suo iure, quam eius qui demandauit, vt sumitur ex *l. More maiorum 5. ff. de iurisdictione*, & tradunt communiter Doctores in rubr. *De off. Iudicis Ordinarij*, & *de off. & potest. Iud. deleg.*

2. Omnibus huius vtriusque generis Iudicibus id commune est, vt transgredi non possint limites iurisdictionis

suæ, quæ relate ad Iudicem Ordinarium commensuratur territorio, & concessioni legis aut præscriptæ legitimæ consuetudinis, *c. Vt animarum 2. de constitut. in 6.*, *c. Duo simul 9. de off. Iud. Ord. &* *c. Cum contingat 13. de foro compet.* relate autem ad delegatum commensuratur mandato, quo illi a delegante comissa est, ex *c. Venerabili 37. de off. deleg. c. Cum dilecta 22. de rescr. & l. Diligenter 5. §. 1. ff. mandati.*

3. Sed & plures sunt inter vtrumque Iudicem differentiæ, quæ desumuntur ex pluribus textibus sub rubr. *de off. & potest. Iud. del. & de off. Iud. Ord.* In præsenti satis sit tres differentias recensere: reliquæ enim quæ concernunt particulares articulos iudiciorum, puta facultatem exequendi sententiam à se latam, aut ius appellationis &c. exponentur infra suis in locis, vbi de eisdem iudiciorum articulis sermo erit.

4. Prima igitur differentia est, quod iurisdictio Iudicis Ordinarij non expirat per obitum eius a quo Iudex constitutus est, vt sumitur ex *c. Legatos 2. de off. legati in 6.* iurisdictio autem delegati cessat morte delegantis, si tunc res sit integra, & nondum facta fuerit citatio partium; secùs autem si causa incœpta sit saltem per citationem partis, in quo casu iurisdictio delegati prorogatur post mor-

mortem delegantis, vsque dum causa fuerit absoluta. Sumuntur hæc ex *l. & quia 6. ff. de Iurisd. c. Gratum gerimus 20. & c. Licet vndique 30. de off. deleg.*

5. Ista tamen intelligenda sunt regulariter & de iure communi. Cæterum pro aliquo casu particulari prorogari quoque potest, re integra, iurisdictio delegata post obitum delegantis, si pro eodem casu ita fuerit in iure statutum, vel in litteris commissionis expressum, vt est exemplum in Inquisitoribus Fidei, quorum iurisdictio quamuis sit delegata a Papa, vt colligitur ex *c. Vt officium 11. de hæret. in 6.* durat tamen etiam post obitum Papæ, quia ita eis expresse conceditur in *c. Ne aliqui 10. eod. tit. & lib.*

6. Item prædicta intelligenda sunt de delegato ad iustitiam seu ad lites: aliud enim iuris seruatur circa Delegatum ad gratiam, pro quo distinctione opus est, vtrum delegatus fuerit ad solam executionem gratiæ ab ipso delegante factæ; vel vtrum delegatus fuerit ad ipsam gratiam faciendam. Si delegatus fuit ad solam executionem gratiæ factæ ab ipso Principe delegante; tunc per obitum eiusdem Principis delegantis, etiam re integra, non expirat delegata facultas, iuxta textum expressum in *c. Si super gratia 9. de off. deleg. in 6.*

quia videlicet gratia iam a Principe facta per eius mortem non cessat *ex c. decet 16. de reg. Iur. in 6.* cum itaque potestas executiua commissa delegato sit veluti accessoria eidem gratiæ, congruum est vt nec ipsa cesset per mortem Principis, quia accessorium naturam sequi congruit principalis, *c. 42. de reg. iur. in 6.* Si autem gratia non fuerit a Principe facta, sed facienda commissa fuerit Delegato; & interim ipse Princeps re integra moriatur, tunc per eius mortem expirat delegata facultas, supposito quod commissa fuerit facienda gratia certæ personæ; secus autem si nulla personarum facta expressione; fuerit gratiose Delegato concessa facultas vt possit aliquibus personis idoneis aliqua beneficia prouidere; quia tunc censetur gratia facta delegato, cui relicta est ea eligendi potestas; gratia autem facta non expirat etiam re integra per obitum concedentis. Constant hæc ex textu expresso in *c. Si cui 36. de præb. in 6.*

7. Sed quid si Delegatus ipse, antequam causa absoluatur, imo & rę integra, moriatur; numquid delegata facultas expirat, an potius transit ad eius successorem? Respondendum cum distinctione: vel delegatio facta fuit specialiter personæ; vel facta fuit dignitati & officio. Primum contingeret, si in

com-

commissione exprimeretur specialiter nomen personæ, v. g. *committo hanc causam cognoscendam & decidendam Titio*; aut aliàs ex coniecturis colligi posset præsumpta voluntas Principis committentis, & specialiter eligentis personam: secundum accideret, si in commissione exprimeretur solum nomen dignitatis, v. g. *committo hanc causam cognoscendam & decidendam Episcopo talis Ecclesiæ*, nec ex coniecturis & circumstantijs colligi posset, Delegantem specialiter respexisse ad personam, quæ tunc dignitatem obtinebat. In primo casu expirat delegatio per mortem delegati: imo & si contingat, plures simul ad eandem causam fuisse personaliter delegatos, itaut omnes simul & coniunctim procedere iussi sint, illorumque aliquem mori causa pendente; tunc quoque expirat reliquorum omnium iurisdictio, nisi aliud in delegatione fuerit expressum, vt habetur *c. Vno delegatorum 42. de off. deleg.* In secundo casu iurisdictio delegata transit ad successorem in eadem dignitate, *c. Quoniam 14. eod.* Iurisdictio enim in tali casu specialiter commissa est dignitati, quæ numquam moritur, & a dignitate transfunditur in personam.

8. Secunda differentia inter Iudicem Ordinarium & Delegatum est, quod Ordinarius habet iurisdictionem pro-

priam, & iure proprio eam exequitur; at Delegatus iurisdictionem propriam non habet, & vsum iurisdictionis dumtaxat habet iure alieno, seu delegantis, vt supra diximus *n. 1. ex l. more maiorum 5. ff. de iurisd.* cui etiam consonat *l. Quæcumque 1. §. qui mandatam ff. de off. eius cui mandata est iurisd.* Hæc autem differentia in eo sita est, quod Ordinarius habeat iurisdictionem non reuocabilem ad nutum illius, a quo constitutus est, sed tantummodo iustis ex causis; at Delegatus habeat iurisdictionem reuocabilem ad nutum delegantis.

9. Ab hac tamen regula generali excipitur casus, in quo aliquis a Summo Pontifice delegatus ad aliquam causam, subdeleget eandem causam alteri, (sicut potest, vt paulo post exponetur), itaut nihil iurisdictionis in eadem causa sibi reseruet, sed totam committat subdelegato, tunc enim postquam causa agi cœpta est a subdelegato, nequit amplius primus Delegatus iurisdictionem a subdelegato reuocare, quia iam est functus officio suo, *ex c. Venerabili 37. de off. deleg.* quamuis eam reuocare possit re integra, seu antequam causa agi cępta sit a subdelegato, quia iurisdictio, qua subdelegatus vti non cœpit, non censetur in ipsum efficaciter transiuisse, *c. quamuis 6. eod. in 6.*

10. Ter-

10. Tertia demum differentia est, quod Ordinarius regulariter potest iurisdictionem suam alteri delegare, ex supracit. *l. Maiore Maiorum 5. de iurisd.* & *c. cum Episcopus 7. de off. Ordin. in 6.* in ijs verbis *per se vel per alium.* At pro Delegato distinguendum est, vtrum sit delegatus a Supremo Principe, vel ab aliquo inferiori Ordinario. Delegatus a Supremo Principe, siue sit delegatus ad vniuersitatem causarum, siue sit delegatus ad aliquam certam causam, potest eam alteri subdelegare, tum de iure ciuili ex *l. A iudice 5. C. de Iudicijs*, tum de Iuro Canonico, ex *c. si pro debilitate 3. & c. fin. de off. deleg.* dummodo tamen subdeleget personis expressis in *c. statutum. §. 1. & §. in nullo de rescr. in 6.* videlicet personis dignitate præditis, aut personatum obtinentibus, seu Ecclesiarum Cathedralium Canonicis: excepto, si Princeps in Delegato specialiter elegerit industriam personæ, vt si dicat in litteris commissionis, *Confidimus de tua industria, vel fide &c.* in quo casu ipse Delegatus non habet potestatem subdelegandi, vt colligitur ex *c. fin. §. is autem de off. deleg.*

11. At si Delegatus sit ab inferiori Ordinario, iterum distinguendum est. Vel enim est delegatus dumtaxat ad aliquam certam causam; vel est delegatus

ad aliquam vniuersitatem causarum certi generis. Si ad aliquam dumtaxat certam causam, non potest ipsam alteri subdelegare, ex *c. cum causam* circa finem *42. de appellationib. l. More 5. ff. de iurisd. & l. A Iudice 5. C. de Iudicijs*: nisi tamen fuerit ipsi concessum a Delegante. Si autem delegatus sit ad aliquam vniuersitatem causarum certi generis, potest alteri subdelegare particularem aliquam causam sub illa vniuersalitate contentam, vt tradit Glos. *in cit. causam 42. de appellat. v. delegatus* & Glos. in *l. Legatus 12. ff. de off. Proconf.* deputatus enim ad vniuersitatem causarum, censetur tanquam Ordinarius, vt notat cit. Glos. in eod. *c. causam*; Ordinarius autem regulariter delegare potest, vt paulo ante dictum est.

12. Officium Iudicis in genere duplex est, aliud nobile, aliud mercenarium. Officium nobile dicitur quod per se subsistit, nullique actioni deseruit, sed impendi potest a Iudice independenter ab omni actione, per quam Actor iuridice petat id quod sibi ab altero de iure debetur, vt puta cum Iudex ratione Officij sui sponte procedit ad inquirendum de vita, & moribus subditorum, aut etiam cum in integrum restituit aliquem enormiter læsum, etiamsi id faciat ad supplicationem eiusdem, qui cum non

non possit intentare actionem exclusus v. g. a sententia contraria & re iudicata, aut a calliditate seu potentia aduersarij, implorat Iudicis Officium ex æquitate. Officium Iudicis mercenarium est, quod actioni deseruit, seu quod a Iudice non impenditur, nisi interuentu actionis, aut litis.

13. Iurisdictio Iudicis, quæ exercetur officio nobili, vocari etiam solet *Imperium*, ad differentiam iurisdictionis exercitæ officio mercenario, quæ dicitur *simplex iurisdictio*. Diuiditur autem Imperium in merum, & mixtum, de qua diuisione sermo est in l. *Imperium 3. ff. de iurisd.* Imperium merum est, quod exercetur officio nobili in ordine ad vtilitatem publicam, cuius generis est potestas ferendi leges, congregandi generale Concilium, puniendi facinorosos pœna mortis &c. Imperium mixtum est, quod exercetur officio nobili ad vtilitatem priuatam, qualis est potestas restituendi in integrum, dandi tutores &c. Denominatur autem mixtum, quia aliquid participat de mero Imperio quatenus exercetur officio nobili, & aliquid de simplici iurisdictione quatenus respicit vtilitatem priuatam.

14. Inde fit, aliqua reperiri, quę possunt esse vel meri Imperij vel mixti, iuxta diuersitates circumstantiarum, in

quibus exercentur, vt puta excommunicatio, quæ ex publica causa imponitur contra rebelles vel contumaces, est meri Imperij; at si feratur ad instantiam partis, esse mixti Imperij tradit Panor. in *c. Cum contingat* 13. *de foro compet. n.* 17. & sic de pluribus alijs.

15. Vtraque species Imperij, imo & ipsa simplex iurisdictio habet varios gradus, qui videri possunt late expositi ac declarati in *Iurisdictionum diuisione*, quæ posita est in fine lib. 1. Digestorum, & apud Panor. in *c. Quod sedem* 10. *de off. iud. ord. n.* 5. *& seq.* vbi etiam tractat de eorundem delegabilitate.

TIT. III.

De Aduocatis, & Procuratoribus.

1. POst Iudicem consideranda etiam est in Iudicijs Aduocatorum & Procuratorum persona, quorum auxilio plerumque actiones exercemus. Est autem Aduocatus, qui pro altero coram Iudice causam suscipit, eiusque defensionem ac patrocinium, suggerendo ea quę iuris sunt, præstat; vnde voce iuridica dicitur postulare, vt constat ex tota Decretalium, ff. & Codicis rubr. *de postulando*: quia scilicet suggestis rationibus postulat a Iudice, vt Clienti suo ius reddatur. Ad-

2. Aduocatus debet esse in litteris eruditus vt patrocinia desiderantibus præstare possit ex *l.* 2. *C. de postulando* iuncta ibid. glos. eiusque officium est vt nihil quod causa desiderat omittat, temperet se ab iniurijs, litem ex industria non protrahat, iuxta textum expressum in *l. Quisquis* 6. *C. eod.* Item mendacijs, alijsque malis artibus non vtatur, ad quarum periculum euitandum prohibitum est, ne Aduocatus pactum ineat cum Cliente de emolumento sibi certæ partis acquirendo ex negotijs quæ tuenda susceperit ex *l. Si qui* 5. *C. eod.* & *l. sumptus* 53. *ff. de pactis*, quamuis ex ead. lege liceat dare iustum stipendium Aduocato ratione operæ ab ipso præstitę, quod idem constat etiam ex *l.* 1. §. *si cui cautum est. ff. de varijs & extraord. cognitionib.* Demum causam iniustam, & improbabilem non suscipiat: vnde olim in singulis causis ab initio iurare tenebantur Aduocati, se non suscipere causam improbam defendendam, nec in tota lite vllam probationem exacturos, nisi quam pro veritate putauerint esse necessario exhibendam, vt patet ex *l. Rem non nouam* 12. §. *Patroni C. de iudicijs*, et toto tit. *C. de iureiur. propter calumniam dando.* Quod vtrum & quomodo nunc seruetur in praxi, consulenda est particularium regionum consuetudo.

Munus

3. Munus Aduocati suscipere possunt quotquot positiue non prohibentur. Prohibentur autem quidam de iure ciuili, vt videri potest apud Iuristas in rubr. *ff. & C. de postulando*: quidam etiam de iure Canonico, inter quos primo recensentur Clerici, qui coram Iudice laico postulare non possunt, etiamsi minoribus tantum Ordinibus sint initiati, si stipendijs Ecclesiasticis sustententur: nisi propriam causam, vel Ecclesiæ suæ fuerint prosecuri, aut pro coniunctis vel pro miserabilibus forte personis, quæ proprias causas administrare non possunt, vt expresse habetur in *c. 1. & vlt. de postulando*, vbi etiam decernitur, vt si Clericus aliquis contra Ecclesiam, a qua beneficium obtinet, pro extraneis, Aduocatus vel procurator esse præsumit, tamquam ingratus possit (maxime si Clericus sit eiusdem Ecclesiæ) beneficio huiusmodi spoliari. Prohibentur etiam postulare Religiosi, quamuis Clerici nō sint, siue coram Iudice laico, siue coram Ecclesiastico, nisi forte id Monasterij exposcat vtilitas, & Abbatis mandatum interueniat. *c. ex parte 2. eod.*

4. Procurator proprie dicitur, qui aliena negotia mandato Domini suscipit & administrat *l. 1. ff. de procuratorib.* Si quis enim ea gerit sine tali mandato, is proprie non Procurator, sed negotio-

rum

rum gestor appellandus est, vt sumitur ex toto tit. *ff. de negotijs gestis*: sicut & ex eadem ratione Curator aut Tutor non dicitur procurator, quia non mandato Domini, sed ex voluntate Testatoris, aut ex decreto legis, seu Magistratus aliena negotia administrat. Differt quoque Procurator ab Aduocato, quod Aduocatus propriè non gerit aliena negotia, sed solum pro alterius causa dicit, allegando eiusdem causæ merita. Si quis autem in se suscipiat administrãda negotia alicuius Vniuersitatis, seu Communitatis cum eiusdem mandato, is speciali vocabulo appellatur Syndicus, de quo est expressa rubr. in Decretalibus.

5. Procuratorum alij sunt extraiudiciales, ij videlicet, qui ad aliena negotia extra iudicium tractanda de mandato domini constituuntur, de quibus sermo est in toto tit. *ff. & C. mandati*. Alij iudiciales, qui de mandato domini constituuntur ad tractanda negotia iudicialia, & dicuntur Procuratores ad lites, de quibus potissimum hic sermo erit. Rursus vtrique vel constituuntur vniuersaliter ad tractanda omnia alterius negotia, & sic dicuntur Procuratores vniuersales, seu generales, ac constitui aliquando solent adiecta clausula *cum libera*, hoc est cum plena potestate agendi omnia

omnia, quæ dominus potest, excepta facultate donandi, ex *l. Procurator* 58. *ff. de Procurator*. Vel constituuntur tantummodo quoad aliquam certam litem, aut particulare negotium, & sic vocantur Procuratores speciales.

6. Procuratorem constituere regulariter nemo cogitur, etiamsi ad Iudicem citatus comparere non possit, detentus v.g. ab aliqua graui infirmitate, aut alio iusto impedimento, quod diuturnum non sit, & causa differri possit, supposito quod ipsa causa sit grauis, cui personaliter interesse citato expediat, vt sumitur ex *c. querelam* 2. *de Procurat.* & *l quæsitum* 60. *ff. de re iudicata*. Excipi tamen debet, si persona aliqua sit talis qualitatis aut dignitatis, vt personaliter comparens terrori futura esset Iudici aut aduersario, in quo casu Procuratorem cogitur constituere, ex *l. quicumque* 25. *C. de procurat.* Cogitur etiam Monasterium quando contra illud agitur, ex *c. cum venissent* 2. *de in integrum restitut.* imo & si Monasterium ipsum agat, quia expedit pro paruo incommodo à strepitu causarum Seruos Dei esse quietos, *c. vn. de Syndico*. Item cogitur excommunicatus, quando contra illum agitur, & ipse personaliter comparere non potest ratione censuræ, *c intelleximus* 7. *de Iudicijs*, quia non debet commodum à sua ma-

malitia reportare. Dixi *quando contra illum agitur*: vt enim agat ipse excommunicatus, sicut personaliter non admittitur, ita nec per Procuratorem, vt colligitur ex *c. fin. de procurat.* Nam qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum, *c. qui facit 72. de reg. iur. in 6.*

7. Quemadmodum autem iuxta dicta nemo regulariter cogitur, ita & quicumque regulariter potest Procuratorem in sua causa constituere quoad res quarum sit dominus, nisi expressa lege prohibeatur. Prohibetur autem de iure Canonico ab agendo excommunicatus, vt diximus: & de iure ciuili nequit constituere Procuratorem ad lites Minor tutorem, aut Curatorem non habens, qui per se stare in iudicio non possit, exceptis quibusdam casibus, vt in actione iniuriarũ &c. de quibus sermo est in *l. filius familias 8. ff. de procurat.* & exceptis causis beneficialibus, alijsque spiritualibus, super quibus annum ætatis quartumdecimum egressus stare potest in iudicio ad agendum, & defendendum, per se vel per Procuratorem, quem ad hoc constituendum decreuerit, nulla quoad hoc habita ratione assensus paterni, etiamsi sub potestate Patris existat, ex *c. fin. de Iudicijs in 6.* Quod si intra decimumquartum annum existat, tunc pro eisdem

cau-

causis non poterit ipse per se stare in iudicio; sed si fuerit maior infante, hoc est septennio, Procuratorem constituere potest cum authoritate Episcopi aut Officialis eiusdem, vel per ipsum Episcopum, eiusdemue Officialem dandus illi erit Curator ad lites huiusmodi exercendas, ex eod. *c. fin. de iudicijs in 6.*

8. Eodem modo Procurator quilibet dari potest, nisi certa lege prohibeatur, sicut de iure Canonico prohibentur Clerici, & Regulares, vt supra dictum fuit de Aduocato *n.* 3. Et cum munus Procuratoris in iudicio contineat tantummodo purum ministerium absque vllo iure, potest constitui etiam laicus in causis spiritualibus, tum ad agendum, tum ad defendendum in iudicio, *c.* 1. *de procurat. in 6.* Idque procedit siue præsens sit qui constituitur Procurator, siue sit absens, dummodo consentiat constitutus, vt sumitur ex *c. licet 7. eod. in 6.* Rursus idem procedit siue constituatur Paterfamilias, siue filiusfamilias etiam sine Patris consensu, dummodo ætatem legitimam habeat, hoc est maior sit 25. annis: ea enim ætas est, quæ in Procuratore ad lites requiritur, quamuis in procuratore ad negotia extraiudicialia satis sit 17. annos compleuisse, ex *c. qui generaliter 5. eod. in 6.* & §. *eadem lege* circa finem *inst. quib. ex causis manu-*

numittere non licet. Romæ tamen sufficit etiam ad lites 20. annos excessisse, *ex Statuto Vrbis lib.1.cap.47.*

9. Demum sicut quilibet regulariter Procurator constitui, & quilibet regulariter constituere Procuratorem; ita & quælibet causa regulariter agi per Procuratorem potest, nisi expresse prohibeatur. Prohibetur autem causa criminalis, ad quam Procurator siue ad accusandum, siue ad defendendum non admittitur, ex *c.veniens* 15. *de accusationib.* & ex *l.penult.§. ad crimen ff. de publicis iudicijs*: nisi tamen pro actione iniuriarum constituatur ab illustri persona, *c.absens* 18. *§.nisi 3.q.9.& l.fin. C.de iniurijs*: aut nisi agatur de leui crimine, & non excedente pœnam relegationis, iuxta *l.1.ff. an per alium causæ appellationum &c.* aut nisi agatur etiam de graui crimine, sed ciuiliter, ex *c. tua 5. de procurat.* & *c.super his* 16. in fine *de accusationibus*: aut demum nisi procurator accedat non tam ad defendendum Reum, quam ad excusandam eius absentiam, ex cit. *c.veniens*, & *l. seruum* 33. *§.publice ff.de procurat.* iuxta ibid. gloss. *v.defensio*, in quibus casibus per citata iura admittitur procurator.

10. In officio Procuratoris potissimum, quod attenditur, est mandatum domini, sine quo regulariter nemo tam-

quam

quam procurator ad agendum admittitur, *c. 1. de procurat.* exceptis consortibus eiusdem litis ex *l. 2. C. de consortib. eiusd. litis*, & exceptis coniunctis personis enumeratis in *l. sed & hæ 35. ff. de procurat.* scilicet parentibus, filijs licet sint in potestate, fratribus, affinibus &c. cui etiam consonat *c. nonnulli 28.* in fine *de rescr.* Dixi *ad agendum*: quilibet enim qui legitime stare possit in iudicio potest in se suscipere defensionem Rei, etiam absque eiusdem mandato, modò satisdet, hoc est fideiussoribus datis promittat iudicatum solui pro litis æstimatione, ex *§. penult. instit. de satisdationibus, & l. qui proprio 46. § 2. & 3. ff. de procurat.*

11. Sed & eiusdem mandati fines diligenter seruandi sunt, ex *l. diligenter 5. ff. mandati*, adeoque nequit procurator, nisi ea negotia administrare, quæ in mandato expressa sunt, aut sine quibus negotia expressa administrari non possent. Hoc autem adeo procedit, vt etiam constitutus generaliter procurator ad omnia negotia, non propterea possit ea administrare, quæ speciale mandatum requirunt, (quę qualia sint, videri possunt apud glos. in *c. qui ad agendum 4. de procurat. in 6.* aliosque Doctores ibid.,) quamuis in mandato procuratorio contineatur clausula generara-

ralis, vt omnia tractare possit etiam speciale mandatum exigentia: talis enim clausula relate ad eiusmodi negotia habetur pro non adiecta; nisi tamen simul cum tali clausula specificati particulariter essent aliqui articuli speciale mandatum exigentes, in quo casu posset procurator ille tractare tum illos articulos expressos, tum alios speciale mandatum exigentes, dummodo non sint maiores & grauiores expressis, vt sumitur ex cit. *c. qui ad agendum, & ex Clem. 2. eod.* quibus etiam concordat *c. sedes 15. de nescr.*

12. Effectus mandati procuratorij est, vt domino prosit aut noceat id quod à procuratore gestum est, supposito quod in eo fines mandati non excesserit: secus autem, si excesserit. Quod si idem procurator etiam intra fines mandati aliquid gesserit per dolum aut fraudem in præiudicium domini, succurritur domino per actionem mandati, itaut scilicet dominus agere contra procuratorem possit ad id, quod sui ipsius interest. Sumuntur hæc ex *l. si procurator 10. C. de procurat.* & *l. licet 42. §. ca ff. eod.*

13. Alius quoque eiusdem mandati effectus est, vt procurator per se ipsum debeat officium suum exequi, nec possit alium substituere, nisi dominus litis fa-

ctus

ctus sit, (quemadmodum fieri censetur post litem contestatam); aut nisi datus sit Procurator in rem suam, seu ad suum emolumentum, vt puta si dominus ei actiones suas quoquomodo cesserit; aut nisi à domino potestatem habeat substituendi. Hæc tamen intelligenda sunt de procuratore ad iudicia; procurator enim datus ad negotia extraiudicialia potest libere quandocumque aliū deputare. Constant hæc omnia ex *c. 1. de procurat. in 6.*

14. Potestas, & officium procuratoris siue ad iudicia siue ad negotia dati pluribus modis expirare potest. Primò enim finitur mutuo domini, & procuratoris assensu, quia omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur, *c. 1. de reg. iur. & l. nihil tam naturale 35. ff. eod.* Secundò finitur per mortem ipsius procuratoris, cuius officium ad hæredem non transit, cum in eo videatur electa industria personæ, ex *l. mandatum 57. ff. mandati*. Tertiò per mortem domini, quamuis si per eiusdem mòrtis ignorantiam mandatum impletum sit, competat procuratori actio vtilitatis causa, ex *l. inter causas 26. ff. eod.* In casu autem quo aliquis constitutus sit Procurator pro Ecclesia aut beneficio à Prælato, qui Prælatus post litem contestatam aut post negotium incœptum moriatur, tunc

tunc ex alia quoque speciali ratione cessat Procuratoris officium etiam quoad cœpta negotia, iuxta textum *in Clem. fin. de procurat.* quia scilicet Sede vacante nihil innouari debet, vt constat ex toto tit. *Ne sede vacante aliquid innouetur.*

15. Præterea cessat potestas Procuratoris ad lites per reuocationem eiusdem, quę ante litem contestatam potest libere à domino fieri, ex *l. ante litem 16. ff. de procurat.* secus autem post litem contestatam, quia tunc Procurator cum sit factus dominus litis, non potest inuitus reuocari nisi iusta causa intercedat, puta inimicitia, morbus &c. ex *l. post litem 17 & seqq. ff. eod. l. procuratoribus 22. C. eod. & c. quamuis 2. eod. tit. in 6.* quamuis etiam in casu, quo Procurator reuocari non possit, non prohibeatur dominus personaliter adesse suę causæ vna cum eodem Procuratore, maxime si de collusione timeat, vt notatur expresse in eod. *c. quamuis.* Vt autem reuocatio valida sit, debet legitime peruenire ad notitiam Procuratoris reuocati, vt sumitur ex *c. ex insinuatione 3. de procurat.* imo & ad notitiam Iudicis, & Aduersarij, ex *c. mandato 13. eod.*

16. Excipitur tamen ab hac generali regula casus, in quo Procurator facultatem habens à domino, re integra aliũ Procuratorem substituat: hic enim Procu-

cu-

tunc ex alia quoque speciali ratione cessat Procuratoris officium etiam quoad cœpta negotia, iuxta textum *in Clem.fin. de procurat.* quia scilicet Sede vacante nihil innouari debet, vt constat ex toto tit. *Ne sede vacante aliquid innouetur*.

15. Præterea cessat potestas Procuratoris ad lites per reuocationem eiusdem, quę ante litem contestatam potest libere à domino fieri, ex *l.ante litem 16. ff. de procurat.* secus autem post litem contestatam, quia tunc Procurator cum sit factus dominus litis, non potest inuitus reuocari nisi iusta causa intercedat, puta inimicitia, morbus &c. ex *l. post litem 17 & seqq.ff. eod.l. procuratoribus 22. C.eod.& c.quamuis 2.eod.tit. in 6.* quamuis etiam in casu, quo Procurator reuocari non possit, non prohibeatur dominus personaliter adesse suę causæ vna cum eodem Procuratore, maxime si de collusione timeat, vt notatur expresse in eod. *c.quamuis*. Vt autem reuocatio valida sit, debet legitime peruenire ad notitiam Procuratoris reuocati, vt sumitur ex *c ex insinuatione 3.de procurat.* imo & ad notitiam Iudicis, & Aduersarij. ex *c.mandato 13.eod.*

16. Excipitur tamen ab hac generali regula casus, in quo Procurator facultatem habens à domino, re integra aliũ Procuratorem substituat: hic enim Procu-

curator substitutus reuocari non potest à Procuratore substituente post mandatum susceptum, etiamsi idem substitutus nondum fuerit vsus tali mandato, nisi ipse substituens habeat à Domino non solum facultatem substituendi, sed etiam facultatem reuocandi, iuxta *c. Is qui 3. de procurat. in 6.* substituendo enim alium, censetur functus officio suo: quamuis in delegato Sedis Apostolicæ vices suas alteri committente aliud censeatur, cum possit re integra reuocare subdelegatum, vt notatur in eod. *c. is qui*, & supra dictum fuit à nobis in præced. tit. *n. 9.* Ratio discriminis esse potest; quia delegatus Principis ad aliquam causam, sicut & delegatus inferioris Ordinarij ad aliquam vniuersitatem causarum, habet à lege potestatem subdelegandi, vnde censetur quasi Ordinarius vt etiam supra dictum est *tit. præced. n* 10. *& seq.* At Procurator ad lites, re integra, seu ante litis contestationem, si quam potestatem habet substituendi, eam non habet à lege & stabiliter, sed solum ab homine & transeunter ad vnum actum, quo expleto iam censetur functus officio suo.

17. Hinc à contrario sensu infert Laym. in cit. *c. is qui*, si aliquis Procurator post litis contestationem alium suo iure substituerit, vt potest ex supradictis

n. 13.

*n.*13. posse ipsum reuocare, causamque reassumere, si substitutus nondum vsus sit mandato: quia post litis contestationem habet non ab homine, sed à lege potestatem substituendi; si autem vsus sit mandato, non potest ipsum inuitum reuocare, nisi iusta causa intercedat, quemadmodum paulo ante diximus de potestate domini in ordine ad reuocandum procuratorem.

18. Quæ dicta sunt de reuocabilitate procuratoris ad lites, intelligi cum proportione etiam debent de Procuratore à domino constituto ad negotia extraiudicialia: quia & ipse reuocari à domino potest, quamdiu res est integra: quod si res non sit integra, iusta reuocationis causa intercedat necesse est ad effectum reuocationis. Item vt eius reuocatio valida sit, requiritur vt ad procuratoris reuocati notitiam perueniat, ex *l si mandassem* 15.*ff. mandati*; & insuper si Procuratio sit circa negotium tractandum cum certa persona, cuius intersit scire constitutionem aut reuocationem Procuratoris, necessarium quoque erit, vt eidem personę innotescat Procuratoris facta reuocatio.

19. Excipitur tamen ab hac regula Procurator constitutus ad matrimonium contrahendum. Si enim antequam contrahat, à domino reuocetur, contractum

postea matrimonium nullum est, etiamsi reuocatio tam Procuratori, quam illi personæ, cum qua contractum est, fuerit penitus ignorata, cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequiuit, iuxta textum expressum in *c. fin de Procurat. in 6.*

TIT. IV.

De in ius vocando, & contumacia.

1. PRæmissa generali notitia principalium personarum, quæ iudicijs interueniunt, agendum modò est de ipso ordine iudiciali, ac primò de quibusdam præparatorijs, quę regulariter ipsi iudicio, siue de iure positiuo, siue etiam de iure naturali præire solent.

2. Primum, quod in tali genere occurrit, est citatio, de qua sermo est in tota rubr. *ff. de in ius vocando*, eoque nomine intelligitur vocatio, per quam vocatur Reus in ius, idest ad tribunal Iudicis, iuris experiundi gratia, hoc est vt experiatur Actor an ius sibi competat, necne, vt sumitur ex *l. 1. ff. de in ius vocando*. Eiusmodi citationem omni iudicio præmitti debere, suadet tum naturalis æquitas, quæ postulat neminem indefensum iudicari, tum ius positiuum sta-

statutum in *l. de vnoquoque 47. ff. de re iudicata*, *&c. inter quatuor 8. de maiorit. & obed.* alijsque iuribus, itaut omnia quæ nulla præmissa citatione in absentem fiant, careant omni robore firmitatis.

3. Multiplex autem est citationum species. Alia enim est citatio *iuris*, quando videlicet aliqua lex, vel Canon certum dierum terminum statuit, intra quem debeat aliquis se iudicio sistere, cuius exemplum est in *c. 1. & 16 de elect. in 6. c. quamuis 8. de off. Ordin. in 6.* & alibi. Alia est citatio *hominis*, quando scilicet quis mandato Iudicis in iudicium vocatur, de qua citatione sermo est in *c. Proposuisti 19. de foro compet. c. cum dilecti 6. de dolo, & contumac. c. veniens 15 de accusationib. &c.*

4. Secundò alia est citatio realis, alia verbalis. Citatio realis dicitur realis captura personæ ad iudicium trahendæ. Citatio verbalis est, quæ fit solo verbo Iudicis, aut Officialis. Huic affinis est quæ fit per litteras citatorias, & dicitur citatio scripta: item quæ fit affixis litteris citationis, & vocatur citatio edictalis, demum quæ publice fit per præconem, Campanam, vel tubam.

5. Vt citatio legitima sit, plura requiruntur. Primò enim opus est vt fiat à Iudice competente, cuius iurisdictioni citandus subsit, & in eius territorio

commoretur, quia extra territorium ius dicenti non paretur impune, ex *c. 2. de Constit. in 6. & l. fin. ff. de iurisdict. omn. iudic.* Sed neque potest regulariter idem Iudex aliquem sua sponte citare; instantia enim partis præcedat necesse est, quod intellige pro causis priuatis, ijs præsertim quæ simplici iurisdictione, seu officio Iudicis mercenario cognoscuntur; secus enim frequenter accidit in publicis causis meri aut mixti imperij, vt colligitur ex *c. qualiter 24. de accusation.*

6. Secundò opus est vt seruetur forma legitima, pro qua necesse est exprimi primò nomen Iudicis, vt innotescat an sit competens: Secundò nomen, & cognomen citati, vt vitetur æquiuocatio, & fraus, ex *c. 2. de rescr. in 6.* Tertio nomen, & cognomen eius, ad cuius instantiam fit citatio, vt citatus cognoscat Iudicem ad instantiam partis procedere, secumque deliberet an velit cedere, vel contendere. Quartò causam saltem in genere, vt possit Reus super re, pro qua citatur, se præparare ad respondendum, *c. præterea 2. de dilationib.* vbi Panor *n. 2.* alijque. Quintò locum iudicij, vt constet vtrum sit competens, & tutus, quia citatus ad locum non tutum non tenetur comparere, sed liberam facultatem habet appellandi, etiamsi causa commis-

missa fuerit cum clausula *appellatione remota*, *c.ex parte 47. de appellat.* Sextò diem, & terminum ad comparendum, vt appareat an sit dies iuridicus, vel feriatus; die enim feriato, si statutus sit in honorem Dei, & Sanctorum (nisi necessitas vrgeat, vel pietas suadeat) iudicium exerceri non potest, etiam de consensu partium; quamuis in diebus feriatis, qui gratia vindemiarum, vel messium ob necessitates hominum indulgentur, procedi valeat, si de partium processerit voluntate, *c.fin.de ferijs.*

7. Authoritas citandi est penes quēcumque Iudicem competentem, siue Ordinarius ille sit, siue Delegatus: cui enim siue à iure, siue ab homine iurisdictio commissa est, reliqua quoque concessa sunt, sine quibus iurisdictio exerceri non posset, ex *L.2.ff.de iurisd. omn. iud.* Illud tamen discrimen est inter vtriusque generis Iudicem, quod Delegatus possit tantum citare verbaliter, vel per litteras citationis, non autem per edictum, nisi sit delegatus SupremiPrincipis, ex *auth. de litigiosis §. omnem.vers. iubemus enim Ordinarios, & vers.alijs autem omnibus*, nec per citationem realem, nisi specialem de illa commissionem habeat, ex *auth. de exhibendis reis § si verò semel*, iuncta ibid. glos. *v. omnimodo.* E conuerso Iudex Ordinarius, & re &

verbo citandi facultatem habet. Videri potest Maran. *de ordine iudiciorum* sub titulo *de citatione*.

8. Effectus citationis varij sunt. Primus est obligare citatum ad comparendum, ita vt si vel post trinam vocationem, vel post vnam peremptoriam cum tanto temporis interuallo, quantum trina vocatio contineret, non obediat; contumax dicendus sit, ex *l. contumacia 53. ff. de re iudicata*, eiusque inobedientia varie puniatur, vt constat ex toto Decretal tit. *de dolo, & contumacia*. Inter reliquas pœnas, quibus punitur contumacia Rei, ea est vt Actor mittatur primùm in possessionem rerum contumacis, de quibus actio est, non tamquam verus possessor, & dominus, sed potius tamquam custos, ex *c. 1. de eo qui mittitur in possessionem*. Quod si hoc non obstante Reus in contumacia perseueret, post annum ex secundo decreto conceditur Actori vera possessio earundem rerum, quarum Reus erat dominus *c. prout nobis 4. & c. contingit 9. de dolo, & contumacia, & cit. c. 1. de eo qui mittitur in possess.* reseruata dumtaxat quæstione proprietatis absenti, ex cit *c. prout nobis*. Nec prodesse potest Reo, si per vim, & potentiam impediat Actorem ab ingressu possessionis obtentæ per primum decretum: cum enim nemo reportare debeat commo-

modum ex malitia sua, de canonica æquitate sancitum est, vt elapso anno Actor, eo non obstante, verus possessor constituatur, perinde ac si ex primo decreto possessionem causa custodiæ realiter ingressus fuerit, & retinuerit, *c. contingit 9. de dolo, & contumac.*

9. Ab hac tamen regula causa beneficialis excipitur: propter contumaciam enim partis aduersæ non est mittendus Actor in possessionem beneficij, vtpote quod sine canonica institutione obtineri non potest *c. 1. de reg. iur. in 6.* sed in eo casu poterit Iudex etiam lite non contestata, diligenter examinato negotio, ipsum finem debito terminare, *c. vn. de eo qui mittitur in possess. in 6.*

10. Quod interdum etiam obtinet in causa temporali, vt scilicet propter contumaciam partis possit Iudex deuenire ad sententiam definitiuam. Vbi tamen distinguendum est vtrum contumacia se teneat ex parte Rei, an ex parte Actoris. Si enim ipse Actor contumaciæ crimen incurrat; tunc etiam lite non contestata, (de qua contestatione quid sit, & quomodo fiat sermo erit infra), instante Reo potest per sententiam Iudicis causa terminari, *c. Causam 3. de dolo, & contum.* quidquid sit de iure ciuili, iuxta quod tres dilationes & post illas adhuc annus indul-

getur Actori ad comparendum, ante litem contestatam, vt notat Panor. in cit. *c. Causam n.* 15. Si autem Reus sit contumax; tunc regulariter procedi non potest ad sententiam definitiuam, nisi lis fuerit contestata, & de causa liqueat, *c. Prout nobis* 4. *eod.* Æquum enim est, contumaciam Actoris, quæ grauior est, grauius etiam puniri. Nisi tamen criminalis causa contingat, in qua procedatur per viam inquisitionis: in ea enim contra Reum absentem contumacem, etiam lite non contestata, testes recipi possunt, & sententia definitiua ferri *c. Veritatis* 8. *eod.*

11. Alia quoque contumaciæ pœna est, vt contumax damnetur ad legitimas & moderatas expensas, quas propter eius contumaciam Aduersarius fecit a tempore citationis emissæ, *c. Ex litteris* 2. *&* *c. Cum dilecti* 6. *eod.* Quod si soluendo non sit, ad Iudicis arbitrium puniri aliter poterit, vt sumitur *ex c. finem* 5. *eod.*

12. Ista tamen intelligenda sunt, si citatus impeditus non sit, nullaque se possit exceptione tueri, vt puta exceptione qualitatis personæ, quæ ad iudicium compelli non possit, iuxta *l.* 2. *&* *seqq. ff. de in ius vocando*, vel exceptione conditionis loci aut Iudicis manifeste incompetentis; vel exceptione tem-

po-

poris illegitimi ad exercenda iudicia; vel demum exceptione illegitimæ formæ citationis. Quod si citatus dubitet an Iudex, a quo citatur, competens sit; aut si priuilegium, quod habet exemptionis ab ipso, non sit manifeste notorium, quale est v. g. priuilegium exemptionis Clericorum a Iudice laico; in tali casu comparere debet, & incompetentiam allegare, *l. 2. ff. Si quis in ius vocatus non ierit*, eiusdemque competentiæ iudicium spectat ad ipsum Iudicem citantem, *ex l. Consensisse 2. §. Sed si dubitetur, & l. Si quis ex aliena 5. ff. de iudicijs.* Demum cessante impedimento, quo detentus fuit, debet citatus, quanto citius poterit, se Iudici præsentare, *ex cit. c. Cum dilecti 6. de dolo, & contum.*

13. Alter citationis effectus est perpetuare iurisdictionem Iudicis respectu illius causæ, de qua citatio facta est, & inducere preuentionem respectu eiusdem causæ in Iudice citante, itaut si contingat citatum, accepta citatione, mutare domicilium, & egredi limites territorij Iudicis citantis; adhuc subdatur iurisdictioni eiusdem Iudicis quoad illam causam, *c. Proposuisti 19. de foro compet. & l. Si quis 7. ff. de Iudicijs.* Qua in re nihil discriminis est inter Iudicem Ordinarium, & Delegatum, quamuis

aliqui oppositum senserint: cum quia pro vtroque eadem ratio militat; tum etiam quia in citatis iuribus nulla fit, quoad hoc inter vtrumque Iudicem distinctio: vbi autem iura non distinguunt, neque nos distinguere debemus, *l. De pretio, 8. ff. de publiciana in rem actione.*

14. Tertius effectus citationis est interrumpere præscriptionem, *ex l. fin. C. de annali exceptione.* Quartus demum citationis effectus est inducere litis pendentiam; qua durante nihil innouari debet, vt constat ex toto tit. *Vt lite pendente &c.* Ad hunc autem effectum satis est, non solum si citatio peruenit ad partem citatam, sed etiam si per eam factum sit quominus perueniret, iuxta textum in *Clem. 2. Vt lite pendente.*

TIT. V.

De libelli oblatione.

1. REo ex vi citationis comparente coram Iudice, debet Actor libellum Iudici offerre, hoc est breuem scripturam, in qua clare contineantur nomina Iudicis, Actoris, & Rei, Actoris intentio, res quæ petitur, & causa petendi, quæ omnia scripto tradenda sunt, supposito quod procedendum sit in forma iudicij, *c. 1. de libelli oblat.*

oblat. ac deinde eiusdem libelli inspiciendi ac describendi potestas concedenda est Reo, vt secum deliberet an velit cedere vel contendere, vt constat ex *l. 1. C. de edendo*, *& auth. Offeratur C. de litis contest.* relata a Grat. in *c. Induciæ 4. 3. q. 3. §. Offeratur*: ac propterea accepto libello non statim cogitur respondere Reus, sed de iure communi conceduntur ei induciæ 20. dierum, ex *cit. auth. Offeratur*.

2. Est autem libellus duplex, nempe alius ciuilis seu conuentionalis, qui scilicet pro causa ciuili, & in id quod Actoris interest, concipitur, de quo sermo est in *c. fin. de libelli oblat.* alius criminalis, in quo criminis accusatio continetur.

3. Illud potissimum in conceptione libelli attendendum est, vt seruetur forma legitima. Pro hac in libello criminali opus est exprimi nomen accusatoris, nomen Rei accusati, & nomen Iudicis, coram quo accusatur, item delicti locum & tempus. Constant hæc omnia *ex l. Libellorum 3. ff. de accusationib.* vbi ponitur forma libelli criminalis. Pro forma autem libelli conuentionalis, opus est (vt diximus) exprimi nomina Actoris, Rei, & Iudicis, rem quæ petitur, & causam petendi.

4. Circa causam petendi difficultas

esse potest, vtrum satis sit exprimere causam proximam, an etiam requiratur expressio causæ remotæ? Ad intelligentiam & resolutionem difficultatis distinguendum est inter actionem realem, & actionem personalem, de qua diuisione sermo est §. *Omnium autem actionum. instit. de actionib.* Actio personalis, quæ etiam condictio appellatur *ex l. Actionum 25. ff. de obligationib.* est per quam in iudicio petimus, vt Aduersarius det aliquid aut faciat, ad quod contendimus ipsum esse obligatum ex contractu, vel quasi contractu, ex delicto vel quasi delicto &c. vt v. g. si in iudicio petas vt Aduersarius det 100. ad quæ contendis ipsum esse obligatum, ex eo quod ipsi equum vendideris 100 Actio realis, quæ etiam dicitur petitio & vindicatio, est; quando in iudicio contendis, rem, quæ ab Aduersario detinetur, esse tuam, petisque vt Iudex declaret esse tuam: vnde per hanc actionem proprie & directe non agis ad restitutionem, sed solum ad declarationem iuridicam quod res sit tua; quamuis deinde post talem declarationem veniat restitutio facienda ex officio Iudicis. Videri possunt Iuristæ in cit. rubr. *Instit. de actionib.* vbi etiam varias vtriusque generis actionum subdiuisiones exponunt.

5. In vtroque actionis genere alia est causa remota, alia causa proxima agendi. In actione personali, causa remota est contractus aut quasi contractus, delictum aut quasi delictum &c. vnde nascitur obligatio Aduersarij ad aliquid dandum aut faciendum, vt colligitur ex *l. consensu* 2. *& cit. l. Actionum* 25. *ff. de obligationib.* Causa autem proxima in eadem personali actione est illa ipsa obligatio nata ex contractu, &c. vt colligitur ex *l. Licet* 42. § *Ea obligatio ff. de procurat.* At in actione reali causa proxima agendi est dominium rei; causa autem remota est id, ex quo fuit vel iure gentium vel ciuili dominium acquisitum, *l. In rem* 23. § 1. *ff. de rei vindicat.* vt v. g. quod res fuerit tibi donata ab altero, aut vendita & tradita, aut hæreditariè accepta, &c.

6. His præsuppositis, si agendum sit actione personali, exprimenda est in libello causa remota, v.g. *peto* 100 *a Titio ex vendito &c.* nec sufficit exprimere causam proximã, v.g. dicẽdo *peto* 100. *ad quæ mihi Titius obligatur*, vt constat ex *c. fin. de libelli oblat.* & *l. Et an eadem* 14. §. *Actiones ff. de exceptione rei iudicatæ*. E conuerso pro actione reali satis est exprimere causam proximam, v. g. si dicas te petere rem *quia illius es dominus*. Ratio disparitatis indicatur in cit. §. *Actio-*

ctiones: quia scilicet obligatio personalis multiplex esse potest iuxta multiplicitatem causarum vnde procedit; adeoq. si solum generice exprimatur obligatio Aduersarij, nimis incertus esset libellus, nec posset idem Aduersarius accepto libello deliberare secum an velit cedere vel contendere: at dominium rei vnicum est, adeoque sola eius expressio incertitudinem non refundit.

7. Ex eodē motiuo excludendę incertitudinis prohibetur in libello alternatiua locutio iuxta textum in *l. Prætor edixit 7. §. Quod autem ff. de iniurijs*. Alternatio enim incertitudinem parit. Aliqui tamen sunt casus speciales, in quibus alternatio libelli a iure permittitur qui videri possunt apud Socin. *in c. 2. de libel. oblat. n. 74.*

8. Sed quid si contingat libellum iuridice oblatum iam fuisse ab Actore, sed in eius forma contineri aliquid ab eodem deprehendatur, quod emendari vel mutari opus sit: numquid est in Actoris arbitrio talis emendatio, vel mutatio? Emendari libellus dicitur, quando salua libelli substantia, aliquod tantum eius vitium ad substantiam non pertinens, aut obscuritas tollitur, seu quando aliquid additur ipsam libelli substantiam non immutans; itaut scilicet

sub-

substantialiter nec res petita, nec causa petendi, nec ratio varietur. Mutari dicitur, quando actio proposita, vel caussa petendi mutatur, & alia proponitur, vel factum narratum variatur.

9. Doctrina communis est, posse libellum ab Actore mutari tam in ciuilibus, quam in criminalibus ante litis contestationem: quia tunc iudicium nondum proprie incœptum est; dummodo concedantur Reo aliæ dilationes, & de damno (si quod ex primo libello passus est) reddatur securus: post contestationem autem litis mutari non posse, nisi inchoata alia instantia velit Actor vti alio diuerso libello, cum refusione expensarum, iuxtà *c. Examinata* 15. *de iudicijs*: è conuerso tum ante litis contestationem, tum etiam post contestationem, posse libellum emendari vsque ad conclusionem causæ; puta declarando aliquid obscurè dictum, *l. si quis intentione* 66. *ff. de iudicijs*, aut diminuendo seu augendo summam petitam, *§. Si minus Instit. de actionib.*

10. Effectus oblati libelli est, vt secundum petitionem in eo contentam sit ferenda sententia, *l. Vt fundus* 18. *ff. communi diuidundo*: Et quamuis si nihil Rei intersit possit Actor libello oblato, etiam post litis contestationem, a lite desistere; attamen si Rei intersit cogitur

tur Actor eam prosequi, alioquin in contumaciam damnari posset, *c. Causam 3. de dolo & contumacia.*

TIT. VI.

De Exceptionibus.

1. REo per citationem conuento pluribus Iuris remedijs consultum est, quibus se possit ab Actore tueri. Inter reliqua sunt exceptiones, de quibus extat in corpore vtriusque Iuris expressa rubrica.

2. Nomine autem exceptionis hic intelligitur id, quod a Reo contra Actorem opponitur ad elidendam aut differendam eius actionem, vnde ex *l. 2. ff. de exceptionib.* iuncta ibid. Glos. *v. intentionem* definitur *Actionis, vel intentionis exclusio.* Dicitur disiunctiuè *Actionis, vel intentionis*: quia si quid a Reo opponatur ad excludendam Actoris actionem, ad quam cæteroquin Actor habet ius, nisi ea per exceptionem excludatur; tunc exceptio illa dicitur propriè *actionis exclusio*, vt contingeret v. g. si metu coactus aut dolo aliquid Titio cum stipulatione promiseris, & Titius conueniat te ad implendam promissionem, tu autem contra ipsum excipias de metu vel dolo: in quo casu exceptio tua actionem

nem excludit, quæ de iure competit Titio; quia ex stipulatione obligaris; quamuis etiam a iure tibi concedatur exceptio, ne tu inique damneris, & Titius commodum de sua prauitate reportet, ex textu expresso in §. 1. *instit. de exceptionib.* Si autem aliquid opponas ad excludendam actionē, quæ ab Actore intentatur de facto, sed nullatenus illi competit; tunc exceptio dicitur *intentionis exclusio.*, vt v. g. si Titius petat a te 100. & tu excipias te iam soluisse: si enim hoc verum est, nulla competit Titio actio contra te, cum extincta sit in te omnis obligatio; adeoque excipiendo non excludis actionem, quæ de iure nulla est, sed solum intentionem Actoris, & ideo ab aliquibus talis exceptio vocatur etiam exceptio facti.

3. Exceptionum aliæ dicuntur dilatoriæ seu temporales, aliæ peremptoriæ seu perpetuæ, §. *Appellantur instit. eod.* & *l. Exceptiones 3. ff. eod.* Dilatoriȩ seu temporales sunt quæ suspendunt tantum aut differunt, non autem extinguunt actionem, & intentionem Actoris, vt puta si contra Titium agentem contra te vt soluas 100. ad quæ obligaris, excipias, inter te & ipsum conuenisse, ne intra certum tempus ageretur, veluti intra quinquennium: finito enim tempore non impeditur Actor agere contra

te

te. Peremptoriæ autem seu perpetuę sunt, quæ penitus perimunt eandem actionem & intentionem, qualis est in supra allato exemplo exceptio doli aut metus, quo coactus stipulatus fueris, qualis exceptio non limitatur ad certum tempus, sed semper Actori obstat, & & semper rem, de qua agitur, perimit.

4. Rursus exceptionum dilatoriarum aliquæ respiciunt personam Iudicis, vt v. g. quod Iudex non sit competens, aut quod sit suspectus, ad quod genus etiam reducitur exceptio loci, quod non sit tutus &c. & hę dicuntur etiam fori declinatorię. Aliæ petuntur ex persona Actoris aut Procuratoris v. g. quod sit prohibitus stare in Iudicio, aut quod non habeat mandatum procuratorium &c. Aliæ sumuntur ex persona Rei, v. g. si Reus opponat se fuisse ab actore spoliatum, petatque restitutionem in integrum, antequam petitionibus eius respondere cogatur, ex *c. Cum dilectus 2. de Ordine cognitionum*. Aliæ demum desumuntur ex ipsius actionis, & causę qualitate, vt est v. g. exceptio libelli inepti & incerti, exceptio temporis nondum completi ad obligationem soluendam &c.

5. Omnibus dilatorijs exceptionibus commune regulariter est, vt proponi debeant ante litis ingressum, seu ante

te litem conteſtatam *c. inter Monaſterium* 20. *de ſent. & re iud.* ne ſcilicet malitioſe cauſarum terminatio prorogetur, *c. Paſtoralis* 4. *de exception.* niſi tamen exceptio aliqua oriatur poſt litis ingreſſum, aut niſi notitia alicuius exceptionis ſuperueniat Reo poſt eundem ingreſſum, idque iuramento aſſerat, vt decernitur in eod. *c. Paſtoralis*. Sed & ſi quid proponendum ſit de genere exceptionis declinatoriæ fori, proponi oportet non ſolum ante litem conteſtatam, ſed ante omnem aliam exceptionem dilatoriam, ne ſi alia primo proponatur, videatur Reus acceptare Iudicem, adeoque ipſum poſtea reprobare non poſſit, vt ſumitur ex *c.* 1. §. *cuius in agendo* 3. *q.* 8. *cit. c. inter Monaſterium & l. Sed & ſi ſuſcepit* 52. §. 1 *ff. de iudicijs* iuncta ibi Gloſ. *v. hanc.* Quod enim ſemel placuit amplius diſplicere non poteſt; *c. Quod ſemel* 21. *de reg. iur. in 6.*

6. Quod tamen dictum eſt de exceptionibus dilatorijs, illas regulariter proponi non poſse, niſi ante litem conteſtatam, limitatur quoad exceptionem excommunicationis, quæ quamuis & ipſa dilatoria ſit, proponi tamen poteſt etiam poſt litem conteſtatam in qualibet parte litis in prima inſtantia, ne quiſquam in periculum animæ ſuæ excom-

communicato communicare cogatur, *c. Exceptionem 12 de exceptionib.* Sed quia inde periculum & occasio nasci posset differendi malitiose exceptionem excommunicationis, vt interim Actor excommunicatus laboribus, & expensis frustra fatigetur; ideo de Canonica æquitate sancitum est, vt si Reus ita malitiose talem exceptionem opponere differat, in expensis legitimis condemnetur ex eod. *c. Exceptionem.* Adde excommunicationem esse talis generis exceptionem, vt etiamsi non opponatur a Reo, attamen publice excommunicatus repellendus sit ex officio Iudicis ab agendo, ex eod *c. Exceptionem.* Quænam autem forma seruanda sit in opponenda exceptione excommunicationis, expresse decernitur ac declaratur in *c. 1. de exceptionib. in 6.*

7. Hæc tamen in prima tantum instantia locum habeat. Si enim causa cadat Actor, & propterea appellationem interponat, excludi postea non potest a prosecutione appellationis, prætextu excommunicationis, qua fortasse innodatus existit: omnis enim legitima defensio, cuius generis est appellationis prosecutio, excommunicato in iudicio reseruatur iuxta textum expressum in *c. Significauerunt 11. & c. fin. de exception.*

Ex-

8. Exceptiones peremptoriæ, quarum proprium est omne ius Actoris prorsus perimere, cuius generis est exceptio solutionis iam factæ, pacti, iurisiurandi, transactionis, præscriptionis &c. tales, inquam, exceptiones id amplius habent supra dilatorias, vt opponi possint etiam post litem contestatam vsque ad prolationem sententiæ, *l. Peremptorias* 2. *C. sententiam rescindi non posse*. Sunt enim defensiones principalis negotij cognitionem contingentes. *c.* 1. *de litis contest. in* 6. Quin & aliquæ sunt, quas etiam post sententiam definitiuam opponi cōceditur vt est exceptio Senatusconsulti Macedoniani *l. Tamen si* 11. *ff. ad Senatusconsult. Macedon.* aliæque quas enumerat Glos. ibid. & Glos. in *l.* 1. *C. de iuris & facti ignor. v. vti*.

9. Inter exceptiones peremptorias aliquę recensentur, quæ dicuntur litis finitæ, quia si opponuntur ante litem contestatam; & per modum exceptionis declinatoriæ, supposito quod sint liquidæ veritatis, & altiorem indaginem non requirant, impediunt ingressum litis progressumque iudicij: quamuis etiam possint opponi post litem cōtestatam, & per modum exceptionis peremptoriæ, in quo casu non impediunt processum iudicij sed reijciuntur ad merita causæ, & proceditur vlterius in Iudicio.

Huius generis tres numerantur in *c. 1. de litis contest. in 6.* videlicet, *res iudicata*, quod scilicet causa fuerit aliàs per sententiam Iudicis terminata: *Transactio*, quod videlicet inter partes composita iam fuerit controuersia, aliquo vtrinque dato, retento aut promisso: *Res finita*, hoc est quod causa fuerit mutuo consensu partium, (si præsertim iuramentum interfuerit), finita, vel sopita longo silentio, vt explicatur in *l. 1. §. vlt. ff. ad Senatusconsult. Tertyllian.* Consonat etiam *l. 1. 2. & 7. ff. de iureiurando.* Quæ omnia statuta sunt, ne lites semel terminatæ facile reuiuiscerent, & quasi in infinitum protraherentur, vt sumitur ex *l fratris 10. & l. causas 16. C. de transact.*

10. Plures simul exceptiones opponere potest Reus, quia *nullus pluribus vti defensionibus probibetur c. 20. de reg. iur. in 6.*, & *c. Is qui 5. ff. de exception.* etiamsi diuersæ sint, ex *l. Nemo 8. ff. eod.* Nec obstat quod actor vnica tantum actione experiri possit, iuxta *l. Nemo ex his 43. ff. de reg. iur.* Congruit eñim rationi, vt fauorabilius cõsulatur Reo qui pro sui defensione pugnat, quam Actori, vt decernitur in *l. fauorabiliores 167. ff. de reg. iur. & in c. Cum sunt 11. eod. tit in 6.*

11. Quia autem *quod ob gratiam alicui us conceditur, non est in eius dispendium retorquendum c. 61. de reg. iur. in 6.* ideo

ideo exceptio in fauorem Rei introducta, retorqueri non debet in dispendium Rei, quasi Reus exceptionem obijciens, aliquid de principali Actoris intentione confiteatur, vt v. g. si Reus conueniatur a Titio super re, quam Titius contendit ad se pertinere, at Reus in contrarium excipiat, se possedisse illam rem tempore sufficienti ad præscriptionem complendam; per huiusmodi exceptionem non censetur aliquid confiteri de intentione Titij, quod scilicet res ad Titium pertineat, vt habetur in *c. exceptionem 63. eod. tit. in 6.* & in *l. non vtique 9. ff. de exception.* alioquin exceptio illa duos effectus oppositos pareret, scilicet confessionem & exclusionem vnius, eiusdemque intentionis Actoris, quod est impossibile, & contra *l. Qui hominem 34. §. vlt. ff. de solutionib.* iuncta ibid. Glos. *v. liberatur.*

22. Quod si contingat a Reo exceptionem opponi, quæ videatur insufficiens, aut minus iusta ad actionem Actoris excludendam; potest Actor se replicatione tueri. Sicut enim actionem excludit exceptio ex parte Rei; ita exceptionem replicatio ex parte Actoris: contra quam replicationem si iterum aliquid excipiat Reus, dicitur duplicatio; quemadmodum & si Actor contra duplicationem aliquid replicet, dicitur

tur triplicatio, & sic deinceps, vt constat ex §, 1. *Instit. de replication. & l. 2. ff. de exceptionib.* Pertinet tamen ad Iudicem terminum ponere ne res in infinitum abeat, ac de Iure Canonico nimia eiusmodi multiplicatio non admittitur, saltem quoad testes productos, quos tertiò reprobare nòn licet, ne nimis iudicium protrahatur, ex c. *Licet dilecti. 49. de Testibus.*

TIT. VII.

De mutuis petitionibus.

1. ALiud Iuris remedium, quo Reo consulitur, est mutua petitio, de qua in Decretalibus extat expressa rubrica. Nomine autem mutuę petitionis hic intelligitur reconuentio ex parte Rei: quando scilicet Reus viso Actoris libello eiusque petitione, aliud vicissim ipse petit, super quo libellum format & eidem Iudici offert, adeoque vterque in eodem iudicio & coram eodem Iudice, quoad diuersa, constituitur Actor simul, & Reus.

2. Talis mutua petitio locum habet in omnibus causis, vbi non reperitur expresse prohibita, aut a qualitate causæ non excluditur. Prohibetur autem in causis criminalibus criminaliter intenta-

tentatis: quia vt dicitur in *c.* 1. *& c. Non est credendum* 3. 3. *q.* 11. Non est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus implicantur, nisi se prius probauerint Innocentes: quia periculosa est, & admitti non debet Rei aduersus quemcumque professio. Reconuentionem tamen de crimine maiori non esse per citata iura prohibitam, docet ibidem Gratianus.

3. Prohibetur etiam in causa spoliationis, super qua conuentus reconuenire, nisi super alia spoliatione, non potest: quia spoliatus ante omnia reliqua est restituendus, *ex c. fin. de ord. cognit.* Item prohibetur in causa appellationis, de qua solum cognoscit appellationis Iudex, vt notant DD. in *l.* 1. *ff. Eum qui apellauerit &c.* Item in executiuis, iuxta DD. *in auth. & consequenter C. de sententijs & interlocut.* Item in deposito, vt colligitur ex *c. fin. de deposito*, quia cõtractus depositi, qui ex bona fide oritur, habet executionem paratam. Interdicitur etiam excommunicato, cui omne ius agendi prohibitum est *ex c. cum inter* 5. *de exception.*

4. Prohibetur demum, quotiescumque qualitas causæ reconuentioni repugnat, itaut Iudex cõuentionis de illa causa cognoscere nequeat, vt puta si Reus conuentus super causa ciuili co-

ram Iudice laico, reconuenire velit Actorem suum super causa iurispatronatus, *c. quanto* 3 *de Iudicijs*, aut alterius rei spiritualis, super qua, etiamsi partes consentiant, Iudex laicus cognoscere prohibetur, ex *c. Decernimus* 2. *eod.*

5. In ijs autem causis, in quibus reconuentio, siue de iure positiuo, siue de natura earundem, prohibita non est, fieri debet reconuentio coram eodem Iudice, coram quo conuentio facta est, ne sit in potestate Rei dolose trahere Actorem ad aliud Tribunal, & sic eius actionem eludere vel distrahere, *l. Si idem* 11. §. *Sed & si mutua ff. de iurisd. omn. iud & auth. Et consequenter C. de sent. & interloc.* Idque procedit siue conuentio facta fuerit coram Iudice Ordinario, siue coram Delegato ad petitionem Actoris electo, cuius iurisdictio in tali casu etiam ad causam reconuentionis prorogatur: cuius enim in agendo quis obseruat arbitrium, eum & contra se habere Iudicem non debet dedignari, *l. cum Papinianus* 14. *C. eod. &* c 1. *de mutuis petitionib.* quamuis si Iudex delegatus sit ex solo Principis arbitrio, aliquorum sententia sit, non posse ipsum cognoscere de causa reconuentionis, nisi in rescripto delegationis talis facultas ei concedatur. Coram Arbitris tamen generaliter reconuentio non admit-

mittitur, quia Arbitri iudicare non valent, nisi de his tantum, super quibus in eos extiterit compromissum, ex *c. Cum dilectus 6. de arbitris*.

6. Conuersi iuris est, vtrum si Clericus agat contra laicum coram iudice laico, reconueniri possit coram eodem, non in causa spirituali, aut spirituali annexa, nec in criminali siue ciuiliter siue criminaliter intentata: super quibus indubitati iuris est non posse Clericum reconueniri coram Iudice laico, qui nec principaliter nec incidenter de talibus causis cognoscere potest, ex *c. Tuam 3. de ord. cognit.* sed in causa mere ciuili? Aliquorum sententia est affirmatiua ex cit. *l. Cum Papinianus*, & quia videtur naturali ęquitati consonum, vt Reus a Clerico conuentus hac etiam ratione tueri se possit contra Clericum Actorem. Probabilior tamen videtur negatiua aliorum sententia, ex pluribus textibus apud Gratianum 11. *q. 1. & ex c. Si diligenti 12. de foro compet.* vbi generaliter prohibetur ne Clericus etiam volens, nec in causa ciuili, coram sæculari Iudice Reus fit, nulla facta exceptione reconuentionis. Nec obstat ratio in contrarium petita ex æquitate naturali: nam plura alia laico non desunt iuris remedia, quibus ab Actore Clerico tueri se possit.

7. Cum autem reconuentio introducta fuerit per modum legitimæ defensionis, & æquitati consentaneum sit, vt quod Actori licet in agendo, Reo etiam pro sui defensione permittatur, vt decernitur in *c. non licet 32. de reg. iur. in 6. & l. Non debet 41. ff. eod.* ideo de Canonica æquitate sancitum est, vt conuentio, & reconuentio pari passu procedant, vt puta si Actor contra Reum agat obtentis litteris vt procedatur appellatione remota; Reus etiam Actorem reconueniens ius habet vt in causa reconuentionis procedatur contra Actorem appellatione remota, iuxta textum in *c. Prudentiam vlt. de mutuis petition.* quod enim quisque iuris in alterum statuit, ipse debet eo vti, *c. Cum omnes 6. de constit. & l. 1. ff. Quod quisque iuris in alterum statuerit &c.*

8. Ex eadem ratione debet vtraque causa simul cognosci, & si de vtraque liqueat, vna sententia terminari, ex *c. 1. de mutuis petition.* vna (inquam), quia ex vna scriptura proferri debet, itaut primo scriptum sit & legatur caput conuentionis, ac deinde immediate caput reconuentionis, quamuis si res ipsa attendatur, sententia illa dicenda sit duplex, quia tot sunt sententiæ, quot sunt causæ species, quemadmodum de stipulationibus dicitur in *l. Scire debemus 29. ff.*

29. *ff. de verbor. obligationib.*

9 Item ex eadem ratione cogitur Actor respondere libello reconuentionis, supposito quod velit cogi Reum ad respondendum libello conuentionis, itaut vel vterque vel neuter actioni contra se intentatæ respondere teneatur, ex cit. *c. 1. de mutuis petition. & l. Actionem 5. C. de procurat.* Quod si Iudex hac naturali æquitate neglecta causam reconuentionis omittat, & super sola conuentione procedat, valebit sententia, sed Reus habebit causam iustam appellandi ex *l. 1. in fine ff. quæ sententiæ sine appellat. rescindantur.*

10. Tempus proponendæ reconuentionis est ante vel statim post litem contestatam, vt possit causa conuentionis simul & reconuentionis eodem iudicio terminari, ex *auth. de executoribus cap. 2. §. sancimus* iuncta ibid. glos. *v. mox.* Quod si serius proponatur in progressu litis, controuertitur inter Doctores vtrum de iure Canonico admittenda sit, si non ad effectum vt vtraque causa simul tractetur, & terminetur; saltem ad effectum vt postquam expedita fuerit causa conuentionis, statim fiat ab eodem Iudice transitus ad causam reconuentionis, prorogata (si opus sit) eius iurisdictione. Innoc. in *c. 1. de mutuis petit.* in eam sententiam videtur inclinare, quę

docet posse opponi reconuentionem in Progressu iudicij vsque ad sententiam, eandemque opinionem sequitur etiam Glos. in eod. *c.* 1. *v. respondere*. Panor. tamen alijque ab ipso relati in cit. *c.* *n.* 12. *&* 3. oppositum sentiunt. Videri possunt Doctores isti in loco citato.

TIT. VIII.

De restitutione Spoliatorum.

1. DIctum fuit, Agentem super causa spoliationis, ac petentem restitui, non posse à spoliatore reconueniri nisi super alia spoliatione, quia ante reliqua omnia spoliatus restituendus est per sententiam Iudicis. Quia tamen hac in re sunt nonnulla specialiter in vtroque Iure statuta; ideo ponitur specialiter presens titulus.

2. Spoliatus hoc loco ille dicitur, qui possessione, vel quasi possessione cuiuscumque rei, immobilis aut mobilis, corporalis aut incorporalis, violenter & iniuste deiectus est. Dicitur disiunctiue *possessione, vel quasi possessione*, quia incorporalia, qualia sunt iura, seruitutes &c. dicuntur *quasi possideri*.

3. Cum autem sit æquitati consonum vt specialibus, & extraordinarijs remedijs à lege succurratur oppressis, ex *l.* 1. *§.* 1 *ff. de vi, & de vi armata*; ideo de iuris vtriusque statuto plura competunt ido-

spoliato remedia ad recuperandam suarum rerũ possessionẽ. Vel enim rei alicuius mobilis possessione iniuste spoliatus est; vel possessione aut quasi possessione rei immobilis. Si primum, competit ei actio *Vi bonorum raptorum*, vel *actio ad exhibendum*, iuxta textum in cit. *l* 1. § *hoc interdictum vers. illud vtique in dubium*, de quibus actionibus extant expressæ rubricæ in libris digestorum. Nomine actionis *vi bonorum raptorum* intelligitur actio, per quam coram Iudice petitur, vt violentus spoliator restituat, & si eadem intentetur intra annum, petitur restitutio in quadruplum, ex *l.* 1. *ff. vi bonorum raptorum*, & §. 1 *inst. eod.* Nomine actionis *ad exhibendum* venit actio, per quam coram Iudice petitur, vt spoliator, seu iniustus possessor rem exhibeat, idest in publicum deducat, vt fiat Actori copia eam videndi, & apprehẽdendi, quo possit in iudicio probare rem esse suam, ex *l.* 2. *ff. ad exhibendũ.*

4. Quod si rei alicuius immobilis possessione aut quasi possessione fuerit aliquis spoliatus, habet de iure ciuili priuilegium interdicti *Vnde vi*, ita dicti, quia prima edicti verba, quibus statutum est, sunt *Vnde tu illum vi deiecisti*, vt videre est in cit. *l.* 1. *ff. de vi & de vi armata*. Mediante hoc interdicto, agere potest spoliatus, vt ante reliqua omnia

restituatur ab eo, qui per se, vel per aliũ spoliauerit, aut etiam spoliationẽ ratam habuerit, itaut spoliator eiusmodi nulla se possit exceptione tueri, nec illi prodesse possit intentare iudicium petitorium, quo contendere velit rei dominium ad se pertinere: quia cum nemini liceat propria authoritate rem ab alio possessam occupare, prius ad restituendum cogitur, quàm super proprietate in iudicio audiatur, ex *c. 1. de restitut. spoliator.* Idque procedit, siue possessio illa qua Actor spoliatus est, fuerit solum possessio naturalis, siue solum possessio ciuilis, ex cit. *l. 1. §. deÿcitur ff. de vi, & de vi armata*, siue iusta, siue iniusta, *c. in litteris 5. de restit. spoliat.* Neque quidquam spoliantem iuuabit, quod post spoliationem ab eo factam spoliatus renuntiauerit rei qua spoliatus est: quia non est verisimile quòd spontè iuri suo renunciauerit, qui renunciat spoliatus, *c. 2. eod.*

5. Vigore huius interdicti, restituenda venit non solum res ablata, sed etiam omne damnum inde causatum, siue ea salua sint, siue non, ex cit. *l. 1. § quod autem vers. rectissimè, & c. grauis 11. de restit. spoliat.* vnde siquis fundi possessione, vel domus deiectus fuerit, vbi aliqua mobilia reperiebantur, quæ post spoliationem perire contingat, eorum

rum omnium nomine tenebitur spoliator, etiamsi ad spoliatorem ea non peruenerint, vt etiam sumitur ex *l. meritò* 19. *ff. de vi & de vi armata*; si tamen spoliatus eam actionem intentet intra annum: quia si post annum differat, non fruitur priuilegio interdicti, nisi quoad ea quæ ad spoliatorem peruenerunt, vt constat ex textu eiusdem interdicti propositi in cit. *l. 1. ff. eod. mora* enim *sua cuilibet est nociua c. 25. de reg. iur. in 6.* Quod intelligendum est quoad actionem in foro externo, & attento rigore iuris ciuilis: quia in foro conscientiæ Spoliator iniustus non liberatur obligatione restituendi ea in quibus damnum intulit: licet ad ipsum non peruenerint, vt sumitur ex toto Decretal. tit *De iniurijs & damno dato*, non obstante quocumque longi temporis cursu: quia diuturnitas peccati, peccati malitiam non excusat, cum potius peccata tanto sint grauiora, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam, *c. fin. de consuet.*

6. Spoliatus agens hoc interdicto, duo probare debet: se videlicet habuisse possessionem tempore spoliationis, & de possessione se fuisse deiectum ab eo, contra quem agit, aut de eius mandato, aut saltem eum ratam habuisse spoliationem ab alia persona factam, vt constat ex cit. *l. ff. de vi & vi armata*, sumitur

que etiam ex *c. ex parte* 14. & *c. cum ad Sedem* 15. *de restit spoliat*. Horum alterutro in probationibus deficiente, locum non habet priuilegium interdicti *vnde vi*, sed alia via, alioque actionis genere procedendum erit. Inde est quod si laicus Ecclesiasticum beneficium iniuste detinuerit, fueritque eodem ab aliqua persona priuatus, non potest agere interdicto *vnde vi* ad recuperandam ante omnia reliqua eiusdem beneficij detentionem, quia proprie beneficio spoliatus, seu de beneficij possessione deiectus non fuit, cum sit incapax laicus habendæ possessionis beneficiorum, vt sumitur ex *c. causam* 7. *de præscript.* & *l. qui. vniuersas* 30. §. *possessionem ff. de acquirenda possess*. Idem iuris est si quis mulierem domum suam traduxerit animo habendi eam in vxorem, ita tamen vt nulla prorsus sponsalia cum ea celebrauerit: in quo casu si mulier illa discedat, non potest vir tamquam spoliatus agere interdicto *vnde vi* ad eam recuperandam, quia per solam traductionem absque sponsalibus præcedentibus, aut subsequentibus mulieris possessio acquisita non fuit, vt deciditur in *c. ex parte* 14 *de restit. spoliat*.

7. Prædicta regula de recuperanda ante reliqua omnia possessione, quæ beneficio interdicti *vnde vi* introducta est

in

in fauorem spoliati, patitur aliquas limitationes. Inter reliquas ea est quæ decernitur in *c. litteras 13. eod.* si videlicet cõtra petentem restitutionem coniugis opponatur consanguinitas in gradu prohibito, eiusque probationes offerantur paratæ: tunc enim ad auertendum animæ periculum, negabitur ea restitutio quoad thorum, priusquam de consanguinitate cognoscatur. Idé quoque seruatur, si ex restitutione magnum scandalū timeatur sequturum, vt puta si agenti possessorio ad recuperandā vxorē, opponatur magna eiusdé in vxoré sæuitia, de qua prius cognoscendum erit, quā vxor restituatur *c. ex transmissa 8. eod.*

8. Item à regula excipitur, qui aliquem spolians statim ab occupata possessione repulsus est: in eo enim casu ille spolians spoliatus non potest agere interdicto *vnde vi*, quia non tam spoliatus quàm à spoliando impeditus censendus est, & ita statuitur in *c. olim. 12. eod.*

9. Controuersi iuris est vtrum priuilegium interdicti *vnde vi* competat etiam manifesto prædoni, itaut si ipsum re prędata spoliari à domino contingat, agere possit possessorio, quo mediante sit ante omnia restituendus, non obstante exceptione dominij, quę à domino spoliatore proponatur.

10. Probabilior hac in re eorum

sententia videtur, qui negant tale priuilegium manifesto prædoni, cuius efficax argumentum desumitur ex *c. fin. de restit. spoliat. in 6.* vbi iniustus possessor spoliatus ab eo, ad quem de iure communi rem pertinere manifestum sit, dicitur non esse ante omnia restituendus, quod non alia ratione procedit, nisi quia clarum est, eum iniuste possedisse, & spoliantem esse dominum manifestum. Neque in contrarium facit, quod in *c. in litteris 5. de rest. spoliat.* dicatur etiam prædo restituendus, & quod in *c. porro 3. de diuortijs* decernatur, virum esse restituendum coniugi, quam ipse priuata authoritate, & absque iudicio Ecclesiæ dimiserat ex motiuo publicæ, & notoriæ consanguinitatis, quæ inter ipsos intercedebat; ad vtrumque enim respondetur facile: primum posse rectè explicari de prædone non notorio; alterum autem esse speciale pro illo particulari casu, in quo agebatur de dissoluendo matrimonio, quod propter grauitatem materiæ attentari non debet sine Ecclesiæ iudicio, ante quod mulier etiam in casu obiectæ consanguinitatis est restituenda viro, non quoad thorum, vt supra dictum est *n. 7.* sed solum quoad alia obsequia coniugalia. Videri potest Sanch. *de matrim. lib. 10 disp. 12. n. 38.*

11. Demum, omissis reliquis, excipi-

pitur à regula casus, in quo ipse spoliatus expresse, vel tacite consentiat, vt de exceptione proprietatis aut dominij, quod sibi competere spoliator asserit, cognoscatur, antequam fiat restitutio, ex *c. 1. de restit. spoliat.* Spoliatus enim potest cedere iuri suo ac priuilegio, quod est directè in eius fauorem introductum. Poterit itaque tunc vtrumque simul iudicium cumulari, videlicet & possessorium & petitorium coram eodem Iudice vna sententia terminandum, supposito quod neutrius causæ cognitio sit extra Iudicis potestatem: ita tamen vt priùs de possessorio pronuntietur, sed in executione præualeat petitorium, ex *c. cum dilectus 6. de causa posses. & propriet.* quemadmodum vniuersaliter seruari debet quotiescumque possessorium cum petitorio concurrit, siue agatur interdicto acquirendæ possessionis, hoc est quam nunquam Actor habuit; siue interdicto retinendæ, hoc est quam habet, sed in ea turbatur; siue demum interdicto recuperandæ, quam scilicet habitam amisit. Quare si in prædicto casu spoliatus possessionem, & spoliationem probet, non autem proprietatem aut dominium; obtinebit in possessorio, sed causa cadet in petitorio: adeoque cum sententia petitorij in executione præualeat, restituendus non erit, vt colligitur ex *c. cum*

su-

super 4. de causa possess. & propr. iuncta ibid. Glos. *v. restituendum.*

12. Dixi *supposito quod neutrius causæ cognitio sit extra Iudicis potestatem*: quia quandoque contingit, Iudicem posse dumtaxat ea quæ possessionis sunt cognoscere, non autem ea quæ proprietatis, vt puta quamuis Iudex delegatus, cui in genere commissa sit causa cognoscenda, aut etiam in specie causa proprietatis, possit nihilominus etiam causam possessionis cognoscere, quia proprietas vtpote magis digna trahit ad se possessionem; attamen delegatus cui commissa sit in specie cognoscenda causa possessionis, non potest causam proprietatis assumere, vt docet Glos. in *c. Pastoralis 5. de causa possess. & propriet. v. causa non decisa*, in fine; adeoque non poterit coram eo petitorium cum possessorio cumulari: nisi tamen proponatur per modum reconuentionis vbi proponi non prohibetur, in quo casu iurisdictio Iudicis prorogatur, vt supra dictum fuit tit. 7. vbi *de mutuis petitionibus.*

13. Præter interdictum *vnde vi* statutum à iure ciuili, & à Sacris Canonibus approbatum, de quo hactenus dictum est, competit quoque spoliato aliud remedium recuperandæ possessionis introductum à Iure Canonico in *c. sæpe contingit 18. de restit. spoliat.* cuius summa

in

In eo est, vt spoliatus agere possit contra quemcumque, qui spoliationis non ignarus rem siue ab ipso spoliatore, siue à quolibet alio recepit, & ab eodem sit ante omnia reliqua, etiamsi non probet dominium, restituendus: cum cæteroquin mediante interdicto *vnde vi* agere non posset nisi contra spoliatorem, aut contra eum qui spoliationem mandauit, aut eandem ratam habuit. Æquitas huius extensionis canonicæ indicatur in *eod. c. sæpe contingit*: quia scilicet quoad periculum animæ non multum interest iniustè detinere, ac inuadere alienum; qui autem recipit scienter rem ab alio spoliatione subtractam, cum sit malæ fidei possessor, iniuste detinet.

14. Quæstionis est vtrum de iure canonico detur spoliato simile remedium restitutionis etiam non probato dominio, contra tertium possessorem bonæ fidei, & spoliationis nescium, in cuius manus res quomodocumque bona ipsius fide peruenit. Plerique Doctores affirmant ex *c. redintegranda 3. & 4. cau. 3. q. 1.* vbi generalibus verbis dicitur redintegranda esse omnia expoliatis, vel eiectis Episcopis, nulla facta distinctione vtrum res repetatur à bonæ, vel malæ fidei possessore, quorum Canonum statutum, quamuis expresse solum loquatur de Episcopis spoliatis, attamen ex

vsu

vsu & paritate rationis extendunt ad quemlibet alium spoliatum. Non deest tamen qui oppositum sentiat, vt videre est apud Zoes. *de restit. spoliat. n. 5.*

15. Hactenus dicta procedunt, cum spoliatus intentat primus coram Iudice actionem spoliationis ad recuperandam rerum suarum possessionem. Quod si contingat ipsum spoliatum conuentum prius fuisse coram Iudice super aliqua causa, & siue per modum reconuentionis, siue per modum exceptionis, spoliationem sibi factam reponat; quæritur quid iuris in tali casu seruandum sit?

16. Respondetur. Vel spoliatus conuentus fuit super causa criminali, vel super causa ciuili. Si super causa criminali, & spoliatio reponatur ab ipso per modum reconuentionis, seu in viam actionis; tunc criminali causa suspensa, debet spoliatus per sententiam Iudicis prius restitui, siue spoliatio facta fuerit ab accusatore, siue ab aliquo tertio, dummodo sit spoliatio totius substantiæ aut maioris partis ipsius, ne scilicet nudus, & inermis opponatur Reus accusatori suo: in quo casu conceditur eidem Reo quindecim dierum spatium ad spoliationem probandam; alioquin in expensis, quas interim Actor ob hoc fecerit (iudiciali taxatione præhabita) condemnabitur: aliàs (si Iudici æquum visum fuerit) punien-

niendus. Sumuntur hæc ex *c.1. de restit. spoliat. in 6.*

17. Idem iuris est si spoliatus conuentus fuit petitorio super causa ciuili, & super eadem re per modum actionis, spoliationem reponat, quàm ab ipso Actore passus est: procedi enim tunc quoque debet in solo possessorio, suspenso petitorio, & probata spoliatione decerni debet a Iudice restitutio antequam petitorium cognoscatur, vt patet *ex c. Ex conquestione 10. de restit. spoliat.* Secùs accidit si petitorium primò intentatum, & possessorium postea repositum super re diuersa procedant: cum enim tunc intelligantur factæ mutuæ petiones, sese tamquam diuersæ minime contingentes, procedendum simul erit in vtroque, eademque sententia vtrumque terminandum, vt expresse habetur in *c. Cum dilectus 2. de ordine cognit.* Item secùs accidit si Reus ciuiliter ab Actore conuentus spoliationem reponat, quam non ab ipso Actore, sed ab alio tertio passus est: quia tunc non obstante spoliationis obiectu, Iudex procedere debet in causa ab Actore primitùs intẽtata, ex cit. *c.1. de restit. spoliat. in 6.* cum non debeat Actor in eo damnum pati, vbi nihil peccauit.

18. Si autem spoliatio objiciatur a Reo non in viam actionis aut reconuentio-

tionis contra Actorem, sed solum per modum exceptionis, tunc probationes eiusdem audiendæ primo erunt, & ea legitime probata, non cogetur Reus respondere petitionibus Actoris, donec ab ipso restituatur: De ea tamen restitutione facienda non est a Iudice ferenda sententia, ex cit. *cap. Cum dilectus*: quia scilicet sententia non fertur, nisi super eo de quo actum est, seu secundùm petitionem in libello oblato contentam, *l. Vt fundus* 18. *ff. communi dividundo*; de spoliatione autem actum non fuit, nec oblatus libellus, sed solum exceptum, cum non fuerit proposita per modum actionis, sed dumtaxat per modum exceptionis dilatoriæ ad intentionem Aduersarij repellendam.

TIT. IX.

De litis contestatione, & de iuramento calumniæ.

1. EXpeditis ijs, quæ iudiciorum quodammodo preparatoria sunt, agendum est de substantialibus iudicij partibus, ac primo de litis ingressu, qui consistit in contestatione litis, vocata propterea basis & fundamentum iudicij, vt sumitur *ex §. Omnem vers. si vero apud Iudicem Auth. de litigios. coll.* 8. iun-

8. iuncta ibid. glos. *v. initium*, sine qua totus processus iudicialis irritus esset, & sententia Iudicis nulla, *ex c. vn. de litis contest.*, *& l. Prolatam* 4. *C. de sentent. & interloc.* iuncta ibid. glos. *v. solitum Iudiciorum ordinem*. Quod tamen intelligendum est regulariter, seu extra casus exceptos, quorum aliquos supra memorauimus in hoc *lib.* 3. *tit.* 4. *n.* 9. *&* 10. necnon pro iudicijs Ordinarijs, quia si procedatur simpliciter & de plano ac sine strepitu & figura iudicij, litis contestatio non requiritur, vti nec plures aliæ iudiciorum solemnitates, iuxta textum expressum in *Clem.* 2. *de verb. signif.* Videri potest Abb. in *c. Quoniam frequenter* 5. *Vt lite non contest. n.* 4.

2. Fit autem contestatio litis per petitionem Actoris coram Iudice propositam in libello, & per responsionem Rei negatiuam eiusdem petitionis, animo litigandi factam, qui animus semper præsumitur etiamsi expresse nõ declaretur, quoties eiusmodi petitionem aut responsionem non statim subsequitur protestatio in contrarium, vt tradit *Rota de litis contest. dec.* 12. *in antiq.* Inde est, quod per solam facti expositionem, seu per positiones & articulos ad solam facti seriem pertinentes ab Actore propositos, Reique responsionem illis datam, non intelligitur lis contestata, *c. vni. de*

litis

litis contest., quia sola facti narratio non est petitio aut negatio petitionis; & propterea eiusmodi positiones & articuli proponi solent, postquam Actor suam in iure petitionem oblato libello exposuit, eandemque petitionem Reus in iure negauit.

3. Inde etiam est quod si Reus contra petitionem Actoris dumtaxat excipiat, siue in genere exceptionis dilatoriæ, siue etiam in genere peremptoriæ, non intelligitur lis contestata, *ex c. Si oblato. de litis contest. in 6.* Qui enim taliter excipit, non respondet neque contradicit Actoris petitioni, sicut ad litem contestandam requiritur. Dixi *dumtaxat excipiat*: secùs enim accideret si non sisteret intra limites puræ exceptionis, sed insuper directe responderet Actoris libello, negando eius petitionem, vt puta si Actor oblato libello petat coram Iudice restitutionem pecuniæ, quam mutuauit tibi; tu autem respondeas, te non teneri, & petitionem Actoris non esse implendam, eo quod ipse Actor pactus fuerit se pecuniam illam non petiturum. Ita excipiens, non pure exciperes, sed exceptionem cum responsione ad libellum cumulares, adeoque litis contestatio facta esset: & pro simili casu procedunt aliqua iura ex quibus colligitur contestari litem ob-

iectu

iectu alicuius exceptionis, vt docet & explicat Glos. in cit. *c. Si oblato v. facta.*

4. Quamuis tamen exceptio a Reo obiecta non faciat contestationem litis, illam non impedit; imo vt dicitur in eod. *c. Si oblato*, ea exceptione non obstante, eandem contestationem fieri oportebit: nisi tamen sit exceptio spoliationis ab Actore commissæ circa illam ipsam rem, de qua est eiusdem Actoris petitio, in quo casu non cogitur Reus respondere petitioni Actoris, donec ab ipso restituatur, vt dictum est in *tit. præced.* aut nisi aliqua ex illis tribus exceptionibus obijciatur, quæ dicuntur litis finitæ & impediunt litis ingressum, videlicet transactio, lis finita, & res iudicata, quas supra explicauimus *in hoc libro 3. tit. 6. n. 9.* aliqua enim illarum obiecta, etiam Reus non cogitur Actoris petitioni coram Iudice respondere, vt ibidem explicatum est.

5. Litis contestatio fieri potest non solum immediate per principales, sed etiam per eorum procuratores, vt habetur *ex c. Cum ad Sedem 15. de restit. spol.* modo eorum respõsio a principali eadẽ die non reuocetur, *c. Cum causam 62. de appel.*

6. Effectus litis contestatæ plurimi sunt. Post illam enim non datur amplius locus exceptionibus dilatorijs, nisi ex causa postea emergente, aut ante

Reo

Reo incognita, vt supra dictum fuit *in hoc lib. 3. tit. 6. n. 5.* Item actio & iurisdictio Iudicis perpetuatur, exceptis quibusdam casibus videndis apud Panor. in *c. fin. de off. Iud. n. 8.* Inducitur quasi contractus inter litigantes, vt neuter altero inuito possit a lite recedere, vt colligitur *ex l. Licet 3. §. Idem scribit ff. de peculio.* Reuocari non potest sine iusta causa procurator inuitus, *c. Quamuis 2. de procurat. in 6.* nec mutari libellus, vt suis in locis supra dictum fuit. Demum omissis alijs videndis apud Iuristas, contestata lite deueniri potest ad testium examinationem, & definitiuam sententiam, quod ante prohibitum regulariter est, vt patet ex toto Decretal. tit. *Vt lite non contest.* exceptis casibus, de quibus diximus *in hoc lib. 3. tit. 4. n. 9. & 10.*

7. Hoc tamen quod vltimo loco dictum est, de testibus ante contestationem litis non examinandis, non est generale, sed regulariter tantùm obtinet, vt constat *ex c. fin. Vt lite non contest.*, vbi aliqui casus ab ea regula excipiuntur. Talis est, si de morte testium timeatur, vel absentia diuturna, in quo casu ne probationis copia casibus fortuitis subtrahatur, ipsi testes etiam lite non contestata admitti poterunt, eorumque attestationes pro suscipienda lite valebunt:

bunt: dummodo tamen Actor Aduersarium intra annum conueniat, aut saltem receptionem huiusmodi testium illi denunciet. Alij casus excepti videri possunt in *eod. c. fin.* fuse declarati.

8. Factam litis contestationem subsequi regulariter debet iuramentum calumniæ, iuxta præscriptum Sacrorum Canonum, qui hac de re extant in Decretalib. sub expressa rubr. *de iuram calumn.* Extat quoque similis titulus in Cod. videlicet. *de iuresiur. propter calumn. dando.* Eo autem nomine intelligitur iuramentum, quo litigantes iurant se in iudicio bona fide & absque fraude atque calumnia, siue agendo, siue respondendo, siue excipiendo processuros, vt sumitur *ex l. 2. C. eod.* vnde vocatur etiam iuramentum credulitatis, ad differentiam iuramenti veritatis, quod est de veritate dicenda, & dicitur iuramentum scientiæ, quod solùm olim præstabatur in causis spiritualibus & his annexis, *ex c. Litteras 2. de iuram. calumn.*, sed postea statutum fuit vt etiam in causis spiritualibus præstari debeat iuramẽtum tam de veritate dicenda, quàm de calumnia, iuxta textum in *c. 1. §. fin. eod. tit. in 6.*

9. Quamuis tamen tale iuramentum calumniæ præstari debeat, non est ita necessarium, vt eo omisso sit irritus aut

irri-

irritandus processus iudicialis, & sententia Iudicis, supposita quod aliàs legitime processum fuerit, ex cit. *c.* 1. §. *propter omissum. De iuram. calum. in 6.* quia scilicet non est de substantia processus iudicialis, quamuis fortasse de iure ciuili olim aliter obtinuerit, vt desumi videtur ex cit. *l.* 2. §. *Sed quia. C. de iureiur. propter. calum. dan* Quod si Actor, præsertim a Reo requisitus, illud subire recuset, punitur amissione causæ; si autem Reus, habetur pro confesso, *ex c. vlt.* §. *fin. de iuram. calum.* ita tamen vt pro tali pœna subeunda requiratur sententia Iudicis, *ex auth. Principales* §. *Si quis autem. C. de iureiur. propter calumn.*

10. Quod dictum est de obligatione subeundi iuramentum calumniæ, exceptionem patitur in Clerico, qui Ecclesiæ suæ causam agat: is enim inconsulto proprio Prælato idem iuramentum subire non debet, & Episcopus inconsulto Rom. Pontifice, *ex c.* 1. *de iuram. calumn.* quamuis si propriam causam agat Clericus, tali priuilegio non fruatur, iuxta textum in *c. Cæterum* 5. *eod.*

TIT. X.

De probationibus.

1. SOlent frequenter litigantes tam in exordio quàm in progressu iudicij negare positiones, aut intentionem aliquam Aduersarij, vnde nascitur necessitas probationis, sine qua nihil euinceretur, quia Actore non probante Reus absoluitur, *l. Qui accusare 4. 6. de edendo, & c. vn. Vt Ecclesiastica benef. sine diminut. confer.* Propterea absolutis ijs, quæ pertinent ad ingressum iudiciorum, agendum consequenter hic est de probationibus, primo in genere, quod in hoc titulo præstabitur, postea in specie, quod in sequentibus titulis expedietur.

2. Probatio generatim, prout hic sumitur, est actus iudicialis, quo per testes, aut instrumenta, aut alia argumenta idonea fit Iudici fides de eo, quod in controuersiam deductum est, vt sumitur *ex c. Ex litteris 3. de probationib.* in ijs verbis *ad cognitionem Iudicis instruendam*. Alia est artificialis, alia inartificialis. Artificialem vocant, quæ arte & industria probantis ex ipsa causa circumstantijsque deducitur, vnde vocatur etiam insita, qualis est v. g. præsum-

ptio, quæ nascitur ex circumstantijs facti. Inartificialem appellant, quæ extrinsecùs aduenit, puta ex testibus, ex instrumentis, &c.

3. Vtraque subdiuiditur in plenam, & semiplenam. Prima est quæ plenam fidem Iudici facit, itaut ea posita possit ferre sententiam, & nullo alio vlterius requisito, controuersiam definire, qualis est v. g. quæ fit per rei euidentiam, per iudicialem partium confessionem, aut per plures testes omni exceptione maiores, idest quorum authoritas ex nulla legitima causa eleuari potest. Altera est, quæ plenam fidem *non facit*, quamuis sit quoddam *adminiculum* probationis, talis est v. g. quæ fit per vnicum testem omni exceptione maiorem, aut per confessionem extraiudicialem, aut per comparationem seu perfectam similitudinem scripturarum &c.

4. Tam Actori quam Reo incumbit onus probandi fundamentum intentionis suæ: vnde Actori probanda est petitio, suusque libellus, reliquaque omnia, quibus petitionem, & libellum sustinere contendit; Reo autem probanda est exceptio, quam obijcit ad elidendam aut differendam intentionem Aduersarij. Quod si Reus contra petitionem Actoris nihil aliud opponat, nisi negatiuam vagam, indefinitam, & simpli-

plicem absque vlla restrictione certi temporis, aut loci, aut alterius circumstantiæ, vt puta si neget se cõtraxisse &c. cum talis negatiua indefinita, & vaga non possit vllatenus probari, iuxta textum in *c. Bonæ* 23. *de elect.* & *l. Actor.* 23. *C. de probat.* non cogitur Reus suam hanc responsionem probare, sed totum probandi onus reiicit in Aduersarium. Secùs contingeret si responsio Rei negatiua alicui certæ circumstantiæ esset alligata, aut aliquid expresse vel tacite affirmaret, vt est exemplum in *c. Super hoc* 5. *de renunc.* in negante se sponte renunciasse aliquod beneficiũ, quia vt ibid. explicat *Glos. v. negat, non sponte renuntiasse*, includit in se hanc affirmatiuam, *coactum renunciasse*, quam probare debet qui taliter excipit. Aliud quoque exemplũ habes in *l. Si filius* 8 *ff. de probationib.*

5. Probatio debet esse clara & certa, vt sumitur *ex c. In præsentia* 8. *de probat.* & si agatur in criminalibus, vbi maius Rei præiudicium est, luce expedita clarior sit necesse est, vt dicitur in *l. fin. C. eod.* Nec sufficit probasse genus, nisi insuper probetur & species in iudicium deducta, vt puta ad probandam alicuius subiectionem, non sufficit probare solutionem tributi ab eo factam, quia solutio tributi genericum quiddam est, & indifferens ad subiectionem

ostendendam, cum solui interdum soleat tributum ratione protectionis, vt patet *ex c. Recepimus* 8. *de priuileg.*

6. Facienda autem est post litem contestatam, imo & post articulos seu positiones ab Actore propositas, quia tunc intelligitur incœptum iudicium, & cognoscitur quid negetur a Reo. Pro qua re sciendum est, antiqui iuris fuisse, vt post litem contestatam, antequam deueniretur ad aliquod genus probationum, proponerentur ab Actore quædam interrogationes faciendæ Reo, quibus ipse Reus coram Iudice respondere tenebatur, vt constat ex toto *tit. ff. de interrogat. in iure facien. &c.* Postea tamen vsus obtinuit, vt procederetur per positiones seu articulos, quo nomine intelliguntur breues quædam verborum formulæ mentem Actoris continentes & versantes circa factum, quorum initium sic esse solet: *Ponit Titius Actor primo. Ponit secundò &c.* vnde dictæ sunt positiones, de quibus sermo est in *c. fin. de Confes. in 6.* Eiusmodi singulis positionibus tenetur Reus clare & simpliciter respondere, itaut si id absque rationabili causa recuset, aut nolit, seu contumaciter se absentet, pro confesso haberi debeat super ijs, de quibus in eisdem positionibus interrogatus extitit, *ex eod. c. fin.* Si autem illarum aliquas confiteatur,

tur, liberat Actorem ab earundem probatione: sicut è conuerso positiones, quas Reus negat dicuntur articuli probatoriales, quia ab Actore proponente probandi sunt.

7. Quod tamen dictum est de probationibus ante litem contestatam & positiones propositas non faciendis, limitationem patitur in casu, quo probatio sumenda sit a Testibus, de quorum morte vel absentia diuturna probabiliter timeatur, vt dictum est *in tit. praeced. n.* 7. aut in quo probanda sit a Reo exceptio aliqua dilatoria, quæ vt ante litem contestatam proponitur, vt supra explicatum est *in hoc lib.* 3. *tit.* 6. *n.* 5. ita & ante eandem probari debet.

8. Quod si probatio facta non fuerit vsque ad quartam productionem testium aut ante publicata testimonia, aut conclusionem in causa, non erit postea super eisdem articulis admittenda, ex *c. iurauit* 6. *de probat. c. cum venisset* 25. *de testib.* & ex *Auth. At qui semel C. de probat.* In articulis tamen postea emergentibus admittitur, *c. fraternitatis* 17. & cit. *c. cum venisset* 25. *de testib.* quemadmodum, & in casu notitiæ post publicata testimonia superuenientis, ex qua desumi possit legitima probatio, vt constat ex *c. ex tenore* 35. *eod.* sed de his paulò infrà sermo erit, vbi in specie de Testibus.

9. Ordo seruandus in probationibus talis est, vt Actor primò probet intentionem suam, & postea Reus in suis exceptionibus, earumque probationibus audiatur, ex *l. exceptionem* 19. *C. de probat.* Nisi tamen Actor in sua probatione deficiat: quia tunc Reus ab omni probandi onere liberatus absoluitur, *l. qui accusare* 4. *C. de edendo, & c. vn. vt Ecclesiast. benef. sine diminut. confer.* Idem Iuris est, si Actore non probante, adhuc sponte sua velit Reus suam exceptionem probare, quia non per hoc firmatur Actoris intentio: dummodo tamen exceptio talis non sit, per quam expresse, vel tacitè debitorem se esse fateatur; quia in tali casu, non probata exceptione, videtur firmata Actoris intentio per confessionem Rei, ex traditis à Cuiac. *oper. posthum. to. 4. ad tit. C. de probat.* circa initium.

TIT. XI.

De Confessis.

1. QVod autem pertinet ad particulares probationum species, consideranda primum ea est, quæ fit per iudicialem Aduersarij confessionem, cum sit omnium efficacissima, de qua sermo est in vtroque

que Iure sub expressa rubr. *de confessis.*

2. Dicitur autem iudicialis confessio ea, quæ fit in iudicio, & coram Iudice competenti, ad differentiam confessionis extra iudicium factæ, quæ extraiudicialis appellatur. Vtraque fieri potest, vel tacitè, vel expressè. Tacitè fit, quando aliquid dicitur, aut agitur, aut omittitur, cui omissioni, aut actioni, aut dicto, vel ex natura rei, vel per iuris interpretationem est annexa confessio, vt puta in exemplo allato *tit. præced. n. 6.* si post præstitum veritatis aut calumniæ iuramentum, Reus vel procurator ipsius positionibus ab Aduersario sibi factis interrogatus, iussusque à Iudice respondere, absque rationabili causa recuset, aut nolit, seu contumaciter se absentet, habetur pro confesso, quia ius talem contumaciam ita interpretatur, vt patet ex *c. fin. de confess. in 6.* Expressa autem confessio est, quando fit verbis expressis, & apertè declarantibus confessionem.

3. Quoad efficaciam probationis multum discriminis est inter confessionem iudicialem, & extraiudicialem. Confessio enim iudicialis plenam fidem facit de eo quod quis confessus est, siue sit confessio alicuius positionis, in quo casu liberatur Actor ab omni onere probandi eandem positionem, vt supra dictum est; siue fit confessio principalis in-

 ten-

tentionis Actoris, in quo casu habetur Reus pro iudicato, iuxta *l.1.C. de confes.* & sua veluti sententia condemnatus, *l.1. ff.eod* Si tamen facta fuerit cum circumstantijs à iure requisitis, quas explicat Glos. in *c fin de confes.v. confessus*: hoc est coram Iudice competenti, presente Aduersario, eiusue Procuratore, ex *l. certum 6.§.si quis absente ff. eod.* quę non processerit ex ignorantia facti, ignorantia enim facti, non iuris excusat, *c.ignorantia 13 de reg.iur.in 6.& l. non fatetur 2.ff. de confessis*: item quæ facta sit ab eo, qui minoritatis annos excesserit, hoc est 25. impleuerit; ex cit. *l. certum §. in pupillo ff.de confes & l. non omnia 44. ff. de minorib.* demum quæ sit certa, hoc est non confiteatur tantummodo aliquid indeterminatum, & vagum, vnde Reus vrgeri solet, vt certum confiteatur, ex *ead.l.certum*.

4. Illud tamen hic aduerti debet, quæ dicta sunt de efficacia confessionis iudicialis ad faciendam plenam fidem, intelligenda esse relate ad solum confitentem: vnde si contingat fieri ab aliquo iudicialem confessionem de crimine, quod cum socijs perpetrauit, manifestando etiam eosdem socios; erit plene probatum contra confitentem, sed non contra socios, qui propterea ex vi præcisa eiusdem confessionis non sunt

con-

condemnandi, vt habetur in *c. 1. de confess.* vbi insuper additur, secundũ vtriusque iuris statuta de se confessos super aliorum conscientijs interrogari non debere, exceptis quibusdam particularibus criminibus.

5. Quod autem attinet ad extraiudicialem confessionem, distinguendum est vtrum ea facta fuerit pręsente Aduersario, & coram legitimis testibus, qui de ea testari possint; vel facta fuerit aduersario absente. Si primum, eademque confessio ab illis testibus in iudicio producatur, fit plena probatio, vt tradunt Doctores fuse citati à Maranta *p. 6. speculi de confess.* circa initium, vbi etiam plures super hac re limitationes enumerat. Si autem facta fuerit absente aduersario, & per duos testes in iudicio producatur, facit tantùm præsumptionem, & semiplenam probationem, vt docet Bart. in *l. admonendi 31. ff. de iureiur.* citatus à Panor. in *c. fin. de success. ab intest. n. 16.* quod intellige de confessione semel facta: nam bina confessio extra iudicium operatur effectum confessionis iudicialis, ex *l. cum scimus 21. C. de agricol. & cens. lib. 11.* vt ibi notat Bart. relatus à Panor. *in rep. ad c. per tuas 9. de arbitr. n. 19.*

6. Ratio disparitatis, quare plùs credatur confessioni factæ coram Aduersa-

rio, quam eodem absente, esse potest: quia vbi quis aliquid contra se confitetur, præsertim vbi maius sibi præiudicium timere potest, præsumitur id confiteri veritate compulsus, eademque præsumptio est iuris, & de iure, contra quam probatio non admittitur, nisi petita ex euidentissimis rationibus, vt paulò infra explicabitur vbi in specie de præsumptionibus: confessio autem debiti contra se facta coram Aduersario, est confessio, vbi confitens maius sibi præiudicium timere potest, quam si facta sit eodem absente. In criminalibus tamen, in quibus clarior probatio requiritur vt dictum est in *tit. præced. n.* 5. confessio Rei extraiudicialis, siue facta sit præsente parte, siue absente, non satis est ad condemnationem. Videri potest Maran. in loco supra citato.

TIT. XII.

De testibus, & attestationibus.

1. Altera probationis species est quæ fit per Testes, locumque habet in omnibus causarum generibus, siue Ecclesiasticis, & spiritualibus siue prophanis, siue ciuilibus, siue criminalibus, vt constat ex pluribus iuribus in Decretal. tit. *de testib. & attestat.* & ex

l. 1.

l. 1. ff. de testib. Dicuntur autem Testes, qui ad fidem alicuius rei sua attestatione seu depositione faciendam adhibentur. Circa quos, pro pręsenti instituto, dispiciendum nobis est, quęnam personę possint, aut non possint esse Testes in iudicio: ac præterea quomodo sit eorundem attestatio suscipienda.

2. Quoad primum, communis regula est, vnumquemque admitti posse ad testimonium ferendum, qui expressa lege non prohibeatur; quæ regula desumitur ex cit. *l. 1. ff. de testib.* Quis autem sit à lege prohibitus, colligi potest ex septem conditionibus in legitimo teste requisitis, quæ apud Glos. in *c. 2. eod. tit. v. vilissimi*, his versiculis continentur.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus ista requiret.

3. *Conditio*: quia solus homo liber ad testificandum admittitur in iudicio, vnde seruus repellitur, quia habetur pro nullo, ex *l. quod attinet 32. ff. de reg. iur.* nisi tamen de facto proprio interrogandus sit, & cum alia probatio ad eruendam veritatem non est, ex *l. serui responso 7. ff. de testib.* quæ refertur à Grat. in *c. si testes 4. § item serui responso 4. q. 3.* atque præsertim nisi quæstio sit de quibusdam criminibus exceptis, puta Simoniæ, hęresis &c. pro quibus testificandis

admittuntur plerumque etiam testes cæteroquin de iure inhabiles. Laicus etiam contra Clericum non admittitur vbi criminaliter agitur: vbi autem ciuiliter, admittitur dumtaxat ad accusandum, vt suam vel suorum iniuriam prosequatur, non autem ad testimonium, *c. de cætero* 14. *de testib.* excepto casu, in quo aliunde veritas cognosci non possit, *c. quoniam* 3. *eod.* Clericus etiam contra laicum in sæculari iudicio testis adhiberi non debet, nisi vbi testes laici non reperiuntur; in quorum defectu, ne veritas occultetur, & malus vt bonus æstimetur, in prouidentia proprii Episcopi esse debet, vt aut coram se, & competentibus iudicibus, aut aliter honorifice veritatem testificetur, iuxta textum in *c. fin.* 14. *q.* 2. Videri potest Panor. in *c. cum Nuncius* 12. *de testib. n.* 3. vbi insuper tradit quod si Clericus aliquis spontè deponit sine licentia sui Prælati coram Iudice sæculari, quamuis illicitè, valide tamen deponit. In causa autem criminali sanguinis speciali etiam ratione prohibitum est Clericis testimonium, quia alioquin irregularitatem incurrerent sequta morte malefactoris. Idem proportionaliter iuris est circa Religiosos.

4. *Sexus*: quia mulieris testimonium de iure Canonico nō admittitur in iudi-

cijs

cijs criminaliter criminalibus *c. mulierem* 17. 33. *q.* 5. iuncta ibid. glos. *v. nec testis & c. forus* 10. *de verb. signif.* vbi ius ciuile correctum est, iuxta quod idem testimonium etiam in eisdem iudicijs admittebatur, arg. *l. testium* 3. § *penult. ff. de testib.* vbi tantummodo excipiebatur mulier quæ palam quęstum faciat feceritue, vnde à contrario sensu arguebatur, reliquas non repelli. In iudicijs tamen ciuilibus admittitur mulieris testimonium, excepto testamento, in quo mulier regulariter testis esse non potest, *Instit. de testament.* § *testes*, & exceptis causis feudalibus, *in lib. feud. qui testes sunt neces. ad nou. inuestit. l. siue Clericus* circa finem, vbi videndi Doctores: nisi tamen fæmina esset illustris, & habens sub se feudum, & vassallos, cuius testimonium etiam in causis feudalibus esset legitimum, vt tradit Mascard. *de prob concl.* 764.

5. *Ætas*: quia impuberes, hoc est masculi qui 14. annos non compleuerint & fæminæ quæ 12. neque in causis criminalibus, neque in causis ciuilibus admittuntur in testes, *l. Testium.* 3. § *lege inlia ff. de testib. & c. testes autem* 2. 4. *q.* 2. Si autem pubertatis annos excesserint, sed nondum compleuerint 20. annos, admittuntur in ciuilibus, sed excluduntur in criminalibus, *l. in testimonium* 20. *ff. de*

de testib. exceptis quibusdam delictis, puta læsæ maiestatis &c. vt docet Glos. in *l. inuiti 19 ff. eod. v. sed nec pupillis*, pro quibus delictis multæ etiam aliæ, quas adduximus aut adducemus, testium inhabilitates non attenduntur.

6. *Discretio*: quia prohibentur tam in ciuilibus, quam in criminalibus quotquot laborant defectu, vel infirmitate iudicij, quales sunt furiosi, &c mente capti non habentes lucida interualla, & ex eadem etiam ratione Pupilli.

7. *Fama*: quia repelluntur infames, *c. licet 47. de testib.* si præsertim tales sint infamia iuris, qui tum pro criminalibus, tum pro ciuilibus causis sunt inhabiles ad testimonium, exceptis quibusdam casibus grauioribus, puta hęresis aut simoniæ &c. *c. tanta 7. de simon.* Ex eadem quoque ratione prohibentur etiam excommunicati *c. veniens 38. eod.* in fine, & *c. decernimus 8. de sent. excomm. in 6.* quia scilicet censentur infames.

8. *Fortuna*: quia pauper ita vilis, vt facile possit pecunia corrumpi, non admittitur ad attestandum *l. testium 3. ff. de testib.* Qua de causa, hoc est ne detur occasio corrumpendi testes per pecuniam, prohibetur solui pretium pro ipso actu testificandi, *c. 1. de testib.* itaut testimonium, quod soluto pretio fit reputetur inualidum, vt notat *Glos.*

in

in eod. c. 1. *de testib. v. pretio.*

9. *Fides* demum, seu *fidelitas*, quæ vndequaque præsumi debet in testibus, vt eorum attestatio sit idonea, vnde ex eiusdem præsumptionis defectu testimonium redditur illegitimum. Ex triplici autem capite potest nonnunquam ea præsumptio vacillare, aut etiam induci præsumptio contraria, adeoque ex hoc capite repelli aliquis ab attestando: videlicet, vel ex nimia coniunctione, seu propensione erga litigantem eiusque causam; vel ex nimio contra eundem odio; vel ex eo quod quis aliàs contra fidelitatem peccauerit fueritque periurus.

10. Ratione nimię coniunctionis seu propensionis erga litigantem, repelluntur a testimonio domestici, qui videlicet sunt ex eiusdem familia *c. in litteris* 24. *de testib. & l. penul. ff. eod.* Item consanguinei & affines, vt colligitur ex *c. Super eo* 22. *eod. & l. Parentes* 5. *C. eod.* iuncta ibid Glos. *v. Parentes.* Nisi tamen causa aliqua agatur, quæ solum domesticis, aut consanguineis nota sit, vt est exemplum in *c. Præsens* 4. 20. *q.* 3. ex qua ratione in causa consanguinitatis audiuntur testes consanguinei, quòd eam præsumuntur magis scire, *c. Quotiens* 5. *de testib.* imo & ipsa mater, cuius dicto statur ante contractum Ma-

tri-

trimonium, quamuis ex eius solius dicto non dissoluatur matrimonium iam contractum, sed plurium testimonium requiratur, cit. *c. super eo 22. eod.*

11. Ratione propensionis seu affectionis erga causam testes esse non possunt Aduocatus, & Procurator in ea causa, pro qua operam & patrocinium præstiterunt, etiam in causa appellationis, *c. fin. de testib. in 6.* quod & in executoribus negotiorum obseruandum est ex *l. fin. ff. eod.* Repelluntur quoque a ferendo testimonio in causa criminali ij qui consimili crimine, de quo quæstio est, maculati sint, ex *c. veniens 10. & c. Personas 20. de testib.* quia scilicet posset esse periculum aut suspicio collusionis, aut affectus ad causam propriam tanto facilius defendendam. Excipitur tamen crimen læsę maiestatis in *c. 1. de confess.* & crimen simoniæ si de eo agatur ciuiliter, & emolumentum exinde non proueniat attestanti iuxta textum in *c. 1. de testib. in 6.*

12. Ratione odij erga alterutrum litigantem, repelluntur ab attestando eius inimici *l. Testium 3. ff. eod.* quia non præsumuntur ex fide, sed potius ex maleuolentia dicturi.

13. Demum ratione infidelitatis aliàs commissæ repellitur periurus, qui falsum iuramento confirmauerit, idque tum

tum in causa ciuili, tum in causa criminali, quamuis sit emendatus, & de periurio pœnitentiam egerit, *c. Paruuli* 14. 22. *q.* 5. & *c. Semel malus* 8. *de reg. iur. in* 6. Quod est speciale in reatu periurij. Si quis enim alio criminis genere peccauerit, sed postea de eo crimine sit emendatus, omnique purgatus infamia, admittitur testis in causa ciuili, & etiam in criminali quæ ciuiliter agatur, vt expresse habetur in *c. Testimonium* 54. *de testib.* vbi latius videndi Doctores casus aliquos speciales ab hac regula excipientes. Ex proportionali quoque ratione reijciuntur hæretici, Iudæi, & Pagani a ferendo testimonio contra Catholicum & Christianum, *c. Non potest* 24. *cum duob. seqq.* 2. *q.* 7. quia videlicet, vt ibidem dicitur, non potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidelis. Testimonium tamen Christiani contra Iudæum non repellitur, *c. Iudæi* 21. *de testib.* quia non est in eo infidelitatis præsumptio.

14. Quod autem attinet ad modum recipiendi testes legitimos, eorumque attestationes, quod ab initio huius tituli proposuimus secundo loco examinandum; vterlibet litigans intra statutum a Iudice temporis terminum, si quid per testes probandum sit, debet testes in iudicium adducere, prius tamen citato

& euocato aduersario, qui ipsos videat iurantes, & audiat, ex *c. 2. eod.* & si quid habet quod contra ipsos excipiat, id ante eorum examen & attestationum publicationem obijciat. Productis autem testibus, & aduersario comparente, exhiberi debent tum Iudici tum etiam Aduersario articuli, super quibus producti sunt ipsi, testiumque nomina significari.

15. Eo actu expedito, vel Aduersarius aliquam exceptionem obijcit contra testes propter quam eos a testimonio repellit; vel nullam. Si primum: Iudicis erit attenta rei qualitate prudenter decernere vtrum suspenso examine testium contra quos exceptum est, adducendæ sint probationes exceptionum, an potius procedendum sit ad Testium examen, dilata probatione exceptionum, quæ si penitus a Iudice non admittatur, dat excipienti ius legitimum appellandi, *c. ex parte 7. de testib.* Si autem nihil excipit, absolute proceditur ad examen, pro quo potest Aduersarius exhibere Iudici interrogatoria sua super articulis sibi ante exhibitis, vt etiam per eadẽ interrogatoria super eisdem articulis Iudex testes interroget, *c. præsentium 2. §. testes etiam eod. in 6.* vt si forte contingat testes a producente fuisse subornatos, per interrogatoria ab aduer-

aduersario proposita facilius deprehendatur, & propterea productori testium non debent eadem Aduersarij interrogatoria manifestari, vt docet *glos. in cit. c. Præsentium v. interrogatoria.*

16. Testes igitur in iudicium admissos & receptos, præmisso coram aduersario iuramento veritatis, quo iurare debent se non priuato odio, neque amicitia, neque pro aliquo commodo ad hoc iurandum inductos, reique veritatem prout secundum conscientiam nouerint testaturos, quia nullius testimonio quantumcumque religiosus exsistat (nisi iuratus deposuerit) in alterius præiudicium debet credi *c. Nuper* 51. *de testib.* Testes (inquam) ita admissos, & iuratos Iudex separatim singulos & secreto examinare debet tam super articulis a producente propositis, quam super interrogatorijs exhibitis ab Aduersario, inuestigando diligenter circumstantias omnes, quas cognoscendæ veritati vtiles iudicauerit, vt decernitur in *c. Cum causam* 37. *eod. & in l. Testium* 3. *ff. eod.* subtiliter etiam animaduertendo quo vultu, quaue animi constantia aut trepidatione deponãt, ex quibus sæpe rei veritas proditur.

17. Illud tamen principaliter curare debet Iudex, vt testes dicti sui rationem proferant, quia ex qualitate rationis pendet robur, & efficacia testimonij

itaut

itaut si vel nulla vel improbabilis reddatur ratio, testimonio non credatur, præsertim in causis criminalibus, vt sumitur ex *c. Preterea 27. eod.* & *l. solam 3. C. eod.* Hinc si quæstio in iudicium adducta talis sit, quæ per aliquem ex quinque sensibus corporeis de natura sua percipi possit, puta visu vel auditu debet regulariter testis, vt conuincenter deponat, testificari de visu, de auditu proprio, & si solum deponat de auditu alieno, regulariter non admittitur, *c. Licet 47. eod.* vbi etiam aliqui particulares casus ab hac regula excipiuntur. Vniuersaliter autem Iudicis erit, prudenter secum perpendere qualitatem rationum in attestationibus a teste prolatarum, vtrum plus, vel minus roboris habeant, quia quæ argumenta ad probandam quamcumque rem sufficiant nullo certo modo satis definiri potest, vt fuse exponitur in *l. Testium 3. ff. eod.*

18 Examinatis testibus ab Actore productis, debet admitti Reus ad probationem eorum, quæ contra testes Actoris excipit, nisi tamen super his fuerit ante auditus. Quod si idem Reus eiusmodi exceptiones probaturus testes suos & ipse producat, poterit Actor testes illos repellere, eorumque testimoniũ etiã alijs superinductis testibus reprobare. Vlterius testium productio non ad-

mit-

mittitur, ne lites nimium protrahantur: & ad summum concedi potest quarta, productio dummodo interueniat legalis solemnitas, hoc est vt postulans præstet iuramentum, quod neque per se, neque per alium testificata subtraxerit, vel fuerit percunctatus, nec per dolum aut artem aliquam quartam productionem exposcat; sed quia quos desiderat de nouo producere, prius habere nequiuit, iuxta textum expressum in *c. penult. de testib.* & hoc est quod dicitur in rubr. *c. Licet dilectus* 49. *eod.* testes probatorios & reprobatorios probatoriorum reprobare, licere, sed reprobatorios reprobatoriorum non licere.

19 Ad rem plene probandam requiruntur ad minimum attestationes duorum omni exceptione maiorum, *c. Licet* 23. *eod.* quæ & regulariter sufficiunt, exceptis quibusdam particularibus casibus, in quibus plures duobus exiguntur. Vnius autem attestatio facit tantum semiplenam probationem, nisi hic sit publicus officialis ad aliquem, actum constitutus, & de eo actu a se facto testetur; aut nisi agatur de euitando peccato, ex qua ratione decernitur in *c. super eo. eod.* vt in quæstione vtrum, aliqua mulier sit desponsanda viro, etiasi sola mater alterutrius deponat eos esse consanguineos tale testimonium,

fa-

ſatis ſit in ordine ad ſponſalia non contrahenda, quamuis ſi Matrimonium eſt firmatum, non debeat ſine plurium iuramento diſſolui ſeu irritum declarari.

20. Sed neque ſatis eſt teſtes eſſe plures, niſi fuerint etiam conteſtes; hoc eſt de vno eodemque indiuidualiter facto vniformiter atteſtantes. Teſtes igitur ſingulares quales dicuntur qui ſinguli de diſtinctis aut diuerſis actibus teſtantur, aut qui ſuper eodem actu non concordant, plenam fidem non faciunt *c. Bonæ 23. de elect.* alijſque iuribus. Quod ſi ſinguli teſtes deponant de aliquo particulari actu iterabili & ſub eodem genere contento, controuertitur inter Doctores vtrum in tali caſu cenſeatur plene probatum idem genus, quamuis plene probatus non ſit vllus actus in indiuiduo, vtpote a ſingulari teſte depoſitus. Gloſ. in *l. Ob carmen 21. ff. de teſtib. v. impari numero*, quam refert Panor. *Conſilior. lib. 2. conſil.* 181. *n.2.* docet, teſtes ſingulariter deponentes de actibus particularibus, ſufficienter probare cum agitur de probando vniuerſali, vt puta ſi probanda ſit poſſeſſio diuturna, non obſtat ſi vnus teſtis dicat ſe uidiſſe poſſeſſionem vno tempore, alius autem dicat ſe poſſeſſionem vidiſſe alio tempore, quia in ea quæſtione hoc ſolum generaliter quæritur an quis

poſſe-

possederit, in quo genere omnes testes concordant, non autem an illa vel illa die possederit, in qua specie testes illi sunt singulares.

21. Si plures testes idonei sint de vno eodemque facto contestes, & vnus his contradicat, hic non euertit plenam illorum probationem; potest tamen nonunquam minuere si multum illis dignitate præemineat: in testibus enim non solum numerus, sed etiam qualitas attendenda est ex *c. in nostra 32. de testib.* vbi propterea decernitur vt si testes ab vtroque litigante producti deponant contraria, & pro parte vnius sint pauciores sed multo maioris authoritatis, plene probatum censeri debeat pro eo, pro quo testes illi pauciores deponunt quamuis cæteroquin vbi non sit ille excessus præeminentiæ, obtineat in probatione qui plures pro se testes idoneos numerauerit.

22. Vniuersaliter tamen spectat ad Iudicem testes ita dissidentes, quantum potest, conciliare: & quia delictum & periurium in testibus non est facile præsumendum, *c. Estote 2. de reg. iur. & c. vnico de scrutin. in ord. faciendo*; ideo vbi contrarietas manifesta non est, eorum dicta benigne interpretabitur, vt de diuersis actibus videantur fuisse testati, si eorum depositio fuerit circa actus reite-

super alijs, *c. Cum venisset.* 25. *eod.* quemadmodum neque potest quidquam opponi contra personas testium, exceptis tribus casibus expressis in *c. Præsentium* 31. *eod.* videlicet si Reus iurauerit se ad hoc ex malitia non procedere, vel nisi forte ante publicationem id fuerit protestatus, vel si ostendere possit se post publicationem didicisse quod obijcit in personas.

25. Depositiones testium in vno iudicio plenario receptæ etiam in alio fidem faciunt pro eadem causa & inter easdem personas, *c. Causam* 11. *eod.* Dixi *in iudicio plenario*: quia receptæ in iudicio summario fidem non faciunt pro plenario, sed debent iterum illi vel alij testes examinari, ex *c. veniens* 38. *eod.* Quemadmodum neque receptæ coram Arbitro, si testes illi adhuc viuant, & alteruter litigans nolit stare illis attestationibus pro plenario iudicio. Si autem ipsi testes coram Arbitro recepti mortui sunt; tunc eorum attestationes fidem faciunt etiam in iudicio plenario, *ex c. Præsentata* 50. *eod.* iuncta ibid. glos. *v. acta*. Ratio quare iura decreuerint plus deferendum attestationibus testium mortuorum coram Arbitro receptis, quàm adhuc viuentium, esse potest: quia si mortuorum etiam testium depositiones non probarent, periret sæpius probandi

facultas in alterius detrimentum, ex qua ratione diximus in hoc *lib. 3. tit. 9. n. 7.* posse testes examinari etiam lite non contestata, quando de eorum morte, vel absentia diuturna probabiliter timeri potest, ex *c. fin. Vt lite non contest. &c.*

TIT. XIII.

De fide Instrumentorum, de Præsumptionibus, & de Iureiurando.

1. ALia probationis species est, quæ fit per instrumenta, sumendo tale nomen non in ampla significatione, sub qua complectitur omne id, per quod causa instrui potest & fides Iudici fieri, vt sumitur in *l. 1. ff. de fide instrumentor.* sed in significatione restricta, sub qua significatur scriptura faciens ad fidem, & probationem rei, quam continet.

2. Instrumentum tali modo sumptum diuiditur in publicum, & priuatum. Instrumentum publicum dicitur scriptura, quæ confecta sit manu personæ publicæ, puta Tabellionis aut Notarij ad id muneris authoritate legitima deputati, seruata forma legitima, nempe vt facta sit a Notario ad id a partibus rogato, aut ex mandato Iudicis, cum expressio-

ne

ne anni, indictionis, mensis, diei, loci vbi sit actus, nominis testium, & cum subscriptione eorundem testium atque Notarij seu Tabellionis, vt sumitur ex pluribus iuribus sub titulo *de fide instrumentor.*

3. Subdiuiditur instrumentum publicum in protocollum, & transumptum. Protocollum dicitur scriptura illa Notarij, in qua breuiter annotatur memoriæ causa actus gesti substantia, vt deinde in legitimam formam cum debitis solemnitatibus extendatur. Transumptum vocatur ipsum instrumentum authenticum a Notario ex protocollo desumptum continens plenam rei expositionem, & cum legitima forma extensum. Quæ autem ex his originalibus instrumentis describũtur, vocari solent exempla seu copiæ instrumentorum.

4. Instrumentum priuatum dicitur scriptura priuatæ personæ seu ad publicum munus conficendi instrumenta non destinatæ. Huius generis esse censetur *Apocha*, hoc est scriptura quam creditor debitori dat, & in qua idem creditor fatetur se recepisse a debitore pecuniam sibi ab eo debitam: *Antapocha*, idest scriptura quam debitor dat creditori, & in ea profitetur se creditori soluisse quod debebat: *Syngrapha*, hoc est scriptura propria manu conscripta

ab ijs qui paciscuntur, in alicuius rei fidem, & quam sibi inuicem tradunt: *Libellus rationum*, seu rationes priuatæ, quas quis sponte pro re sua scribit: *Epistola* demum, quam quis ad aliquem mittit. Talium scripturarum pluries iura meminerunt, vt videre est in *l. Plures* 18. *C. de fide instrum. l. Rationes* 6. *C. de probat. &c.* & aliquando etiam illas appellant instrumenta domestica, vt patet ex *l. Instrumenta* 5. *C. eod.*

5. Effectus instrumenti est fidem facere de eo quod continet maiorem aut minorem iuxta diuersas instrumentorum species. Instrumentum enim publicum de eo quod dispositiue continet plenam fidem facit, siue sit protocollum, siue transumptum, siue etiam exemplum ex originali extractum per publicam personam authoritate Iudicis, vnde etiam dicitur authenticum. Id tamen intelligendum est, donec contrarium non probetur siue per testes, siue per alia instrumenta contraria, vt sumitur ex *cap. Cum Ioannes* 10. *de fide instrumentor.*, & nisi ipsum instrumentum sit in aliqua sui parte substantiali seu suspecta vitiatum, vnde dubitari merito possit de falsitate, vt est casus expressus & declaratus in *c. Inter dilectos* 6. *eod.*

6. E conuerso scriptura priuata id indifferenter non obtinet, sed aliquando

do contingit authenticam esse & plenam fidem facere, aliquando non. Authentica esse censetur, quando a partibus & a testibus est subscripta, de quo Panor. in *c. 2. eod.* Item authentica est scriptura perfecta per aliquem Officialem super pertinentibus ad officium suum. Item scriptura quæ reponitur in Archiuio publico, aut cui appositum sit aliquod sigillum publicum & authenticum, puta Episcopi, Principis, Vniuersitatis &c. vt sumitur *ex c. 2. eod.*, & ex alijs ibid. adductis a Panor. At scriptura priuata, cui talia adminicula desint, authentica non est, præterquam contra scribentem, si is qui scripsit fateatur se scripsisse, & in eadem scriptura exprimatur non solum debitum in genere, sed etiam causa debiti, puta quod debitor sit ex mutuo, ex emptione &c. *c. Si cautio 14. eod.* quia nemo præsumitur contra se temere confiteri.

7. Instrumenta ab vtroque litigante produci regulariter possunt post litem contestatam vsque ad conclusionem in causa, *c. Cum dilectus 9. eod* Imo & aliquando etiam post conclusionem, vt si producantur ad innocentiam Rei in criminalibus defendendam, aut in iudicio appellationis, alijsue casibus, quos enumerat Panor. in *eod. c. Cum dilectus n. 3.*

8. Produci autem debent originalia, seu legitime ex authoritate Iudicis exẽplata, quia talia sunt authentica quibus creditur, *ex c. 1. eod.* Quamuis tamen necesse sit totum instrumentum Iudici ostendere, *ex c. Cum personæ 7. de privil. in 6.*, opus non est aduersario totum manifestare, sed tantummodo eam instrumenti partem vbi quæstio de qua agitur continetur, *c. contingit 5. de fide instrum.* ne scilicet ostensione totius plurima diuersa litigia suscitentur.

9. Si quis pro se producat instrumenta inter se contraria, nihil probat, *c. Imputari 13. eod.* Si autem instrumenta contraria a diuersis partibus producantur; tunc vel scripturæ illæ sunt inæqualis authoritatis, vel æqualis. Si inæqualis, creditur scripturæ digniori, puta publicæ, & authẽticæ præ non authentica. Si omnino æqualis, cadit Actor, quia Actore non probante Reus absoluitur. Curandum tamen erit a Iudice, vt quantum fieri potest per commodam explicationem omnis contrarietas auferatur, vt *in tit. præced. n. 22.* dictum fuit de testibus.

10. Alia probationum species est, quæ nascitur ex præsumptionibus. Est autem præsumptio coniectura rationabilis ex aliquo signo proueniens ad adstruendam rei dubiæ fidem, quam pro veritate facit haberi, donec contrarium

non

non probetur. Dicitur *coniectura rationabilis*, vnde excluditur a præsumptionis conceptu suspicio vel iudicium temerarium nullis vel insufficientibus indicijs fundatum, quod propterea nihil probat, & a iure respuitur, ex *c. Inquisitioni* 44. *de sent. excom. Et c. Oues* 9. 6. *q.* 1. Dicitur *rei dubiæ*, quia præsumptio semper versatur circa rem incertam, in eoque differt a fictione iuris, quæ est certæ falsitatis pro veritate assumptio inducta per legem ex causa aliqua iusta, vt cum ius fingit Religiosum esse mortuum quamuis viuat, aut hæredem immediatum esse eandem personam cum defuncto cuius est hęres, & sic de pluribus alijs.

11. Cum autem indicia, ex quibus nascitur præsumptio, varia sint, & inęquali probabilitate coniecturam faciant rei; ideo multiplex assignari solet præsumptionum species. Alia enim est pręsumptio vehemens seu violenta; alia non vehemens sed tantum probabilis. Prior est quæ talibus indicijs nititur, vt dubio moraliter non relinquat locum, cuius exemplum est in *c.* 2. *de præsumpt.* petitum ex celebri iudicio Salomonis inter duas mulieres. Præsumptio non vehemens sed tantum probabilis est, quæ non ita vrgentibus indicijs nititur, talibus tamen, vt probabiliter arguant

rem præsumptam, eademque potest esse maior aut minor, prout magis vel minus probabiliter indicia faciunt coniecturam.

12. Alia quoque præsumptionis diuisio est in præsumptionem hominis, & præsumptionem iuris. Præsumptio hominis est quæ formatur in mente hominis ex aliquibus indicijs & argumentis, & non est expressa in iure. Quæ autem est expressa in iure, ea dicitur præsumptio iuris, qualis est v. g. ea qua præsumitur contra illum, qui dilationibus iudicium subterfugit, quia est expressa in *c. Nullus 4. eod.*

13. Subdiuiditur præsumptio iuris in eam quæ est iuris tantùm, & in eam quæ est iuris & de iure. Præsumptio iuris tantùm est quæ est expressa in iure, sed nihil super illa statutum est quod pro iure habeatur. Præsumptio iuris, & de iure est, quando non solum continetur in iure, sed super ipsa ius aliquod firmum statutum est, qualis est v. g. præsumptio melioris causæ resultans pro victore ex sententia definitiua lata, contra quam sententiam intra tempus legitimum non appellauerit is qui causa cecidit, vi cuius præsumptionis statutum est vt victus cogatur satisfacere sententiæ, vt patet ex *c. Cum inter 13. de sent. & re iudic.* in fine,

14. In-

14. Inter alios præsumptionis effectus pro re præsenti est fidem facere in iudicio; & substitui loco probationis, seruato tamen discrimine inter prędictas præsumptionum species: quia præsumptio tantum probabilis aliqualiter sed non plene probat, nisi tamen fama publica aut alijs adminiculis adiuuetur, in quo casu potest nonnumquam plenam fidem facere, *ex l. Tertio loco* 13. *de præsumpt.* At præsumptio vehemens & violéta, aut præsumptio iuris, & de iure vniuersaliter plenā fidem facit, eique statur donec contrarium non probetur, *c. Cum dilecti* 6. *de donationib.*, exceptis tamen caußis criminalibus grauibus, in quibus propter præsumptionem etiam vehementem non debet quis condemnari, *ex c. Litteras* 14. *de prȩsumpt.*

15. Quod autem dictum est *donec contrarium non probetur* generaliter obtinet in præsumptione vehementi, & in præsumptione iuris tantum, quæ probationem in contrarium non excludit, quæ tamen apertissima sit necesse est, *ex l. Non est verisimile* 23. *ff. quod metus causa* & *l. Cum de indebito* 25 *ff. de probat* & *c. Quia verisimile* 10. *de præsumpt.* At præsumptio iuris & de iure regulariter probationem in contrarium non admittit, *c. Is qui fidem* 30. *de Sponsal.* Dixi *regulariter*: quia sunt aliquæ probatio-

nes ita liquidæ, vt admitti quoque possint contra præsumptionem iuris & de iure, eandemque diluere. Talis esse censetur confessio contraria ab eo facta, in cuius fauorem stat presumptio, dummodo sit confessio de his quæ pendent a voluntate confitentis, & directe in eius fauorem sit a iure inducta pręsumptio, vt puta quamuis sententia & res iudicata pariat pręsumptionem iuris, & de iure in fauorem eius pro quo iudicatum est, attamen diluitur eiusmodi præsumptio, si idem confiteatur sententiam Iudicis per errorem aut subreptionem emanasse. Videri potest Panor. alijque Doctores in cit. *c. Is qui fidem.*

16. In concursu plurium pręsumptionum ea pręualet quę potentior est: quęnam autem talis sit prudenti Iudicis arbitrio iudicandum est. Cęteris paribus ea potentior esse censetur quę facit valere actum: quę benignior: quæ fauorabilior Reo: qua peccatum euitatur: quę fundatur in iure magis speciali, & sic de pluribus alijs circumstantijs, quę videri possunt apud Doctores in tit. *de præsumptionibus.*

17. Quęstionis est vtrum pręsumptio, vt prosit ei pro quo stat, ab eodem in iudicio debeat allegari, quam late tractat Menoch. *de præsumpt lib. 1. qu.* 48. Qua in re distinguendam videtur cum

cum eodem inter prędictas pręsumptionum species. Pręsumptio enim hominis allegari debet, quia cum non sit expressa in iure, non pręsumitur nota Iudici. Pręsumptio etiam Iuris, si sit iuris tantùm, & fundata in facto proprio ipsius pro quo stat pręsumptio, aut circa factum eius proprium versans allegari debet, saltem per allegationem eius facti ex quo resultat pręsumptio, vt puta cum ex possessione de pręterito resultet pręsumptio possessionis de pręsenti, debet saltem allegari pręterita possessio: id enim, quod ex ea sequitur, videlicet pręsumptionem possessionis praesentis, Iudex scire pręsumitur, & supplere tenetur cum sit statuta per legem, quia ea quę sunt iuris pręsumitur Iudex scire, & tenetur supplere, ex *l.vn.C.Vt quae desunt aduocat. part. Iudex suppl.* At pręsumptio iuris & de iure nullatenus est de necessitate alleganda, quia lex illam habet pro veritate, quam Iudex necessario sequi debet. Videri potest idem Menoch. in loco cit.

18. Tempus allegandę pręsumptionis, si quando aliqua alleganda sit, non est in iure statutum, vnde indifferenter in toto progressu iudicij allegari potest.

19. Alia demum probationis species est, quae nascitur ex iuramento de veritate, quod nonnumquam adhibetur

in causis ciuilibus, quando testibus aut instrumentis aut præsumptionibus est aliquatenus sed non plenè causa probata, vt constat ex *c. Ex litteris* 32. *& c. fin. de iureiur.* Est autem pro re præsenti iuramentum duplex, aliud necessarium, aliud voluntarium. Iuramentum necessarium est quod à Iudice defertur litiganti ad supplendas probationes, ita dictum, tum quia per Iudicem necessario deferri debet, tùm etiam quia à Iudice delatum non potest à partibus recusari, nisi iustis de causis, quæ quales sint videri possunt apud Panor. in cit. *c. fin. de iureiur. n.* 5. Iuramentum voluntarium dicitur quod in iudicio vnus litigantium alteri defert, ita vocatum, tum quia qui illud defert, nonnisi volens, & libere defert; tum etiam quia ille cui defertur, potest illud recusare, itaut nec iurare velit, nec iuramentum referre in Aduersarium deferentem: nisi tamen iuramentum à parte delatum sit approbante Iudice: in quo casu, si nulla iusta causa excuset, alter cui defertur, vel iurare debet, vel saltem iuramentum referre in aduersarium, conueniendo vt ipse iuret, & eius iuramento standum sit, vt tradit Panor. in cit. *c. fin. n.* 4. & propterea tale iuramentum vocari quandoque solet decisorium, eo quod habeat quandam vim transactionis iuxta
Panor.

Panor. ibid. n. 7. vbi etiam n. 8. ponit quasdam huius rei limitationes.

TIT. XIV.

De sententia, & re iudicata.

1. Expeditis in iudicio probationibus deueniendum est ad sententiam, nempe ad pronunciationem, seu definitionem Iudicis, quæ iudiciali controuersię finem imponit, eandemque denominat rem iudicatam, quamuis & ipsa sententia appellari quoque soleat res iudicata, postquam intra legitimum tempus non fuerit ab ea appellatum, quia sic censetur approbata, & quodammodo iudicata ab ipsis partibus, & in hoc sensu frequenter dicitur sententia transire in rem iudicatam.

2. Triplex est sententiarum species: alia enim est interlocutoria, alia definitiua, alia quæ quamuis definitiua non sit, habet tamen aliquam vim definitiuæ. Interlocutoria est quæ inter principium, & finem causæ principalis super aliquo incidenti pronunciatur. Definitiua dicitur quæ principalem quæstionem definit, ex *Gloss. in Clem. vn. de sequestrat. possess. v. diffinitiua.* Ea demum, quæ definitiua non est, sed habet vim definitiuæ, vocatur quæ causam principalem non definit, sed illam reijcit, vt puta cum Iudex pronunciat se non esse Iudicem in ea causa competentem, vt est exem-

exemplum in *c. significantibus* 38. *de off. deleg.* Dicitur autem habens vim definitiuæ, quia Iudex illam reuocare non potest, sicut reuocare non potest definitiuam: ea enim lata functus est officio suo. vt sumitur ex eod *c. significantibus.*, & ex *l. Iudex.* 55. *ff. de re iudic.* at mere interlocutoriam reuocare potest, ex *c. cum cessante* 60. *de appellation.* vbi videndi Doctores quoad aliquos casus exceptos, & inter reliquos Panor. ibid. *n.* 11. *& seqq.*

3. Cum autem sententia definitiua ferri non debeat, nisi omnibus auditis, quę partes vtrinque proponere velint, *c. iudicantem* 11. 30 *q.* 5. ideo antequam pronuncietur, interrogandę sunt partes vtrum aliquid aliud allegare velint. Si affirment, certus illis terminus temporis statuendus est, intra quod illud producant, iuxta *auth. iubemus C. de Iudicijs.* Si negent, iubendi sunt vlteriori probationi renunciare, eademque renunciatio est in actis inferenda, ex *c. quoniam* 11. *de probat.*

4. His expeditis, citandæ sunt partes vt certo die adsint ad ius audiendum vt colligitur ex *c.* 2. *de dolo in* 6 Sententia enim lata contra absentem non citatum, & non contumacem est nulla, ex *l. ea quæ* 7. *C. quomodo, & quando Iudex,* nisi agatur de facto notorio, in quo certum sit absenti nullam defensionem com-

competere, vt limitat Panor. in *c.cum sit Romana 5.de appellat.n.7.* Partibus præsentibus, aut etiam absentibus, sed citatis, Iudex Christi nomine inuocato, solumque Deum atque iustitiam præ oculis habens, sedens pro tribunali, & de scripto, vt præcipitur in *c.fin. de sent.& re iud.in 6.* recitare debet sententiam, & iudiciali controuersię finem imponere.

5. Illud autem præ reliquis attendendum est Iudici, vt sententiam ferat secundum allegata, & probata, ex *l. illicitas 6.§. verum.ff. de. off. Præsidis.* Item secundum legum statuta: sententia enim lata contra expressum statutum legis est ipso iure nulla, quamuis si sit contra solum ius litigatoris, valida sit quamdiu per appellationem interpositam non infirmetur, vt constat ex *c.1. & c.cum inter 13.de sent. & re iudic.* Item ferri debet conformiter ad petionem libelli, & ad genus actionis in ipso propositum, ex *l. vt fundus 18. ff. communi diuidun.* Item de die, quia noctu lata regulariter non est valida, ex *c consuluit 24 de off. deleg.* imo & ea die, & hora pro qua citatio facta est, quæ sit dies non feriata, sed iuridica, iuxta *c.fin. de ferijs.*

6. Quod si contingat Iudicem aliquem Ecclesiasticum, siue Ordinarium, siue delegatum contra leges, & conscien-

scientiam corruptum iudicare in grauamen alterius, variè punitur per Sacros Canones: suspenditur enim per annum ab executione officij, & condemnandus erit ad æstimationem litis parti quam læserit: & si suspensione durante damnabiliter se Diuinis ingesserit, irregularitatem etiam incurrit, à qua nonnisi per Summum Pontificem poterit liberari, saluis alijs constitutionibus, quæ Iudicibus male iudicantibus pœnas ingerunt & infligunt. Ita expresse in *c. 1. de sent. & re iudic. in 6.*

7. Effectus sententiæ prolatæ plures sunt. Inter reliquos est, quod qui causa cecidit damnari debeat in expensas victori soluendas, quas idem victor necessario fecerit causa litis, *c. calumniam 4. de pœnis, & l properandum 10. §. siue autem C. de iudicijs*: idque siue in ipsa prolatione sententiæ, siue saltem intra eandem diem in qua sententia lata est, intra quam diem suppleri possunt ea, quæ à Iudice omissa sunt in sententia definitiua, si eidem sententiæ sint accessoria, iuxta *l Paulus 42. ff. de re iudic.* Excepto tamen casu in quo sententia pro absente feratur, aut in quo condemnatus habuerit causam probabilem litigandi, quia in ijs non procedit ista damnatio in expensas, ex cit *c. calumniam, & c. sacro 48. vers. cumque aduersu. de sent. excom.*

Item

8. Item alius prolatæ sententię effectus est, vt Iudex quoad eam causam desinat esse Iudex, *l.Iudex* 55. *ff. de re iudic.* vnde sententiam semel latam corrigere, mutare, aut emendare non potest: semel enim, male, seu bene, officio functus est, vt etiam sumitur ex *l.quod iussit* 14.*ff.eod.* Nisi tamen sententiam tulerit ipso iure nullam, in quo casu Iudex ordinarius potest iterum iudicare secùs autem Iudex delegatus, vt tradit Glos.in cit *l.Iudex v.nonpossit*, vbi etiam alias limitationes adducit.

9. Alius etiam effectus est, vt faciat ius inter partes, si intra tempus legitimum, hoc est intra 10. dies, non fuerit ab ea appellatum, in qùo casu dicitur illa transire in rem iudicatam, ex *c. quod ad consultationem* 15.*de sent & re iudic.* fundatque præsumptionem iuris, & de iure in fauorem victoris, etiamsi cæteroquin lata fuerit contra ius alterius litigatoris qui causa cecidit, vt habetur expresse in *c.cùm inter* 3. *eod.* Inde est quod victori competit actio ciuilis rei iudicatæ, per quam agere potest, vt præstet Reus id, in quo condemnatus est, satisfaciatque sententię, vt svmitur ex *l. Actori* 8.*C.de reb.creditis*, quæ actio transit etiam ad hęredes *ex l miles* 6.*ff de re iudic.*§.*fin.* & solutum authoritate rei iudicatę repeti non potest tamquam indebi-

bitum, ex *l.* 1. *C. de condictione indebiti* iuncta ibid. glos. *v iudicati.*

10. Dixi sententiam ius facere *inter partes* quia alijs regulariter non praeiudicat, vtputa si sententia lata sit contra vnum haeredem, non praeiudicat alteri cohęredi qui in iudicio non fuit, ex *c. penult. de sent. & re iudic. & l. 2. C. quibus res iudicata non nocet.* Excipiendi tamen sunt casus aliqui, de quibus sermo est in cit. *c. penult.* & quos congerit *glos. in ead l. 2. v. irrogare.*

11. Illud tandem sententię latae priuilegium est, vt neque rescindi possit praetextu instrumentorum postea repertorum, aut aliarum probationum, iuxta *c. Inter Monasterium 20. de sent & re iudic.* exceptis tamen quibusdam casibus relatis ibid. a glos. *v. confirmantes,* inter quos numerantur causae matrimoniales, de quibus etiam agitur apud Glos. in *c. lator 7. eod. v. permanere,* quę propterea dicuntur nunquam transire in rem iudicatam. Videri potest Marant *p. 6. speculi in tit. de sent.*

12. Sententiam, quae in rem iudicatam transiuerit, subsequitur executio. Circa quam, distinguendum est vtrum sententia lata fuerit super actione reali, an super actione personali. Lata enim super actione reali debet statim executioni mandari, aut saltem post 10. dies,

vt

vt locus interponatur appellationi, si pars grauata appellare velit: lata autem super actione personali mandatur executioni post tempus quadrimestre, quod condemnato ad soluendum conceditur, vt constat ex *c. Quod ad consultationem 15. de sent. & re iudic.* quamuis ex iusta causa possit tale tempus a Iudice vel coarctari, vel prorogari. Ista tamen intelligenda sunt extra casus exceptos, inter quos numeratur vbi locum habeat priuilegium restitutionis in integrum, de quo sermo erit infra in *tit.* 16.

13. Sententiam latam regulariter exequi ille idem debet, qui eam tulit, si sit Iudex Ordinarius, & Reum foro suo subditum habeat. Si autem sententia lata fuerit a Iudice delegato, controuersi iuris est vtrum per ipsum delegatum executioni mandãda sit, vt videre est apud Menoch. *de arbitr. Iudic. lib.* 1. *qu.* 74. Illud conuenit inter Doctores, de Iure Canonico delegatum Summi Pontificis posse exequi sententiam suam, vel eandem Ordinario committere, iuxta textum in *c. in litteris* 9. *de off. deleg.* iuncta ibid. Glos. in primo notabili, & si illam Ordinario committat, tenetur idem Ordinarius obedire *c. Pastoralis* 28. § *quia. eod.* quia delegatus Summi Pontificis quoad causam sibi commissam maior est omnibus post Papam *c. sane* 11. *eod.*

eod. & c. studuisti 2. de off. Legati. At circa delegatum ab inferiori Ordinario vtrum exequi possit sententiam suam, variant Doctores. Affirmat Glos. in *c. Si quis contra 4. de foro compet. v. ipsius solicitudine*, & Panor in eod. *c. n. 37. & seqq.* Non desunt tamen qui oppositum sentiunt citati ibid. ab eod. Panor. *n. 32.* & 33. Ideo pro praxi attendendum est tum ad consuetudinem loci, tum ad verba cõmissionis De Iure ciuili sentit Glos. in *l. A diuo 15. ff. de re iudic. v. a se* neque delegatum Principis suam sententiam exequi posse. Videri potest Menoch. in loco supracit. & alij Doctores in cit. *l. A diuo*.

TIT. XV.

De Appellationibus.

1. QVia nonnunquam contingere potest vel ex errore vel ex malitia Iudicis litigantem causa cadere, cui cæteroquin ius assistebat; ideo de iuris vtriusque æquitate remedia nonnulla statuta sunt, quibus litigans læsus ab iniusta sententia lata tueri se possit, faciendo ne transeat in rem iudicatam, vel eius executionem impedire. Huius generis est appellatio, hoc est ab inferiori Iudice ad superiorẽ

ratione grauaminis illati vel inferēdi facta prouocatio: quæ cum sit necessariæ defensionis & quoddam prȩsidium innocentiæ, vt habetur in *c. cum speciali* 61. §. *porro. de appellat.* ideo eam esse etiam de iure naturæ recte tradit Panor. ad rubr. *de appellat. n. 6.*

2. Ad intellectum huius remedij quæri ista possunt: quis appellare possit? A quo? Ad quem? Contra quam sentententiam? Quomodo, & quando? Qui demum sint appellationis effectus?

3. Quod attinet ad primum: generalis regula est posse quemlibet grauatum appellare, cuius interest, etiamsi personaliter condemnatus non sit, seu liti non interfuerit, vt sumitur ex *l. 1. ff. de appellat recipiend.* idque obtinet etiam in excommunicato, cui, quæ necessariæ defensionis sunt in iudicio non negantur *c. significauerunt* 11. *& c. fin. de exception.* Dixi *grauatum*: quia qui grauamen proprie tulisse non dicitur, apppellationis beneficio non iuuatur, qualis est v. g. notorius Reus, confessus, & conuictus *c. peruenit* 13. *c. consuluit.* 14. *& c. cum speciali* 61. §. *Porro. de appellat.* quia, vt ibi dicitur, appellationis remedium non est ad defensionē iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ institutum.

4. Quia autem indultum a lege, imò

&

& ab ipsa natura remedium ad tutelam innocentiæ ampliari decet; ideo non solum potest quis appellare pro se & in causam suam, sed etiam pro alio; vnde Procurator, qui habeat saltem generale mandatum, pro suo principali appellare permittitur, imo & debet, nisi ex iusta causa excusetur, *c. Non iniuste* 14. *de procurator.* in quo casu iustæ causæ impedientis debet saltem Domino nunciare sententiam vt ab illa appellare possit. Item in causa pluribus communi, eiusdemque defensionis; appellatio ab vno illorum facta, etiam reliquis, qui non appellauerint, prodest, iuxta textum expressum in *l. Si qui separatim* 10. §. *fin. ff. de appellat.* & ex toto *tit C. Si vnus ex pluribus appellauerit.* Demum in criminali iudicio, vbi grauius innocentiæ periculum est si iniusta sententia condemnetur, latius etiam extenditur de iuris æquitate remedium appellationis: quia pro damnato ad suplicium quilibet appellare potest, siue eius intersit, siue non intersit, siue habeat mandatum, siue non habeat; imo & resistente damnato, qui nolit tali appellationi deferri, vt habetur expresse in *l. Non tantum 6. ff. de appellat.* humanitatis enim est, quemlibet, eo non obstante, prouocantem audire.

5. Quod attinet ad alterum, quo quæ-

querebatur a quo Iudice possit quis appellare? regula est appellari posse ab omni Iudice siue Ordinario siue delegato: nisi sit supremus Princeps, qualis est Summus Pontifex respectu totius Ecclesiæ, a quo nemo est appellare permissus, *c. Ipsi sunt* 16. *& c. cuncta* 17. *9. q.* 3. de natura enim appellationis est vt fiat ab inferiori Iudice ad superiorem.

6. Sed & inferior Iudex ab hac regula excipitur quotiescumque quoad aliquam causam constitutus sit cum clausula *appellatione remota*, hoc est ita vt ab eo in illa causa appellari non possit. Circa cuius clausulæ intellectum cum dubitatum olim fuerit vtrum omnes cuiuscumque generis appellationes censeri debeant per illam prohibitæ; an tantummodo appellationes friuolæ & inanes? Declarauit Innoc. III. in *c. Pastoralis* 53. *de appellat.* censeri debere prohibitas non solum appellationes friuolas & inanes, quæ etiamsi ea clausula non esset apposita adhuc admittendæ non essent, sed etiam quascumque alias appellationes, quę a iure expresse concessæ non reperiuntur.

7. Quæstionis est, vtrum hoc ius seruandum nunc sit? Ratio dubitandi est: quia aliqui cum Glos. in *eod. c. Pastoralis v. expresse*, censent illud esse abrogatum in *c. vt debitus* 59. *eod. tit.* in

quo

quo generaliter conceditur appellari posse, quotiescumque adest iusta & probabilis causa appellandi: vnde inferunt interponi posse appellationem etiam in casibus a iure non expressè concessis, dummodo sit appellatio probabilis, non obstante quod Iudex constitutus fuerit cum clausula *appelatione remota*.

8. Contraria tamen sententia multo probabilior esse videtur: tum quia communior est; tum quia si ea clausula nihil aliud operaretur quam excludere appellationes improbabiles, & inanes, esset frustranea, quia etiam absque ea clausula appellationes eius generis non admittuntur ex *c. Cum appellationibus* 5. *de appellat. in* 6. tum demum, quia correctio iurium, quantum fieri potest vitari debet, sicut vitari facile potest in prędictis duobus capitibus, *si c. Vt debitus* intelligatur pro casibus, in quibus Iudex constitutus sit sine clausula *appellatione remota*, cuius clausulæ nulla mentio ibidem fit; at *c. Pastoralis* procedat dumtaxat in casibus in quibus ea clausula interueniat, qua distinctione seruata, nulla contrarietas in illis iuribus reperitur.

9. Nec propterea sequitur per eandem clausulam plus iusto adimi modum defensionis: si quando enim contingat aliquem fuisse iniuste grauatum per sen-

ten-

tentiam, nec appellare posse vigore prædictæ clausulæ, non prohibetur recursus ad Superiorem, vt officio nobili grauamen emendet, vt sumitur ex *eod. c. Pastoralis*. Adde, in causa graui, non obstante clausula *appellatione remota*, permitti quandoque appellationem, si non plenam, & quoad omnes eius effectus, puta etiam quoad effectum suspensiuum iurisdictionis in Iudice a quo appellatur statim ac appellatio interposita est; saltem quoad effectum deuolutiuum, hoc est ita vt eius causæ cognitio deuoluatur ad Superiorem, vt colligitur ex *c. Romana* 3. §. *Si autem. De appellat. in* 6. Quam in rem etiam facit quædam declaratio, quæ citatur, Sacræ Congregationis Concilij, quæ censuit in causis visitationis & correctionis non dari appellationem ad effectum suspensiuum, sed tantùm ad deuolutiuum, vt tradit Pignattel. *Consult. Canonic. to.* 8. *consult.* 61. *n.* 4.

10. Quod spectat ad tertium, in quo quæritur, ad quem appellari possit? regula est appellari debere a Iudice, qui sententiam tulit, ad eius Superiorem habentem tribunal distinctum quia Superioris est corrigere factum inferioris, ex *c. Cum inferior.* 16. *de maior. & obed.* quin & gradatim ad Superiorem proximum, *c. Dilecti* 66. *de appellat.* ne iuris-

 di-

dictiones confundantur: ita vt de iure ciuili nec appellare liceat ad Principem omisso Iudice intermedio, *ex l. Imperatores 21. ff. eod.* Quod tamen de iure canonico locum non habet quoad Summum Pontificem, ad quem immediate appellari potest omissis Iudicibus intermedijs, quemadmodum & ad Legatum de latere, qui in prouincia sibi decreta gerit vices Papæ & concurrit cum quolibet Ordinario, vt sumitur ex *c. Si duobus 7. de appellat. & c. 1. de off. legati.* Dixi *habentem tribunal distinctum*: quia si sit idem inferioris & Superioris tribunal, vt accidit in Episcopo eiusque Vicario Generali, tunc ab vno ad alterum appellari non potest, *c. Non putamus 2. de consuet. in 6.*

11. Ista tamen intelligenda sunt de appellatione a Iudice Ordinario: si enim appellandum sit a Iudice delegato, distinguendum est vtrum delegans totam suam iurisdictionem totiusque causæ cognitionem transtulerit in delegatum, nihil iurisdictionis sibi reseruando, sed eam totam a se abdjcando, vt accidit, v. g. quando delegatus a Summo Pontifice ad aliquam causam, subdelegat eandem totam alteri, sicut potest ex dictis in hoc *lib. 3. tit. 2. n. 9. & 10.*, vel vtrum sibi aliquid de iurisdictione reseruauerit. In primo casu appellandum

erit

erit non ad ſubdelegantem, ſed ad eius Superiorem, nempe ad Summum Pontificem; in altero autem appellatur ad ſubdelegantem, vt expreſſe decernitur in *c. Super quæſtionum* 27. §. *Porro. de off. Deleg.*

12. Quot attinet ad quartum, contra quam ſententiam poſſit aut non poſſit appellari; regula eſt appellari poſſe a quacumque, niſi in iure prohibeatur. Qua in re aliquod diſcrimen eſt inter ius canonicum antiquum, & inter ius poſtea ſtatutum a Trid. *ſeſſ. 24. de refor. cap.* 20. quod olim de iure canonico ex rationabili cauſa admittebatur appellatio etiam a ſententia interlocutoria, & a quolibet grauamine etiam ante ſententiam definitiuam, vt patet ex *c. Cum ſit* 5. *de appellat. & c. Super eo.* 12. *eod.* At Trident. decreuit vt cauſæ omnes ad forum Eccleſiaſticum quomodolibet pertinentes in prima inſtantia coram Ordinarijs locorum dumtaxat cognoſcantur, atque omnino ſaltem infra biennium a die motæ litis terminentur: alioquin poſt id ſpatium liberum ſit partibus, vel alteri illarum iudices ſuperiores, aliàs tamen competentes adire; qui cauſam in eo ſtatu quo fuerit, aſſumant, & quamprimum terminari curent; nec antea alijs committantur, nec auocentur: neque appellationes ab eiſdem interpoſi-

tæ, per ſuperiores quoſcumque recipiantur; eorumue commiſſio, aut inhibitio fiat, niſi a definitiua, vel a definitiuæ vim habente, & cuius grauamen per appellationem a definitiua reparari nequeat. Ita expreſſe ibidem Trid. exceptis tamen cauſis, quæ iuxta canonicas ſanctiones apud Sedem Apoſtolicam ſunt tractandæ; vel quas ex vrgenti, rationabilique cauſa iudicauerit Summus Romanus Pontifex, per ſpeciale reſcriptum ſignaturæ Sãctitatis ſuæ manu propria ſubſcribendum, committere, aut auocare.

13. Item *ſeſſ.* 13. *de refor. c.* 1. decreuit, vt in cauſis viſitationis & correctionis, ſiue habilitatis & inhabilitatis &c. ab Epiſcopo, ſeu illius in ſpiritualibus Vicario generali, ante definitiuam ſententiam ab interlocutoria, vel alio quocumque grauamine non appelletur: nec Epiſcopus, ſeu Vicarius appellationi huiuſmodi, tamquam friuolæ, deferre teneatur; ſed ea, ac quacumque inhibitione ab appellationis iudice emanata, necnon omni ſtylo, & conſuetudine etiam immemorabili, contraria non obſtante, ad vlteriora valeat procedere; niſi grauamen huiuſmodi per definitiuam ſententiam reparari, vel ab ipſa definitiua appellari non poſſit: quibus caſibus ſacrorum & antiquorum

Ca-

Canonum statuta illibata persistant.

14. Attento igitur hoc iure, appellari non potest nisi a sententia definitiua aut ab habente vim definitiuæ cuius grauamen per appellationem a definitiua reparari nequeat: a reliquis autem interlocutorijs appellare non licet, in quibus si quid peccatum est, reparari potest per sententiam definitiuam, & corrigi ab eodem Iudice, qui retractare po est in eodem iudicio sententiam interlocutoriam quam tulit, vt supra dictum est in hoc *lib. 3. tit. 14. n. 2.* Consonat etiam ius ciuile, iuxta quod ab eiusmodi interlocutorijs appellari non potest, vt constat ex *l. Ante 7. C. quorum appellat. non recipiuntur.*

15. Item prohibetur appellatio tertiò facta ab eadem sententia & ab eodem iudice, ex *cap. Sua nobis 65. de appellat.* Præsumitur enim iustum esse, quod tribus conformibus sententijs est firmatum.

16. Demum omissis reliquis, non admittitur appellatio, vbi ea apparet manifeste friuola, vt contingeret in causis seu factis notarijs, *cap. Peruenit. 13. & cap. Consuluit 14. eod.*, aut in ijs, vbi tantummodo agitur de executione legis, ex *c. Consuluit 29. eod.* quia tunc videretur appellari potius contra legem, sicut ex proportionali ratione appellari non potest ab executione-

 ne-

ne sententiæ definitiuæ, nisi executor excedat modum executionis, iuxta *l. Ab executione* 5. C. *Quorum appellat. non recipiuntur.*

17. Circa formam & tempus appellandi, illud in primis obseruandum est, vt de appellatione interposita (quæ fieri debet per vocem *appello*, aut per aliud æquiualens) constet iudici a quo appellatur, vnde coram eodem fieri regulariter debet, ex *c. Vt debitus* 59. & *c. fin. de appellat.* Tempus autem illius interponendæ est vel statim vel saltem intra 10. dies a die latæ sententiæ, aut a die notitiæ de sententia lata, *c. quod ad consultationem* 15. *de sent. & de re iudic.*

18. Illud tamen discriminis est inter appellationem statim interpositam, & inter interpositam post aliquod interuallum intra 10. dies, quod si appelletur à sententia definitiua aut ab habente vim definitiuæ statim, sufficiat appellare viua voce; si autem appelletur ex interuallo, appellari debeat scripto, ex *l. A sententia* 5. §. *fin. ff. de appellat.* quamuis hoc discrimen in appellatione a pure interlocutoria (si quando ea permittitur) non seruetur: quia siue ea statim fiat, siue ex interuallo, fieri debet in scriptis, expressa causa appellationis, quod ad minuendas lites statutum fuit in *c.* 1. *de appellat. in 6.* In quo etiam huius gene-

ris

ris appellatio differt ab appellatione a definitiua, quia in appellatione a definitiua sufficit in genere dicere se esse grauatum, vt tradit Glos. in cit. *c. Quod ad consultationem 15. de sent. & re iudic. v. Causam non exprimens.* Ratio disparitatis esse potest: quia expressio causæ appellandi multo vtilior est in appellatione ab interlocutoria, nam iudex, vt dictum est, non prohibetur interlocutoriam corrigere, & ab expressione specialis grauaminis, ratione cuius appellatur, moueri potest ad illam corrigendam, quod si faciat, cessat appellatio, ex *c. Cum cessante 60. de appellat.*

19. Interpositæ appellationi tenetur regulariter deferre Iudex a quo, alias puniendus, vt sumitur ex *c. De Priore 31. eod.* & gesta corã se ad Iudicem appellationis transmittere cum apostolis intra 30. dies, intra quos ijdem apostoli debent ab appellante peti ex *c. Ab eo 6. de appellat. in 6.* imo & intra tempus breuius, si ex causa legitima iudex a quo tempus breuius præscripserit, arg. *l. 2. ff. de re iudic.* vt etiam sumitur ex Panor. in *c. Cum sit Romana 5. de appellat. n. 10. & seqq.* vbi fuse tractat vtrum, & quando Iudex possit breuiare tempus concessum a lege.

20. Sunt autem apostoli hic litteræ, quas Iudex a quo transmittit ad Iudicem

ad quem in testimonium, & fidem appellationis interpositæ, ita dicti a græca voce ἀποστέλλω, quæ significat *mitto*: ac diuiduntur in dimissorios, reuerentiales, & refutatorios. Apostoli dimissorij dicuntur litteræ ad Iudicem appellatum missæ testificantes de appellatione interposita & admissa. Apostoli reuerentiales sunt litteræ testantes de appellatione interposita, & admissa non ex debito iustitiæ, sed ob reuerentiam Superioris appellati. Apostoli demum refutatorij vocantur litteræ, quibus Iudex a quo significat Iudici ad quem fuisse appellatum, sed delatum non fuisse appellationi.

21. Obtentos apostolos dimissorios appellans præsentare debet Iudici ad quem intra 6. menses, ex *l. 2. C. de temporib. & reparationib. appellat.* vel etiam intra tempus breuius, si illud Iudex a quo ex rationabili causa coarctauerit, alioquin censebitur appellatio deserta, vt etiam sumitur ex *c. Personas 4 de appellat* Tempus autem prosequendæ appellationis de statuto vtriusque iuris est annus, & ex iusta euidentique causa etiam biennium, quamuis & hoc tempus possit Iudex a quo ex causa breuiare, *c. Cum sit. 5. eod. & auth. Ei qui C. de temporib. & reparationib. appellat.* itaut si intra tale tempus qui appellauit prose-

cu-

cuius non fuerit causam appellationis, censeatur appellationi renunciasse: nisi tamen eo tépore fuerit a prosequédo impeditus, quia impedito tépus quoad hoc non computatur, *c. Ex ratione 8. de appellat. & c. quia diuersitaté 5. de concess. præb.*

22. Officium iudicis appellati est appellationem ad se delatam admittere, de eius iustitia cognoscere, & si viderit eam fuisse iniuste & illegitime factam, remittere debet appellantem ad Iudicem a quo, supposito quod hic quantum in se fuit appellationi contradixerit, & in expensas damnare, *c. Cum appellationibus 5. de appellat. in 6.* Quod si iustam fuisse cognoscat, id ipsum pronuntiare debet, & postea examinatis meritis causæ principalis, sententiam prioris iudicis vel cassabit, vel reformabit, prout iustitia suadebit.

23. Vt autem hoc pręstet, non opus est alia contestatione litis, quia ea quę facta fuit in prima instantia extenditur etiam ad causam appellationis, ex *c. Per tuas 58. de appellat.* Quare vterque litigans immediate procedet ad probandas suas exceptiones coram Iudice appellationis, eo modo quo supra diximus faciendum esse in prima instantia: depromendo probationes vel ex prioribus actis, vel etiam alias vlteriores producendo.

24. Demum quod attinet ad effectus appellationis, duplex potissimum assignari solet, nempe suspensiuus, & deuolutiuus. Primus consistit in eo quod per appellationem suspendatur iurisdictio iudicis a quo appellatum est, vnde vlterius in eadem causa procedere non potest, vt sumitur ex *c. Si a iudice 10. eod. in 6.* & si quid innouet, ante omnia penitus reuocari debeat per iudicem appellationis. Quod tamen intelligendum est de appellatione a sententia definitiua: per appellationem enim ab interlocutoria (vbi ea intermitti possit) non statim suspenditur iurisdictio iudicis, nec ea quæ ab eodem iudice *a quo* post appellationem acta sunt, irritantur, donec appellationis causam veram esse constiterit: nisi iudex appellationis (postquam sibi constiterit per appellationem emissam, ex causa probabili fore ad se negotium deuolutum, inhibeat canonice iudici a quo appellatum extitit, ne procedat: tunc enim quidquid post inhibitionem huiusmodi fuerit innouatum, est (licet causa eadem non sit vera) per eundem appellationis iudicem, ante omnia in statum pristinum reducendum. Sumantur hæc ex *c. Non solum 7. eod. in 6.*

25. Hæc tamen doctrina intelligi regulariter debet, & pro appellatione

a iu-

a iure permissa. Contingit enim aliquoties in aliqua causa appellationem interponi, per quam non suspenditur iurisdictio iudicis, vt patet ex ijs, quæ supradiximus in hoc tit. n. 9. vbi exemplum attulimus de appellatione in caussis visitationis & correctionis ex declaratione Sacræ Congregationis Concilij.

26. Vtrum autem post appellationem a definitiua, sicut prohibetur iudici ne aliquid innouet, & si quid innouet reuocatur; ita pariter prohibitum sit partibus, itaut si aliquid interim per partem fiat, sit reuocandum; controuersia est inter Innoc. & Host. quæ videri potest fuse exposita a Panor. in *c. Dilectæ* 10. *de except. n.* 4.

27. Alter effectus appellationis est deuolutiuus, itaut scilicet per appellationem deuoluatur causa ad iudicem appellatum, qui cognoscere poterit tum de iustitia appellationis, tum etiam de causa principali, imo & de eius accessoris & connexis, vt sumitur ex *c. Dilectis* 55. *de appellat* Hic effectus latius extenditur, quam effectus suspensiuus, quia sæpe etiam in iis casibus, in quibus effectus suspensiuus locum non habet, admittitur deuolutiuus, vt ex dictis patet.

TIT. XVI.

De in integrum restitutione.

1. PRæter appellationis remediũ, quo de iuris æquitate succurritur ijs, qui per sententiam iniustam læsi sint, aliud quoque suppetit remedium quibusdam particularibus locis, & personis, vbi se non possint appellatione tueri; quod est beneficium restitutionis in integrum, seu reductionis in statum pristinum. Competit autem hoc remedium minoribus, hoc est qui nondum vigesimum quintum ętatis annum impleuerunt, & Ecclesijs, vt sumitur ex toto tit. *De in integrum restitut.* in primo Decretal. & in toto tit. C *si aduersus rem iudicat. restit postuletur*; imo, & omnibus locis pijs authoritate Episcopi erectis, & fundatis, iuxta *l. omnia* 34. *C. de Episc. & Cler*; vbi habetur quod priuilegia tributa Ecclesijs extenduntur quoque ad alia loca pia. Vnde si minor aut Ecclesia se in aliquo grauiter læsam cognoscat & appellandi tempus iam fluxerit, restitutionem tamen in integrum poterit implorare.

2. Hoc beneficium est amplæ interpretationis, & extensionis, vnde datur non solum pro reparanda læsione sen-

ten-

rentiæ iniustæ, quamuis eà processerit ex propria negligentia, siue ex negligentia tutoris &c. sed etiam pro rescindendis contractibus, quos celebrare damnosum fuit ijsdem minoribus aut Ecclesijs, in quo casu agere possunt contra quemuis alienatæ rei possessorem, vt constat ex *c. constitutus 8. de in integr. restit.* Idque adeo procedit vt in eodem casu vnus minor agere possit contra aliũ minorem, & vna Ecclesia contra aliam atque in integrum restitui, vt sumitur ex *c. auditis 3. eod. & l. verum 11. §. fin. ff. de minorib.* Nisi tamen eadem sit vtriusque causa, hoc est itaut agat vtraque de æquali damno vitando, & æque potens sit vtriusque priuilegium, in quo casu res decidenda erit iuxta ius commune, perinde ac si illis non competeret beneficium restitutionis in integrum, quia priuilegiatus contra priuilegiatum non vtitur priuilegio suo vbi par est vtriusque causa, arg. *l. assiduis 12 § & ideo quod antiquitas C. qui potiores in pignore*, vbi priuilegium prælationis dotis non competit contra alium habentem simile priuilegium. Videri potest Bart. *in auth. quas actiones C. de sacrosanct. Eccl.* & Panor. in *c in præsentia 8. de probat. n 37 & seqq.*

3. Quamuis tamen hoc beneficium directè, & primario solis minoribus, & locis pijs concessum sit, non obstat quo-

mi-

minus aliquando etiam maioribus concedatur, si iusta aliqua causa interueniat, vt puta si per alienam fraudem decepti sint, vt exponitur in *c.ex litteris 4. de in integr.restit.* & habetur etiam ex toto tit. *ff. ex quibus causis maiores in integr. restit.*

4. Tempus petendi restitutionem in integrum pro minoribus est tum totum tempus minoritatis, tum integrum quadriennium ab expleta minoritate, de quo quadriennio iusta absentia, & omne legitimum impedimentum excipitur ex *l.fin.C.de temporib.in integr.restit.* adeoque lapso quadriennio tantum temporis adijci debebit, quantum fuit tempus absentiæ. Ecclesia etiam quotiescumque grauiter læsa fuerit, petere poterit restitutionem in integrum intra quadriennium à tempore læsionis saltem cognitæ intra quod si negligenter omiserit, admittenda non erit ad vsum huiusmodi beneficij; sed agere tantum poterit per viam iuris communis: nisi tamen intra illud quadriennium ex aliqua rationabili causa restitutionem in integrum petere non potuerit, quia in re præsenti non currit tempus impedito. Sumuntur hæc ex toto tit. *de restit.in integr. in 6.*

5. Peti autem debet regulariter coram iudice illius contra quem petitur, quia Actor sequitur forum Rei, quamuis

si Ecclesia læsa sit, petere possit restitutionem etiam contra laicum coram iudice Ecclesiastico, vt colligitur ex *c.penult. de reb.Eccl.alienan.vel non.* Sed & opus est vt iudex ille, coram quo petitur, non solum habeat facultatem iudicandi, sed etiam administratione potiatur cum iurisdictione coniuncta: ex qua ratione coram arbitro compromissario peti non potest, quemadmodum neque coram iudice delegato ab Ordinario administrationem non habente, qui de causa restitutionis in integrum cognoscere nequit, nisi coram eo mota fuerit incidenter, iuxta textum in *c.penult.de in integr. restit.* causa enim restitutionis in integrum pertinet ad mixtum imperium, vt supra diximus in hoc *lib.3.tit.2.n.13.* Ea autem quæ sunt mixti imperij, non competunt nisi habentibus administrationem cum iurisdictione coniunctam, vt patet ex dictis in loco citato.

6. Illud etiam diligenter seruandum est, vt si petendà sit restitutio in integrum contra sententiam ab aliquo iudice latam, non petatur coram alio inferiori iudice: minor enim iudex contra sententiam maioris non restituit, sed solùm contra sententiam latam, vel à se ipso, vel à iudice minoris aut æqualis iurisdictionis, vt constat ex *l. Præfecti 17. & l. minor. 8. ff. de minorib.* iuncta

ibid.

ibid. glos. *v. minor autem*. Inde est quod contra sententiam definitiuam Supremi Principis aut eius delegati, nemo inferior in integrùm restituere potest, nisi ad id sit specialiter delegatus.

7. Pro forma petendæ restitutionis in integrum, opus est vt ea coram idoneo iudice petatur præsente aduersario contra quem petitur, nisi sit per contumaciam absens, vt habetur ex *c. tum ex litteris 5. de in integr. restit.* Æquitas enim petit vt nemo inculpabiliter indefensus iudicetur, ratione cuius præmitti etiam debet citatio, & litis contestatio, vt patet ex supradictis in *hoc lib. 3. tit. 4. n. 2.*

8. Effectus restitutionis in integrum est primò, vt quandiu eius iudicium pendet, nihil innouari debeat, sed omnia in suo statu conseruari, vt constat ex *l. vn. C. in integr restitutione postul. ne quid noui fiat.* Excipitur tamen ab hac regula casus, in quo aliquis post latam contra se in aliqua causa sententiam, intentet iudicium de restitutione in integrum, cum vehementi præsumptione malitiæ, quod scilicet id faciat ad impediendam executionem sententiæ: tunc enim executioni mandari potest lata sententia, præstita tamen ab aduersario idonea cautione de restituendo, quod medio tempore occasione sententiæ perceperit, si petens restitutionem in integrum

in iudicio eiusdem restitutionis præualuerit, vt habetur in *c. suscitata 6. de in integr. restit.*

9. Alter effectus restitutionis in integrum sententia iudicis obtentæ est, vt rescissum sit quod gestum est, & vnusquisque in suo pristino iure reponatur, itaut scilicet læsus, qui restitutionem obtinuit, suum recipiat; & etiam lædens (si tamen bona fide egerit) suo pretio, & necessarijs ac vtilibus expensis, quas fortasse in re, quam restituit, fecit, non defraudetur, vt patet ex *c. 1. eod.*

TIT. XVII.

De arbitris.

1. HActenus de tota forma iudiciorum. Quia autem ad tollendas lites, prætermissis nonnumquam iudicibus ordinarijs, compromittitur in arbitros, qui controuersiam sua sententia componant; ideo præcedentibus titulis congruenter subiungitur rubrica *de arbitris*.

2. Arbiter dicitur ab arbitrando, seu censendo, qualis est in lata significatione quicumque assumitur ad aliquid æstimandum, vt quid sibi in aliqua re videatur enunciet. In strictiori autem significatione, prout hic accipitur, est qui con-

constituitur vt circa rem aliquam controuersam suum iudicium proferat, cui deinde partes stare debeant.

3. Quia autem nonnumquam constituitur arbiter de præcepto iuris, vt in causa suspecti iudicis, in quo casu debet de iure assumi arbiter, qui de causa suspicionis cognoscat, ex *c. suspicionis 39. de off. deleg.* nonnumquam sponte, & libera voluntate partium; ideo arbiter in genere diuidi solet in arbitrum iuris, & in arbitrum voluntarium, qui etiam appellatur arbiter compromissarius, & constitui potest de consensu partium, vel vt procedat simpliciter, & non seruata forma iudiciali, qualis dici solet amicabilis arbitrator; vel vt seruando iudiciorum ordinem, puta præmissa citatione, examinatione testium &c. de causa cognoscat, & iudicet, in quo casu dicitur proprie, & rigorose arbiter, parumque differt à iudice, nisi quod iurisdictionem non habeat, sed tantum cognitionem.

4. Compromittere possunt in arbitros quotquot ita liberam habent suarum rerum administrationem, vt etiam alienare possint: secus si cuius interdicta sit alienandi facultas. Ex qua ratione in *c. cum tempore 5. de arbitris* expresse declaratur, Ecclesiam exemptam compromittere non posse in præiudicium suæ exemptionis, quia eidem exemptioni, etiamsi

etiamsi sponte voluerit, renunciare non potest.

5. In assumendis arbitris habendus est personarum delectus, ne aliquis ex ijs eligatur, quibus à iure non permittitur officium arbitrandi. Huius generis sunt serui, & mulieres, ex *l.fin. C. de receptis arbitris, & l. Pedius 7. §. in seruum ff. eod.* Quod tamen intelligi debere quoad officium arbitri proprie, & rigorose talis, non autem quoad officium amicabilis arbitratoris, insinuat Glos. in ead *l. Pedius v. nullum sit*, vbi explicat statutum legis pro eo arbitratu, *quod est simile iudicio*. Sed & à munere arbitri proprie, & rigorose talis non ita in vniuersum excluduntur mulieres, vt nulli exceptioni locus sit: admittuntur enim de iure canonico mulieres quæ ordinaria iurisdictione fungantur, vt patet ex *c. dilecti 4. de arbitris*.

6. Item ab officio arbitri rigorose talis pro causis spiritualibus, & fori Ecclesiastici excluditur laicus, ex *c. contingit 8. eod.* Cum enim arbiter Iudicem imitetur, sicut laicus in eiusmodi causis iudex esse non potest, ita nec decet ipsum arbitrari. Excipitur tamen ab hac regula casus, in quo authoritate, & consensu Superioris Ecclesiastici assumatur in arbitrum laicus simul cum Clerico: hoc enim permittitur in *c. per tuas 9. §. fin.*

fin. eod. Nec obstat argumentum à paritate desumptum ex iure ciuili in cit. *l. Pedius*, vbi sicut seruus per se solum arbiter esse non potest, ita nec simul cum libero. Disparitas enim est ex Panor. in eod. *c. per tuas n. 3.* quia seruus est incapax compromissi, incapax autem per præcisam mixturam cum capaci non efficitur capax; at laicus non est incapax compromissi super re spirituali, nec prohibetur, vt solus sit arbiter, ratione incapacitatis, quia arbitrium de re spirituali non est actus spiritualis, cum solam dicat causæ cognitionem ab omni iurisdictione seiunctam; sed tantummodo prohibetur propter quandam honestatem, & decentiam: honestas autem satis conseruatur ex mixtura Clerici. Oppositum contingit quotiescumque aliquid prohibetur laico ex defectu capacitatis, quia tunc sicut per mixturam Clericorum non efficitur capax, ita & simul cum Clericis prohibetur illud exercere, cuius exemplum est in *c. Massana 56. & in c. sacrosancta 51. de elect.* Vtrum autem solus laicus possit esse super causa spirituali amicabilis arbitrator controuertitur inter authores. Negat Panor in *c. contingit 8. de arbitris n. 1.*

7. Causæ super quibus in arbitros compromitti potest, sunt quotquot à iure per prohibitionem non sunt exceptæ.

In

In specie autem exceptæ sunt causæ arduæ, & magni præiudicij, quę per maiores iudices expediri debent, adeoque compromisso non exponi, cuiusmodi sunt causæ matrimoniales, in quibus agatur de validitate aut inualiditate matrimonij, item causæ liberales versantes circa libertatem, & ingenuitatem hominis, & causæ criminales, iuxta textum expressum in *c. penult. de in integr. restit.* Exceptę quoque sunt ex eadem ratione causę spectantes ad nobile iudicis officium, quæ videlicet sunt meri aut mixti imperij, puta causa restitutionis in integrum &c. vt habetur ex *ead. c penult.* & ex *l. non distinguemus* 32. §. *Iulianus ff. de receptis arbitris*.

8. Facto igitur compromisso, & assumpto vno, vel tribus arbitris, ex *c. 1. de arbitris*, vt scilicet in eo dispari numero facilius controuersia componi possit per sententiam maioris partis, debet apud ipsos controuersia definiri: & quamuis liberum partibus sit compromittere, vel non compromittere, supposito tamen quod compromiserint, non potest vnus altero inuito rem transferre ad Iudicem quamdiu pendet arbitrium: quemadmodum, & ipse arbiter quamuis libere possit arbitrium acceptare, vel non acceptare, supposito tamen quod acceptauerit, cogitur sententiam dicere, *l. labeo* 3. §. *tametsi*,

tametsi, & *l. Si quis rem 30. ff. de receptis arbitris.*

9. Sed, & stari debet sententię arbitri, quę à Canonistis vocatur *laudum,* executionique mandari, itaut nec appellari ab eo possit, ex *l. 1. C. de recept. arbitr.* nisi contineat iniquitatem euidentem, vt limitat Panor. in *c. cum dilectus 6. de arbitris n. 17.* vbi fuse tractat quando nam prohibitum, vel concessum sit appellare à sententia arbitri. De iure Canonico ab arbitro iuris appellari potest ad Papam, ex *c. ab arbitris 11. de off. deleg. in 6.* Si quis autem eidem laudo, contra quod appellare non potest, stare noluerit, distinguendum est vtrum compromissum factum fuerit sub aliqua poena subeunda ei qui compromisso non steterit; vel sub nulla poena. In primo casu contra non stantem compromisso agi potest ad poenam: at si nulla poena adiecta fuit conueniri potest ad interesse, ex *c. per tuas 9. de arbitris,* hoc est ad compensandas expensas factas à parte in litigando, supposito quod aliunde peti non possit executio sententiæ, vt puta quia non interuenit iuramentum, nec arbitrium fuit approbatum, vt cum Innoc. explicat Panor. in repet. ad idem *c. per tuas n. 53.*

10. Quod si arbitrium expresse, vel tacite fuerit à partibus homologatũ,

vt

vt locuntur Canonistæ, hoc est approbatum, & receptum, & postea vnus resilire velit, executionique contradicat; tunc non sufficit pœnam aut interesse soluere, sed agi potest ad executionem arbitrij, seu laudi, perinde ac si controuersia fuerit per sententiam iudicis definita, ex cit. *c.per tuas, & l.penult. C. de receptis arbitris.* Vbi notandum quod arbitrium, seu laudum tunc dicitur expresse homologari, quando firmatur subscriptione partium, seu expresse approbatur à partibus: tacite homologari dicitur, quando intra 10. dies à laudo lato partes non contradicnnt, vt sumitur ex cit. *l.penult.*

11. Idem iuris seruandum est, etiamsi laudum homologatum non fuerit, si compromittentes in arbitrum iurauerunt se laudo staturos. Cum enim iuramentum seruandum sit vbi seruari potest sine dispendio salutis æternæ, vt habetur in *c.2. de pactis in 6.* & fere in toto tit. *de iureiur.* ad eiusdem obseruantiam agi poterit, & pars compelli, vt etiam sumitur ex *c.2. de arbitris,* & pluribus confirmat Panor. in *c.per tuas 9. eod n.13.*

12. Quæstionis est vtrum iuramentum de laudo seruando apponi possit cõpromisso etiam quando compromisso adiecta est pœna soluenda ab eo, qui cõpromisso non steterit? Et præterea vtrũ

si

si contingat compromissum factum fuisse sub eodem iuramento & simul cum adiectione pœnæ, satis sit solui pœnam ab eo qui compromisso non stat, vel vtrũ præter solutionem pœnæ cogendus sit etiam ad executionem laudi?

13 Respondetur ad primum, iuramentum illud in ea circumstantia non videri reprobatum, arg. citati *c. Per tuas* vbi Innoc. III. interrogatus ad quid cogi deberet procurator, qui interposito iuramento compromiserat in arbitrum nomine sui principalis, sed deinde laudo stare nolebat; respondet distinguendum esse vtrum fuerit vel non fuerit de obseruando arbitrium pœna statuta, & pro vtroque casu decernit ad quid cogi debeat procurator, vt ibidem videre est: supponit ergo summus Pontifex etiam in compromisso iurato statui posse pœnã soluendam ab eo, qui laudo stare non velit.

14. Ad secundum respondetur rem esse controuersam inter Doctores, quam hic pro dignitate resoluere per Institutionum breuitatem non licet. Pro sententia asserente non stantẽ compromisso cogendum esse non solum ad solutionem pœnæ, sed etiam vi iuramenti ad executionem laudi, videri potest Panor. in cit. *c. Per tuas n.13. & 14. & in repet. ad idem c. n.31. & 32.* Molina *de Iust. tract. 5. disp.*

5.*disp.*36.*n.*6. vbi dicit hanc sententiam esse communem, alijque ab ipsis citati, iuxta quos iuramentum de laudo seruando æquiualet huic clausulæ *rato manente compromisso*: adeoque sicut si compromissum pœnale fieret sub hac clausula, vt etiam soluta pœna adhuc ratum maneat compromissum, eo ipso peti posset tum executio pœnæ, tum etiam simul executio laudi; ita pariter iuxta eosdem si cõpromissum pœnale fiat cum appositione iuramenti de seruando laudo. Pro sententia contraria videri potest Innoc. in eod. *c. Per tuas n.* 3. & Layman. ibid. *num.*14.

15. Si igitur contingat aliquem ab arbitrio iurato aut homologato resilire, vt propterea cogendus sit ad executionem eiusdem, id potestatis non spectat ad arbitrum, cui nulla competit iurisdictio sed sola causæ cognitio, ex *l. Ait Prætor* 5.*ff. de re iudic.* iuncta ibid. Glos. *v. non habent.* Quapropter adeundus erit Iudex ordinarius illius, qui resilit ab arbitrio, ex *l. Cum antea* 5.*C. de receptis arbitris.*

16. Lato per arbitrum laudo expirat compromissum, quia arbiter functus est officio suo, vnde nec mutare potest sententiam suam, quamuis errauerit, ex *l. Qualem* 19 *&* *l Quia arbiter* 20.*ff. de receptis arbitris*: sed in casu iniustitiæ manifestæ, & multo magis si arbitri per dolũ

& collusionem aut ex falsis probationibus processisse noscuntur, poterit pars grauata opponere exceptionem de dolo coram Iudice, & petere vt arbitrium reducatur ad iustitiam secundum boni ac prudentis viri iudicium, vt sumitur ex *l. non distinguemus* 32. §. *cum quidam ff. eod.* dummodo tamen id faciat intra 10. dies post latum arbitrium, quia si vltra eos differat, censebitur arbitrium tacite a partibus homologatum, vt supra dictum est, eo proportionaliter modo quo supra in *tit.* 14. *num.* 9. dictum fuit sententiam iudicis transire in rem iudicatam, *si intra* 10. dies non fuerit ab ea appellatum. Id tamen intellige quoad reducendam sententiam arbitri rigorose talis: nam contra arbitramentum arbitratoris, seu amicabilis compositoris peti potest reductio ad arbitrium boni viri vsque ad 30. annos, vt cum communiori sententia tradit Bart. in *l.* Societatem 76. §. *arbitrorum n.* 22. quia ius petendi eiusdem reductionem est ius personale, contra quod non præscribitur, nisi 30. annis, ex *l. sicut* 3. *C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.*

17. Sed & alijs quoque modis expirare potest compromissum, quos enumerant Iuristæ in tit. *de receptis arbitris.* Inter reliquos est si certus terminus temporis compromisso præfixus fuerit: item si vel arbitri vel litigantes moriantur, quia

com-

compromissum non extenditur ad hæredes, nisi specialiter cautum sit, & sic de reliquis quæ apud Iuristas ibidem videri possunt.

TIT. XVIII.

De pactis & Transactionibus.

1. Alius quoque modus euadendi molestias iudiciorum, præter compromissum, sunt pacta & trāsactiones, quibus frequenter extra strepitum iudicialem controuersiæ componuntur; ac propterea de his post rubricam de arbitris vltimo loco dispiciendū breuiter nobis est.

2. Pactum dicitur a pactione, vt habetur in *l. 1. ff. de pactis*, vnde etiam pacis nomen appellatum est. Pactio autem nihil aliud est, quam duorum pluriumue in idem placitum consensus, fierique potest vel expresse vel tacite. Expresse fit vel mediante tractatu inter præsentes, vel etiam per epistolam aut nuncium inter absentes: tacite quando aliquid fit ex quo satis colligitur in aliquam rem consensus quamuis verbis non declaratus, cuius exemplum habes ex *l. 2. ff. eod.* in creditore, qui chirographum debiti reddat debitori suo: ex vi enim huius redditionis censetur conuenire seu obli-

gare se ad non petendam solutionem debiti.

3. Præcipua pacti diuisio est in pactũ nudũ, & in pactũ vestitum siue legitimũ. Pactũ nudũ dicitur quando sistitur in sola mutui consensus & obligationis declaratione absque aliquo extrinseco superueniente, per quod veluti vestiatur & plus roboris acquirat, vt puta quando nec stipulatio intercessit, nec scriptura per litteras aut chirographum, nec traditio vllius rei ex parte alterutrius &c. Pactũ vestitum est quando aliquid eiusmodi extrinsecum accedit, puta vel *stipulatio*, vel scriptura, vel traditio, vel iuramentum &c.

4. Quia autem etiam ex præcisa mutui consensus & obligationis declaratione nascitur saltem obligatio naturalis seruandi rem pactam; ideo de iure Canonico, cuius est obuiare periculis animarum, etiam nuda pacta seruanda sunt ex c. 1. *de pactis.* dummodo eorum obseruatio non vergat in animæ detrimentum, vt habetur in *c. fin. eod.* Hoc autem adeo firmitatem habet, vt siquis indultum habeat ab Apostolica Sede aliquid faciendi, sed de eò non faciendo pactum fecerit cum aliquo, cui pacto expresse non derogetur in indulto; tunc pactum & obligatio eiusdem seruandi vigeat, non obstante eo indulto Apostolico, iuxta

tex-

textum expressum in *c.* 1. *eod. in* 6.

5. Ex his inferunt communiter Canonistæ, vt videre est apud Abbat. & Felinum in *c.* 1. *de pactis*, etiam ex pacto nudo de iure Canonico oriri actionem idest ius petendi in Ecclesiastico iudicio, id quod promissum est: nam actio conceditur in iudicio, si lex assistat promissioni factæ *l. legitima* 6. *ff. eod.*

6. Transactio est quædam species pactionis, & consistit proprie in pactione circa rem dubiam & litis incertę factam non gratuitò, sed aliquo vtrinque dato, aut retento, aut promisso, quo a lite recedatur, vt constat ex *l.* 1. *ff. de transact. & l. transactio* 38. *C. eod.* Dicitur circa *rem dubiam*, quia de re certa & liti non obnoxia, puta de re iudicata a qua intra tempus legitimum appellatum non sit, transactio regulariter est nulla, ex *l. Eleganter* 23. *vers. si post rem iudicatam ff. de condictione indebiti*. Dicitur etiam *litis incertæ* quia transactio proprie non fit, nisi de re dubia propter litem susceptam aut suscipiendam, cuius exitus sit incertus. Dicitur demum *aliquo vtrinque dato, aut retento, aut promisso*: quia nisi quid tale fiat, dicitur pactum gratuitum seu amicabilis compositio, non autem transactio proprie dicta.

7. Transigere possunt quotquot liberam habent rerum administrationem

& facultatem alienandi. Ex defectu talis facultatis non potest Prælatus Ecclesiæ transigere de rebus Ecclesiæ suæ in præiudicium eiusdem, itaut scilicet transactionis effectus extendatur etiam vltra mortem Prælati, nisi de legitimo consensu Superioris *c. De cætero 5. & c. Veniens 8. de transact.* vt notauit etiam Glos. in *c. ex multiplici 3. de decimis v. eandem conuentionem.*

8. Transigi potest de qualibet re dubia & litigiosa, nisi sit per aliquam legem excepta, quemadmodum excepta sunt spiritualia & his annexa, puta beneficia Ecclesiastica, iuspatronatus &c. dato pro illis, aut retento, aut promisso aliquo temporali, propter speciem simoniæ *c. constitutus 4.* alijsque iuribus *de trãsactionib.* Item excepta est causa matrimonialis, super qua nec transactio, nec amicabilis compositio fieri potest, ex *c. fin. eod.* cum sit res decidenda secundum Sacros Canones a iudice Ecclesiastico, ne contra eosdem contingat vel matrimonium legitime contractum dissolui, vel illegitime initum perseuerare.

9. In iure quoque ciuili de quibusdam transigi prohibitum est, vt puta super causa criminali quę pœnam sanguinis non irroget, si criminaliter agatur, transigi non potest inter Accusatorem & Reum, quamuis id non prohibeatur

su-

ſuper cauſa capitali, excepto adulterio, & ſuper crimine falſi, iuxta *l. Transigere* 18. *C. de transact.* Item prohibitum eſt, de ijs, quæ in teſtamento vel codicillo relicta ſunt, tranſigi ſine iudice, & non inſpectis cognitiſque teſtamenti verbis, *l. De his* 6. *ff. eod.* & *l.* 1. *ff. quemadmodum teſtamenta aperiantur*. Prohibita demum quoque eſt ſine iudicis authoritate & cauſæ cognitione tranſactio de alimentis in vltima voluntate relictis, quæ in futurum debentur, ex *l. De alimentis* 8. *C. de transact.* & *l. cum hi* 8. *ff. eod.* quia ſcilicet periculum eſſet, aliquẽ contentum modico præſenti facile renunciare ſibi relicta, & alimentis in poſterum carere contra mentem teſtatoris: quæ ratio cum ceſſet circa alimenta iam præterita, propterea in cit. *l. De alimentis* permittitur de præteritis alimentis tranſactionem fieri.

10. Pręcipuus tranſactionis effectus eſt, vt per illam finis litibus vel motis vel mouendis imponatur, itaut poſtquã ſemel bona fide & legitimè ea facta fuerit, nullo prętextu retractari poſſit, ſiue inſtrumenti poſtea reperti, ſiue præſcriptionis, ſiue priuilegij &c. vt habetur in *c.* 1. *de transact.* Inde eſt quod tranſactio parit exceptionem litis finitæ, vt patet ex ijs quæ ſupra diximus in hoc *lib.* 3. *tit.* 6. *n.* 9. ſumiturque ex *c.* 1. *de litis conteſtat.*

stat. in 6. Adeoque Reus aliquis ab Actore conuentus coram iudice super aliqua re; si opponat de ea re iam factam fuisse transactionem inter se & Actorem, eo ipso non solum vincit in causa, sed etiã impedit omnem litis ingressum & progressum, quemadmodum impediret, si excipiendo opponeret, rem fuisse alias iudicatam, nec appellatum fuisse intra tempus legitimum.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER QVARTVS.

TIT. I.

De accuſationibus.

1. QVādoquidem ex dictis ad initium libri præcedentis, iudiciū aliud ciuile eſt, aliud criminale; cū expoſitum ſit toto eodem libro quod pertinet ad ciuile, ſequitur vt de criminali diſpiciamus, exordium ſumentes a modo, quo iuxta Sacros Canones inſtituitur, ac deinde gradum facientes ad crimina, quæ ſunt eiuſdem iudicij materia, & ad pœnas, quibus abſoluitur, quæ erunt materia ſequentium rubricarum.

2. Criminale iudicium nihil omnino ſimile habere cum cæteris iudicijs, de quibus ſupra locuti ſumus, aſſeritur in §. 1 *Inſtit. de publ. iudic.* quod tamen intellige cum *Gloſ. ibid. v. nec omnino quicquam* quoad aliqua magis præcipua

iudiciorum, vt puta quoad initium seu institutionem, cum ciuile per actionem; at criminale per accusationem, inquisitionem, aut denuntiationem instituatur: quoad finem, quia in ciuilibus agitur vt aliquid detur Actori, in criminalibus autem vt puniatur accusatus: demum in aliquibus etiam quoad progressum; tum quia in ciuilibus probat tantum Actor, ex *l. qui accusare 4. C. de Eden.* sed in criminalibus quandoque & Actor & Reus, *l. vbi falsi 22. C. ad leg. Corn. de falsis*, & *l. fallaciter vlt. C. de abolitionib.* tum etiam quia in criminalibus multò clarior probatio requiritur contra Reum quam sufficiat in ciuilibus, vt pluries in superioribus indicatum est. Cęterum quoad plura vtrumque iudiciorum genus conuenire manifestum est, cum in vtroque libellus porrigatur, iuretur de calumnia, examinentur testes &c. vt notatur ibidem a Glos. citata.

3. Instituitur itaque criminale iudicium vel per accusationem, vel per denunciationem, vel per inquisitionem, *c. super his 16. de accusation. & c. licet Heli 31. de Simon.* Est autem hic accusatio iuxta *Host. in Sum. h. t.* criminis alicuius apud iudicem competentem, inscriptione interueniente, ad pœnam facta delatio quæ definitio seu descriptio colligitur etiam ex *l. fin. C. de accusation.*

4 Fieri

4. Fieri ista solet per libellum accusatorium, in quo contineatur nomen iudicis, accusatoris, & Rei, item delicti locum & tempus, vt supra diximus in *lib. 3. tit. 5.* ex *l. Libellorum 3. ff. eod.* ac prætерea subscribat se accusator ad pœnam talionis, hoc est obligationem in se suscipiat subeundi eandem vel similem pœnã, si crimen delatum non probauerit, quam Reus probato crimine pati debuisset, atque hoc est quod in iure intelligitur nomine inscriptionis. Eiusmodi inscriptio statuta olim fuit, ne facile quis ad accusationem prosiliret, *l. si cui 7. ff. eod.* sed quia fortasse propter eius necessitaté multi deterrebatur ab accusando, vnde plura crimina manebãt impunita; ideo passim eius vsus a foro recessit, pro quo consulẽda est particulariũ regionũ consuetudo.

5. Quilibet ad accusandum in foro admittitur tum pro sua suorumque iniuria prosequẽda siue ad interesse priuatũ, tum ad vindictam publicam, nisi specialiter & expresse reperiatur iure prohibitus, quemadmodum aliqui prohibentur propter infirmitatem ætatis aut sexus: vt mulier, & pupillus; aliqui propter delictũ propriũ, vt infames aliqui; propter conditionem suam: vt filij contra parentes, & liberti contra patronos; aliqui propter suspicionem calumniæ: vt illi qui falsum testimonium subornati dixerunt, &

sic de pluribus alijs, qui fuse recensentur in *l. qui accusare 8. & seqq. ff. de accusation. c. Prohibentur 13. 11. q. 1.* & pluribus *cc. 11. q. 7.* vbi etiam inter cæteros numerantur laici qui Clericum accusare prohibentur, vt in *c. 2. & 3. ead. q. 7.* & Clerici quibus vetitum est Laicos accusare, vt in *c. Sicut Sacerdotes 6. ead. cau. & q.* tum ad vitandum irregularitatis periculum si pœna sanguinis afficiatur accusatus, tum quod reuerentia status Clericalis id exigat vt his odiosis litigijs & minus laudabilibus accusationibus se nō immisceant. Has aliasque a publica accusandi facultate exceptiones, *Glos. in c. 1. de accusation.* his versibus complectitur.

Fæmina, pupillus, delatus, crimine tentus.
Suspectus, quæstu corruptus, sortilegusq.
Infamis, seruus, pauper, cum milite Princeps.
Libertus, sociussocium, necnon inimici.
Clericus Ecclesiam nullus deferre valebit.

6. Hęc dicta procedunt præsertim quoad accusationem ad vindictam publicam. Si enim accusent ad suum duntaxat, aut suorum, aut suę Ecclesiæ interesse, plerunque non repelluntur, iuxta *l. Hi tamen 11. ff. de accusation.* sed & aliquæ sunt criminum species a communi

ni ea regula exceptæ, ad quorum scilicet accusationem admittuntur etiam plerique illorum, quibus cæteroquin accusare prohibitum est, vt suis infra locis indicabitur, vbi de illis particularibus criminibus sermo erit.

7. Illud tamen hic admonendi sumus, si de facto contingat accusatorem aliquem inhabilem ad accusandum accedere, nec a Iudice ex officio, nec ab accusato per exceptionem repelli, non propterea processum accusationis inualidari, vt testatur communis opinio, satisq. conuinci arg. textus in *c. Pia 1. de excep. in 6.* vbi valet iudicium cum excommunicato, si contra eum non fuit exceptum.

8. Personę, quæ accusari criminaliter possint, sunt generatim omnes delinquentes sine vlla sexus differentia, etiā impuberes pubertati proximi qui præsumuntur esse doli capaces, ex *l. Pupillum 111. ff. de reg. iur.* quamuis postea possit interdum Iudex miseratione ætatis mitigare illis pœnam, iuxta *l. Auxilium 37. §. In delictis ff. de minorib.* Excipitur tamen ab hac generali regula delinquens, qui sit in suprema aliqua dignitate, potestateque constitutus, cuius accusatio durante eo munere regulariter intentari, aut saltem examinari non potest, *l. qui accusare 8. ff. de accusat & l. si adulterium 38. in fine ff. ad leg. Iul. de adulter.* Item exci-

excipitur qui iam semel fuerit de aliquo crimine accusatus & legitime absolutus: hic enim iterum de eodem crimine non impetitur, *c. De his 4. de accusation.* Demum excipitur quasi beneficio cuiusdam prescriptionis qui crimen aliquod commiserit ante 20. annos, totoq; eo tempore numquam fuerit eius criminis accusatus, *l. Querela 12. C. ad leg. corn. de falsis* & tradit *Farinacc. in praxi crim p. 1. tit. 1. de inquis q. 10.* dummodo tamen crimen stotum transierit, & non habeat tractum successiuum, qualem habet v. g. crimen hæresis, Apostasiæ, matrimonij contra Sacros Canones contracti &c. in quibus quis persistit, adeoq, delictum continuat. vt notat *Zoes. ff. de accusation. n. 27.*

9. Quod attinet ad modum procedendi in iudicio criminali accusatorio, proportionaliter idem ille seruatur, qui in iudicio ciuili, de quo dictum est in libro præced., paucis quibusdam exceptis, quæ in titulis eiusdem libri præcedentis congruo loco notata sunt. Inter hæc illud potissimum recensetur, quod vt paulo ante diximus, multo clarior & euidentior probatio requiratur in criminalibus, maiorque libertas concedatur Reo defendendi causam suam, etiam postquam in illa conclusum est: & quod quamuis actio ciuilis permittatur per Procuratorem tractari; id tamen in actione

que

quæ criminaliter agitur, regulariter prohibetur tum ad defendendum, tum ad accusandum, ex *c. Veniens* 15. *de accusat.* & *l. penult.* §. *fin. ff. de publ. iudicijs*, exceptis aliquibus particularibus casibus quos notauimus in *tit.* 3. *libri præced.* Periculum enim esset facile eludendi eã actionem si vel accusator vel Reus posset eidem non personaliter, sed per Procuratorem adesse: quia & accusatus facile subterfugeret pœnam illam capitalem, vel aliam corporalem, qua post probationem criminis puniri meretur: & accusator pœnam talionis, aut (vbi ea in desuetudinem abijt) aliam arbitrariam, quæ illi infligitur, si inuentus fuerit in accusatione calumniator.

10. Si igitur accidat absentem aliquem deferri, (quod in Iure permissum est, saltem quoad receptionem nominis inter Reos, vt colligitur ex *l. Nullus.* 2. §. *Ex longinquo. C. de exhiben. Reis*) recipitur ea delatio, sed in causa regulariter non proceditur, & multo minus ad sententiam damnationis deuenitur, donec accusatus personaliter aduenerit, ex *l. Absentem* 6. *C. de accusat.* iuncta ibid. *Gloss. v. Non posse*, ad id coactus, si opus fuerit etiam per excommunicationis censuram, ne hac Iuris æquitate ad commissi criminis impunitatem abutatur. Quod si ea pœna non obstan-

te,

te, contumaciter intra annum se Iudici non præsentauerit, habebitur pro conuicto, 11. *q.* 3. *c. Rursus* 36. iuxta intellectum Glossæ ibid.

11. Quod etiam fortiori iure procedit, si accusatus, postquam personaliter interfuit contestationi litis, progressui iudicij se subducat, & contumaciter absens fiat: tunc enim ratione contumaciæ damnabilioris, non obstante eius absentia proceditur in iudicio, & si de delicto liqueat, ad sententiam deuenitur, supposito quod sententia sit talis generis, vt etiam in absentem mandari possit executioni, qualis est sententia priuationis, depositionis, priuationis ab officio, &c. vt docet *Abb. in c. Veritatis* 8. *de dolo & contum. n.* 20.

12. Cum autem æquitati consonum sit, vt vbi congruis iuris remedijs Rei malitia coercetur, non negligatur malitia Accusatoris, cuius cæteroquin causa minus fauorabilis est, ex *cap. Cum sunt.* 11. *de reg. iur. in* 6. *& l. fauorabiliores.* 167. *ff. eod.* ideo sicut Reus, ita & Accusator contumaciter absens statutis in iure pœnis subiectus est, vt constat ex toto tit. *ff. & C. ad S. C. Turpillian.* Si igitur accidat Accusatorem instituta semel accusatione, & post litem contestatam, aut etiam ante litem contestatam, sed post datos fideiussores

de

de lite prosequenda, aut etiam ante datos fideiussores, sed post datum libellum, iudicio se subducere, & ad probandum crimen non comparere, abolitione non impetrata, incidit in pœnam Turpilliani, hoc est notatur infamia, cum mulcta quinque librarum auri, & si delicti qualitas postulat, vlterius etiam punitur pro motu Iudicis. Sumuntur hæc ex textu expresso in *l.* 1. *&* 2. *C. ad S.C. Turpill. l.* 1. *ff. eod. & l. Præuaricationis* 3. §. *fin. ff. de Præuaricat.* Consonat etiam textus in *c. Licet in beato*. 14. *de accusat.*, vbi quibusdam Canonicis non imputatur ad pœnam quod ab accusatione destitissent, quia non se obstrinxerant vinculo inscriptionis: vnde a contrario sensu deducitur, quod si accusator desistat post inscriptionem, quę de iure ponitur in libello accusatorio, punitur Turpilliano.

13. Dixi *abolitione non impetrata*. Nomine autem abolitionis hic intelligitur venia siue facultas desistendi ab accusatione, eamque Iuristæ in rubr. *C. De abolitionib.* communiter diuidunt in generalem seu publicam, & specialem siue priuatam. Generalis seu publica est quæ publice fit vel ipso iure, vt puta ratione feriarum pro certo tempore indictarum, vel ex decreto Principis ob diem insignem, aut publicam gratulatio-

tionem &c. *l. Abolitio 7. cum seq. ff. ad Turpillian.* quamuis plerumque eiusmodi abolitio suspendat potius quam extinguat accusationem, cum finitis ferijs permittatur Accusatori repetere Reum, dummodo id faciat intra 30. dies a die quo feriæ finitæ sunt, *l. Aut priuatim 10. ff. eod.* quia ijs elapsis vlterius non auditur, ex *l. 1. C. de generali abolit.* Impune tamen, & citra metum Turpilliani omittit accusator etiam intra eos 30. dies Reum repetere, per textum *l. Si interueniente 12. ff. ad Turpill.* quia, vt ibidem dicitur, non videtur desistere, qui exemptum Reum non defert.

14. Hæc autem intelligenda sunt quoad accusationem iam antecedenter institutam antequam abolitio generalis interueniret. Cæterum si eo tempore quo generalis abolitio accusationum indulgetur, alicuius causa criminalis nondum agi cœpta fuerit per litis contestationem, sed tantummodo oblatus fuerit libellus accusatorius, tunc locum non habet prædictus effectus generalis abolitionis; quare accusator, si finitis ferijs ab accusatione desistat, incidit in Turpillianum, vt sumitur ex *l. 2. C. de gener. abolit. & ex l. penult. ff. ad Turpillian.*

15. Abolitio specialis siue priuata est omittendæ accusationis venia, quam pri-

priuatim accusator petit & impetrat a Iudice qui de crimine cognoscit, vt sumitur ex *l.* 1. §. *Abolitio priuatim. ff. eod.* & *ex l.* 2. C. *de abolitionib. iuncta ibid. Glos. v. a competenti.* Eiusmodi abolitionem non pro omnibus delictis, nec in omnibus circumstantijs, neque cuilibet Accusatori Iudex pro libito dare potest. Non enim conceditur in crimine capitali, ex *l. fin.* C. *ad. Turpill.* & particulariter in delictis numeratis in *l. fallaciter* 3. C. *de abolition.* ac præterea dispiciendum Iudici est vtrum Accusator fallaciter & calumniose in accusatione se gesserit, quia tunc eidem abolitio non conceditur, per textum in ead *l. fallaciter*, ne eius fraus impunita relinquatur. Item non conceditur abolitio, si Iudex deprehendat abolitionem peti ab Accusatore per deceptionem vel corrupto pecunijs a Reo, ex *l.* 2. C. *eod.* ne videlicet ipse Reus commodum a sua prauitate reportet. Sed & vniuersim nonnisi causa cognita huiuscemodi abolitio conceditur a Iudice, qui propterea perpendere secum diligenter debet, an per errorem, seu temeritatem, seu calorem Accusator prosiluerit ad accusationem, vnde hæc explanans Accusator abolitioni locum faciet, ex *ead. l.* 2.

16. Illud quoque iuris in hac re serua-

uatur, vt ea causę cognitio in ordine ad concedendam abolitionem fiat præsente etiam Reo, vt sumitur ex *ead. l.* 2. quamuis non semper eius assensus requiratur. Distinguendum enim est, vtrum res sit integra ex parte Rei necne? hoc est vtrum carceres, verbera, catenas, tormenta passus fuerit: item vtrum lis diu steterit, seu vltra 30. dies durauerit; quia in his casibus, inuito Reo, abolitio non conceditur; secus autem re integra, & lite infra 30. dies instituta, ex cit. *l. fallaciter*, *&* *l. fin. ff. ad Turpill.* quia videlicet tunc per concessionem abolitionis parum vel nihil lęditur causa Rei, sicut læderetur si postquam ad predictum statum causa *deducta est*, Accusator ex authoritate Iudicis impune desisteret.

17. Adde aliquando neque sufficeconsensum Rei. Si enim accidat occasione iudicii criminalis, causa testimonij, vexata fuisse tormentis corpora ingenuorum licet plebeiorum, qui conscij & participes criminis non erant; tunc abolitio a Iudice non conceditur, etiamsi Accusator petat & Accusatus consentiat, ex cit. *l. fallaciter*, ne scilicet impune sit Accusatori absque sufficienti causa Testes illos tormentis exposuisse.

18. Accusator itaque vigore abolitionis ab instituta accusatione desistens, libe-

liberatur a Turpilliano. Sed & insuper priuatur in posterum facultate accusandi de eodem crimine eundem Reum, per textum in *l. Mulier. 4. ff. ad Turpill.* nisi specialiter ipsi Princeps permittat, ex *l. 1. C. de abolition.* Quod etiam latiùs extenditur de Iure canonico expresso in *c. Licet 14. de accusation.* vbi accusanti etiam citra vinculum inscriptionis, & postea accusationem non prosequenti perpetuum de eodem crimine silentium imponitur, ne super eodem illi de cętero liceat eundem Reum accusare, vel etiam infamare.

19. Extra casum impetratę abolitionis, & loquendo in puncto prosecutionis causę criminalis, incumbit Accusatori onus probandi crimen obiectum, vt supra dictum est. Quod si in ea probatione deficiat, tunc Reo absoluto incipit Iudicis cognitio contra Accusatorem, examinando videlicet qua mente ductus idem Accusator processerit ad accusandum. In eo examine, si ex iusta causa, & probabili errore ductum repererit accusasse, eundem absoluere debet. Si autem in euidenti calumnia eum deprehenderit, seu scienter falsum crimen imposuisse, legitimam pœnam ei irrogat, per textum in *l. 1. §. Sed non vtique ff. ad Turpill.* quæ pœna olim ex lege Remmia (cuius mentio fit in *l. Quæ-*

situm

situm 13. *ff. de Testib.*)erat vt ipsi innueretur in fronte littera K. vt tradit *Cuiac. ad l. Is cui* 18. *ff. Qui testam. facere poss.* Sed cum postea eam pœnam abrogauerit Constantinus in *l. Si quis in metallum* 17. C. *de pœnis*, successit pœna talionis, de qua supra dictum est, approbata etiam in Iure Canonico 5. *q.* 6. *c.* 2. ita vocata ex eo quia talis, seu similis illa sit, qualis esset pœna qua puniretur accusatus si conuictus fuisset, vt explicat *Abb. in c super his* 16 *de accusation. n.* 8. aut vbi ea in desuetudinem abijt, vel vbi eiusdem capax non est calumniator, alia pœna extraordinaria, præter infamiam statutam 5. *q.* 6. *c.* 1. & 3. necnon in *l. qui non probasse* 3. & *l. nostris* 8. *C. de calumniatorib.*

20. Inde fit quod cum pœna canonica Clericorum pro magnis sceleribus sit depositio ab Ordine, ex *c. tuæ* 6. *de pœnis*, si contingat Clericum inferioris Ordinis fuisse calumniatorem contra Clericum Ordinis superioris, puta Subdiaconum contra Diaconum; tunc Subdiaconus in pœnā calumniæ non solum deponitur ab Officio, sed etiam verberibus publice castigatus in exilium deportatur, ex *c* 1. *de calumniatorib.* quia videlicet sola depositio Subdiaconi est minor pœna, quàm depositio qua Diaconus puniretur si conuictus fuisset, vnde

de in supplementum alia etiam pœna præter depositionem imponitur Subdiacono calumniatori, vt post *Glos. in eod. c.1. de calumniat.* notat *Panor. ibid n.5. & Host. in sum. de calumniat. § quali pœna calumniator.*

21. Quod tamen dictum est, Accusatore non probante absolui Reum, intelligi debet nisi eidem Reo sit indicenda purgatio, vel propter vulgatam infamiam, vel propter graue scandalum, vel propter vehementem suspicionem, quorum quodlibet satis est ad purgationem indicendam, ex *c. inter* 10. §. *attendentes de purgat. canon.* vnde in eisdem circumstantijs purgatio indicitur, etiamsi contra Reum infamatum nullus Accusator accedat, prout sumitur ex *c. accedens* 23. *de accusation.* In casu autem purgationis indictæ, Reus vel satis ostendit innocentiam suam de obiecto crimine, & tunc absolui debet tum ab eodem crimine tum ab eius infamia, innocens declarari, & in pristinum statum restitui, 2. *q.* 4. *c. habet* 7. *& c. ex tuarum* 8. *de purg. canon.* Vel in purgatione deficit; & tunc eadem pœna punitur in Iure canonico, ac si de crimine conuictus esset, hoc est pœna depositionis ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico, ex *c. cum P.* 7. *eod.*

22. Ratio huius Canonis ea communi-

muniter redditur à Canonistis cum *Gloss. in c. insinuatum 13. de simon. v. perpetuo priues*, & cum *Abb. in c. accedens 23. de accusat. n.* 4. quod præsumptio probabilis orta ex infamia contra Reum transeat per defectum purgationis in violentam, & quod ratione huius violentæ præsumptionis puniatur, vt conuictus, vbi etiam nonnulli conantur afferre rationem quare ita procedatur in Iure Canonico cum cæteroquin in Iure ciuili violenta præsumptio non sufficiat ad imponendam pœnam ordinariam criminis. Sed hæc ratio non videtur vsquequaque subsistens: quia etiam in Iure Canonico per textum expressum in *c. litteras 14. de præsumpt.* sola præsumptio etiam vehemens de crimine non satis est ad condemnationem, vt diximus in lib. præced. vbi *de præsumptionib.* Congruentiùs igitur statutum illius *c. cum P.* refunditur in infamiam iuris, & facti, qua laborat accusatus de graui crimine, & in eius purgatione deficiens: infamiam enim secundum se satis esse vt quis ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico deponatur, tradit post Dynum *Gloss. fin. in c. infamibus penult. de reg. iur. in 6.* quod præsertim procedit postquam infamia quasi transiuit in rem iudicatam, sicut transit in defectu purgationis, vt sicut propter magnitudinem criminis infamatus, pen-

dente eius infamiæ iudicio non solum promoueri nequit, *c omnipotens 4. de accusationib.* sed etiam suspendi potest ab officio, & beneficio, ex *c. inter 10. de purgat.canon.* ita & infamia transeunte in rem iudicatam, ab omni officio, & beneficio deponatur. Consonat etiam Ius ciuile in *l.infamia 8.C.de Decurionib. lib.10.& l.Iudices 12.C.de dignitatib.lib. 12.* per quæ iura infames officijs, & dignitatibus ciuilibus etiam ante contractam infamiam acquisitis exuuntur.

23. Quæ dicta sunt hactenus de purgatione, intelligenda sunt de purgatione canonica. Alia enim est purgatio vulgaris, alia purgatio canonica, vt constat ex toto tit. *de purgat. vulgari*, & tit. *de purgat. canon.* in Decretalibus. Purgatio vulgaris dicitur illa probatio, quam vulgus inuenit, & vsu introduxit, sed sacri Canones damnauerunt, vel quia per illam Deus tentari videtur, 2. *q 4. c. Monomachiam 23.& c.fin.de purgat.vulg* vel etiam quia per eam facile contingit, vt pœna criminis refundatur in innocentem, vt sumitur ex *.c. 2. eod.* Huius prohibiti generis in Iure Canonico specialiter recensetur purgatio facta per Monomachiam siue duellum, cit. *c.Monomachiam, & c. 1. de purgat. vulg* purgatio facta per contactum ferri candentis, vel aquæ feruentis siue frigidæ, *c.*

Mennam 8. §. *fin.* 2. *q.* 4. *c. consuluisti* 21. *ead. cau. & q. & c. ex tuarum* 8. *de purg. canon.* & sic de reliquis similibus videndis apud Doctores in tit. *de purgat. vulg.* quæ vel superstitiosa sunt, vel fallacia, & incerta, & propterea prohibita, ac nisi per ignorantiam inuincibilem, aut per specialem Spiritus Sancti instinctum hic & nunc excusentur, peccaminosa.

24. Sola igitur illa purgatio, quæ canonica dicitur, quia per Sacros Canones inducta est, adhiberi potest ad detegendum crimen, vel innocentiam infamati. Eius autem forma describitur in *c. quoties* 5. *de purg. canon.* in eoque consistit, quod purgandus iuret primùm super Sancta Dei Euangelia, se neque per seipsum, neque per submissam personam commisisse delictum, cuius infamia laborat, nec aliquem alium pro eo se sciente: sed & insuper testes aliquot iurent, quod veritatem eum dicere credunt, qui purgatur, vnde vocantur Compurgatores, eorumque iuramentum dicitur iuramentum credulitatis, ex *c. de testibus* 13. *eod.* cum è conuerso iuramentum purgandi dicatur iuramentum veritatis.

25. Illud autem hac in re diligenter curandum est Iudici, vt tam purgando, quàm compurgatoribus faueat vndequaque præsumptio, quod non sint peiera-

raturi: quare ad hoc genus probationis purgandus non admittitur, nisi aliunde sit persona honesta, nobilis, vel ingenua: secus si sit persona vilis, aut aliunde infamis, qualis est v.g. qui fuerit aliàs furti damnatus, vel periurus fuerit, vel falsum testimonium dixerit, iuxta textũ in *c. 1. de purg canon.* cuius generis personæ ad iuramentum non admittuntur, sed purgantur aliter ad arbitrium Iudicis, vt ibid. docet *Gloss. fin.*

26. Idem quoque iuris seruatur in compurgatoribus, qui debent esse talis honestatis, & opinionis, vt verisimile sit eos nolle amore, vel odio, vel spe obtinendæ pecuniꝫ peierare. Sed & vt idonei appareant, necesse est, vt eius quem purgare debent, vitam & conuersationem agnoscant, vt habet textus in *c. cum P. 7. & c. inter. 10. §. ipsum igitur. de purg. canon.* Item de iure communi debent esse eiusdem Ordinis cum purgando, vt si hic sit Episcopus, etiam Compurgatores sint Episcopi; si Presbiter, sint Presbiteri, & sic de reliquis: dummodo eorum copia haberi possit, & purgando non sint aliunde inimici, quia in eiusmodi casu admittuntur etiam alij inferioris Ordinis ad compurgandum, imo & in defectu Clericorum, etiam laici honesti, & in defectu virorum; etiam fœminæ, ex *c. cum in iuuentute 12. eod.*

iuncta ibidem *Glos. fin.*

27. Quod attinet ad numerum Compurgatorum, seruatum olim fuit, vt Episcopus adhibitis 12. Episcopis se purgaret, Sacerdos adhibitis tribus, vel quinque, vel septem Sacerdotibus, Diaconus tribus alijs Diaconis, *c. omnibus* 20. *& c. si legitimi* 13. 2. *q.* 4. Ratio autem quare pro maioribus statutus esset maior numerus compurgantium, quam pro minoribus, affertur à Panor. in supracit. *c. inter* 10. *de purg. canon.* quia maiores habent notitiam plurium, & facilius propter potentiam inueniunt Compurgatores, quam minores, qui nec habent tot notos, nec facile possunt alios inducere ad se purgandum, quia Compurgatores *sunt* voluntarij, & non possunt compelli sicut alij Testes. Adde & aliam congruentem rationem: quia quo altioris Ordinis aliquis est, eo magis est expositus oculis reliquorum, eiusque bono, vel malo nomine, & exemplo, populus facilius excitatur: congruum igitur fuit, vt si quando aliquis eiusmodi purgandus esset ab infamia, qua aspergebatur, manifestius purgaretur, multiplicatis Testibus innocentiæ suæ. Hodie tamen numerum Compurgatorum esse arbitrarium Iudici, habito respectu ad criminis enormitatem, qualitatemque personæ, & infamiæ docet ibid. idem Abb. post Glos. in

eod.

eod. *c. inter v. quartædecimæ manus.*

TIT. II.

De denunciationibus.

1. ALter modus instituendi criminales causas iuxta sacros Canones (vt in præced. tit. dictum fuit) est denunciatio, quo nomine intelligitur, *criminis manifestatio legitime facta Superiori sine inscriptione*, vt sumitur ex *Host. in sum. de denunciationib. §. quid sit denunciatio* Modus hic instituendi criminale iudicium in eo differt ab accusatione, quòd in hac Accusator sese inscribat ad probandum crimen, & ideo adesse non possit per procuratorem, sed personaliter, vt in præced. tit. dictum est; secùs in denunciatione delator: vnde postquam iste, siue per se siue per procuratorem crimen detulerit; reliqua omnia iudicij, & processus criminalis sunt à Iudice ex officio suo expedienda: & propterea denunciatio dicitur à Iuristis remedium extraordinarium, quia attento Iure ciuili scripto regulariter procedi non potest in criminalibus, nisi ad instantiam Accusatoris, exceptis quibusdam casibus in Iure permissis, vt tradit *Iul. Clar lib. 5. receptar. sentent. q 7. n. 1.*

2. Dixi *attento iure ciuili scripto*:

quia vigore consuetudinis videtur denunciatio iam transisse in remedium ordinarium; cum sæcularis etiam fiscus soleat constituere Aduocatos, vel Syndicos fiscales, qui quælibet crimina denuncient, ac deinde Iudices procedunt ex officio suo. De Iure tamen Canonico dici debet denunciatio simpliciter & absolute remedium ordinarium, quia generaliter concessa est in *c. qualiter, & quando* 24. circa finem, *c. super his* 16. *de accusationib. c. licet Heli* 31. *de sim.* & docet *Azor. p.* 3. *lib.* 15. *cap.* 21. *dub.* 3.

3. Quamuis tamen denunciator non se inscribat ad pœnam, vt dictum est; illud Iuris statutum est ad coercendam facilitatem calumniandi, quæ oriri poterat a sublatione inscriptionis, vt si postea in iudicio nihil de criminibus denunciatis probatum fuerit, denunciator ab officio, & beneficio suspendatur, donec suam purgauerit innocentiam, scilicet, quod non calumniandi animo ad crimina proponenda processit, vt habet textus in *c. fin. de calumniat.*

4. Hæc dicta procedunt potissimum quoad denunciationem iudicialem. Diuiditur enim communiter à Canonistis denunciatio quadrifariam, vt videre est apud *Panor. in c. nouit.* 13. *de Iudicijs n.* 3. *in fine*, vt alia sit Euangelica quæ etiam dicitur charitatiua; alia iudicialis;

alia

alia Canonica quæ videlicet per Sacros Canones est introducta; alia regularis qua proceditur in Religiosis Ordinibus contra Regulares iuxta eorum Constitutiones, & Regulas. Sed quia ipsa Canonica, & Regularis, vel est iudicialis, vel Euangelica; ideo congruentius diuidi denunciatio vniuersaliter potest, prout diuiditur à Theologis, in Euangelicam, & Iudicialem.

5. Denunciatio Euangelica est, qua crimen defertur ad Superiorem tamquam ad Patrem, ad priuatam emendationem proximi delinquentis, ex Charitate procedens: fierique illa debet iuxta ordinem institutum à Christo Domino *Matth* 18. in illis verbis: *Si peccauerit in te frater tuus &c.* Denunciatio iudicialis (quæ potissimum huc spectat) est qua crimen defertur ad Superiorem tamquam ad Iudicem; fierique illa aliquando solet, vel ciuiliter, vt cum per ipsam priuatum dumtaxat interesse aut satisfactio intenditur; vel criminaliter, vt cum intenditur publica vindicta, seu pœna ob vtilitatem publicam, & in hoc sensu procedit illa iudicialis denunciationis diuisio, quam Doctores tradunt, vt alia sit iudicialis denunciatio ciuilis, seu priuata, alia criminalis, seu publica.

6. Quod attinet ad crimina, personas, & conditiones in denunciatione

seruandas, distinguendum est inter forum sæculare, & Ecclesiasticum. In foro sæculari admittitur de iure denunciatio iudicialis publica delictorum ad idẽ forum pertinentium, quæ procedat ab Officialibus publicis ad hoc muneris deputatis, ex *l. ea quidem 7. C. de accusat.* Quinimo de consuetudine satis communiter recepta admittitur quoque procedens à quacumque persona priuata, quia publicæ vtilitatis est notitiam delictorum quocumque modo ad Iudicem peruenire, ne permaneant impunita, vt testatur *Clar. in cit. q. 7. n.* 2. Denunciatio autem iudicialis priuata, per quam agitur ad interesse priuatum denunciantis, admittitur de iure ciuili, si procedat ab eo cuius interest, supposito quod agere siue accusare sit prohibitus. vt puta quia est seruus, & conqueritur de domino, quia est filius, & conqueritur de patre &c. ex *l. 1. §. quod autem ff. de off. Præf. Vrb. Abb. in c. nouit. 13. de iudic. n.* 48. alijque communiter. Æquitatis enim est, vt qui via ordinaria exclusus est à suo iure prosequendo via saltem extraordinaria admittatur.

7. In foro Ecclesiastico denunciatio Euangelica, seu charitatiua admittitur generatim, & indistincte a quocumque fiat, quia omnibus generatim præceptum est à Christo Domino, vt quod

in

in ipsos frater peccauit Ecclesię dicant, si ex priuata monitione non resipuerit; *Matth.* 18. Denunciatio etiam iudicialis in eodem foro admittitur à quocumque procedat, dummodo quis non sit publicus concubinarius, si præsertim fuerit propterea excommunicatus, aut dummodo non sit conspirator inimicus contra denunciatum, aut iuramenti præstiti transgressor, alijsque criminibus irretitus: hi enim sicut ab accusando, & testificando, ita & à denunciando iudicialiter repelluntur, ex *c. cum oporteat* 19. & *seq. de accusat.*

8. Item quod attinet ad qualitatem criminum, & personarum denunciandarum, eiusdem generis denunciatio in eodem foro non admittitur, nisi vbi crimen est Ecclesiastici, vel mixti fori, aut vbi persona denuncianda est specialiter subiecta Ecclesię, qualis est Clericus, vel vbi in foro sæculari deficit Iudex, qui iustitiã administret, & sic de reliquis similibus, quę videri possũt distinctè narrata apud *Azor. p. 3. lib. 13. cap. 21. dub. 4.*

9. Cum autem denunciatio sit præambula inquisitioni faciendæ per Iudicẽ ex officio; inde fit, per eiusmodi denunciationem deferri non posse regulariter nisi crimen, quod in foro exteriori probari possit, & regulariter nisi de quo aliqua infamia orta sit: siue sermo sit de de-

nunciatione facienda in foro Ecclesiastico, siue de facienda in foro sæculari. Frustra enim & cum solo famæ dispendio, adeoque iniustè, ad Iudicem deferretur crimen ex eius officio puniendum, vbi nulla eidem suppeteret via illud cognoscendi, & prosequendi inquisitionem. Secus videtur asserendum pro denunciatione Euangelica, quę cum non tendat ad pœnam, sed solum ad priuatam emendationem denunciati, locum habere videtur, etiam vbi crimen pro foro exteriori probari non posset.

10. Quæstionis est vtrum ante omnem & quamlibet denunciationem, præcedere semper necessario debeat monitio priuatim facta? Ratio dubitandi est: quia in *c. Qualiter & quando* 24. circa finem *de accusat.* habetur, quod sicut accusationem legitima debet præcedere inscriptio, & inquisitionem clamosa insinuatio seu infamia, sic & denunciationem charitatiua monitio præuenire.

11. Hanc quæstionem ex pluribus quos refert, resoluit *Azor. in cit. cap.* 21. *dub.* 5. per distinctionem multiplicem. Vel sermo est de denunciatione quæ fiat in foro sæculari, vel de facta in foro Ecclesiastico. Ad denunciationem iudicialem primi generis siue generalem, siue specialem & priuatam, docet non necessario prærequiri monitionem priuatam: item

Item nec ad denunciationem iudicialẽ, quæ fiat in foro Ecclesiastico (quam Canonistæ & legistę Canonicam appellant, hoc est per Canones inductam) si generalis sit: secus autem si sit specialis, pro qua cum communi sententia docet opus esse præcedenti monitione, siue hæc trina esse debeat, iuxta sententiam Innoc. Host. & aliorum in *c. Nouit. 13. de iudic.* siue sufficiat esse binam, iuxta sententiam Panor. in eod. *c. Nouit. n. 59.* semel priuatim & secreto, *inter te et ipsum solum* secundo *coram vno vel duobus testibus*, iuxta ordinem prærequisitum ad denunciationem Euangelicam.

TIT. III.

De Inquisitionibus.

1. TErtius modus instituendi & prosequendi causas criminales est inquisitio, *criminis* nempe *ex officio a Iudice competente legitime facta inuestigatio*, prout describitur ab Host. in *Sum. de inquisitionib.* Dicitur *ex officio*, quibus verbis ab accusatione discernitur in qua Iudex procedit ad instantiam Accusatoris, cum e conuerso in inquisitione nemine instante, sed ex vi muneris sui inquirat de crimine, vt sic ad plenam probationem sententiamque perueniat,

siue id faciat occasione denunciationis ab aliquo factæ, siue dumtaxat ex vi famę præcedentis.

2. Dicitur *a Iudice competente*. Pro quo. vt inquisitio valida sit, opus est vt Iudex non solum simplici iurisdictione fungatur, sed etiam ius gladij habeat seu merum imperium, de quo dictum est in *lib. præced. tit de Iudice* circa finem; ac præterea necesse est vt suæ iurisdictioni subiectum habeat Reum contra quem inquirit, & articulum super quo inquirit: alioquin inquisitio inualida est, quia extra territorium ius dicenti non paretur impune, *c. 2. de constit. in 6. & toto tit. C. si a non compet Iud.* ac propterea inquisitio facta a Iudice sæculari contra Ecclesiasticam personam nulla est, quia Clerici nec ciuiliter nec criminaliter conueniri possunt coram Iudice sæculari, vt diximus in *lib. 2. tit. de immunit. Ecclesiar.* & docet *Farinac. in praxi crimin. p. 1. lib. 1. tit. 1. q. 1. n. 55.*

3. Modus hic procedendi, ex dispositione Iuris Canonici, extendit se ad omnia crimina; vtpote indistincte concessus in *c. Qualiter & quando 24 de accusat. & c. licet Heli 31. de Sim.* At in foro sęculari, attento iure ciuili scripto, non potest regulariter Iudex ex officio inquirere super delictis, nemine accusante, nisi in casibus & delictis exceptis,

quo-

quorum aliqua numerantur a *Glos. in l. 1. §. Ex publico ff. ad leg Iul. de adulter. v. sine accusatore*: quamuis attento iure consuetudinario communiter recepto procedatur etiam in eodem foro per inquisitionem ex officio in omnibus delictis, factaque illa sit remedium ordinarium, vt testatur *Clar. lib. 5. §. Practica criminalis q. 3. n. 6.*

4. Inquisitio vniuersim sumpta diuidi communiter solet a Canonistis in tres species. Prima est *omnino generalis* seu *generalissima*, per quam nullo particulari crimine, nullaque particulari persona expressa, generatim inquiritur ex mero officio Iudicis, an committantur, necne crimina in aliqua communitate? an de vllo sit fama vel suspicio vllius criminis? Hoc genere inquisitionis vtuntur Prælati & Superiores in visitatione Prouinciæ & locorum subiectorum. Altera est *omnino specialis*, per quam super certo crimine inquiritur contra certam personam vt cum super homicidio facto inquiritur contra Titium, an illud commiserit. Tertia est *mixta*, idest partim specialis, partim generalis, qualis est quæ generalis est circa personam et specialis circa delictum, vt cum de particulari homicidio commisso inquiritur generaliter, quisnã illud commiserit? aut quæ est specialis circa personam & generalis circa delictum,

ctum, vt cum inquiritur an Titius vllo se crimine maculauerit?

5. Quod attinet ad inquisitionem omnino generalem, recepta communiter a Doctoribus sententia est, fieri illam posse etiamsi nullà præcedat infamia, nullumque indicium criminum commissorum, arg. desumpto ex *c. 1. de off. Ordin. & c. 1. §. sane de censib. in 6*, vbi præcipitur generatim Prælatis Ecclesiasticis & Superioribus, vt suo tempore faciant visitationes & inquisitiones generales, nulla habita mentione infamiæ præcedentis. Incommodum enim esset & Reip. perniciosum, si Prælatis hoc remedium indistinctè non suppeteret ad purgandam Remp. moresque subditorũ reformandos; cum præsertim per hoc genus inquisitionis nemini iniuria fiat, vtpote per quod contra neminem in particulari inquiratur. Vtrum autem in eo casu teneantur aut possint subditi manifestare occulta delicta Superiori generaliter inquirenti ad effectum illa puniendi, videri potest examinatum apud Authores, quos refert *Less. lib. 2. de Iust. cap. 29. dub. 13. n. 109.*

6. Quod spectat ad inquisitionem specialem, indubitati iuris est, non posse illam vnquam incipere a solo Iudice, sed opus esse vt aliquid præcedat, quod inquisitioni viam aperiat, Iudicemque

cogat

cogat ad procedendum ex officio. Primò enim constare ipsi debet de crimine an sit commissum: vnde si vestigium aliquod eiusdem criminis relictum sit, quale relinquit homicidium, incendium, perfossio domus &c. debet prius Iudex illud inspicere, aut curare vt inspiciatur. Si autem nullum vestigium relictum sit, saltem opus est denunciatione vel querela eiusdem criminis.

7. Secundò vbi iam constat de delicto, antequam inquiratur contra certam personam, opus saltem est vt aliquod indicium militet contra ipsam, vt docet *Clar. in loco supracitato quaest. 5.* ex Innoc. & alijs. Sed neque vigore talis indicij potest Iudex immediate procedere ad inquirendum de veritate contra eandem personam, ad effectum illam puniendi, nisi contra ipsam fama publica loquatur originem habens a personis honestis fideque dignis, & non a maleuolis vel improbis hominibus, ex *c. Qualiter & quando 24. & c. Inquisitionis 21. §. Tertiæ. de accusat.* Quare habito indicio, capiendæ sunt primum informationes an sit fama de illa persona, idque ea maiori qua fieri potest circumspectione atque prudentia, ne per illam ipsam inquisitionem de infamia, eiusdem personæ famam cæteroquin integram lędi contingat, atque inde nascantur iniuriæ vnde iura nascuntur,

tur, vt dicitur in *c. Qualiter 17. eod.*

8. Quod si hoc iuris ordine non seruato procederet Iudex, legitime contra ipsum exciperet inquisitus, & appellationem interponens ea quæ interim a Iudice fierent inualidaret: quamuis si presens sit, & nihil excipiat cognoscens contra se nullatenus infamatum inquiri de veritate, processus validus sit per textum expressum in *c. 1. & 2. eod. in 6.* quia scilicet in eo casu censetur renunciasse iuri suo, quod est in eius fauorem introductum.

9. Hęc tamen doctrina de necessitate infamię præcedentis, intelligenda est regulariter & extra casus exceptos, quales numerantur plures a Doctoribus, vt videre est apud *Less. lib. 2. de Iust. cap. 29. dub. 15. n. 124. & seqq.* Inter reliquos est, si inquirendum sit de criminibus, quæ sint maxime noxia Reip. & ex quibus impendat alijs periculum euersionis, vt puta de crimine hæresis, & apostasiæ, in quibus præcedente dumtaxat suspicione aliqua orta ex indicijs non leuibus, inquiritur etiam sine infamia, vt docet *Nauar. in rubr. de Iudicijs n. 93.* & colligitur ex *c. Excommunicamus 13. §. Adijcimus* in ijs verbis *vel aliquos occulta conuenticula celebrantes. de hæret. & l. Apostatarum 4. C. de Apostatis:* necnon de crimine læsę maiestatis, per extrau.

Hen-

Henrici VII. Imperatoris, quæ incipit *Ad reprimendum*, & habetur post librum Feudorum, iuncta ibid. *Glos. v. Inquisitionem*: & sic de similibus enormibus delictis, quæ tendunt in graue dàmnum spirituale vel temporale Reip.

10. Item casus exceptus est, vbi inquisitio non fit ad effectum puniendi delictum, sed solum ad impediendum malum, vt cum agitur de officiorum aut beneficiorum collàtione, de matrimonio contrahendo &c. tunc enim etiam de delictis occultis inquiri potest, licet de illis nullus sit rumor; ita tamen vt eadē delicta permaneant quantum fieri potest occulta, & parcatur famæ inquisiti. Vide Nauar. in loco cit. *n. 92.*

11. Item alius casus est vbi publica criminis suspicio est contra aliquem, licet aliunde non infamatum: quia communis illa suspicio supplet vicem infamiæ, vt ibid. docet *Nauar. n. 96.* vt puta si dominus inueniatur occisus, & ignoretur author, inquiritur contra seruum ex *l. 1. ff. ad S. C. Silanianum*: aut vbi Iudici vel per generalem inquisitionem, vel per confessionem Rei factam in iudicio, vel per denunciationem publici Officialis patefactus est author criminis, etiamsi testis forte peccauerit aperiendo illud crimen: quia ex quo crimē deductum est in publicam Iudicis notitiam,

tiam, procedit contra illud Iudex particulariter inquirendo, ex eod. *Nauar. ibid. n.*87. In eiusmodi enim casibus interuenit notorium iuris, quod plus est quam infamia, cum infamia non probet, sed tantum accuset, at notorium siue iuris siue facti probet saltem semiplene. Vide *Less. in cit. cap.* 29. *dubit.* 15.

12. Vbi igitur de alicuius infamia satis constet, vel vbi aliqua ex ijs circumstantijs interueniat, pro qua non est opus publica infamia præcedente, Iudex illum interrogat de veritate criminis: si est præsens, vt si fateatur, illum puniat; si neget, vt inquisitionem contra eum formet: si est absens, præcipit vt citetur ad personaliter comparendum, etiam (*si opus sit*) per realem capturam: quia inquisitio specialis procedit dumtaxat contra præsentem, nisi se contumaciter absentauerit, per textum in *c. Qualiter & quando* 24. *de accusat.* vbi insuper pro legitimo modo prosequendæ inquisitionis præcipitur, vt inquisito exponi debeant capitula de quibus erit inquirendum, vt facultatem habeat se ipsum defendendi, & non solum dicta sed etiam nomina testium sint ei publicanda, vt quid & a quo sit dictum appareat, necnō exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ, ne per suppressionem nominum præbeatur audacia infamandi,

per

per exceptionum autem exclusionem aperiatur occasio falsum deponendi.

13. Illud autem hac in re diligenter curandum est Iudici, vt ad sententiam damnationis non perueniat, nisi contra inquisitum de veritate criminis dentur probationes luce meridiana clariores, vt pluries in superioribus indicatum est ex *l. Absentem* 5. *ff. de pœnis* & *l. fin. C. de probationib.* Quare nec de suspicionibus damnari debet inquisitus, nec de indicijs, quamuis cæteroquin inducentibus violentam præsumptionem: quia quamdiu sistitur intra terminos præsumptionis non habetur certitudo.

14. Hoc tamen intelligendum est de damnatione proprie dicta, per quam infligitur pœna crimini correspondens. Cæterum facultatem Iudicis non excedit, etiam ante plenam probationem criminis, aliquo tormenti genere exercere Reum in subsidium probationis, vt videlicet eo tormento mediante ipse Reus, confitendo veritatem, suppleat quod requiritur ad complementum probationis, quale genus tormenti ad illum finem adhibiti vocari solet Tortura: quamuis etiam pro ipsa certi sint fines præstituti, vt neque in omni circumstantia, nec ex quolibet commissi criminis indicio adhiberi possit, vt constat ex toto tit. *ff. de quæstionib.* Primo enim ex

l. Edi-

l. Edictum 8. *ff. eod.* non adhibetur nisi in criminibus grauioribus, quorum pœna sit mors, vel mutilatio, vel triremes &c. ne alioquin pœna torturæ maior sit, quam pœna, qua crimen ipsum (si probaretur) puniendum esset, vt accideret si adhiberetur in criminibus leuioribus.

15. Secundò non adhibetur, nisi Reus torqueri possit: quia de iure aliqui prohibentur torqueri, vt puta ob ætatem impuberes, hoc est qui 14. annos non impleuerunt, *l. de minore* 10. *& l. Ex libero* 15 *ff. eod.* ob debilitatem senes, ob periculum abortus mulieres prægnantes, ob priuilegium viri illustres aut in dignitate constituti, & sic de reliquis, de quibus *Antonius Gomez. resolut. to.* 3. *cap.* 13. *n* 3. *& Clar. qu.* 64.

16. Tertio non potest subijci Reus torturæ, nisi vel fuerit semiplene probatum eius crimen, vt puta per depositionem vnius testis omni exceptione maioris, qui deponat de proprio visu &c. vel saltem nisi sufficientia indicia militent contra ipsum: quia ex *c. cum in contemplatione* 6. *de reg. iur. in ipso causæ initio non est a quæstionibus* (hoc est a tormentis) *incohoandum.*

17. Dixi *sufficientia indicia*. Iuristæ enim quinque gradus indiciorum distinguunt, quorum aliqui sufficiunt, aliqui non sufficiunt ad torturam, vt videre est

apud

apud *Less. lib. 2. de Iust. cap. 29. dub* 17. In primo gradu infimo sunt leuia, probabilia tamen, quæ de authore criminis probabilem ingerunt suspicionem. In secundo gradu sunt probabiliora, quæ præsumptionem generant. In tertio sunt indicia grauia, quæ vocantur etiam indicia iuris atque legitima. In quarto sunt grauiora, quæ semiplene probant. In quinto sunt indicia grauissima, quæ etiam appellantur indubitata.

18. Primi & secundi gradus indicia non sufficiunt ad torturam, sed solum ad informationes capiendas, & etiam ad realem capturam personæ; sufficiunt autem indicia grauia & grauiora aliorum graduum: cuiusmodi sunt fama publica aliquibus alijs adminiculis iuncta, vt si accedat aliquis testis minus idoneus: cõfessio Rei extraiudicialis probata per duos testes omni exceptione maiores: assertio duorum vel trium sociorum criminis, vbi suspicio non est illam ex maleuolentia proficisci; dictum enim vnius socij vtpote testis minus idonei non sufficeret, nisi esset simul coniunctum cum infamia vel graui suspicione; imo nec assertio vulnerati in ea vsque ad mortem persistentis, ex *l. si quis* 3 *ff. ad S. C. Silanian.* tum quia non dixit iuratus vt solent dicere testes, tum etiam quia præsumitur ex offensione aliqua vel errore dixisse.

19. Item

19. Item fuga statim patrato scelere inita coniuncta cum fama vel suspicione communi, ex *l. Lege Cornelia* 25. *ff. eod.* Inimicitia grauis cum alijs indicijs ab ea pendentibus, vt si ante minatus est, arma parauit, eoque tempore circa illum locũ visus est, quo homicidium est commissum &c. Inconstantia & titubatio Rei dum examinatur, spectata qualitate personæ & causæ. Si quis visus sit exire cum ense stricto ex aliquo loco, vbi reperiatur aliquis interfectus. Si res sublata reperiatur apud Inquisitum, nec docere possit vnde eam habeat, supposito quod sit persona vilis & malæ famæ. Demum si commisso aliquo graui furto, vilis persona quæ ibi frequenter versari solet, appareat repente diues &c. & sic de reliquis similibus, quæ ex *Gomez. to.* 3. *cap.* 13. & ex *Clar. qu.* 21. refert. *Less. in cit. cap.* 29. *dub.* 17. & *Azor. p.* 3. *lib.* 13. *cap.* 26.

20. In eiusmodi autem casibus à Iure permissis ita quæstio seu tortura adhibenda est, vt eidem neque semper neque numquam sit fides habenda: nam vt dicitur in *l.* 1. §. *In causa tributorum ff. de quæstion. res est fragilis & periculosa, & quæ veritatem fallat: nam plerique patientia siue duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, vt exprimi eis veritas nullo modo possit alij tanta sunt impatientia, vt quouis mentiri, quam pati tormenta velint*

&

& ita fit, vt etiam vario modo fateantur vt non tantum se, verum etiam alios criminentur. Inde factum est, vt ad damnandum inquisitum non satis sit eundem in tormento fuisse confessum crimen, nisi etiã procul a tormento suam confessionem ratificet: quamuis si illam reuocet, possit iterum, & etiam tertio quæstioni subijci, non autem vlterius; quia, ne in actu tam odioso procedatur sine termino, si tertiò tortus tertiò etiam confessionem in tormento factam reuocauit, damnari nõ potest, imo debet absolui, vt docet *Gomez. in loco supra citato n.27. & Iul. Clar qu.21. n.35.* relatus ab *Azor. in cit. cap.26*

21. Hactenus dicta de non damnando ex indicijs Reo, procedunt potissimũ quoad damnationem, per quam imponatur pœna, quæ probato crimine imponeretur. Cæterum si indicium aliquod grauissimum contra Reum detur, vnde violentissima capiatur præsumptio; tunc Reum illum puniri posse pœna aliqua extraordinaria minori, prout Iudici videbitur & causa postulabit, receptum esse restatur *Clar. ibid. n.40.* vbi etiam addit positum esse in arbitrio Iudicis, Reum in eo casu vel graui quæstioni subijcere, vel punire pœna aliqua extraordinaria minori. Item quod dictum est, neminem ex indicijs puniri debere pœna criminis ordinaria, intelligendum est

extra

extra particulares aliquos casus a legibus approbatos, quos enumerat *Less. in cit. cap. 29. dub. 17.* in fine.

22. Adde ex æquitate canonica expressa in *c. Inquisitionis 21. §. 1. de accusationibus*, inquisitum atque conuictum, non semper puniendum necessario esse illa pœna canonica, qua puniretur, si fuisset criminaliter accusatus atque conuictus. Distinguitur enim ibi, vtrum crimen de quo aliquis inquisitus, & conuictus est, sit talis generis, vt impediat executionem suscepti ordinis aut retentioné beneficij etiam post peractam pœnitentiam, quale est v. g. crimen homicidij vtpote irregularitatem inducens, *aut* simonia commissa in assecutione Ordinis seu beneficij; vel vtrum sit talis generis vt post peractam pœnitentiam non impediat Ordinis executionem aut retentionem beneficij. In primò casu inquisitus & conuictus puniendus est eadem pœna canonica, qua puniretur, si contra ipsum processum esset per criminalem accusationem, videlicet depositione, cum sit canonice inhabilis ad illud officium vel beneficium. At in secundo casu potest iudicantis discretio moderari pœnam secundum personæ merita & qualitatem excessus. Rationem assignat Panor. ibid. quia in iudicio inquisitionis proceditur sine accusatore: cum ergo

Reus

Reus in vno grauetur, æquum est in alio releuari, & sic mitiorem pœnam ei imponi.

23. Demum quod attinet ad inquisitionem *mixtam*, quam diximus esse tertiam speciem inquisitionis, nihil fere difficultatis est, suppositis ijs quæ dicta sunt tum circa inquisitionem generalem, tum circa specialem, ex quibus illa veluti componitur. Illud tamen in controuersiam vertitur circa ipsam a Doctoribus, vtrum de delicto particulari certo ac publico, cuius author ignoratur, licitum sit Iudici generaliter inquirere contra personas, quis illud fecerit, quamuis cæteroquin de eiusdem criminis authore nulla sit infamia, nullum indicium?

24. In hac controuersia quamuis aliqui Theologi (quos citat *Less. in cit c. 29. dub. 14. n. 113.*) senserint id non esse licitum, eo argumento ducti, quod iuxta Sacros Canones per inquisitionem non procedatur, nisi de authore sit fama, vel saltem indicia, ex *c. qualiter & quando 24. c. Inquisitionis 21. & c. Cum oporteat. 19. de accusat.* attamen recepta praxis in foro Ecclesiastico & sæculari contrarium suadere videtur, dummodo inquiratur in genere, quis delictum fecerit? non autem in particulari, an illud fecerit Petrus, nisi de eo sit aliqua fama, vel indicia, de quo videtur sermo esse

in citatis iuribus. Huc etiam facit ratio qua probauimus, pro inquisitione omnino generali non esse opus infamia vel indicijs præcedentibus: quia videlicet nisi tales inquisitiones fierent, grauissima sequerentur in Remp. incommoda, & aliunde ex eiusmodi inquisitionibus nemini fit iniuria, cum contra neminem in particulari inquiratur, atque ita hanc sententiam docet *Innoc. in c. Bonæ 23. de elect. n. 5. Less. cit. cap. 29. dub. 14. Farinac. in praxi crim. p. 1. lib. 1. de inquisit. tit. 1. q. 9. n. 18.* alijque plures.

25. Per eiusmodi autem inquisitiones via Iudici aperitur ad inquisitionem specialem: nam primo interrogat eos, quos putat esse de criminis authore non ignaros, an sciant quis illud commiserit? Quod si omnes dicant se nescire, tunc interrogat eos generaliter de fama: an sit aliquis de eo infamatus? & si ex eiusmodi informationibus resultet suspicio vel indicium probabile contra aliquem; tunc incipit specialiter inquirere contra ipsum, sumendo speciales informationes &c. vt tradit *Clar. in praxi crim. §. fin. qu. 5. n. 5. & Azor. p. 3. lib. 13. cap. 26.* post principium.

TIT.

TIT. IV.

De exceptionibus criminum.

1. DVobus potissimum modis opponi crimen contra aliquē potest, & Iudici manifestari: primò, quasi per modum actionis: secundò, per modum exceptionis, seu ad se defendendum repellendo Aduersarij intentionē. Cum igitur in præcedentibus titulis dictum fuerit de primo modo opponendi qui per accusationem seu denunciationem instituitur; sequitur vt de altero breuiter disseramus.

2. Nomine exceptionis in genere quid intelligatur, patet ex dictis lib. præced. in speciali rubr. *de exceptionibus* vbi illam definiuimus *Actionis vel intentionis exclusionem*. Exceptio igitur criminis tunc fieri dicenda est, quando quis crimen contra aliquem obijcit ad repellendam eius actionem vel intentionem, vt puta si aliquis contra te Testis aut Accusator accedat; tu autem illum repellas opponendo illi tale crimen, propter quod redditur inhabilis ad accusandum vel testificandum.

3. Ex hac natura exceptionis efficitur, quemlibet ad excipiendum de crimine admitti posse, etiam criminosum,

qui cæteroquin sit inhabilis ad accusandum vel testificandum, vt colligitur ex *c. Omnibus* 2. 4. *q.* 6. quia nemini ius suũ prosequenti obstat criminis exceptio, nisi aliunde ex causa aliqua sit suspectus, & ea quæ necessariæ defensionis sunt, nemini denegantur, *c. significauerunt* 11. *de exceptionib.*

4. Quod autem attinet ad particulares leges, quibus regulanda est exceptio de criminibus; illud præ reliquis attendi debet, vtrum crimen deducatur in iudicium per exceptionem criminaliter; vtrum ciuiliter, de qua diuisione sermo est apud *Abb. in c. super his* 16. *de accusat. n.* 4. Primum contingeret, si de crimine exciperetur ad vindictam publicam, & vt crimen puniatur pœna debita & naturali: alterum, si exciperetur de crimine ad priuatum commodum seu interesse excipientis. In primo casu exceptio illa vim quoque habet accusationis, quæ de natura sua tendit ad pœnam seu vindictam publicam: vnde fit, quod sicut accusatio, ita & eiusmodi exceptio tractari non possit per procuratorem, vt desumitur a contrario sensu ex eod. *c. super his;* ac præterea cætera seruanda sint, quæ in iudicio accusationis seruari debét cui talis exceptio, quæ ad puniendum tendit, æquiparatur, vt docet *Clar. in praxi crimin.* §. *fin. qu.* 19. *n.* 2. & 3. & *qu.* 32. *n.* 22.

5. In secundo casu sistitur intra limites puræ exceptionis, pro qua distinguendum etiam est, quare opponatur, & quando? vt distinguitur in eod. *c. super his*. Vel enim obijcitur præcise, vt ab accusatione vel testificatione aliquis repellatur: vel opponitur, vt quis excludatur a promotione officij vel beneficij. Si opponitur solum ad repellendum accusatorem ab accusatione, vel Testem a testificatione tamquam criminosum inhabilem; tunc opus non est, vt ita excipiens se inscribat ad pœnam pro casu, in quo non probauerit crimen exceptum, ex eod. *c. super his*; quinimo etiam postquam probatum fuerit idem crimen, non propterea ferri potest sententia condẽnatoria criminalis contra conuictum, quia de hoc non fuit actum: nisi per nobile Iudicis officium contra eundem conuictum alia inquisitio, aliusque processus instituatur. Huc faciunt ea quæ diximus *lib. præced. tit. de sententia & re iudicata*, vbi visum est, sententiam ferri debere conformiter ad petitionem libelli, & ad genus actionis in ipso propositum, ex *l. vt fundus* 18 *ff. commun. diuidun.*

6. Si autem exceptio criminis opponitur vt quis excludatur a promotione officij vel beneficij (ad quod genus exceptionis admittũtur omnes illi, quorum interest ne ille ad officium vel be-

neficium promoueatur, vt puta omnes subditi seu Dioecesani admittuntur ad excipiendum contra Electum in Episcopum, omnes Parochiani contra promouendum ad Ecclesiam Curatam, &c. quia cuiuslibet interest habere Pastorem legitimis qualitatibus exornatum, vt notat. *Abb. in cit. c. Super bis n. 10. & Host. ibid.*) si inquam ad excludendam eiusmodi promotionem exceptio criminis fiat; tunc iterum *ex eod. c. Super bis* distinguendum est, vtrum ea exceptio opponatur ante confirmationem, vel post confirmationem.

7. Si ante confirmationem, vt cum ille, contra quem excipitur, electus est, sed nondum eius electio *confirmata*; tunc excipiens de crimine non se inscribit: at excipiens post confirmationem, cum scilicet ordinandus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus; tunc ad extraordinariam poenam secundùm arbitrium Iudicis discreti citra vinculum inscriptionis est excipiens adstringendus, si defecerit in probando. Ratio disparitatis indicatur ibidem: quia maioris damni est exceptio contra confirmatum, quam contra praecise Electum. Exceptio enim contra Confirmatum, cum probata fuerit, non solum impedit ipsum ab Ordinatione vel consecratione, sed etiam in consequentiam priuat

iure

iure antecedenter acquisito per confirmationem, propter connexionem vtriusque, vt docet *Abb. ibid. n. 2.* At exceptio contra præcise Electum, ratione connexionis, priuat dumtaxat iure antecedenter acquisito per Electionem: maioris autem damni est priuari iure per confirmationem, quam iure per Electionem acquisito, cum primum sit ius in re, alterum autem ius ad rem.

T I T. V.

De Simonia.

1. DIctum est in præcedentibus titulis de causis in genere, quæ super criminibus in iudicio proponuntur: consequens est vt de ipsis criminibus distinctius, sed tamen breuiter videamus, initio facto a grauioribus, quæ solum Deum principaliter offendunt, qualia sunt Simonia, hæresis, Apostasia &c dicturi quoq. postea de ijs, quæ etiam hominibus læsionem inferũt, qualia sunt homicidiũ, furtum vsura &c.

2. Inter delicta primi generis detestandæ prauitatis est Simonia, quæ nonnnmquam in sacris Canonibus appellatur hæresis, vt in *c. fin. 1. q. 7. &* *c. Quotiens 5. de Simon.* quia Simoniacus vendendo rem spiritualem, & Sacram, vel speculatiue putat ipsam esse vena-

 lem

Iem, vel saltem ita operatur ac si putaret ipsam esse venalem, quod est vel esse hæreticum, vel ita operari vt operaretur hæreticus.

3. Est enim Simonia *studiosa cupiditas seu voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum*, vt definitur communiter a Theologis, & Canonistis post *Glos. in* 1. *q.* 1. ad initium, eoque nomine appellatur a Simone Mago, qui primus in nouo Testamento legitur huius sceleris reus extitisse, vt videre est in *cap.* 8. *Act. Apost.* Dicitur *studiosa voluntas*, hoc est ex electione & deliberatione. Dicitur *emendi vel vendendi*, per quæ verba intelligitur omnis contractus non gratuitus, idest quo res aliqua pretio æstimabilis detur tamquam compensatio pro re spirituali, siue detur pecunia, siue aliquod pecunia æstimabile, quod reduci solet vel ad munus a manu, vel ad munus ab obsequio, vel ad munus a lingua, ex *c. Sunt nonnulli* 114 1. *q.* 1.

4. Simoniæ species multiplex est. Alia enim est Simonia mentalis, alia conuentionalis, alia realis. Simonia mentalis de qua iura loquuntur & quæ Ecclesiasticis etiam pœnis subijci potest non est sola interna voluntas committendi simoniam, vt præcisa ab omni opere externo: actus enim pu-

re

re internus humanis legibus non punitur, ex *l. Cogitationis 18. ff. de pœnis*, quæ est translata in Decretum a Gratiano *cap. Cogitationis 14. de pœnit. dist. 1.* sed est voluntas prorumpens in aliquem actum externum, non tamen de se manifestatiuum prauæ voluntatis, vt si quis rem spiritualem velut ex iustitia debitam pro aliquo temporali det aut accipiat, non interueniente vlla conuentione vel pacto expresso, aut tacito: quæ intentio si exterius probari, aut legitime præsumi non possit, non habet Iudicem humanum punitorem, sed solum Deum. Sumuntur hæc est *c. Tua nos. 34. & c. fin. de Sim.* Videri potest *S. Tho. 2. 2. qu.* 100.

5. Simonia conuentionalis dicitur quoties interuenit pactum tacitum vel expressum verbis, aut alijs signis exterius manifestatum, nondum tamen executioni mandatum. Hæc simoniæ species, quoad contractum, de se perfecta est, licet quoad effectum vel vsum nondum fuerit consummata, eo simili modo quo *Instit. de empt. & vendit.* §. 1. dicitur contracta atque perfecta emptio & venditio, simul atque de pretio conuenerit, quamuis nondum pretium numeratum sit, ac neque arrha data fuerit.

6. Demum simonia realis vocatur, quando pactum ipsum est executioni

mandatum, per traditionem rei spiritualis, & per traditionem pretij temporalis pro ipsa; adeoque idem est ac Simonia conuentionalis consummata. Quod si vnius tantum tantum rei sit facta traditio, puta vel solius rei spiritualis, vel solius pretij, nondum autem vtriusque; in tali casu dicitur Simonia mixta, quia aliquid participat de Simonia conuentionali, quatenus vna traditio facta non est; & etiam aliquid participat de reali, quatenus alia traditio facta est.

7. Diuiditur etiam simonia in eam, quæ est iuris Diuini & naturalis, & in eam quæ est iuris humani & Ecclesiastici. Simonia iuris Diuini, & naturalis dicitur quando aliqua res de se spiritualis venditur aut emitur, vt puta si quis Sacramenta venderet, aut Calicem consecratum pluris ob benedictionem, & sic de reliquis. Simonia iuris Ecclesiastici est, quæ malitiam simoniæ habet immediate ex vi prohitionis Ecclesiæ vetantis venditionem aut pactum onerosum circa talem rem intuitu religionis seu reuerentiæ debitæ rebus sacris; ita vt talis venditio talem malitiam non haberet, seclusa Ecclesiæ prohibitione, etiamsi res esset æque sacra, sicut nunc est. Huius generis esse censetur permutatio beneficiorum facta sine authoritate Superioris, vtpote prohibita per

Sa-

Sacros Canones intuitu religionis in *c. Quæsitum. 5. de rerum permutat.* alijsque iuribus, qualis permutatio malitiam simoniæ non haberet seclusa Ecclesiæ prohibitione, quia non est permutatio temporalis cum spirituali, sed vnius spiritualis cum alio spirituali. Idem dic de venditione quarundam rerum aliquid temporalitatis habentium, ratione cuius possent absque simonia vendi, nisi hoc esset ab Ecclesia prohibitum, ex motiuo religionis quia annexam habent aliquam consecrationem vel spiritualitatem, qualia sunt Sacrum Oleum, vel Chrisma, quæ vendi prohibentur in *c. Non satis 8. de Simon.* & quædam officia temporalia ordinata ad temporalium rerum Ecclesiæ administrationem, quæ cum saltem remote ordinentur ad finem spiritualem, prohibetur pariter vendi in *c. Saluator. 8. & c. Si quis Episcopus 3. 1. q. 3.*

8. Ad idem genus simoniæ iuris Ecclesiastici, reducitur simonia illa quæ dicitur *confidentialis*, atque committitur, cum quis alicui resignat, vel aliter procurat beneficium, eligendo illum, vel confirmando, vel instituendo, vel in commendam dando &c. cum certa confidentia, seu cum pacto expresso, vel tacito acquirendi, seu recuperandi sibi, vel alteri idem beneficium pro aliquibus circumstantijs, vt si quis beneficium

resignaret retento sibi vel alteri iure regressus, ingressus, vel accessus ad idem beneficium, aut reseruata pensione annua, aliaue parte fructuum sine legitima authoritate Superioris, de quibus supra diximus in *lib.* 1. *tit. de renunciat.* Hæc enim prohibita sunt tùm a *Trid. sess.* 25. *de refor. cap.* 7. tùm recentiùs à Pio IV. in Constit. 85. quæ incipit *Romanum Pontificem*, & à B. Pio V. in Const. 85. quæ incipit *Intolerabilis*.

9. Vt igitur pro Institutionum breuitate rem satis amplam paucis amplectamur, materia simoniæ est omnis res spiritualis, & sacra, quæ ordinata sit ad spiritualem salutem, vel ex natura *sua*, vel ex institutione Diuina, aut Ecclesiastica, vnde prohibita sit vendi aut alio contractu oneroso permutari, ex motiuo religionis. In tali genere rerum inuendibilium sunt principaliter res supernaturales, siue tales sint *essentialiter*, quales sunt gratia, dona Spiritus Sancti, Sacramenta, vt est communis doctrina, quę sumitur ex *c. eos qui* 21. 1. *q* 1. *&* *c. sicut pro certo* 39. *de simon.* siue supernaturales sint *causaliter*, qualia sunt Sacramentalia, seu sacrę ceremoniæ pro administratione Sacramentorum, & Missæ sacrificio ab Ecclesia institutæ, ex *c. cum in Ecclesiæ* 9. *eod.* Siue tales sint *consequenter*, vt sunt omnes actus potesta-

ſtatis ſupernaturalis, ſiue Ordinis, ſiue iuriſdictionis, cum ſupernaturales ſint tam ex parte principij, quam ex parte finis, vt colligitur ex S. *Th.* 2. 2. *qu.* 100. *art.* 3. & tradunt Canoniſtę in *c. conſulere* 38. *de ſimon. vbi Abb. n.* 3. atque etiam ſumitur ex *c. ad noſtram* 21. *eod.* vbi generatim prohibetur ne pro miniſterio Eccleſiaſtico exercendo pretium exigatur.

10. Secundo loco ſub materia ſimoniæ veniunt res ſpiritualibus annexæ. Et primò ſi ſint *concomitanter* annexæ, vt ſunt corporales illæ actiones, quæ per ſe, & neceſſariò exercentur in adminiſtratione Sacramentorum, in recitatione Officij &c. iuxta communem ſententiam ſunt materia ſimonię, & pro ijs non poteſt quidquam temporale dari tamquam pretium, & compenſatio, vt docet *S. Th. in* 4. *diſt.* 25. *q.* 3. *art.* 2. *qu.* 2. *Suar. lib.* 4. *de ſim. cap.* 21. *n.* 5. *& ſeqq. Abb. in c. ſuam* 29. *de ſim. n.* 4. alijque communiter. Dixi *tamquam pretium, & compenſatio*: nam poſſe aliquid dari titulo neceſſarię ſuſtentationis, & ſtipendij, docet S. Th. ab omnibus receptus 2. 2. *qu.* 100. *art.* 2. & oſtendit praxis Eccleſiæ, atque etiam colligi poteſt ex *c. Clerici* 10. 1. *q.* 2.

11. Item ſi res ſint *conſequenter* annexæ ſpiritualibus, cuiuſmodi ſunt Eccle-

clesiastica beneficia, videlicet iura perpetua percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ propter aliquod spirituale ministerium, sunt etiam materia simoniæ, idque non solum quoad ius spirituale ordinatum ad præstanda spiritualia ministeria, quod est de Iure Diuino inuendibile; sed etiam quoad ius percipiendi redditus Ecclesiasticos, quod quamuis secundum se spectatum sit aliquid temporale, attamen quatenus titulo spirituali annexum est, quandam spiritualitatem participat, ideoque sine labe simoniaca pro illo pecunia, vel aliud temporale dari aut accipi non potest, vt constat ex *c.Tua nos* 34 *de sim. c.fin. de pactis,* alijsque iuribus, in quibus omnis pactio seu contractus onerosus circa beneficia prohibetur, atque præcipitur vt absolute, & simpliciter conferantur. Desumitur etiam ex *c.si quis obiecerit* 7. 1.*q.* 3. vbi etiam ea adijcitur generalis ratio, quod *quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum prouenit: neutrum inuenditum derelinquit.* Quidquid demum sit, vtrum ea beneficia sint materia simoniæ Iuris Diuini, & naturalis, an dumtaxat simoniæ Iuris Ecclesiastici, quæ est quæstio à Theologis, & Canonistis agitata, vt videre est apud *Suar. lib.* 4.*de simon.cap.*24.

12. Item si res sint *antecedenter* an-

ne-

nexæ spiritualibus, ideſt quę ſecundum ſe antecedunt ſpiritualitatem, in quo genere ſunt vaſa ſacra, veſtes &c. ſine ſimonia amplius vendi non poſſunt habita ratione conſecrationis aut benedictionis, itaut eius intuitu maius pro ipſis pretiũ exigatur. Vtrum autem vendi ſaltẽ poſſint ſolũ ratione materiæ, & ita vt nulla pars pretij pro conſecratione aut benedictione ſoluatur, eſt cõtrouerſia inter Doctores, in qua plerique Canoniſtæ aſſerunt, res eiuſmodi, poſtquã ſemel cõſecratæ aut benedictę ſunt, etiam ratione ſolius materiæ, amplius vendi non poſſe, vt teſtatur *Suar. lib. 4. de ſim. cap. 14. n. 5.* Alij è contra, inter quos idem *Suar. in eod. cap. 14. Caſtrop. de ſim. diſp. 3. puncto 8. n. 2.* alijque ab ipſis relati, poſt *D. Th. 2. 2. qu. 100. art. 4. ad 1. 2. & 3.* & clarius *in 4. diſt. 25. qu. 3. art. 2. qu. 3.* indicãt, eiuſmodi res ſpectato ſolo iure naturali, & ſecluſa Eccleſiæ prohibitione, poſſe vendi ſecundùm ſe ſpectatas ratione materiæ, modò carius non vendantur ratione conſecrationis aut benedictionis: vbi tamen addit D. Th. quod ſi aliquid eiuſmodi vendendum eſſet hominibus profanis, ſeu ad vſum profanum, deberet prius confringi. Dicunt *ſecluſa Eccleſiæ prohibitione*, quia dantur aliqua antecedenter annexa ſpiritualibus, quorum venditio eſt expreſſe prohibita ab

Ec-

Ecclesia, vt supra indicauimus in hoc titulo *n. 9.*

13. Pœnæ de iure Canonico statutę contra Simoniacos plurimæ sunt, quę tamen nec ad quamlibet simoniæ speciem extenduntur, nec semper incurruntur ipso facto, cum nonnunquam sint ferendæ per sententiam Iudicis. Primo enim nulla pœna iuris incurritur propter simoniam pure mentalem, vt indicauimus supra, & docent communiter Doctores ex *c. fin. de simon.* Idque etiamsi voluntas simoniaca in aliquem actum externum proruperit, non tamen de se manifestatiuum simoniacæ prauitatis iuxta explicationem quam dedimus supra *n. 6* quamuis valde probabile sit posse tale factum per Ecclesiam puniri, vt docet *Suar. lib 4. de sim. cap. 55 n. 10.*

14. Secundò, nec per Simoniam pure conuentionalem incurritur ipso facto vlla pœna iuris lata contra simoniacos, vt late probat idem *Suar. in eod. c. 55 a n. 11* quia iura ipso facto punientia Simoniam non vtuntur verbis significantibus solas conuentiones simoniacas, sed dationes, vel receptiones ex talibus conuentionibus procedentes, vt videre est tum apud Gratianum in pluribus textibus 1. *q.* 1. nec non 1. *q.* 3. tum in Decretalibus sub titulo *de sim.* tum præsertim in *extrau. 2. eod.* qui textus est præ-

pręcipuus inter omnes, qui de pœnis ſimoniacorum loquuntur.

15. Tertiò, neque per ſimoniam mixtam, in qua ſoluta ſit pecunia, donec traditum quoque ſit ſpirituale, incurri ipſo facto pœnas à Iure latas contra ſimoniacos, docent paſſim Doctores, teſte *Suar. eod. c. 55. n. 16. & Guttier. Canon. quæſt. lib. 1. cap. 9. n. 8.* Vtrum autem idem iuris procedat quoque in ſimonia mixta, in qua ſpirituale collatum ſit, nondum tamen pecunia promiſſa perſoluta; controuertitur inter Doctores alijs aſſerentibus non incurri ipſo facto Eccleſiaſticas pœnas à iure latas, donec pretium quoque ſolutum ſit; alijs contra ſentientibus in eo caſu incurri ipſo facto eaſdem pœnas etiam ante pretij ſolutionem, vt videre eſt apud *Garz. de benef. p. 8. cap. 1. Suar. cap. 56. n. 25. Caſtrop. de ſim. diſp. 3. puncto 22. n 5.* vbi pluribus iuribus hanc ſententiam probat. Illud tamen extra controuerſiam eſt, in ſimonia confidentiali ſatis eſſe ad incurrendas Eccleſiaſticas pœnas, quod beneficium ab vno ſit datum & ab alio receptum in confidentiam, licet accipiens viciſſim ſuam promiſſionem nondum impleuerit, puta penſionem nondum ſolverit, vt patet ex ſupracitatis Bullis Pij IV. & B. Pij V. de quibus diximus *n. 8.*

16. Quod

16. Quod autem attinet in particulari ad ipsas Ecclesiasticas pœnas à Iure canonico latas contra Simoniacos, notandum est triplicem potissimum Simoniȩ speciem pœnis ipso facto incurrendis puniri per Sacros Canones, quarum vna est quȩ committitur in collatione Ordinis, altera quȩ in collatione beneficij, tertia quæ in Religionis ingressu.

17. Primo itaque si simonia committatur in collatione Ordinis, incurritur ipso facto excommunicatio Sedi Apostolicæ reseruata tam ab Ordinante quam ab Ordinato, imo & ab ijs, qui quod illa fiat mediatores extiterint, seu procurauerint, ex *extrau. 2. de sim. inter comm.* Sub hac lege comprehendi quoque primam Tonsuram docet *Suar. cit. cap. 56. n. 5.* & *Laim. lib. 4. Theol. mor. tract. 10. cap. vlt. §. 7. num. 71.* alijque cum ipsis Addit *Nauar. lib 5. cons. 59. de sim. Auila par. 3. de cens. disp. 5. dub. 9. & Laim. cit. loco*, etiam simoniam commissam in Reuerendis seu dimissorijs censeri commissam in Ordine, ad quem ordinantur tamquam media.

18. Præterea simoniace Ordinans, spectato iure communi Decretalium est ipso facto suspensus a collatione omniu Ordinum saltem per triennium: Ordinatus autem per talem simoniam suspensus

est

esse ab ordine sic suscepto, donec dispensationem super hoc per Sedem Apostolicam obtinere meruerit, vt patet ex *c. penult. de sim.* Dixi *spectato iure communi decretalium* Attentis enim recentioribus iuribus. amplius etiam extenditur pœna ista suspensionis. Nam quod attinet ad simoniace ordinantem, generaliter decernitur in *Constit. 91. Sixti V.* quæ incipit *Sanctum & salutare*, vt sit eo ipso suspensus a quorumcumque ordinum, atque adeo ipsius Tonsuræ, & ab executione omnium munerum Pontificalium, & ab ingressu Ecclesiæ interdictus existat, alijsque grauioribus pœnis pro tempore existentis Rom. Pontificis arbitrio puniatur. Quod autem attinet ad simoniace ordinatum, docent communiter Doctores ordinatum suspendi non solum ab ordine sic suscepto, sed etiam ab alijs omnibus ordinibus, quos habet, quia in *extrau. 2. de sim. inter comm.* dicitur generaliter, quod omnes illi, qui simoniacè ordinati fuerint, *a suorum sint Ordinum executione suspensi.* Ita *Suar. de cens. disp. 31. sect. 4. n. 33.* Adde & tempus suspensionis ita ordinati prorogatum fuisse vsque ad decennium sine spe dispensationis a *B Pio V const. 5.* quæ incipit *Cum primum.*

19. Alia etiam plura decreta sunt contra simoniam. quæ cõmittatur in colla-

latione vel susceptione Ordinis, quæ videri possunt in cit. *Bulla 5. B. Pij V. Cum primum*, & in cit. *Bulla 91. Sixti V. Sanctum & salutare*, quam Bullam etsi Clemens VIII. in sua Const. 40. *Romanum*, reduxerit ad terminos Sacrorum Canonum, & Constitutionis 7. Pij II. & Cōcilij Trid. attamen quoad pœnas simoniacorum illàm confirmauit.

20. Altera species simoniæ specialiter punita pèr Sacros Canones poenis ipso facto incurrendis, est quæ committitur circa beneficia. Primò igitur si quis simoniace conferat vel procuret alteri beneficium seu officium Ecclesiasticum, media electione, postulatione, confirmatione, prouisione, seu quauis alia dispositione, est ipso facto excommunicatus excommunicatione reseruata Summo Pontifici, quemadmodum excommunicatus etiam est, qui ita simoniace receperit beneficium aut officium Ecclesiasticum, necnon qui mediatores extiterint seu procurauerint, quod simonia committatur, ex cit. *extrau. 2. de sim.*

21. Præterea *ex ead. extrau.* si simoniace fiat prouisio & collatio beneficij, est irrita & nulla, vnde per eiusmodi prouisionem ius nullatenus acquiritur, & sic recipiens beneficium non facit fructus suos, sed ad illorum omnium, quæ percepit, restitutionem sub animæ suæ

pe-

periculo adstrictus est. Idque procedit etiamsi simonia commissa fuerit ab aliquo tertio, & beneficium recipiens illam sciuerit & non contradixerit, vt sumitur ex *c. sicut tuis 33. de sim.* Quod si contradixerit, & hoc non obstante, ante collationem beneficij sciat pecuniam datam esse, neque tunc potest acceptare beneficium, quia ad illud effectus est inhabilis vt colligitur ex *c. penult. de elect.* Si demum neque sciuerit neque contradixerit eo quod nullam suspicionem habuit de simonia a tertio commissa; tunc distinguendum est: vel enim ea simonia commissa fuit in odium beneficiati, puta ad effectum vt beneficio postea priuari debeat titulo simonię: vel ea simonia commissa fuit in fauorem beneficiati, ab amico vel consanguineo. Si simonia commissa fuerit a tertio in odium beneficiati, qui illam penitus nesciens receperit beneficium, collatio beneficij valida est ex cit. *c. sicut tuis*, quia dolus & fraus nemini patrocinari debet: si autem amicus ignorante beneficiato pecuniam dederit; tunc beneficiatus simulac id cognoscat, tenetur dimittere beneficium eiusque fructus, vt colligitur ex eod. *c. sicut tuis* & ex cit *c. penult. de elect.* vbi etiam dicitur, non posse Episcopum dispensare super prælatura, quæ per simoniam collata fuerit etiam ignorante beneficiato

quam-

quamuis circa eum qui ignoranter recipit simplex beneficium per simoniacam prauitatem, post liberam resignationem, Episcopi dispensatio toleretur.

22. Quod attinet speciales pœnas, quibus particulariter punitur simonia confidentialis, videri potest in Bullis Pj IV. & B. Pij V. quas citauimus *n.* 8.

23. Tertia species simoniæ, quæ per Sacros Canones Ecclesiasticis pœnis ipso facto punitur, est quę committitur in Religionis ingressu, de qua sermo est in *extrau.* 1. *de sim. inter comm.* Si enim pecunia aut aliud temporale detur, non pro sustentatione ingredientis, pro qua est consuetudo dandi dotem in pluribus Monasterijs Monialium vbi præsertim Monasterium sit tenue, sed pro ipso Religionis ingressu, incurritur excommunicatio Sedi Apostolicæ reseruata, tam a dantibus quam a recipientibus: nisi tamen aliquid ab ingredientibus detur pure & sponte & plena liberalitate, omnique pactione cessante, in quo casu potest illud recipi licite cum gratiarum actione iuxta textum in *ead extrau.* Quod si prædicta simoniaca exactio pretij temporalis pro Religionis ingressu committatur a Capitulo vel Conuentu, incurritur ab eodem pœna suspensionis reseruata Sedi Apostolicæ, ex *ead. extrau.*

24. Pręterea si quis ita fuerit simo-

niace

niace in Religionem admissus, indiget dispensatione ad hoc vt possit in eodem Monasterio remanere, vt colligitur ex *ead. extrau.* quamuis cæteroquin eius professio sit valida iuxta omnes Doctores teste *Suar. lib. 4. de sim. cap 57. n 7.* Vnde non habita dispensatione deberet ex illo Monasterio expelli quod simoniace est ingressus, & in loco arctioris regulæ ad agendum perpetuam pœnitentiam collocari, vt statuitur in *c. Quoniam 40. de simon. & c. De regularibus 25. eod.* Vtrum autem hæc pœna quasi relegationis a Monasterio sit pœna latæ sententiæ vel ferendæ, videri potest examinatum ab eod. *Suar. in cit. cap. 57. n. 8.*

25. Pro alijs Simoniæ speciebus, hoc est quæ neque committantur circa Ordines, neque circa beneficia, neque circa Religionis ingressum, docent plures Doctores apud eundem *Suar. cap. 55. n. 5.* ex parte materiæ nullas esse pœnas ipso iure latas seu quæ de facto incurrantur, sed dumtaxat esse ferendas a Iudice pro criminis qualitate: quamuis non desint qui oppositum sentiant, prædictas scilicet pœnas excommunicationis &c. ipso facto incurri a quolibet simoniaco, inter quos ita sentientes citatur *Garz. 8. p. de beneficijs cap. 1.*

26. Circa pœnas a Iudice contra simoniacos ferendas vna certa regula

præs-

praescribi non potest, cum ferendae sint pro criminis qualitate. Generaliter tamen ex statuto Iuris aliquae poenae veniunt imponendae, inter quas recensetur depositio ab officio, & beneficio ex *c. Cum super 2. de confessis c. sicut. 6. de sim. & c Erga simoniacos 111. 1. q. 1.* Item infamia, quae pro quacumque graui simonia imponi debet ex *c. vlt.* 1. *q* 3. Videri potest *Host. in Sum. tit. de simon.* §. *qua poena feriatur*.

27. Iudex competens Simoniae est solus Iudex Ecclesiasticus, etiamsi laicus sit simoniacus, vt docet *Glos.* communiter recepta in *c. cum sit* 8. *de foro compet. v. Malefactores*; & ad illam accusandam quilibet Catholicus admittitur, etiam seruus contra dominum, & quilibet criminosus, ex *c. si Dominus* 3. *& c. tanta est* 7. *de simon.* Quinimo in supracitata *extrau. 2. de sim. inter comm.* omnibus generaliter districtius praecipitur in virtute Sanctae Obedientiae, vt eos omnes, quos simoniam eiusmodi commisisse, vel procurasse, aut in ea mediatores esse sciuerint, Summo Pontifici, vel cui idem Pontifex duxerit committendum, per se, vel alios reuelare quantocius non omittant.

28. Vt praedictus Iudex Ecclesiasticus sententiam ferat contra Simoniacum requiritur sufficiens probatio criminis,

quae

quæ habetur non solum ijs modis quibus alia crimina probari solent, puta per criminosi confessionem, per testes, & per instrumenta authentica, sed etiam per signa euidentia, & coniecturas, iuxta textum in *c. sicut 6. de sim.* quamuis cæteroquin in criminibus requirantur regulariter probationes luce meridiana clariores, vt alibi diximus ex *l. fin. C. de probat.* Hoc autem statutum est tum ob atrocitatem huius criminis, in cuius odiũ admittuntur probationes per præsumptiones, sicut, & in crimine hæresis, vt notat *Abb. in eod. c. sicut n. 3.* tum etiam quia crimen simoniæ solet occulte committi, vnde difficilis est probationis: in huiusmodi autem criminibus, ne impunita maneant, admittuntur probationes per coniecturas, & indicia euidentia, vt tradit *Redoan. tract. de sim. p. 4. cap. 6. n. 31. & seqq.*

29. Talibus coniecturis vtendum etiam est, si quando constet aliquid temporale datum esse, vt cognoscatur an illud datum fuerit gratuito, & liberaliter, an potius per modum pretij pro re spirituali. In eo enim casu tria potissimum attendenda sunt, per textum in *c. & si quæstiones 18. de sim.* Primò qualitas personæ dantis, & accipientis, vt à quo & cui, videlicet an à paupere diuiti, vel è conuerso, siue à diuite locu-

pleti datum fuerit: de nobili enim, & diuite faciliùs præsumitur gratuita donatio, ad quam præsumptioné etiam iuuat vitæ integritas, amicitia &c. Secundò attendenda est quantitas rei datæ, vtrum scilicet res sit magni vel minoris pretij, seu vtrum sit magnum aut paruum id, quod datum est, respectiue ad dantem, & accipientem; quia si sit res modicę quantitatis, & valoris, quæ de se non sit satis ad alliciendum, vel peruertendum animum accipientis, præsumitur potius gratuito donata. Tertiò denique consideranda est circumstantia temporis siue occasio dationis: si enim v.g. vrgente necessitate aliquid temporale detur, præsumitur datum potius ad subueniendum necessitati, quàm ex voluntate simoniaca. Ista tamen intelligenda sunt, vbi cæteroquin in contrarium non detur fortius aliquod argumentum probans rem datam esse animo simoniaco.

TIT. VI.

De hæreticis, Schismaticis, & Apostatis.

1. INter delicta quæ speciali modo Deum principaliter offendunt, numerantur quoque quæ præsenti hac rubrica concluduntur, de quibus singulis extant in 5. Decretalium distinctæ rubricæ.

2 Hæ-

2. Hæresis est voluntarius error intellectus, quem quis pertinaciter habet contra aliquam veritatem fidei Catholicæ, quam suscepit, seu professus est. Qui enim eandem fidem numquam professus est, non dicitur proprie hæreticus, sed paganus, seu infidelis, aut Iudæus. Quod præsertim intellige si neque fidem humanam vnquam habuit in Christum. Talem errorem proprium hæresis contrahit non solum qui positiue dissentit articulo, quem cognoscit esse articulum fidei Catholicæ, sed etiam qui positiue dubitat de aliquo articulo, quem scit esse ab Ecclesia definitum, seu propositum, iudicans non esse certam illius veritatem: certitudo enim omnium articulorum fidei est de fide; vnde qui talem certitudinem non admittit, positiue dubitando de veritate, hęreticus seu infidelis dicendus est, ex textu expresso in *c.dubius* 1 *de hæretic.*

3. Schisma est diuisio, per quam quis ab vnitate Ecclesiæ se diuidit, inquantum ea est Corpus mysticum constans ex vniuersis fidelibus, & Romano Pontifice tamquam Capite, prout ex *S.Th.*2.2.*qu.*39. *art.* 1. communiter explicant Doctores. Differt schisma ab hæresi in hoc, quod hæresis opponatur fidei directè, ejus veritatem negando; schisma autem directe repugnet charitati, scin-

dendo vnionem Ecclesiæ. quæ in charitate consistit. Hinc omnis hæreticus est eo ipso etiam schismaticus, vtpote per erronea dogmata ab Ecclesia separatus; sed non conuertitur, quia non omnis schismaticus est eo ipso hæreticus, vt notat *Glos. in c. inter hæresim 26. 24. q. 3. v. & schisma*: quia non eo ipso, quod quis separat se ab vnione, seu obedientia Ecclesiæ, sectatur errorem contra fidem, saltem initio separationis ipsius, quamuis postea nullum schisma non aliquam sibi confingat hæresim, vt recte ab Ecclesia recessisse videatur, vt dicitur in textu citati *c. inter hæresim*.

4. Apostasia in genere est quidam temerarius recessus à statu, quem quis professus fuerat, ac diuidi solet in tres species. Alia enim est apostasia à statu fidei, vt si quis in totum recedat à fide Christiana, & fiat Iudæus siue gentilis, cuius generis apostasia vocatur ab Host. *apostasia perfidiæ*. Alia est apostasia à statu obedientiæ, per quam quis temerarie se subtrahit ab obedientia sui Superioris, & vocatur *apostasia inobedientiæ*. Alia est apostasia à statu Religionis, quæ contingit quando Religiosus absque licentia temere recedit ab Ordine Religioso, & vocatur *apostasia irregularitatis*. Ad idem genus reducitur apostasia à Clericatu, quàm committeret ille, qui

in

in Sacris constitutus abijceret insignia status Clericalis, animo viuendi laicaliter.

5. Singula hæc grauissima crimina pluribus grauibus pœnis per sacros Canones puniuntur. Primò enim in hæresim lapsi incidunt ipso facto in excommunicationem maiorem latæ sententiæ, vt constat ex *c. excommunicamus 13 de hæret.* vbi eadem pœna extenditur etiam ad receptatores, defensores, & fautores eorundem, *alijsque pluribus iuribus.*

6. Secundò puniuntur hæretici pœna irregularitatis, seu inhabilitatis ad Beneficia Ecclesiastica, & Officia publica, vt sumitur ex *c.2.§.hæretici.eod.in 6.* Idque procedit etiamsi, postquam errorem deprehenderint, ad vnitatem fidei Catholicæ, abiurata hæresi, reuertantur: nam etiam tunc adempta illis est omnis spes promotionis, & pro magno beneficio reputare debebunt, si mediante dispensatione permittantur in Ordine, quem prius fortasse susceperant, stabilitate perpetua permanere, iuxta textum in *c.saluberrimum* 21.1 *q.7.* Hæc eadem pœna irregularitatis lata pro hæreticis, extenditur quoque ad credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filios vsque ad secundam generationem, vt in cit. *c. quicum-*

que 2. §. haeretici de haeret. in 6. Quæ extensio ad filios, declarata postea fuit à Bonif. VIII. in *c. statutum* 15. *eod. tit. & lib.* ita ut complectatur dumtaxat primum & secundum gradum per paternam lineam; per maternam autem, solum primum comprehendat: idque intelligendum sit de filijs, & nepotibus hæreticorum, credentium, & aliorum huiusmodi, qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatòs esse constiterit, & reincorporatos Ecclesiæ vnitati, & pro culpa huiusmodi ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam recepisse: quam ipsi, vel iam perfecerunt, vel humiliter prosecutioni eius insistunt, vel parati fuerint ad recipiendam eandem.

7. Tertio puniuntur hæretici, eorumque fautores si intra annum satisfacere contempserint, infamia iuris ipso facto, *c. Excommunicamus* 13. §. *Credentes. de haeret. c. Infames.* 16. 6. *q.* 1. *l. Manicheos* 4. *nouel. Credentes, & auth. Gazaros. C. de haeret.* Inde etiam fit, repelli ipsos quoque ipso iure ab omnibus honoribus & dignitatibus, & excludi ab omni actu legitimo, vt particulariter declaratur in *cit. c. Excommunicamus §. credentes.*

8. Vt autem corporalis saltem pœna corripiat quem spiritualis non corrigit

git disciplina, vt sumitur ex *c. Vergentis* 10. *eod.* ideo per Sacros Canones statutum est vt si in hæresi manifeste deprehēsi Clerici sint vel Religiosi, totius Ecclesiastici Ordinis prærogatiua nudati, & sic omni officio & beneficio spoliati Ecclesiastico, sæcularis relinquātur arbitrio potestatis, animaduersione debita puniendi: nisi continuo post deprehensionem erroris, ad fidei Catholicæ veritatem sponte recurrere, & errorem suum publice consenserint abiurare, & satisfactionem congruam exhibere. Laici quoque, nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita, confestim ad fidem confugerint orthodoxam, sæcularis Iudicis arbitrio relinquantur: debitam recepturi pro qualitate facinoris vltionem. Sumuntur hæc ex textu expresso in *c. Ad abolendam 9. eod.*

9. Sed & bona damnatorum ipsis eorumque filijs ipso iure adempta esse intelliguntur, atque confiscata; vel si Clerici fuerint applicanda Ecclesijs a quibus stipendia receperunt, *cit. c. Vergentis*, & *c. Cum secundum* 19. *eod. in 6.* iunctis ijs quæ traduntur ab *Abb. in cap. Excommunicamus* 13. *eod.* Nec huiusmodi seueritatis censuram orthodoxorum exhęredatio filiorum, quasi cuiusdam miserationis prætextu debet vlla-

tenus impedire: tum quia secundum legitimas sanctiones etiam Reis læsæ maiestatis punitis capite, bona confiscantur eorum, filijs suis vita solummodo ex misericordia conseruata; longe autem grauius est ita æternam, quam temporalem lædere Maiestatem: tum præterea, quia in multis casibus, etiam secundum Diuinum iudicium, filij pro patribus temporaliter puniuntur, & iuxta Canonicas sanctiones quandoque fertur vltio non solum in authores scelerum, sed etiam in progeniem damnatorum, vt dicitur in textu eiusdem *cap. Vergentis.*

10. Hoc iuris adeo procedit, vt etiamsi heretico ipso viuente super bonorum ipsius confiscatione nihil fuerit (interueniente ipsius morte) per sententiam declaratum ad eam nihilominus post mortem eiusdem procedatur, ex *c. Accusatus* 8. §. *pen. eod. in 6.*

11. In hac tamen rerum iactura, bonis dotalibus parcitur vxorum Catholicarum: quamuis enim per quandam iuris subtilitatem, durante matrimonio, visa fuerint illa transisse in patrimonium mariti; attamen proprie & naturaliter sub vxoris dominio permanserunt, vt habetur in textu expresso *l. In rebus* 30. C. *de iure dotium*, *& l. Quamuis* 75. *ff. eod.* ideoque sub generali

rali sententia per quam publicantur bona mariti propter heresim damnati, bona dotalia vxoris ceteroquin innocentis atque Catholicę non intelliguntur comprehensa, vt decreuit Innoc. IV. citatus a Bonif. VIII. in c. *Decreuit* 14. *de haret. in 6.* vbi insuper declaratur, hanc dotis indemnitatem procedere, nisi forte mulieres ipsę cum viris matrimonia contraxissent, quos hęreticos tunc sciebant.

12. Tanta autem est sceleris huius immanitas vt etiam hęreticorum cadauera pœna prosequatur: carere enim debent Ecclesiastica sepultura, ita vt si quis ipsos, imo & credentes, receptatores, defensores, vel fautores eorum scienter tradere pręsumpserit Ecclesiasticę sepulturę, vsque ad satisfactionem idoneam, excommunicationis sententię subiaceat. Nec absolutionis beneficium mereatur, nisi proprijs manibus publice extumulet, & proijciat huiusmodi corpora damnatorum. Et locus ille perpetua careat sepultura. Sumuntur hęc ex c. 2. §.1. *de haret. in 6.*

13. Vna tamen via suppetit in hęresim lapsis euadendi hanc iustam Sacrorum Canonum disciplinam, si videlicet errore deprehenso statim reincorporari curent Ecclesię vnitati, quod tunc ab ipsis factum censebitur, quando

 ad

ad mandatum Ecclesiæ pœnitentiam acceptauerint, eamque vel iam perfecerint aut prosecutioni eius insistant, vel saltem parati fuerint ad recipiendam eandem, iuxta textum in *in c. Statutum 15. eod. in 6.*

14. Sed & hęc via ijs intercluditur, qui post abiurationem hęresis, deprehendantur in abiuratam hęresim recidisse, in quo casu dicuntur relapsi, eorumque pœna est, vt sęculari iudicio sine vlla penitus audientia relinquantur, ex *c. Ad abolendam 9. §. Illos quoque. de hæret.* quamquam eisdem, si postmodum pœniteant, & pœnitentię signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint (humiliter petita) Sacramenta Pœnitentię, ac Eucharistię deneganda, iuxta textum in *c. Super eo 4. eod. in 6.*

15. Hęc relapsorum pœna ijs principaliter competit, qui in hęresim relabuntur postquam semel confessi, aut plene ac legitime de hęresi conuicti in iudicio, eam abiurauerunt. Sed quid, si quis iterum in hęresim incidat, de qua prius extitit tantummodò suspectus, & propter eam suspicionem coactus fuit eam abiurare: numquid in eo casu puniendus erit pœna relapsorum? Distinguendum videtur: vel enim ea suspicio propter quam coactus olim fuit abiurare,

re, fuit grauis & vehemens; vel tantummodo leuis & modica. Si grauis aut vehemens; censebitur relapsus, ex *c. Accusatus.* 8. §. 1. *de hæret. in* 6. & relapsorum pœna punietur *cit. c. Ad abolendam*. §. *Qui vero inuenti*. At si tantum fuerit leuis & modica, quamuis ex hoc sit grauius puniendus quod post abiurationem deprehendatur lapsus, quam si numquam abiurasset; attamen puniri non debet pœna relapsorum, ex *cit. c. Accusatus*. §. *Si autem leuis*.

16. Plura quoque alia in odium hæresis decreta sunt, tum quoad aliquas particulares pœnas, de quibus inter reliqua videri potest *Clem.1. de hæret.* tum quoad impediendum ne huius criminis contagio serpat, inter quæ est prohibitio facta laicis in *c. 2.* §. *Inhibemus. eod. in 6.*, imo & Clericis in *c. Cum quibus*, 36. *in fine*, & *ibi Glos. v. certamen.* 24. *q. 3.* disputandi cum hæretico de fide, ne fallacia eius argumenta incautos decipiant, quæ prohibitio vtrum & quam exceptionem habeat videri potest apud Theologos; tum demum quoad iudicium & processum contra hæreticos instituendum, circa quæ statuta sunt aliqua specialia præter ordinarias Iuris regulas. Inter ea illud est, vt contra ipsos admittantur etiam Testes aliàs iure inhabiles ad testimonium ferendum, vt ha-

habetur in *c. In fidei* 5. *c. Accusatus*. 8. §. *Licet vero. de haeret. in* 6. quinimo vt omnibus praecepta sit illorum denunciatio, de qua videri potest *Suar. de fide disp.* 20. *sect.* 4. Item vt in negocio Inquisitionis haereticae prauitatis procedi possit simpliciter & de plano, & absque aduocatorum ac iudiciorum strepitu, & figura, *c. vlt. de haeret. in* 6. & vt non sint publicanda nomina Testium & accusatorum, si ex publicatione eorum timeatur graue periculum eorundem propter potentiam inquisiti. Videri potest *Farinacc. in tract. de haeresi*.

17. Quod attinet ad poenas schismaticorum, similes illę sunt haereticorum poenis. Prima est excommunicatio latae sententiae reseruata Summo Pontifici, vt sumitur *ex Bulla Coenae, & ex c. Quoniam* 14. *in fine de Off. Ordin.* Altera poena est inhabilitas ad beneficia & dignitates Ecclesiasticas, praesertim ad Episcopalem, etiam post schismatis abiurationem, ex *c. Quia diligentia*. 5. *de elect.* Quod si schismaticus aliquis per has poenas non resipuerit, ab omni ministerio Ecclesiastico deponetur, adhibito, si necesse fuerit, brachio saeculari ad eius insolentiam repellendam vt sumitur ex *cit. c. Quoniam* §. *fin. de off. Ord.* cum omnium etiam bonorum confiscatione, ex *c. vn. de schismat. in* 6.

18. Alia

18. Alia demum poena est vt Ordinationes a Schismaticis factę, & ab Ordinatis ab eis, sint irritæ, ex *cap.* 1. *de schism*, quod intellige quoad executionem & vsum, quia cæteroquin Episcopus schismaticus vere & valide quamuis illicite perficit ea quæ de iure Diuino sunt propria Ordinis: vnde Confirmatus aut Ordinatus ab ipso characterem recipit supposito quod seruetur materia & forma Ecclesiæ, quamuis non executionem & vsum, vt sumitur ex *S. Th.* 2. 2. *q.* 39. *art.* 3. Secus accidit circa potestatem Iurisdictionis, quam neque licite neque valide Schismaticus exercere potest: vnde in *eod. c.* 1. *de schism.* adijcitur vt qui dignitates Ecclesiasticas seu beneficia per schismaticos acceperint, careant impetratis. Alienationes quoque, quæ per eosdem schismaticos, seu per laicos factæ sunt de rebus Ecclesiasticis, omni careant firmitate, & ad Ecclesias sine omni onere reuertantur. Si quis autem contraire præsumpserit, excommunicationi se nouerit subiacere. Demum ibidem adijcitur vt illi qui sponte iuramentum de tenendo schismate præstiterunt, a Sacris Ordinibus & dignitatibus sint suspensi.

19. Apostatæ demum etiam puniuntur tum poena infamię, tum excommunicationis, tum alis poenis iuxta diuer-

sita-

sitatem Apostasię, de quibus videri potest *Host. in Summa tit. de Apostatis* §. *Qualiter puniantur*, & *Panor. in c. 1 De apostatis*. Vide etiam Const. Vrb. VIII. *Sacra Congregatio*, editam die 21. Sept. 1624.

TIT. VII.

De Sortilegis, maledicis, & Sacrilegis.

1. CRimina quoque hoc titulo comprehensa numerantur inter ea, quę ex genere suo principaliter Deum respiciunt, eiusque honoris lęsionem, quare merito hęc rubrica subnectitur precedentibus.

2. Sortilegium in genere dicitur, quando aliquid eo fine fit, vt eius euentu considerato, aliquid occultum innotescat, vt sumitur ex *S. Th. 2. 2. qu. 95. art. 8.* vbi etiam ab eodem diuiditur in tres species, vt aliud sit diuinatorium, aliud consultorium, aliud diuisorium.

3. Diuinatorium est, dum per quasdam sortes exquiritur futurum occultum, quod naturaliter sciri non potest: in quo genere sunt artes illæ damnabiles Ariolorum, qui videlicet circa aras idolorum nefarias preces emittebant vt dæmonum responsa acciperant, Aruspicum qui exta pecudum inspiciebant vt ex eis futura prædicerent, & etiam dies horasque

que obſeruabant vt quid per ſingula tempora fieri deberet enunciarent; Augurum qui volatus auium & voces aliaque eiuſmodi ſigna rerum pro actionibus gerendis perſcrutabantur; aliorumque ſimilium, de quibus particulariter loquitur August. relatus in *c.* 1. 26 *q.3.*

4. Omnia hæc diuinatoria ſortilegia vel hæreſim aut idololatriam ſapiunt; vel mixtam habent aliquam peſtiferā ſocietatem cum dæmone; vel ſaltem ſuperſtitioſa ſunt: vnde & ipſa ſui natura mala ſunt, & ſub grauibus pœnis Iure Canonico prohibita, vt videre eſt 26. *q.* 5: *per totam & c.* 1. *De ſortilegijs*, inter quas numeratur vt & ipſi ſortilegi, & qui eos obſeruauerit, aut eorum philacterijs vſus fuerit, hoc eſt chartis in quibus continētur incantationes, ſit excommunicatus; & ſiquis eius criminis reus clericus deprehendatur, ſit degradandus ex *c. Admoneant*, 15. 26 *q.* 7. Præterqnam quod quilibet ſortilegus reliquis etiam hęreticorum pœnis ſubiectus eſt, ſi eius ſortilegium hęreſim ſapiat, de qua re viderī poteſt *Abb. in c.* 1. *de ſortileg. Hoſt. in ſum. eod. tit.* §. *Quæ ſit pœna, & Farinacc. tract. de hæreſi q.*181

5. Conſultorium eſt, quo exquiritur Diuina voluntas, quid in hac vel illa re ſit agendum, vel euitandum, per ſortes. Cum autem ſine neceſſitate, & prætermiſ-

missis ordinarijs Diuinæ Prouidentiæ mediis, ad specialem & extraordinariam Dei Prouidentiam recurrere, eumque per sortes consulere, ad tentationem Dei pertineat, vt docet *S. Th. in cit. qu. 95. art. 8.* ideo hę etiam sortes sunt illicitæ & sub excommunicatione prohibitę in *c. Sortes 7. 26. q. 5.* nisi tamen aliqua exerceatur speciali Dei iussu & instinctu & cum humili reuerentia.

6. Diuisorium denique est, cum per sortes quæritur quid cuique tribuendum sit, siue in rebus communibus, siue in honoribus ac dignitatibus, siue in publicis officijs &c. Hoc genus sortium in pluribus casibus permittitur, *nisi ex aliqua particulari circumstantia vitietur*, vt ex parte intentionis si quis expectet euentum non a Diuina Prouidentia, sed ab astris, vel mere a fortuna &c. ex parte materiæ, si mittantur sortes super re aliena, aut si sortibus exponatur officiorum collatio, vbi habenda esset ratio maioris aptitudinis Personarum, vnde in electionibus ad Prælaturas aliaque beneficia Ecclesiastica prohibitum generaliter est adhibere sortes, vt constat ex *c. Ecclesia 3. de sortileg.* ex parte modi, si quis fraudibus in sortitione vtatur, aut aliquid illicitum & superstitiosum misceat, aut re aliqua sacra vtatur, quod esset irreuerentia contra Religionem.

Vi-

Videri potest *Suar. to.* 1. *de Relig. lib.* 2. *de superstitione cap.* 12.

7. Maledici dicuntur quasi maledicentes, vt explicat *Host. in Sum. tit. de maledicis* §. *Quot sint genera*. Pessima criminis huius species est blasphemia in Deum aut Sanctos prolata, de qua eiusque diuisionibus late tractant Theologi morales: inferiorem gradum obtinet maledicentia quæ relate ad homines exercetur, siue enunciatiuè affirmando malum de altero, siue optatiuè imprecando malum alicui, siue imperatiuè iubendo vt alicui malum inferatur.

8. Blasphemantes Deum, olim in Lege veteri afficiebantur pœna mortis & a toto populo lapidabantur, vt sumitur ex *cap.* 24. *Leuitici vers.* 16. Nunc de Iure Canonico expresso in *c.* 2. *de Maledicis* linguam in blasphemiam publice relaxare præsumentibus contra Deum, vel aliquem Sanctorum suorum & maxime Beatam Virginem, decreta est publica pœnitentia prę foribus Ecclesiæ, prout describitur in *eod, c.* 2. quam pœnitentiam si blasphemus recipere ac peragere renuerit, Ecclesiæ ingressu interdicendus est, & Ecclesiastica priuandus sepultura.

9. Infra blasphemantes, proximum malitiæ gradum tenent illi maledici, qui supremo Principi Ecclesiastico aut sæcu-

culari, seu Superiori suo maledixerint. Huius criminis Rei ad eundem Principem aut Superiorem remittuntur arbitraria poena, iuxta sceleris modum, puniendi, ex *c.1. de Maled.* & *l. vn. C. si quis Imperat. maledixerit.*

10. Sacrilegium dicitur, quidquid in sacratis Deo rebus & personis iniustè agitur, ex *c. Quæ multoties 7. de reg. iur.* vnde communiter duplex sacrilegij genus numeratur, quorum vnum committitur circa res sacras; aliud circa personas: vt puta sacrilegium primi generis est cum furtum aliquod rerum Ecclesiæ fit, aut aliter Ecclesia violatur, ad quod facit in 5. Decretalium tit. *De raptoribus, incendiarijs, & violatoribus Ecclesiarum,* qui pluribus grauibus poenis ibidem per Sacros Canones puniuntur. Sacrilegiũ autem alterius generis est cum quis in Clericum vel Religiosum violentas manus inijcit diabolo suadente, quod crimen punitur excommunicatione reseruata summo Pontifici in *c. si quis suadente 27. 27. q. 4.* aut cum aliquod inhonestum committitur a persona vel cum persona Deo dicata, de quo sunt plures Canones in *cau. 27. q. 1.* Aliæ particulares sacrilegiorum species, earumque poenæ videri possunt in *c. Quisquis 21. 17. q. 4.* De tota autem materia sacrilegij vide *S. Th. 2. 2. qu. 99. art. 3.*

TIT.

TIT. VIII.

De homicidio voluntario vel casuali.

1. PRæcedentibus titulis actum est de ijs criminum generibus quæ principaliter Deum respiciunt eiusque honoris læsionem: consequens est vt de ijs breuiter agamus quæ principaliter etiam tendunt ad læsionem proximi, initio facto ab homicidio, per quod proximus maximè læditur in naturalibus, cum per illud priuetur vita corporali.

2. Nomine homicidij generaliter sumpti intelligitur occisio hominis ab homine facta. Aliud autem est voluntarium, aliud casuale. Homicidium voluntarium est, quod ex voluntate seu animo occidendi quoquomodo committitur, quod rursus subdiuiditur in voluntarium directè, & in voluntarium indirectè. Voluntarium directè est, quod quis committit expresse intendens & volens occidere hominem: voluntarium indirectè est, quod quis committit non intendens expresse actum ipsum occisionis, sed alium actum intendens ex quo per se & non per accidens sequitur mors, vt siquis præcise intenderet verberationem, non autem mortem alterius, ex qua tamen verberatione sequatur mors, de quo casu agi-

agitur in *c. fin. de homicid. in 6.*

3. Rursus homicidium voluntarium aliud est iustum seu licitum, aliud iniustum seu illicitum. Homicidium licitum est quod quis committit vel ad necessariam suæ vitæ defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, seu non excedendo limites iustæ defensionis, quando alia euadendi via non suppetit, vt sumitur ex *c. significasti 18. de homicid. & l. 2. 3. & 4. C. ad leg. Cornel. de sicarijs*; vel quod committit authoritate legis aut iussu Superioris habentis ius gladij. Homicidium illicitum est, quod extra has circumstantias cum aliqua voluntarietate committitur.

4. Demum homicidium casuale dicitur, quod fit præter intentionem committentis. Quod si non sit vllo modo voluntarium, eo quod nullatenus fuerit præuisum periculum, & adhibita fuerit sufficiens diligentia ad omne periculum auertendum, tunc dicitur homicidium mere casuale, atque moraliter non imputatur si sequatur ex actione quæ de se alias sit licita, & honesta, & quæ de se cum periculo homicidij non sit coniuncta, vt est casus in *c. Dilectus 13. c. ex litteris 14. & c. Ioannes 23. de homicid.* Si autem homicidium sequatur ex actione aliàs illicita, aut ad periculum alienæ mortis auertendum non fuerit adhibita suf-

ſufficiens diligentia; tunc homicidium imputatur, vt eſt caſus in *c. Tua noſ.* 19. *de homicid c. Presbyterũ* 7. *eod & in c Clerico* 38. *diſt.* 50. atque punitur etiam a Iure ciuili, ſed mitius vt conſtat ex *l.* 1. *§. Sed ſi clauiff. ad leg. Cornel. de ſicar. & l. ſi putator* 31. *ff. ad leg. Aquiliam.* Huc etiam facit *reg.* 19. *de reg. iur. in* 6. *non eſt ſine culpa qui rei, quæ ad eum non pertinet, ſe immiſcet.*

5. Pœna homicidij voluntarij iniuſti de iure ciuili fuit olim relegatio, & confiſcatio bonorum; ſed poſtea ſtatuta fuit pœna capitis, ex *l. Eiuſdem* 3. *§. Legis Corneliæ ff. ad leg. Cornel. de ſicar. & ex §. Item lex Cornelia. Inſtit. de publicis iudicijs.*

6. De iure autem Canonico, eiuſdẽ criminis pœna eſt, primo vt homicida ſit excommunicandus, ex *c. Itaque* 20. 24. *q.* 3. Quod ſi homicida ſit Clericus, deponendus eſt ab omni Ordine, ac præterea prohibetur ne in Eccleſijs vllo vnquam tempore lectiones legat, vel reſponſoria in Choro ſeparatim cantet: ſed in Pſalmis apud Deum de commiſſo ſatagat veniam impetrare. Inſuper in diſtricto Clauſtro Monachorum vel Canonicorum regularium (ſi fieri poteſt) eſt recludendus, itaut vſque ad ſeptennium vel quinquennium debeat ab Eccleſiarum introitu coerceri, iuxta textum in

c. ſi-

c. sicut dignum 6. §. fin. de homicid. vbi *Panor. n. 10.* Quod si insuper beneficiatus sit, debet suis beneficijs spoliari, vt colligitur ex *c. Henricus 2. de Clericis pugnantib. in duello.*

7. Prædictæ homicidarum pœnę extenduntur etiam ad eũ, qui homicidium càsuale committit quoad personam occisam, homicidium tamen intendit, vt si quis volens ex proposito occidere Titiũ per ignorantiam vel errorem occidat Caium, vt docet *Bart. in l. Perspiciendum 11. §. Delinquunt ff. de pœnis.* Item extenduntur quoque ad eum, qui ita grauiter aliquem vulnerauit, vt certum esset ipsum ex eo vulnere vita excessurum, quãuis postea alius accesserit, qui alio vulnere eundem vita priuauit: tunc enim vterque percutiens tenetur de occiso, iuxta *l. Ita vulneratus 51. ff. ad leg. Aquil.*

8. Quia autem homicidium, tam facto quam præcepto, siue consilio, aut defensione, non est dubium perpetrari, vt dicitur in *c. 2. in fine de Cleric. pugnantib. in duello;* ideo non solum manu sua exequens homicidium, sed etiam mandans, consulens, immediate adiuuans, prædictis homicidij pœnis subiectus est, vt sumitur ex *cit. sicut dignum 6. §. fin. de homicid.* iuncta ibid. *Glos. v. Consilium*

9. Idem quoque iuris seruatur in eo, qui dat causam abortui, fœtu iam animato,

to, vt de iure ciuili constat ex *l.si quis 38. §. qui abortionis ff.de pœnis* &*l.penult. C. ad leg. Corn. de sicar.* iuncta ibidem Glos. *v. si quis necandi infantis*; de iure autem Canonico ex *c. sicut. 20. de homicid.* Alia ratio est eius qui fetus inanimati causat abortum: cum enim ille proprie hominem non occidat, quamuis cæteroquin grauiter delinquat, non punitur in sæculari foro pœna mortis, sed alia mitiori, vt tradit *Farinac. in praxi crimin. qu. 122. n.137.* sicut & in foro Ecclesiastico irregularitatem non contrahit, ex *cit. c sicut. 20,*

10. Quod si contingat, aliquem causa odii vel explendæ libidinis, viro aut mulieri aliquid facere, vel potandum dare, vt non possit generare, aut concipere vel nasci soboles, quamuis verus homicida non sit, per quandam tamen Iuris interpretationem, talis esse censetur, & vt homicida puniendus est, ex *c. si aliquis 5. de homicid.* quidquid sit vtrum puniendus sit pœna homicidii ordinaria, an alia mitiori, vt censet *Farinac. in cit. qu. n 98.* In eo tamen casu, eumdē nō fieri irregularē ac si hominem interfecisset, docet *Glos. in cit c.si aliquis v. vt homicida.*

11. Dixi *non fieri irregularem ac si hominem interfecisset* Sciendum enim est, præter pœnas in homicidam statutas de quibus hactenus dictum est, ex homicidio

dio oriri plerumque in occisore impedimentum quoddam seu inhabilitatem de Iure Canonico statutam, ratione cuius promoueri nec ad Ordines, nec ad beneficia potest, ac speciali vocabulo dicitur irregularitas Sed de hac re sermo erit infra in tit. *de irregularitate*.

TIT. IX.

De furtis.

1. POst explicationem criminis, per quod læditur proximus in vita corporali, agendum hic est de criminibus, per quæ læditur in rebus *suis* videlicet de furtis, de quibus etiam est expressa rubrica in 5. Decretal.

2. Furti nomine generaliter intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ, inuito domino, vt habetur in §. *furtum. Inst. de obligat. quæ ex delicto nascuntur*. Specialiter tamen, & strictius sumitur furtum pro vsurpatione illicita, & fraudulosa rei alienæ inuito domino, vt in *l.* 1 *ff. de furtis*, & sic distinguitur à rapina, quo nomine venit illicita, & violenta vsurpatio rei alienæ, sciente, & vim patiente domino, de qua sermo est in toto tit. *Inst. & ff. vi bonorum raptorum*.

3. Furtum apud Iuristas aliud dicitur

tur manifestum, aliud nec manifestum ex *l. furtorum 2. ff. de furtis*. Manifestum est quando fur deprehenditur cum re furtiua, priusquam eo loci eandem pertulerit, quo destinauerat illam perferre, ac cum illa manere eo die, ex *l. 3. & 4. ff. eod.* Furtum nec manifestum est, quando fur non ita deprehenditur cum re furtiua *l. nec manifestum 8. ff. eod.*

4. Crimen furti grauiter punitur ab vtroque Iure. Primo enim a Iure ciuili statuta est contra illud pœna pecuniaria si ciuiliter agatur, vt si furtum manifestum fuerit, præter rem furto ablatam, soluatur quadruplum; si autem fuerit nec manifestum, duplum, ex §. *conceptū, in fine, iuncto §. vlt. Instit. de obligat. quæ ex delicto nasc.* Item furti suo nomine damnatus est infamis, ex *l. athletas 4. §. fin. ff. de his qui notantur inf.* Demum quamuis ex *auth. sed nouo iure C. de seruis fugitiuis* pro furto contra quod criminaliter agatur nec pœna mortis nec mutilationis infligenda sit, sed arbitraria pœna pro criminis qualitate, attamen vel ex peculiari statuto, vel ex consuetudine pluribus in locis pœna capitalis infligitur, si furtum sit magnum, vel sæpius iteratum, vt testatur *Menoch. de arbitr. casu 295.*

5. De Iure autem Canonico fur non potest ad Sacros Ordines promoueri, nisi

nisi tamen delictum sponte confessus fuerit, & per restitutionem satisfecerit, nec super furto manifesta nota, vel infamia resperfus fuerit, in quo casu, si aliàs idoneus sit, post peractam poenitentiam, aut congruam partem poenitentiæ, promoueri potest, iuxta textum in *c. fin. de furtis*

6. Quod si furtum commissum sit à Clerico, qui in eo crimine captus, siue deprehensus, & conuictus sit, deponendus est, vt decernitur in *c. presbiter* 12. *dist.* 81. *& c. cum non ab homine* 10. *de iudicijs*, vbi præterea statuitur, vt si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debeat: deinde contumacia crescente, anathematis mucrone feriri, ideſt solemniter excommunicari, postmodum si in profundum malorum veniens contempserit, per sæcularem comprimendus sit potestatem, itaut ei deputetur exilium, vel alia legitima poena inferatur.

7. Hæc autem intelligenda sunt de furtis extra grauem necessitatem commissis. Si quis enim ex tali necessitate furetur, mitius punitur, quam si nulla necessitate ductus furaretur, ex *c. si quis propter* 3. *de furtis*. Quod si necessitas sit extrema, puta quia aliter quam furando non poterat vitam sustentare; tunc nulli poenæ subiectus est, vt colligitur ex *c.*

diſcipulos 26. de conſecr. diſt. 5. Huc etiam facit dictum illud Iuriſtarum, tempore extremæ neceſſitatis omnia ſunt communia, ideſt communicanda, vt explicat *Gloſ. in l. 2. v. conferret ff. ad leg. Rhodiam de iactu.*

TIT. X.

De Vſuris.

1. CVM vſura ſit quædam ſpecies furti, titulo de furtis congruenter ſubnectitur titulus de vſuris, quo nomine potiſſimum ſignificatur lucrum, ſeu acquiſitio rei pretio æſtimabilis, quæ tamquam debita proueniat ex titulo mutui, vt ſi quis mutuaret 100. cum obligatione vt reſtituantur 110. illa 10. acquiſita ex titulo mutuationis eſſent lucrum vſurarium, vt conſtat ex 14. q. 3. per totam, & ex pluribus iuribus in Decretalibus *de vſuris*. Nonnumquam etiam nomine vſuræ ſignificatur ipſa conuentio, ſeu contractus vſurarius, quo quis paciſcitur aut intendit aliquod lucrum tamquam debitum ſupra rem mutuatam ratione mutuationis.

2. Vſura in genere multipliciter diuiditur. Alia enim eſt vſura realis; alia vſura mentalis. Vſura realis eſt, quando expreſſe, vel tacite pactum in-

teruenit, vt ratione mutuationis soluatur aliquod lucrum vltra sortem, hoc est vltra rem mutuatam. Vsura mentalis est, quando quis mutuat actu externo cum intentione acquirendi ex mutuo aliquod lucrum tamquam debitum, quamuis de tali lucro nullum pactum interueniat siue expressum, siue tacitum.

3. Secundò diuiditur vsura in apertam, & palliatam. Vsura aperta est, quando expresse, & proprie datur mutuum, vt ex eo lucrum iniustum acquiratur. Vsura palliata est, quando sub prætextu alterius contractus à mutuatione distincti, sed eidem æquiualentis, intenditur aut acquiritur lucrum iniustum vltra sortem, sicut contingeret v. g. si quis vendendo mercem, exigeret pretium supra iustum ex titulo dilationis solutionis pretij, quę dilatio est quasi quoddam virtuale mutuum, quia concedere spatium temporis ad soluendum pretium, perinde est ac pro eodem tempore idem pretium mutuare.

4. Vsuram esse grauiter prohibitam, patet ex totò tit. *de vsuris* in Decretal. & 14. *q.* 4. *per totam*. Quinimo si quis pertinaciter affirmare præsumeret, exercere vsuras non esse peccatum, subiectus esset poenis hæreticorum, ex *Clem. vn. de vsur.* Damnatæ enim sunt etiam à Iure

Di-

Diuino in Sacris litteris expresso, vt explicat *S.Th.*2.2.*qu.*78.*art.* 1. & testatur textus in *c.quia in omnibus* 3. & *c. seq.de vsur.* vbi dicitur crimen vsurarium vtriusque Testamenti pagina condemnari. Inde fit, vt ex nulla dispensatione acquiri vnquam possint, licet in fauorem causæ piæ aut alterius boni operis, ex *cit. c.super eo* 4.*de vsur.*

5. Hæc autem intelligenda sunt non solum quoad lucrum pecuniarum, sed etiam quoad aliud quodlibet pretio æstimabile, & quoad quodlibet grauamen, & onus: nihil enim tale mutuatario imponi potest præter id quod ipsi mutuo intrinsecum & proprium est. Vnde non solum munus à manu, sed etiam munus ab obsequio, & munus à lingua est materia vsuræ.

6. Ex his sequitur quod si debitor mutuatarius aliquid oppigneret creditori, quod suapte natura fructiferum sit, puta possessionem aliquam; non potest creditor fructus eiusdem lucrari vltra sortem, sed si quos percepit vel percipere debuit, debet illos in partem sortis debitæ computare, & si tot percepit quot sufficiunt ad adæquandam æstimationem sortis; censendum erit extinctum debitum, adeoque res oppignerata absolute restituenda erit debitori, vt constat ex *c.*1.& 2.*de vsur.*& *l.* 1. & 2.

C. de pignorat. act.

7. Tres tamen casus in Iure Canonico inueniuntur ab hac regula excepti, in quibus fructus rei oppigneratæ percipi possunt à Creditore citra vsuram, non computando eos in sortem. Primus est, si laicus aliquis iniuste detineat possessionem aliquam spectantem ad Ecclesiam, eamque oppigneret illi eidem Clerico, cui illa ipsa possessio assignata fuerat in beneficium, de quo casu sermo est in *c. 1. de vsur.* Secundus casus est, si res oppignerata sit feudum, atque tradatur in pignus domino directo eiusdem feudi, de quo sermo est in *c. conquestus 8. eod. & c. 1. de feudis*, dummodo tamen interea idem dominus directus feudi non exigat à Vassallo debitum aliàs obsequium, seu seruitium, vel pensionem, vt cauetur in *eod. c. 1. de feudis*, de quo, alijsque pro isto casu seruandis videri potest *Molina tr. 2. de iust. disp. 323.*

8. Tertius demum casus est, si pro dote sibi promissa accipiat maritus à Socero possessionem fructiferam in pignus: potest enim tunc eius fructus percipere donec dotem accipiat, nec cogitur eos in sortem computare, vt habeat vnde possit sustinere onera matrimonij, vt statuitur in *c. salubriter 16. de vsur.* Vide eundem *Mol. in cit. tr. 2. disp. 321. & 322.*

8. Vtrum

9. Vtrum autem & quando possit citra vsura aliquid exigi supra sortem in mutuo; ratione lucri cessantis, vel ratione damni emergentis, aut propter periculum amittendæ sortis, videri potest apud morales Theologos.

10. Obligationes & pœnę, quibus vel de iure naturali, vel de iure positiuo subiacent Vsurarij, plures sunt. Primò enim cũ acceptio vsurarũ iniusta sit, & rapinæ similis, ex *c. si quis vsuram* 10. 14. *q.* 4. & cũ non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatũ *c.* 4. *de reg. iur. in* 6. tenentur omnes vsurarij ad restitutionem vsurarũ. ad quam compelluntur etiam Iudæi *c. Post miserabilem* 12 & *c. penul. de vsur.* Quod si contingat, nullà facta restitutione vsurarium aliquem mori, obligatio restituendi transit ad eius hæredes pro parte hæreditaria, iuxta textum in *c. Tuanos* 9. *eod.* vbi Abb. *n* 6.

11. Hæc obligatio restituendi adeo stricti iuris est, vt etiamsi debitor iurauerit, se soluturum vsuras, aut ipsas non repeciturum; attamen compellere possit vsurarium ad relaxandum iuramentum officio Iudicis, per districtionem Ecclesiasticam, & postea ad restituendas vsuras, vt constat ex *c.* 1. *de iureiurando*, & *c. Tuas* 13. *de vsur.*

12. Secundò vsurarij pœna est, vt si Clericus fuerit, ab Officio & beneficio

Ecclesiastico suspendatur postquam parere contempsit, ex *c. Præterea 7. eod.* vel etiam deponatur, vt colligitur ex *c. 1. eod.* & habetur expresse in *c. Si quis oblitus 4. & c. Quoniam 8. 14. q. 4.* Si autem Laicus sit, vsque ad dignam satisfactionem, vinculo excommunicationis adstringatur, ex *eod. c. Præterea.*

13. Tertiò vsurarij manifesti patiuntur pœnam infamiæ, *c. Infames 2.* circa finem *3. q. 7.* & *l. Improbum 20. C. ex quibus caus. infamia irrogatur.* Præterea vsurarius manifestus non est admittendus ad Communionem Altaris, seu ad perceptionem S. Eucharistiæ, nec Christiana (si in hoc peccato decesserit) sepultura tumulandus. Sed nec oblationes eius quisquam accipere potest. Qui autem acceperit, vel eum Christianæ tradiderit sepulturæ, tenetur reddere quod accepit, & donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciat, ab officij sui manet executione suspensus, iuxta textum in *c. Quia in omnibus 3. de vsur. & Clem. 1. de sepultur.* vbi insuper decernitur vt qui scienter in Ecclesiastica sepultura sepelire præsumit prædictos vsurarios manifestos, ipso facto excommunicationis sententiæ subiaceat. Item non est admittendus ad confessionem siue absolutionem suorum peccatorum, nec testamentum condere potest, nisi prius vsuris satisfecerit, vel

de

de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum præstet idoneam cautionem, iuxta modum expresse statutum in *cap. Quamquam de vsur. in 6.*

14. Demum omissis reliquis, quæ videri possunt apud *Thesaur.* in libro *de pœnis Ecclesiasticis p. 2. tit. de Vsurarijs cap. 1.* sancitum est in *c. 1. de vsur. in. 6.* vt nec Collegium, nec alia Vniuersitas, vel singularis persona cuiuscumque sit dignitatis, conditionis aut status, alienigenas & alios non oriundos de terris ipsorum publice fœnebrê pecuniam exercentes, aut exercere volentes, ad hoc domos in terris suis conducere, vel conductas habere, aut alias habitare permittant: sed huiusmodi vsurarios manifestos omnes intra tres menses, de terris suis expellant, numquam aliquos tales de cætero admissuri: nemo illis ad fœnus exercendum domos locet, vel sub alio titulo quocumque concedat. Qui contra fecerint, si personæ fuerint Ecclesiasticæ, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis; minores personæ singulares, excommunicationis; si autẽ Collegium seu alia Vniuersitas, interdicti sententiam ipso facto incurrant. Quã si per mensem animo sustinuerint indurato, terræ ipsorum (quamdiu in eis vsurarij commorantur) ex tunc Ecclesiastico subiaceant interdicto. Cæterum si

laici fuerint, per suos Ordinarios ab huiusmodi excessu (omni cessante priuilegio) per censuram Ecclesiasticam compescantur.

15. Vtrum crimen vsuræ sit mixti fori, itaut cognosci possit tum a Iudice sæculari, tum ab Ecclesiastico, disputatur inter Doctores. De hac quæstione videri potest *Guttier. lib. 2. Canonicar. quæst. cap. 18.*

TIT. XI.

De adulteriis & stupro.

1. ADulterium stricte sumptum, est alieni thori violatio, atque committitur vel a coniugato cum coniugata, vel a coniugato cum soluta, vel a soluto cum coniugata, vt colligitur ex *c. 2. 36. q. 1.*

2. Pœnæ contra adulteros statutę plures sunt. Olim in Lege veteri pœna fuit lapidatio, vt significatur in *c. 8. Ioan.* De iure Cæsareo decreta olim fuit adulteris, siue viro, siue mulieri, pœna gladij, *l. quamuis 30. §. fin. C. ad leg. Iul. de adulter.* & §. *Item lex Iulia Inst. de publ. Iudicijs*, quamuis postea quoad fęminas correcta fuerit illa lex, vt verberatæ in Monasterium mittantur: itaut intra biennium viro vxorem repetere liceret

ret, secus autem postea, iuxta *auth. sed hodie C. eod.* Hodie quid hac in re seruandum sit, cognoscendum est ex particularibus statutis vel consuetudinibus regionùm. Videri possunt Iuristę in tit. *ff. ad leg. Iul. de adulter.*

3. De iure cànonico, adulteri tam masculi quam fęminę, si pręsertim in delicto perseuerent, excommunicantur, vt sumitur ex *c. Intelleximus 6. de adulter. & stupro.* Mulieres autem etiam in Monasterium detruduntur, & si mariti nolint eas recipere, ibi perpetuam pœnitentiam agere debent, *c. Gaudemus 19. de conuers. coniug.* Quod si adulterium commissum sit a Clerico, isque tale crimen confessus, aut de eo conuictus fuerit a Iudice Ecclesiastico, deponendus est ob Officio & beneficio, & in Monasterio ad agendam ibi pœnitentiam, toto vitæ suę tempore, collocandus *c. si quis Clericus 10. dist. 81.*

4. Pręterea coniux innocens propter alterius adulterium agere potest ad separationem habitationis coram Iudice Ecclesiastico, ad quem spectat huius causę cognitio ad eum finem instituta, ex *c. Tuæ. 4. de procuratorib.* secus esset si vterque coniux adulterij reus esset, in quo casu non debet matrimonialis habitatio separari vt constat ex *c penult. & vlt. de adulter.* quia tunc paria crimina compen-

 satio-

satione mutua tolluntur. Quod si maritus sit innocens, & sciat vxorem suam deliquisse, & absque pœnitentia permanere in fornicatione, non solum potest, sed etiam tenetur se ab eius cohabitatione diuidere ad vitandum scandalum, ne videatur ipse conniuere & patrocinari adulterio vxoris, quia patronus turpitudinis est, qui crimen celat vxoris *c. 1. 32 q. 1. & c. Si vir. 3. de adult. & stupro.*

5. Si igitur accidat sententiam diuortij ferri a Judice, separatur habitatio matrimonialis: sed & insuper vxor adultera post eandem sententiam, amittit dotē, eamque vir innocens lucratur, *c. Plerumque 4. de donat. inter vir. & vxor.* quemadmodum & vxor innocens ob adulterium mariti lucratur donationem propter nuptias, teneturque maritus vxori dotem suam restituere, durante adhuc matrimonio, vt ex pluribus docet *Sanch. de Matrim. lib. 10. disp. 8. n. 11.* sumiturque etiam ex *c. 1. & 2. de donat. inter vir. & vxor.*

6. Quomodo autem de iure recentiori Tridentini Ordinarius procedere debeat in causa adulterij contra adulteros, videri potest in *sess. 24. de reform. matrim. cap. 8.*

7. Stuprum stricte acceptum significat fornicationem commissam cum virgine, vt explicat Gratian. in *c. Lex. illa 2.*

36. q. 1. Quamuis nonnumquam latius sumatur etiam pro peccato commisso cũ vidua integræ vitæ & honeste viuente, vt videre est in *l. Inter liberas 6. ff. ad leg. Iul. de adult.*

8. De Iure Canonico, si quis Virginem seduxerit ac deflorauerit, dotare eam debet, & habere vxorem. Quod si pater virginis dare noluerit, tenetur saltem reddere pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere consueuerunt, *c. 1. de adulter. & stupro.* Si autẽ ipse stuprator nolit illam accipere, corporaliter castigatus, excommunicatusque in Monasterium, in quo agat pænitentiã, retrudetur, de quo nulla sit egrediendi sine Iudicis permissione licentia, *c. 2. eod.* Demum hoc graue crimen in Clerico satis esse, vt idem Clericus deponatur, tradit *Panor. in eod c. 2. n* 4.

9. Alia spectantia ad hæc cæteraque delicta carnalia, videri possunt apud Theologos morales.

TIT. XII.

De quibusdam peculiaribus Clericorum delictis.

1. PLures sunt tituli in 5. Decretalium, in quibus agitur de quibusdam delictis, quæ præsertim versan-

santur circa susceptionem aut administrationem Ordinum Ecclesiasticorum, & propterea dici possunt peculiaria Clericorum. Huius generis delicta sunt, quæ præsenti hoc titulo comprehendimus

2. Primum eiusdem generis delictũ est, si quis Clericus depositus, vel excommunicatus, vel interdictus, audeat in Ordine ministrare, & de eo agitur in *tit. de Clerico excomm. depos. vel inter. ministr.* ac multiplex contra illud pœna decernitur. Prima pœna est: vt si Clericus depositus propter crimen, actum Ordinis aut officij, a quo depositus est, exerceat, excommunicandus sit, *c. 1. eod.* idẽque iuris seruandnm sit, si Clericus degradatus, aut ab officio pro certis criminibus suspensus aliquid de ministerio sibi interdicto agere presumpserit, & postea ab Episcopo suo correptus, in incœpta presumptione perdurauerit. Quod si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus minime emendare potuerit, Regis iudicio, ad requisitionem Ecclesię, exilio damnetur, *c. 2. eod.*

3. Item in *c. Clerici 3. eod.* statutum est vt si Clericus interdictus vel excommunicatus ante absolutionem Diuina officia celebranerit, nisi monitus sine dilatione redierit perpetuę depositionis sẽtentiam pro ausu tantę temeritatis incurrat, & etiam beneficijs omnibus spolietur,

tur, vt habetur in *c. Fraternitati 6. eod.*

4. Eiusdem demum criminis pœna est, vt si Clericus excommunicatus vel suspensus vel interdictus exerceat solẽniter sibi prohibitum actum Ordinis, saltem maioris, irregularitaté incurrat prout sumitur ex *c. 1. §. vlt. de sent. excom. in 6. c. 1. de sent. & re iudic. in 6. §. vlt.* alijsque iuribus. Nisi tamen Diuina celebrauerit cum ignorantia probabili suspensionis suæ, ratione cuius excusaretur, non autem cum ignorantia crassa & supina aut erronea, quia huius generis ignorantia non excusat, *c. Apostolicæ 9. de Cler. excom. deposito & c.*

5. Dixi *actum Ordinis saltem maioris*, quia quoad Clericos minorum Ordinum vtrum irregulares fiant ex eo quod censura ligati suorum Ordinum actus exerceant, quęstio est inter Theologos & Canonistas, cuius probabilissima resolutio ea esse videtur, quam tradit *Suar. de cens. disp. 12. sect. 2. n. 10.* videlicet irregulares fieri si actum exerceant solemniter, & ex proprio Officio tamquam Ministri ad id deputati, eo vestium genere, eoque tempore, loco, cæterisque circumstantijs, in quibus idem actus nonnisi per Clericum ordinatum exerceatur: quia tunc appareret eundem Clericum operari vt Ministrum consecratum; secus autem si actum exerceant, qualiter etiam a laico

fie-

fieri possit & soleat. Vnde concludit ibidem idem Doctor, raro vel numquam hanc irregularitatē incurri, quia vix aliquid, aut aliquo modo faciunt Clerici in solis minoribus Ordinibus constituti, quod laici facere non consueuerint.

6. Supradicta procedunt de Clerico excommunicato excommunicatione maiori: si enim aliquis solum ligatus excommunicatione minori, celebrat, quamuis grauiter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrit: & licet eligi prohibeatur, non prohibetur eligere, vel ea quę ratione iurisdictionis sibi competunt, exercere, dummodo non in contemptum Ecclesiasticæ disciplinę, videlicet contra prohibitionem Superioris, communioni excommunicatorum pertinaciter se ingesserit: in quo casu est anathemate feriendus, *c. vlt. de Cler. excom. depos. &c.*

7. Aliud Clericorum delictum esset, si in aliquo Ordine, quem nondum susceperunt, ministrarent, seu aliquod eius ministerium exercerent qualiter nonnisi per constitutum in eodem Ordine exerceri potest, de quo crimine sermo est in toto tit. *de Clerico non ordin. ministr.* Decernitur ibi per Sacros Canones, vt si Clericus non ordinatus (quod idem communis Doctorum sententia extendit etiam ad laicos) aliquod Diui-

Diuinum Officium ita exercuerit, abijciatur de Ecclesia, seu priuetur communione fidelium, & ad altiores Ordines non ascendat, imo & ab Ordine iam suscepto suspendatur pro arbitrio Episcopi per biennium aut triennium, vt habetur in *c.* 1. *&* 2. *de Cler. non ordin. ministr.* siue ea suspensio extendatur, quoad omnes Ordines iam susceptos, vt videtur sensisse Hostiensis, siue solum procedat quoad Ordinem proxime & postremo susceptum, vt videtur sentire *Suar. de cens. disp.* 42. *sect.* 4. *n.* 4. Huc etiam facit Bulla 81. Clementis VIII. *Et si aliàs*, vbi de eo qui cum non sit Sacerdos, Missam celebrat, aut Confessiones audit, statuitur vt Sacris Inquisitoribus aut locorum Ordinarijs tradatur degradandus, ac deinde Curiæ sæculari puniendus.

8. Aliud quoque Clericorum crimen esset, si vel per saltum promouerentur, hoc est superiorem Ordinem acciperent nondum accepto Ordine inferiori; vel si Ordinem furtiue susciperent, hoc est sine consensu proprij Episcopi, aut absque præuio examine cum reliquis ordinandis se dolose coniungerent, vnde post titulos explicatos sequitur in 5. Decretal. tit. *de Cleric. per saltum promoto*, & tit. *de eo qui furtiue Ordinem suscepit*.

9. Si quis igitur per saltum promoueatur, puta prætermisso Subdiaconatu Diaconus ordinetur, eius Ordinatio valida est, vt docet Glos. communiter recepta in *c. vn. dist. 52. v. Subdiaconatus* & supponitur in *c. vn. de Cler. per saltum promoto*; Sed est illicita, & in eius pœnam suspenditur a suscepti Ordinis executione, donec Ordo prætermissus suppleatur, post quem poterit Episcopus cum legitima causa ex misericordia dispensare, vt ita Ordinatus possit ministrare etiam in Ordine per saltum suscepto, dummodo tamen in eodem non ministrauerit tempore suspensionis, vt constat ex *eod. cap. vn. de Cler. per salt. prom.* & ex *Trid. sess. 23. de refor. c. 14.*

10. Quod attinet ad pœnam eorum qui furtiue sint Ordinati, distinguendum est vt distinguitur in *c. 1. de eo qui Ord. furt. suscep.* vel enim prohibitum illis erat ita furtiue ordinari sub pœna excommunicationis; vel nulla interminatio excommunicationis super hoc facta erat. Si primum, suspenduntur ab Ordine suscepto, & ad Superiorem Ordinem prohibentur ascendere sine dispensatione Summi Pontificis: nisi tamen in aliquo Monasterio habitum Regularem susceperint, & in eo fuerint aliquanto tempore laudabiliter cõuersati; in quo casu poterit Episcopus mise-

misericorditer dispensare, ex *cit.c.* 1. *&* 3. *eod.* Si autem sententia excommunicationis lata non fuerat, tunc furtiue ordinatus suspensus etiam erit a suscepti Ordinis executione, sed post peractam pœnitentiam dispensari poterit a proprio Episcopo, nisi alia impediant, ex *eod. c.* 1. Consonat etiam *Trid. sess.* 23. *de ref. cap.* 8. vbi decernitur vt si quis ab alieno Episcopo ordinetur absque testimonio Ordinarij circa eius probitatem & mores, Ordinans a collatione Ordinum per annum, & Ordinatus a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, sit suspensus.

TIT. XIII.

De priuilegijs & excessibus priuilegiatorum.

1. ALia criminum species breuiter hic cognoscenda, est quæ committitur a priuilegiatis qua talibus, atque consistit in abusu priuilegiorum. Ad huius intelligentiam, prælibandum aliquid est circa naturam & proprietates priuilegiorum.

2. Priuilegium generice sumptum est quasi quædam priuata lex, ex *c. Priuilegia* 4. *dist.* 3. quia scilicet alicui priuatæ

uatæ personæ seu communitati vel loco concedit aliquid speciale contra, vel præter ius commune. Differt à dispensatione, quia nomine dispensationis solet intelligi concessio alicui facta contra ius commune in ordine ad vnum aliquem actum exercendum, puta ad matrimonium contrahendum, quo actu posito, cessat dispensatio: de ratione autem priuilegij proprie accepti est vt cõcedatur ad aliquid operandum vel non operandum ordinarie & stabiliter prę-ter vel contra ius commune, vt satis indicat ipsum nomen legis, quæ per se significat quandam stabilitatem & permanentiam.

3. Priuilegium ita explicatum solet multipliciter diuidi. Primo enim aliud est priuilegium reale, aliud personale, vt sumitur ex *l. Priuilegia. 156. ff. de diuers. reg. iur.* Priuilegium reale dicitur quod immediate & directe conceditur rei vel officio, vnde durat quamdiu durat ipsa res aut officium, & consequenter transit ad successorem in ea dem re vel officio. Priuilegium personale est quod immediate & directe conceditur personæ, vnde illam non egreditur & cum ea expirat, vt constat ex *cit. l. Priuilegia, & l. Sordidorum 13. C. de excusationib. munerum. lib.* 10. Aliqui etiam assignant tertiam speciem priuilegij, quam

quam vocant priuilegium mixtum, quo nomine significatur ab ipsis ea species priuilegiorum, quæ conceduntur alicui certo generi personarum, puta Clericis, Religiosis, filijsfamilias &c. itaut transeant etiam ad eos omnes, qui successiue idem genus personarum constituunt.

4. Alia priuilegiorum diuisio est in perpetua & temporalia. Perpetua dicuntur quæ conceduntur absolute & sine temporis limitatione, vnde de se durant quamdiu non fuerint reuocata. Ad hoc genus reducuntur quæ sine temporis limitatione conceduntur personæ fictæ, nempe corpori mystico seu politico, puta alicui ciuitati, vniuersitati, Collegio, Religioni, &c. & quæ conceduntur personis certi generis, quæ communitatem constituunt; qualia priuilegia diximus ab aliquibus vocari priuilegia mixta: cum enim tales communitates & mystica corpora non deficiāt, neque deficit priuilegium illis concessum. Temporalia autem priuilegia sunt, quæ restricte conceduntur ad certum tempus, qualia nonnumquam esse solent, quæ conceduntur singularibus personis in indiuiduo.

5. Concedere priuilegia ille omnis & solus potest qui potest legem ferre, & in materia suæ dispositioni subiecta, quam-

quamuis cæteroquin concessio priuilegiorum non sit proprie actus iurisdictionis, sed meræ gratiosæ liberalitatis. Hinc priuilegium concedi potest etiam non subdito, dummodo hic sit aliqua ratione inferior concedente: quamuis enim priuilegium sit quædam priuata lex, attamen quatenus priuilegium est non obligat priuilegiatum, & ideo relate ad eundem non est necessaria in concedente iurisdictio.

6. Rursus sicut habens potestatem legislatiuã potest concedere priuilegia, ita etiam potest priuilegia reuocare. Qua tamen in re distinguunt Doctores cum *Panor. in c. Nouit 13. de Iudic. n. 23. & seqq.* inter priuilegium concessum subdito, & inter priuilegium concessum non subdito, quod priuilegium concessum non subdito, & ab eo acceptatum, non potest a concedente reuocari pro libito, quia se habet tamquam gratuita donatio legitime acquisita; Princeps autem priuare non potest non subditum rebus legitime acquisitis. E conuerso priuilegium concessum subdito potest ab ipso concedente reuocari si sit priuilegium gratuitum sistens in pura ratione priuilegij, idest facultatis & licentiæ contra vel præter ius commune, quia quod Princeps per priuilegium liberauerit subditum a præcepto

pto legis, non facit quod non possit iterum illud idem præceptum eidem imponere, in quo æquiualéter consistit reuocatio priuilegij. Dixi *si sit priuilegium gratuitum &c.* secus enim accidit si priuilegium concessum sit per contractum onerosum aut lucratiuum, in quo casu pro libito reuocari non potest, quia etiam Princeps tenetur seruare pacta facta cum subditis. Videri potest *Suar. de leg. lib. 8. c. 37.*

7. Reuocatio priuilegij fieri potest, tacite vel expresse. Tacite fit, quando aliquid agitur vel statuitur a Principe, quod sit contrarium priuilegio & sine priuilegij derogatione vel abrogatione subsistere non possit: in quo casu si Princeps habeat notitiam priuilegij, & hoc non obstante actum illum faciat incompatibilem cum priuilegio, censétur virtualiter velle reuocare priuilegium, vel totaliter & in perpetuum si actus ille contrarius sit absolute incompatibilis cum toto priuilegio eiusque permanentia; vel particulariter & ad aliquod tempus, si prædictus actus contrarius habeat dumtaxat partialiter & ad tempus limitatam contrarietatem. Dixi *Si Princeps habeat notitiã priuilegij.* Si enim ignorantia priuilegij interueniat, aut ea præsumi possit in Principe, tunc per actum priuilegio contrarium non reuo-

ca-

càtur priuilegium, vt clare sumitur ex *c. 1. de const. in 6.* vbi Bonif. VIII. declarat Rom. Pontificem non reuocare tacite per suam legem ea quæ potest probabiliter ignorare, nisi expresse caueatur in ipsa lege: quia videlicet cum tali ignorantia non coniungitur virtualis voluntas, quæ in incognitum ferri non potest.

8. Expressa reuocatio priuilegij est quando fit verbis expressis siue in specie & in particulari, siue saltem per clausulas generales, vt cum dicitur v.g. *non obstantibus quibuscumque priuilegijs &c.* quales clausulæ generales regulariter sufficiunt ad tollendum quodlibet particulare priuilegium, quia *in toto partem non est dubium contineri, c. 80. de reg. iur. in 6.* Dixi *regulariter*: quia sunt aliquæ limitationes in ordine ad aliquas species priuilegiorum, quæ non tolluntur per eiusmodi clausulas generales, sed debet illorū specialior mentio fieri. Talia esse censentur priuilegia quæ continentur in corpore Iuris, adeoque non sunt tantum priuilegia, sed etiam leges publicæ, & Canones, vnde pro illorum derogatione opus esset clausula saltem in genere derogatoria legum aut Canonum, vt colligitur ex Glos. communiter recepta *in auth. Qua in prouincia C. vbi de criminib. v. illic omni priuilegio*

legio. Item eius generis sunt priuilegia, quæ in sui tenore continent vt reuocari non possint, nisi fiat expressa eorum mentio de verbo ad verbum, aut aliquid simile. Ad idem demum genus reducuntur priuilegia concessa per modum contractus, quæ nonnisi ex grauissima causa reuocantur, vbi eorum reuocatio est in præiudicium tertij in iure acquisito & iustitiæ, quod præiudicium non præsumitur nisi exprimatur, vt docet *Panor. in c. Veniens 19. de prascrip. n.12.*

9. Præter reuocationem quæ se tenet ex parte Principis, ammitti quoque potest priuilegium per renunciationem, quæ ab habente priuilegium fiat vel expresse vel tacite, exceptis tamen ijs priuilegijs quæ concessa sunt in fauorem totius Ordinis aut Communitatis, quibus renunciari non potest a persona priuata, vt constat ex *c. Si diligenti 12. de foro compet.* Item exceptis ijs priuilegijs, quæ continent etiam ius tertij, cui per talem renunciationem præiudicaretur, vt est exemplum in *c. Cum tempore 5. de arbitris*.

10. Loquendo igitur de priuilegijs renunciabilibus, illorum renunciatio fieri potest vel expresse vel tacite. Expresse fit quando quis habet formalem voluntatem satis expresse exterius declaratam abdicandi a se totum ius & facul-

cultatem priuilegij: tacite autem cum quis aliquid facit aut omittit, cui actioni aut omissioni connexa sit vel ex natura rei, vel ex dispositione iuris amissio priuilegij.

11. Sub hoc genere tacitæ renunciationis includitur amissio illa priuilegij, quæ habetur per non vsum eiusdem priuilegij: est enim sententia satis recepta, priuilegium aliquod amitti per eius non vsum longo tempore, puta decennio, continuatum liberè etiam quando se obtulit occasio illo vtendi, vt videre est apud *Innoc. Panor. Felin. & alios in c. Cum accessissent* 8. *de constit.* & apud Iuristas cum *Bart. in l. falso C. de diuer. rescr. & l. 1. ff. de nundin.* Quam tamen doctrinam non esse vniuersaliter intelligendam de quolibet priuilegio, sed solum de aliquibus, docet *Glos. penult. in c. Vt priuilegia* 24. *de priuileg. Suar. de leg. lib.* 8. *c.* 34. *n.* 15. *& seqq. Laym. lib.* 1. *Theol. Mor. tract* 4. *c.* 23. *n.* 21. *&* 22. Duplex enim datur priuilegiorum species: aliqua sunt quæ præcisè dant facultatem ad aliquid, & non tendunt in vllius alterius grauamen, qualia sunt v.g. priuilegia celebrandi ante auroram, absoluēdi a casibus reseruatis, comedendi carnes in diebus prohibitis &c. alia sunt quæ redundant in grauamen & onus aliorum, vt puta priuile-

uilegium imponendi tributum, exigendi decimas, visitãdi Monasteria exépta &c. Priuilegia primi generis censent non amitti per præcisũ nõ vsum, quibus etiam fauet regula illa tradita a *Fanor. in cap. Ioannes 7. de Cler. coniug. n. 9.* quod quando lex non necessitat ad agendum, sed solum dat facultatem ad agendum, non tollitur per non vsum, & quod in his quæ sunt meræ facultatis, non inducitur consuetudo, quam regulam probauit etiam *Sacra Rota dec. 536. n. 4. p. 2. recent.* At alterius generis priuilegia, quæ tendunt in aliorum grauamen, docent amitti si quis illis longo tempore non vtatur, etiam quando est occasio & facultas vtendi, ad quod facit *l. 1. ff. de nundin.* iuncta ibid. *Glos. v. tempore.*

12. Ratio disparitatis est: quia circa priuilegium alijs onerosum locum habet præcriptio: ij enim, in quorum grauamen aut seruitutem priuilegium cederet, quamdiu priuilegium non exercetur, sunt in quasi possessione suæ libertatis; vnde si talis possessio continuetur vsque ad spatium temporis, quod ad legitimam præscriptionem requiritur, robur acquirit ex titulo eiusdem præscriptionis. At circa priuilegium pure facultatiuum, & nulli onerosum nullus est qui contra illud præscribat,

quia sicut per tale priuilegium nemo grauatur, ita per eius non vsum nemo dicitur reponi in quasi possessione suæ libertatis; vbi autem nulla possessio est, ibi locum non habet vlla præscriptio, vt constat ex *c. Sine possessione 3. de reg. Iur. in 6. & l. Sine 25. ff. de vsurpat. & vsucap.*

13. Quod dictū est de non vsu priuilegij, debet cum proportione etiā intelligi de cōtrario vsu: quia etiā in hoc videtur habere locum illa distinctio inter priuilegia alijs onerosa & inter priuilegia nemini onerosa; quod priuilegia alijs onerosa amittantur per cōtrarium vsum tanto tempore cōtinuatum, quantum requiritur ad præscriptionem, puta si quis habens priuilegiū non soluendi tributa, soluerit tamen longo tempore, puta decennio aut etiam longiori, quantum satis est ad præscriptionem; in eo casu amirtat totaliter priuilegium, quamuis quamdiu præscriptio impleta non fuerit amittat solum fructus priuilegij quoad actus particulares titulo cuiusdam tacitæ renunciationis, quam censetur facere priuilegiarius pro eisdem actibus, supposito quod priuilegio renunciare possit: priuilegia autem, quæ nemini sint onerosa, numquam totaliter amittantur per solum contrarium vsum etiam longo tempore continuatum, quia circa eius generis priuilegia non habet locum

præ-

præscriptio, Videri potest *Suar. lib. 8. de legib. cap. 35.*

14. Alius modus amittendi priuilegia est per eorundem abusum, nam vt dicitur in *c. Vbi ista 7. dist. 74. priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate* Nomine autem abusus proprie intelligitur defectus cõmissus in ipsomet vsu priuilegij, vel in his quę illud còncernunt. vt v. g. Si quis prætextu priuilegij àliquid plus faciat, aut omittat, quam a priuilegio concedatur, quod est abuti priuilegio per excessum; aut si quis ex priuilegio sumat occasionem peccandi; aut demum si quis prauis suis moribus directe auferat finem & fundamentum priuilegij, vt est exemplum in Clerico beneficiato, cui concessum fuerit priuilegium morandi alibi propter studium, & ille neglecto studio, alijs actionibus inutilibus occupetur.

15. In omnibus his alijsque similibus abusibus priuilegium amittitur, quamuis non semper eodem modo. Aliquando enim amittitur ex natura rei; quomodo docet *Suar. in cit. lib. 8. cap. 36. n. 7.* beneficiatum missum ad studia amittere priuilegium percipiendi fructus in absentia, si nihil studeat. Aliquando autem propter abusum amittitur priuilegium ex dispositione Iuris positiui, vel per sententiam Iudicis, vel

etiam ipso facto, quemadmodum qui sub spe immunitatis homicidium, aut mutilationes mẽbrorum in Ecclesia cõmittere non veretur, ipso facto priuatur priuilegio Ecclesiasticæ immunitatis, ex *c. fin. de immun. Eccles.* Vtrum autem hic & nunc in particularibus casibus amissio priuilegij veniat ipso facto, an expectari debeat sententia Iudicis, pendet ex verbis legis, quæ si dicat *priuilegium meretur amitere*, aut *priuetur priuilegio &c.* aliaue similia, signum est non amitti ipso facto: secus est si dicatur *nouerit se priuatum priuilegio*, aut *amissio priuilegij ipso facto incurratur &c.*

16. Ne abusus per excessum committatur in priuilegijs, illud est diligenter seruandum, ne priuilegium extendatur vltra id quod in eo permittitur ac significatur iuxta proprietatem verborum. Quia autem nonnumquam contingit, verba priuilegiorum capacia esse strictioris aut amplioris significationis, ideoque nonnumquam dubitari posse quomodo hic & nunc fieri debeat talium verborum interpretatio; propterea statuuntur a Doctoribus aliquæ regulę tum circa priuilegia nullatenus derogantia iuri communi aut alicuius tertij, quæ dicuntur pure fauorabilia; tum circa priuilegia magis rigorosa, quæ vel derogent iuri communi, vel iuri

ali-

alicuius tertij, quæ vocantur priuilegia odiosa.

17. Priuilegia primi generis, quæ videlicet sint pure fauorabilia, docent esse ample interpretanda intra verborum proprietatem, quantum recta ratio atque prudentia dictauerit. Ita desumitur ex *c. Olim. 16. de verbor. signif. c. Odia 15. de reg. iur in 6. & l. Beneficium 3. ff. de const. Princip.* Priuilegia autem secundi generis, quæ scilicet sint derogatoria iuris communis, aut præiudicium inferant tertiæ personæ contra ius quod ipsa iam habet acquisitũ, vtpote odiosa, docent esse potius restringenda, vt sumitur ex *cit c. Odia 15. de reg. iur. in 6.* Videri potest *Suar in cit. lib. 8. de leg. cap. 27. & 28.*

18. Particulares abusus priuilegiorum, seu particulares excessus priuilegiatorum a Sacris Canonibus damnati, videri possunt in *c. Ad hæc 5. c. Patentibus 10. c. Tuarum 11. c. Ex parte 27. alijsque iuribus de priuileg.* necnon *eod. tit. in 6. & Clem. & Extrau.*

TIT. XIV.

De pœnis.

5. POst titulos de criminibus congruenter sequitur rubri-

 ca

ca de pœnis: decet enim pœnam esse comitem culpæ, vt quos Dei timor à peccato non retrahit, saltem pœna corripiat.

2. Nomen pœnæ dupliciter sumi potest. Aliquando enim sumitur in ampliori significatione pro quolibet dãno, seu incommodo, quod alicui infligatur, etiamsi nulla eius culpa præcesserit, vt colligitur ex *c. sine culpa 23. de reg. iur. in 6.* Aliquando autem sumitur in strictiori significatione, & extenditur tantum ad ea coercitionum genera, quæ alicui infliguntur propter culpam ab eo commissam, sub qua acceptione definitur in *l. aliud.* 131. *ff. de verb signif.* noxæ vindicta, & delictorum coercitio, in *cap.* autem *Pœnitentia. 4. de pœnit. dist.* 3. læsio quæ punit, & vindicat quod quisque commisit.

3. Sicut autem varia sunt criminum genera variaque tribunalia, in quibus crimina puniuntur; ita & variæ sunt pœnarum classes, vt de iure ciuili videri potest in toto tit. *ff. & C. de pœnis*, & de Iure Canonico *eod. toto tit. de pœnis* qui est in 5. Decretal. in 6. in Clem. & in Extrauag.

4. Pœna Ecclesiastica, de qua nobis est specialiter agendum, intelligitur illa, quæ per potestatem Ecclesiasticam infligitur, atque diuiditur in pœnam me-

mere spiritualem, & in pœnam temporalem. Pœna primi generis est, quæ principaliter animam punit, priuans illam spiritualibus bonis, quamuis interdum in consequentiam priuet etiam aliquibus corporalibus. Ad hoc genus reducuntur censuræ, priuatio beneficiorum, aut vocis actiuæ aut passiuç, item inhabilitates &c. Pœna Ecclesiastica temporalis est, quæ principaliter priuat temporalibus bonis, eaque subdiuiditur in pecuniariam, & corporalem qualis est pœna carceris, verberatio, exilium &c. adde, & pœnam mortis, quæ non excedit Ecclesiasticam potestatem, vt colligitur ex *extrau. vnam sanctam 1. de maior. & obed. inter comm.* quamuis Ecclesia non soleat hanc potestatem exequi per Iudices, & Ministros Ecclesiasticos, sed per laicos, & mediante illorum potestate: quinimo, vt piam Matrem decet, quando Ecclesia aliquem Clericum degradatum, vel etiam laicum tradit potestati sæculari, efficaciter pro eo intercedit, vt citra mortis periculum sententiam moderetur, vt dicitur in *c. nouimus 27. de verb. signif. & c. Reos 7. 23. q. 5.*

5. Rursus pœna Ecclesiastica alia est ferendæ sententiæ, alia latæ sententiæ. Pœna ferendæ sententiæ intelligitur illa, quæ non incurritur nisi mediante sententia Iudicis condemnato-

ria aut executoria. Pœna latæ sententiæ est quæ incurritur ex ipso Iure, seu canone disponente, independenter à ministerio Iudicis, seu absque alia sententia condemnatoria, vel executoria, quia ipsum Ius trahit secum executionem. Vtrum autem in particularibus casibus pœna aliqua per legem statuta dicenda sit ferendæ aut latæ sententiæ, pendet ex verbis ipsius legis, quæ si aliquando ambigua sint, & omnibus expensis probabiliter dubitetur vtrum contineant pœnam latæ, vel ferendę sententiæ, in tali casu ex pluribus, quos refert, supponit *Suar.lib.5.de leg. cap. 6. n.* 3. intelligenda esse ferendę, quia in pœnali materia interpretatio fit in partem benigniorem, vt constat ex *c. in pœnis.* 49. *de reg iur. in 6. & l. interpretatione* 42. *ff. de pœnis.* Videri potest idem *Suar. in cit. cap. 6.*

6. Quamuis tamen circa pœnam latę sententiæ, vt incurratur, non requiratur sententia Iudicis ipsam imponentis, cum imponatur per ipsam legem; quæri nihilominus potest vtrum saltem requiratur sententia declaratoria criminis?

7. Respondent communiter Authores, quod si sermo sit de censuris impositis per Canonem latæ sententiæ, illę incurruntur ipso facto absq. vlla senten-

tia

tia declaratoria criminis, idem dic de irregularitatibus, & ita communiter seruatur in praxi. Si autem sermo sit de pœnis à censura distinctis; vel illę sunt pœnæ pure priuatiuæ, & quę nullum requirunt actum physicum hominis ad sui consummationem, seu executionem, quales sunt inhabilitates, priuationes tituli, seu solius dominij ciuilis, priuationes vocis actiuę aut passiuę &c. vel sunt pœnæ quę ad sui executionem indigent aliqua hominis actione, qualis est priuatio bonorum ciuiliter, & naturaliter possessorum, pœna exilij &c.

8. Primi generis leges pœnales, quę videlicet ad sui executionem nullum requirunt actum physicum hominis, si contineant pœnam latę sententię, habent absolute suum effectum, etiam in delictis occultis ante omnem sententiam declaratoriam criminis, vt docent Doctores citati à *Suar. in cit. lib. 5. cap. 9. n. 2.* Vnde si contingat v.g. ab aliqua persona committi delictum, quod per Sacros Canones inducat inhabilitatem, seu impedimentum dirimens ad matrimonium cum certa persona contrahendum, ante quamcumque sententiam declaratoriam criminis censetur absolute inducta eadem inhabilitas, & matrimonium iudicatur irritum, si ab eadem persona cum illa alia fuerit attentatum.

9. Quod attinet ad leges pœnales alterius generis, quę ad sui executionem aliquem requirunt actum physicum hominis, res est controuersa inter Doctores, alijs asserentibus ipsas incurri, & effectum habere ante sententiam declaratoriam criminis, adeoque ante ipsam teneri delinquentem relinquere rem, qua per legem priuatur, quam sententiam tenet *Abb. in c. 1. de constit. n. 11. Felin.* alijque plures citati à *Suar. cap. 8. n. 4.* Alijs contra asserentibus, eiusmodi leges pœnales quamuis non requirant sententiam condemnatoriam, regulariter tamen requirere declaratoriam criminis, nisi tamen in ipsa lege pœnali aliqua verba addantur, quę satis explicent intentionem Legislatoris esse, vt inducatur absolute pœna ante declaratoriam, aut nisi cęteroquin lex ipsa pœnalis esset inutilis, & inefficax. Huic sententiæ videtur fauere *Innoc. in c. cum nostris 6. de concess. præb. n. 1.* alijque plures relati ab eod. Suar. *ibid n. 5.* vbi concludit eandem esse probabiliorem: tum quia communis vsus (vt ipse testatur) ita videtur tales leges interpretari; tum etiam quia non videtur deesse fundamentum in Iure: nam in *c. cum secundum 19. de hæret. in 6.* decernitur vt bona hæreticorum sint ipso Iure confiscata, & tamen eorundem bonorum occupatio fieri

fieri non possit, nisi promulgata fuerit sententia criminis declaratoria.

TIT. XV.

De sententia excommunicationis.

1. INter reliquas poenas, quę per potestatem Ecclesiasticam infliguntur, potissimum locum habent censuræ, per quas priuatur homo, quando per illas punitur, spiritualibus bonis. Est autem censura triplex, videlicet excommunicatio, suspensio, & interdictũ, vt sumitur ex *c. quærenti 20 de verbor. sinif.* de quibus singulis agendum est, inito facto ab excommunicatione, quę est pręcipua censuræ species, *c. corripiantur* 17. 24. q. 3.

2. Excommunicatio est censura Ecclesiastica separans Christianum, cui infligitur, à communione fidelium, vt colligitur ex *c. omnis Christianus* 2. 11. *q* 3. Ad huius intelligentiam, sciendum est, communionem quam inter se fideles habent, triplicem esse, nempe pure internam, pure externam, & mixtam. Communicatio pure interna consistit in fide, charitate, gratia, alijsque supernaturalibus donis, quibus fideles Christo Domino tamquam Capiti vniuntur. Cõmunicatio pure externa consistit in con-

nictu pure externo, videlicet in colloquijs, contractibus, commercijs &c. Communicatio mixta consistit in vsu, & administratione Sacramentorum ta m actiua quam passiua, in communibus suffragijs Ecclesiæ, in Diuinis Officijs, & Ecclesiastica sepultura.

3. Communicatio itaque, cuius priuatio per excommunicationem inducitur, proprie loquendo non est pure interna, quia huius priuatio vel nullatenus inducitur, vel supponitur antecedenter inducta per culpam lethalem, in cuius pœnam excommunicatio feratur; sed est alia duplex species communicationis, purè externæ scilicet & mixtę, vnde est antiquus ille versiculus *Os, orare, vale, communio, mensa negatur*, diuerso tamen modo ac rigore pro maiori vel minori grauitate censurę, vt ex dicendis patebit.

4. Duplex enim est excommunicationis species, quarum vna dicitur excommunicatio maior, alia excommunicatio minor, vt sumitur ex *c. penul. de sent. excom.* Excommunicatio maior vocari etiam solet anathema, quæ vox est Hebręorum propria, vt obseruat *Hieron. ad Galat.* 1. quamuis nonnumquam in Sacris Canonibus per anathema specialiter significetur excommunicatio maior solemniter promulgata candelis accen-

iis,

sis, & postea extinctis, alijsque cæremonijs ab Ecclesia institutis, de quibus sermo est in *c. debent.* 106. 11. *q.* 3. quæ est pœna omnium, quę ab Ecclesia infliguntur, grauissima, vt sumitur ex *c. cum non ab homine* 10. *de iudicijs.*

5. Inter vtramque hanc excommunicationis speciem plures differentiæ interueniunt. Primò enim differunt quoad effectus: nam excommunicationis minoris duo effectus recensentur, primò quod taliter excommunicatus priuetur vsu passiuo, seu susceptione Sacramentorum, *c. penul. de sent. excom.* & insuper illicite conferat, quamuis valide, Ecclesiastica Sacramenta, *c. si celebrat. vlt. de* Cler. *excom.* secundò quod sit inhabilis ad obtinenda beneficia, itaut si eligatur, eius electio sit irritanda, ex *eod. c. si celebrat.*

6. Effectus autem excommunicationis maioris plures sunt. Primò enim ita excommunicatus priuatur vsu actiuo, & passiuo Sacramentorum, nempe vt neque possit administrare neque recipere Sacramenta, *c. latores.* 4. *de Cler. excom.* & *c. cum illorum* 32. *de sent. excom.* Secundò est priuatus communibus Ecclesiæ suffragijs, seu subsidijs spiritualibus nomine Ecclesiæ factis, *c. a nobis.* 28 & *c. sacris.* 38 *eod.* Tertiò prohibetur interesse Diuinis officijs quę fiunt a Ministris Ecclesiæ ad ea deputatis, *c. responso.* 43. *eod.*

eod. & *c. alma mater. 24. eod. in 6.* Quartò est inhabilis ad obtinenda beneficia, *c. postulastis. 7. de Cler. excom.* Quintò est priuatus omni vsu seu executione iurisdictionis Ecclesiasticæ, *c. Audiuimus. 4. 24. q. 1* & *c. ad probandum. 24. de sent.* & *re iudic.*

7. Sextò est exclusus ab omni communione forensi, itaut exercere non possit officium publicum fori externi, & per exceptionem excommunicationis repelli possit in vtroque foro, *c. Decernimus 8. de sent. excom. in 6. c. exceptionem 12. de exceptionib.* & *c. 1. eod. in 6.* Septimò est priuatus omni communicatione ciuili & politica cum alijs fidelibus, itaut excommunicato vitando non liceat taliter communicare *c. Nuper 29.* & *c. penult. de sent. excomm.* alijsque iuribus. Octauò admitti non potest ad Ecclesiasticam sepulturam, saltem si sit excommunicatus vitandus, vt cui non communicauimus viuo, neque communicemus defuncto, *c. Sacris 12. de sepulturis.* Quod si contingat ipsum de facto in Ecclesiastico cæmeterio tumulari, si ab aliorum corporibus discerni poterit, exhumari debet, & procul ab Ecclesiastica sepultura iactari. Plura alia spectantia ad hos aliosque similes excommunicationis maioris effectus, videri possunt apud Theologos.

8. Al-

8. Altera differentia inter maiorem & minorem excommunicationem, est quod excommunicatio maior, vt communiter fertur, numquam infligitur nisi pro peccato mortali, *c. Nullus* 42. 11 *q.* 3. *c. Ecce* 18. 24. *q.* 3. & *Trid. sess.* 25. *de refor. cap.* 3. At excommunicatio minor ferri etiam potest ob culpam venialem, vt docet *Suar. de cens. disp.* 4. *sect.* 4. *n.* 6. Imo quamuis de iure ferri posset, & olim fortasse ferri soleret pro varijs culpæ speciebus, tunc namen vsus est vt numquam incurratur nisi a communicantibus cum excommunicato vitando; nisi tamen communicent in Diuinis, aut in crimine criminoso, videlicet in eo crimine propter quod alius excommunicatus est, quia in istis casibus incurritur excommunicatio maior, *c. Significauit* 18. *c. si concubinæ* 55. *de sent excomm.* & *c. Statuimus* 3. *eod. in* 6

9. Excipiuntur tamen casus aliqui, in quibus aliquo modo communicantes extra Diuina & extra crimen criminosum cum excommunicatis, excusantur, qui casus veteri illo versiculo continentur: *Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse*. Per *vtile* permittitur communicatio illa, quæ ad spiritualem salutem excommunicati conducat, vt puta si eidem salutaria consilia præbeantur, *c. Cum voluntate* 54. *de sent. excomm.* Per particulam

lex

lex intelligitur hic lex matrimonialis, ex qua lege permittitur vxori cõmunicare cum marito excommunicato, ex *c. Quoniam multos* 103. 11. *q.* 3. Per particulam *humile* permittitur subiectis communicare cum ijs quibus subiecti sunt in ijs rebus,in quibus sunt subiecti, supposito quod illorum subiectio sit ex natura rei coniuncta cum conuictu & cohabitatione, ex *eod. c. Quoniam multos*, & *c. si vere* 34. *de sent. excomm.* Per particulam *res ignorata* excusantur qui cum excommunicatis ignoranter communicant, ex *eod. c. Quoniam multos.* Per particulam *necesse* permittitur communicatio cum excommunicato ob necessitatem grauem tum ipsius excommunicati tum aliorum, suppõsito quod eidem necessitati prouideri non possit per non excommunicatum, *cit c. Quoniã multos, c. Inter alia* 31. & *cit. c. Si vere* 34. *de sent. excomm.*

10. Hactenus dicta de incursu excommunicationis minoris propter communicationem cum excommunicatis, intelligenda sunt relate ad excommunicatos vitandos. Quinam autem sint excõmunicati vitandi controuertitur inter Doctores. Olim omnis excommunicatus erat vitandus, vt colligitur ex *c. Cum non ab homine* 14. *eod.* Postea in Conc. Constantiensi edita fuit constitutio *Ad euitanda scandala*, quae refertur a *S. An-*

to-

tonino 3. p. tit.25. cap.3. in qua statutum fuit vt nemo teneatur abstinere a communicatione cum excommunicato, nisi sit publice denunciatus, aut nisi notorie sacrilegas manus in Clericum iniecerit. Huic constitutioni aliquam moderationem apposuit Concilium Basileense *sess.20.* in fine sub tit. *de excommunicatis non vitandis*, vt scilicet non solum publice denunciatus, & non solum notorius Clerici percussor, sed etiam quicumque notorius excommunicatus, quamuis non denunciatus, vitandus sit.

11. Hinc orta est controuersia inter Doctores vtrum seruanda sit constitutio Concilij Constantiensis, an constitutio Basileensis? sunt qui sentiant pro Basileensi, quos refert *Suar. de cens. disp. 9. sect.2. n 4.* eamque *Fagnan. in c. Quod a Prædecessore 1. de schismat. n.53. & seqq.* censet fuisse confirmatam pro tota Ecclesia a Conc. Later. sub Leone X. Oppositum docent plures graues Doctores quos citat & sequitur idem *Suar. ibid.n.5. Castrop. de cens. disp.2. puncto 4. n.5.* & *Guttier. Canon. quæst lib. 1. cap. 1.* qui testantur constitutionem Constantiensem esse vsu receptam, & Ecclesiæ consuetudine, quę est optima legum interpres. Ad id autē quod opponitur ex Concil. Later. sub Leone X. respondet Suar. in loco citato quod ibi non agebatur de lege ferenda

aut obseruanda circa hoc pro vniuersa Ecclesia, sed solum de Concordatis inter Pontificem & Gallos. Videri possunt Authores citati.

12. Illud tamen hac in re extra controuersiam est, quod omnes excommunicati, quamuis sint tolerati, teneantur abstinere a communicatione cum alijs fidelibus. Ratio est ex ipsa Constitut. Constantiensi: quia scilicet permissio communicationis cum excommunicatis toleratis, vbi illa locum habet, non est inducta in fauorem ipsorum excommunicatorum, sed solum in fauorem aliorum fidelium: quare pro ipsis excommunicatis perseuerat ius antiquum, quo generaliter prohibetur communicatio cum excommunicatis.

13. Tertia demũ differentia inter maiorẽ, & minorẽ excommunicationem, est: quod excõmunicatio minor numquã ferri solet ab homine, hoc est per sententiam iudicis, sed solum fertur a iure, seu a lege illam imponente, idque nonnisi pro casu communicationis cum excommunicato vt explicatum est: at excommunicatio maior ferri solet tum ab homine, tum à Iure.

14. Inter sententiam excommunicationis maioris latam ab homine, & inter latam a Iure, plures differentiæ sunt. Inter reliquas ea est, quod sententia excõmu-

municationis lata à Iure est perpetua ex natura sua, & tandiu durat, quamdiu lege aut consuetudine contraria non abrogatur; at sententia excommunicationis lata ab homine non incurritur, nisi quādiu durat eius, qui illam tulit, iurisdictio: quamuis si quis illam contraxerit antequam cessaret ea iurisdictio, permaneret illa ligatus etiam extincta eadem iurisdictione quamdiu non absolueretur.

15. Præterea sententia excommunicationis à Iure fertur pro delictis futuris, quamuis executionem non habeat nisi quando delicta patrata sunt, nullamque monitionem necessario prærequirit, quia ipsa lex gerit vices monitionis; at sentẽtia excommunicationis ab homine fertur etiam pro delictis prçteritis, ac nonnisi præmissa trina monitione, aut saltem vnica tribus æquiualente, posito scilicet triplici temporis interstitio, quorum primũ pro prima monitione sit, secundum pro secunda, tertium pro tertia, *c. Sacro* 48. *de sent. excomm.* & *c. Constitutionem* 9. *eod. in* 6. Alioquin Iudex, monitione non præmissa prçsentibus personis idoneis, per quas (si necesse fuerit) possit probari, excommunicationis sententiam ferens interdicitur ab ingressu Ecclesiæ per mensem vnum, alia etiam pœna mulctandus, si visum fuerit expedire, ex *eod c. Sacro.* Item in *c.* 1. *eod. in* 6. prçcipi-

pi-

pitur, vt quisquis excommunicat, excõmunicationem in scriptis proferat, & causam excommunicationis expresse conscribat, propter quam excommunicatio proferatur. Exemplum autem huiusmodi scripturæ teneatur excommunicato tradere intra mensem si fuerit requisitus, super qua requisitione faciendum est publicum instrumentum, vel litteræ testimoniales conficiédæ sigillo authentico consignatæ. Quod si quis iudicum huiusmodi constitutionis temerarius extiterit violator, ab ingressu Ecclesiæ & Diuinis officijs per mensem vnum suspenditur. Quæ eadem seruari quoque debent in ferendis sententijs suspensionis & interdicti.

16. Sententia excommunicationis ab homine ferri non potest nisi ab habente potestatem vel Ordinariam vel delegatam excommunicandi. Potestatem ordinariam habent qui sunt in officio seu Dignitate Ecclesiastica constituti, cui in perpetuum annexa est iurisdictio Ecclesiastica in foro externo. Potestatem delegatam habent, quibus illa competit ex speciali commissionè, quæ de Iure ordinario fieri non potest laico, aut Clerico coniugato, aut mulieri, sed solum Clerico gaudenti Clericalibus priuilegijs.

17. Quemadmodum autem excommunicationem ferre non potest nisi Su-

pe-

perior & habens in foro externo iurisdictionem Ecclesiasticam; ita nec excommunicatione ligari, nisi subditus eiusdem iurisdictionis Ecclesiasticæ, qui sit capax præcepti: Hinc excommunicari non possunt qui baptizati non sint, aut ex baptizatis qui nondum sint rationis compotes, aut qui deliquerint extra territorium Episcopi excommunicantis, ex *c. 2 de const it. in 6.* Superiores tamen Religiosorum vbilibet possunt suos subditos excommunicare, quia eorum iurisdictio non deriuatur ex territorio in personas, sed spectat immediate ipsas personas, vt notat *Castrop. de cens. disp. 2. puncto 3. num. 3.* Item Communitas seu Vniuersitas qua talis excommunicari non potest, ne scilicet contingat aliquem innocentem in eadem communitate excommunicatione ligari, vt expresse decernitur in *c. Romana 5. de sent. excomm. in 6.* quamuis cæteroquin aliud obtineat in suspensione & interdicto, de qnibus infra.

18. Excommunicatio semel incursa non aliter tollitur quam per absolutionem, pro qua non est in iure vlla forma præscripta, nisi tamen danda sit absolutio iudicialis, pro qua seruandus est ritus statutus in *c. A nobis 28. de sent. excomm.* Vt autem absolutio valide præstetur, requiritur in absoluente potestas,

quæ

quę relate àd censuras ab homine specialiter latas reperitur in eo ipso qui tulit, nisi ei fuerit prohibitum, item in eius successore, superiore pleno iure, eiusue delegatò, vt colligitur ex *c. Pastoralis* 11. §: *Præterea de off. Iud. Ordin.* fauetque *c.* 1. *de reg. iur.* & *l. Nihiltam naturale* 35 *ff. eod* Dixi *nisi ei fuerit prohibitum*: quia in Iure Canonico plures sunt casus, in quibus Authori censuræ non permittitur absolutio, vt videre est in *c. Graue* 29. *de præb. c. Tua nos* 19. *de sent excomm.* alijsque iuribus relatis a *Castrop. disp.* 1. *de cens. puncto* 11. §.4. *n.* 4.

19. Quod autem attinet ad censuras a Iure latas, distinguendum est: vel enim sunt censuræ reseruatæ ipsi Authori, vel non sunt reseruatæ Primi generis censuræ absolui non possunt nisi ab eo cui reseruatæ sunt, vel ab eius successore, aut superiore pleno iure, eiusue delegato: alterius generis censuras relaxare potest relate ad suos subditos qui iurisdictionem Ecclesiasticam habet in foro externo, vt colligitur ex *c. Nuper* 29. *de sent. excomm.* vbi dicitur quod cũ cõditor Canõis absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem alijs relaxandi.

20. In mortis tamen articulo omnes Sacerdotes, (ne aliquis pereat), quoslibet pœnitentes à quibusuis peccatis & cen-

censuris absoluere possunt, vt expresse conceditur a *Trid. sess.* 14. *cap.* 7. sumiturque etiam ex *c. Eos qui* 22. *de sent. excomm. in* 6. vbi etiam decernitur vt si postea periculum cessauerit, teneatur absolutus se præsentare ei a quo de iure fuerat absoluendus, recepturus humiliter mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicatus fuerat, & satisfacturus prout iustitia suadebit: alioquin in eandem sententiam ipso iure recideret.

21. Absolutio ab excommunicatione dari potest non solum viuentibus, sed etiam mortuis, ex *c. A nobis* 28. *de sent. excomm.* Excommunicatus enim quamuis signa pœnitentiæ ante mortem dederit, & ab omnibus peccatis a Deo absolutus decesserit, si tamen absolutionem ab excommunicatione ante mortem non receperit; adhuc censetur censura ligatus in ordine ad priuationem suffragiorum Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ sepulturę: potest tamen in eo casu & debet ab Ecclesia absolui iuxta modum & ritum in *eod. c. A nobis* præscriptum.

22. Demum pro recta intelligentia Sacrorum Canonum, notandum est ex *c. penul. de sent. excomm.* nomen excommunicationis absolute & sine addito prolatum, semper intelligi debere de excommunicatione maiori, quod est ius

speciale in re pręsenti, quia cæteroquin in alijs materijs pœnalibus verba dubia solent plerumque intelligi de pœna minori, iuxta *c. In pœnis 49. de reg. iur. in 6. & l. Interpretatione 42. ff. de pœnis.*

TIT. XVI.

De suspensione.

1. Alia censuræ Ecclesiasticæ species est suspensio, censura videlicet qua Minister Ecclesię ob culpam exercere prohibetur functiones Ecclesiasticas, aut aliqua Ecclesiastica potestate vti. Inde fit laicum non esse capacem suspensionis Ecclesiasticę sed solum Clericum, quacunque dignitate pręfulgeat, etiam Episcopali, quamuis cæteroquin iure cautum sit in *c. Quia periculosum 4. de sent. excom. in 6.* vt sub generali sententia suspensionis, sicut & interdicti, latę a Iure, non intelligantur compręhensi Episcopi & eorum Superiores, nisi specialiter exprimantur, quod ipsorum priuilegium non extendi ad excommunicationem, docet ibid *Glos. v. suspensionis.* Inde etiam fit suspensionem ferri posse non tantum in particulares personas, sed etiam in Communitatem, puta in totum Capitulum, interdicen-

dicendo illi vsum alicuius Ecclesiasticę potestatis, cuius cæteroquin munere fungi posset, vt constat ex *c. vn. Ne sede vacante in 6. & ex Trid. sess. 24. de refor. cap. 16.*

2. Triplex est suspensionis species; alia a beneficio; alia ab officio, quæ rursus subdiuiditur in suspensionem ab officio Ordinis, quę impedit Ordinis exercitium, & in suspensionem ab officio iurisdictionis, quæ prohibet iurisdictionis administrationem: alia ab officio simul & beneficio. Omnes istæ suspensionum species possunt esse vel totales vel partiales, prout priuant vel in totum vel solum partialiter administratione officij aut beneficij, aut vtriusque. Notant tamen Authores quod si suspensio absolute feratur, intelligi debeat de suspensione ab officio & beneficio simul, quia in tali casu non est vnde generale nomen suspensionis limitari potius debeat ad vnã suspensionis speciem, quam ad aliam.

3. Suspensio ferri potest vel perpetua hoc est absque tẽporis determinatione, vel temporalis hoc est pro certa dũtaxat temporis duratione, in quo tamen casu suspensio potius habet rationem cuiusdam poenæ, quam censuræ medicinalis. Item ferri potest vel ab homine seu per sententiam hominis, vel a Iure seu per ipsum statutum legis.

4. Suspensionem a Iure ferre potest solus ille, qui potest legem ferre: suspensioné autem ab homine regulariter ferre non potest, nisi qui potest exõmunicare, vnde sicut ad ferendam excommunicationem, ita & ad ferendam suspensionem requiritur Ecclesiastica iurisdictio expedita in foro externo in eos qui suspendendi sunt.

5. Forma ferendæ suspensionis non est in iure præscripta, sed sufficit vt verbis exprimatur ad eam declarandam accomodatis. Debet tamen in scriptis ferri, expressa causa seu peccato propter quod fertur, & pręcedente monitione, reliquisque seruatis, quæ notauimus in *tit. præced. n.* 15.

6. Effectus suspensionis, præter supradicta impedimenta ab administratione Ordinis aut beneficij, est etiam irregularitas, quæ incurritur a suspenso, si solemniter exerceat actum aliquem propriũ Ordinis a quo suspensus est, de quo tamen vide quæ diximus in *tit.* 12. *a n.* 4.

7. Suspensio semel incursa, si lata fuit solum ad certum tempus, elapso eo tempore cessat absque alia absolutione, vt post *Gloss. in Clem.* 1. *de decimis v. donec & in c. Sacro de sent. excomm. v. per mensem*, aliosque Doctores, tradit *Suar. de cens. disp.* 25. *sect.* 1. *num.* 3. At si lata fuit indeterminate quoad tempus & per

modum

modum pœnæ medicinalis, nonnisi per absolutionem tollitur, vt significat prior Glos. citata, quæ absolutio, relate ad suspensionem ab homine specialiter latam, dari potest regulariter ab eo qui suspensionem tulit, aut eius successore in dignitate, nisi eis fuerit prohibitum; relate autem ad suspensiones per modũ pœnæ medicinalis a Iure generaliter latas, absolutio dari potest ab Episcopo, dummodo suspensus a contumacia recesserit, & Summus Pontifex absolutionem sibi non reseruauerit, vt desumitur ex *c. Nuper 29. de sent. excomm.* vbi dicitur quod cum conditor Canonis absolutionem sibi non reseruat, concedere videtur facultatem alijs relaxandi.

8. Quod si suspensio lata sit a Iure per modum puræ pœnæ absque vlla temporis determinatione, vtrum in eo casu possit Episcopus illam absoluere, est quæstio a Canonistis agitata, & varie a varijs resoluta, vt videri potest apud *Castrop. de Cens. disp. 4. puncto 9. n. 5. & 6.* aliosque ab ipso relatos.

9. Quod autem attinet ad suspensionem latam expresse in perpetuum & absque spe restitutionis, quæ proprio nomine dicitur depositio, dicetur infra in speciali tit. *de depositione & degradatione.*

TIT. XVII.

De Ecclesiastico interdicto.

1. TErtia Ecclesiasticæ censuræ species est Interdictum, quo nomine venit Ecclesiastica illa censura, per quam prohibetur participatio certorum Sacramentorum, necnon officiorum Diuinorum & Ecclesiasticæ sepulturæ, quatenus ea sunt bona quædam spiritualia a fidelibus participanda, quæ interdicti explicatio desumitur ex *c. Quod in te* 11. *de pœnitentijs & remissionib. & ex c. Non est vobis* 11 *de sponsalib.* Vbi notandum quod sub diuerso respectu potest quis per diuersas censuras eodem bonorum genere priuari: interdictum enim priuat prędictis rebus Sacris, quatenus Sacræ sunt & a fidelibus participabiles: excommunicatio ijsdem priuat, quatenus includunt aliquam communicationem cum alijs fidelibus: suspensio demum, quatenus sunt actus potestatis aut ministerij Ecclesiastici. Vnde vlterius infertur, quod quamuis suspensio ferri possit solum in Clericos; at interdictum esse potest commune Clericis & laicis, sicut & excommunicatio.

2. Interdictum aliud est locale, aliud personale, aliud mixtum. Interdi-

ctum

ctum locale est, quo interdicitur locus, seu quod immediate terminatur ad locũ. Personale est quo interdicitur aliqua persona vel communitas personarum, seu quod immediate terminatur ad personam aliquam vel communitatem personarum. Mixtũ denique est quo immediate interdicuntur locus & personæ.

3. Inter interdictum pure locale & inter interdictum personale, illud inter reliqua discrimen est, quod interdictum personale, vtpote immediate afficiens personas, sequitur personas ipsas, quę propterea quocumque se conferant, sunt vbilibet interdictæ. At interdictum pure locale, cum immediate solum locum afficiat, & nonnisi ex loco redundet in personas, non afficit personas nisi prout existentes in loco interdicto, vnde extra locum interdictum non prohibentur interesse Diuinis: exceptis tamen ijs personis, quæ causam dederunt illi interdicto locali, quia eiusmodi personæ specialiter puniuntur etiam interdicto personali, vnde nec in loco interdicto nec alibi possunt interesse Diuinis, vt deciditur in *c. Si sententia 16. de sent. excomm. in 6.*

4. Rursus interdictum aliud est generale, aliud speciale, quæ diuisio locum habet tum in interdicto locali, tum in interdicto personali, sumiturque ex

Cum in partibus 17. de verbor. significat. Interdictum generale est, quod fertur in regnum, Ciuitatem, populum, seu communitaté: speciale seu particulare est, quo specialis locus, puta hęc vel illa Ecclesia, aut aliqua determinata persona interdicitur. Demum omissis alijs diuisionibus facilioribus, diuiditur interdictum, sicut etiã suspensio & excommunicatio, in id quod est à Iure, & in id quod est ab homine, quę diuisio satis patet ex supradict.

5. Interdictum ferri potest ab eo, a quo ferri potest excommunicatio atque suspensio, regulariter loquendo. Requiritur autem pro eo ferendo grauis causa seu graue delictum, & si ferri debeat ob contumaciam & per modum poenæ medicinalis requiritur vt scripto feratur, & cum ijs conditionibus quas indicauimus in *tit. 15. huius libri n. 15. ex c. 1. de sent. excom. in 6.*

6. Pro interdicto locali, regula est, illud esse amplæ interpretationis, tum quoad extensionem locorum, tum etiam quoad extensionem personarum in loco interdicto commorantium. Sub interdicto igitur generali locali cui v. g. ciuitas supponatur, non tantum comprehenditur locus intra muros ciuitatis conclusus sed etiam eius suburbia & ædificia continentia, quemadmodum & interdicta Ecclesia, censentur etiam interdictæ eius

Cap-

Cappellę & Cœmeterium contiguum, vt expresse statuitur in *c. si ciuitas 17. de sent. excomm. in 6.* quia videlicet aliequin interdictum redderetur frustraneū. Item prædictum interdictum vim quoque habet in locis, quæ ceteroquin exempta sint a iurisdictione interdicentis, puta si intra ciuitatem interdictam aut in eius suburbijs sit aliqua Ecclesia Regularium aut aliorum, supra quos Episcopus iurisdictionem non habeat, adhuc tamen interdictum ad eandem Ecclesiam extenditur vt definitum etiam est a *Trid. sess. 25. de Regularib. & Monialib. cap. 12.*

7. Fit etiam ampla interpretatio quoad extensionem personarum, vnde interdictum locale seruare tenentur omnes tam sæculares, quam Regulares, etiā exēpti, tā exteri, quā incolæ: quia eiusmodi interdictum non tā est prohibitio personis facta, quam quædam inhabilitas atque priuatio Diuinorum cui locus subiectus est. Idque adeo procedit, vt plures apud *Castrop. de Cens. disp. 5. puncto 2. n. 7.* tradiderint, etiam illum, qui interdictum tulit, teneri ad illud seruandum.

8. Idem fere procedit in interdicto personali, quod si generale ferri contingat, ample est interpretandum, & extendendum ad omnes personas, quæ sint pars illius communitatis seu vniuersitatis, quæ interdicto Ecclesiastico suppo-

sita est, etiamsi sint personę innocentes, & etiamsi incorporentur eidem communitati post latam sententiam interdicti: a qua tamen generali regula eximendi sunt Episcopi, qui sub generali sententia interdicti personalis non includuntur, nisi de ipsis fiat expressa mentio; vt supradiximus in *tit. 16. de suspensione n. 1. ex c. Quia periculosum 4. de sent. excomm. in 6.*

9. Eiusmodi personarum extensio locum habet, quando cæteroquin propria verborum significatio illam admittit: secus est si persona aliqua proprie non cōprehendatur sub ea expressione nominis quo communitas interdicitur. Hinc si interdicatur Clerus, non intelligitur (nisi aliud sit expressum) interdictus populus: nec etiam e conuerso, iuxta textum in *c. Si sententia 16. eod. in 6.* quia nomine populi intelliguntur tantū sæculares, seu laici.

10. Effectus interdicti plures a Doctoribus numerantur. Primus est priuatio actiua & passiua Sacramentorum, exceptis tantum ijs quæ expresse per Sacros Canones excipiuntur. Sub hoc excepto genere recenseri potest Sacramētum Baptismi & Sacramentum confirmationis: vtrumque enim conferri licite posse tempore interdicti tam adultis quā paruulis deciditur in *c. Quoniam 19. de*

sent.

sent. excomm. in 6. dummodo tamen, extra casum necessitatis, non conferatur a persona specialiter interdicta siue per proprium particulare interdictum siue per generale, cui dedit causam.

11. Sacramentum etiam Pœnitentiæ quod tempore interdicti localis olim poterat tantum ministrari morientibus & peregrinis, *c. Quod in te 11. de pœnit. & remiss.* de iure recentiori statuto in *c. Alma mater vlt. de sent. excomm. in 6.* potest omnibus tam sanis quam infirmis ministrari, dummodo excommunicati non sint, aut culpabilem causam interdicto non dederint; in quo casu antequam ad Pœnitentiam admittantur, debent prius (si id facere valent) satisfacere, vel de satisfaciendo idoneam dare cautionem &c. iuxta modum statutum in *eod. c. Alma mater.*

12. Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum tẽpore generalis interdicti ministrari potest tantum ijs qui sunt in graui mortis periculo, ex *c. Permittimus 57. de sent. excomm.* qui tamen, si sint specialiter interdicti, debent prius condignam satisfactionem exhibere, aut de satisfaciendo cautionem præstare, vel si neutrum possint, debent iurare se cum primum possint satisfacturos: & ad satisfactionem huiusmodi per ipsos, vel per eos, qui facere ipsam debent & possunt

præstandam, daturos consilium & auxilium, ac iuxta posse suum fideliter laboraturos, vt colligitur ex *cit. c. Alma.*

13. Quod attinet ad celebrationem Missarum, olim in interdicto locali concedebatur celebratio Missæ semel tantū in hebdomada ad conficiendam Sacrā Eucharistiam pro infirmis, Campanis tamen non pulsatis, voce submissa, ianuis clausis, excommunicatis & interdictis exclusis, *cit. c. Permittimus*: postea extensa fuit illa concessio in *cit. c. Alma mater*, vbi conceditur facultas singulis diebus Missas celebrandi in Ecclesijs & Monasterijs, seruando tamen easdem conditiones, nempe Campanis non pulsatis &c. Hæc tamen extensio concessionis intelligenda est pro interdicto locali generali, non autem de interdicto locali speciali: vt docet *Glos. in eod. c. Alma v. Ecclesijs*: quare in interdicto locali speciali seruandum est ius antiquum.

14. Prædictæ conditiones, cum quibus celebrari potest Missa tempore interdicti, suspenduntur in quatuor solemnitatibus, nempe Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B. V. in quibus diebus conceditur vt pulsentur campanæ, & ianuis apertis alta voce Diuina Officia solemniter celebrentur, excommunicatis exclusis, sed interdictis admissis: sic tamen quod il-

li,

ii, propter quorum excessum interdictum huiusmodi est prolatum, Altari nullatenus appropinquent, ex *e. d. cap. Alma Mater*. Quibus diebus additum postea fuit etiam festum Sanctissimi Corporis Domini cum sua octaua a Martino V. in Constit. 12. quae incipit *Ineffabile Sacramentum*.

15. Sacramentum extremae Vnctionis conferri non potest tempore interdicti ex textu *c. Quod in te 11. de poenit. & remissionib.* Item neque Sacramentum Ordinis, propter generalem regulam supra indicatam, quod omnium Sacramentorum collatio & perceptio tempore interdicti sit prohibita, exceptis tantum ijs quae expresse per Sacros Canones excipiuntur: nullibi autem in Iure Canonico inuenitur Sacramentum Ordinis exceptum.

16. De Sacramento Matrimonij vtrum in loco interdicto, vel a personis generaliter interdictis administrari aut recepi possit, controuertitur inter Doctores. Negat *Suar. de Cens. disp. 33. sect. 1. n. 50. & seqq.* Affirmat *Panor. in c. Non est 11. de Sponsal. n. 8. Sanch. lib. 7. de Matrim. disp. 8. n. 2.* alijque ab ipso citati, qui videri possunt. Specialiter tamen interdicti remouentur speciali titulo a matrimonio contrahendo si contumaces existant, quia tunc ponunt

obi-

obicem gratiæ per Sacramentum recipiendæ.

17. Alter effectus interdicti est priuatio Diuinorum Officiorum, quorum nomine comprehenditur tum Missæ celebratio, de qua paulo ante dictum est; tum etiam publicæ Orationes ab Ecclesia factæ, exercitium & actus pendentes ab Ordine Sacro, aliaque similia. Eiusmodi Diuina Officia quatenus liceant tempore interdicti localis generalis, ianuis clausis &c. videri potest in *cit. c. Alma Mater*.

18. Tertius effectus interdicti est priuatio Ecclesiasticæ sepulturæ quamdiu durat tempus interdicti, *cit. c. Quod in te* 11. *de pœnit. & remissionib.* exceptis tamen ijs Clericis qui specialiter interdicti non sint, & generale interdictum localum seruauerint: ijs enim conceditur vt cum silentio sepeliri possint in Cœmeterio Ecclesiæ sine campanarum pulsatione & cessantibus omnibus solemnitatibus cum silentio.

19. Circa pœnas violantium interdictum, statutum est, vt si Clerici actus proprios sui Ordinis, a cuius exercitio interdicti sunt, exerceant, irregularitatem ipso facto incurrant, de quo vide quæ diximus in *tit.* 12. *huius libri n.* 4. Præterea violantes interdictum locale redduntur inhabiles ad electionem tam acti-

actiuam, quam passiuam, *c. Is qui* 18. §. *Is vero de sent. excomm. in* 6. & *c.* 1. *de postul. Prælat.* Rursus Regulares etiam exempti non seruantes interdictum, quod ab Ecclesia Cathedrali seu Parochiali loci in quo sunt, seruari vident, aut sciunt, ipso facto in sententiam excommunicationis incurrunt, ex *Clem.* 1. *de sent. excomm.* Demum ex *Clem.* 1. *de Sepultur.* etiam excommunicationem incurrunt violantes interdictũ, (quamuis cæteroquin exempti sint), quoad Ecclesiasticam Sepulturam, sepeliendo in casibus non permissis aliquem interdictum, vel in loco interdicto, ac præterea ex *c. Episcoporum* 8. *de priuileg. in* 6. suspenduntur ab ingressu Ecclesiæ, donec competenter satisfecerint ad arbitrium eius cuius sententiam contempserunt.

20. Quod attinet ad laicos interdictum violantes, statutum est in *Clem. Grauis* 2. *de sent. excomm.* vt si dominus alicuius loci interdicto suppositi compellat Clericum in loco interdicto celebrare Diuina, vel pulsu campanæ, aut voce præconis euocari faciat ad Diuina populos interdictos, aut impediat ne de Ecclesijs egrediantur excommunicati, aut interdicti, exire iussi ab ijs ad quos pertinet; sit excommunicatus excommunicatione reseruata Summo Pontifi-

ci,

ci, quam etiam excommunicationem incurrunt ipsimet excommunicati, aut interdicti, qui in ipsis Ecclesijs nominatim a celebrantibus, vt exeant, moniti remanere præsumpserint. Aliæ diuersorum generum violationes interdicti, quæ committantur a laicis, puniendæ sunt Iudicis arbitrio, spectata criminis qualitate.

21. Interdictum latum & incursum pluribus modis cessare potest. Primo enim si positum fuit solum pro limitato tempore, aut sub certa conditione, eo tempore elapso & conditione apposita cessat, vt docet *Glos. in c. Non est vobis 11. de Sponsalib. v. donec*, & ibi *Panor. n. 7.* Vt autem cesset antequam tempus illud elapsum sit, aut apposita sit conditio, opus est absolutione seu dispensatione, quæ dari non potest, nisi ab eo qui interdictum tulit, aut eius Superiore pleno iure.

22. Quod si interdictum latum sit absque vlla determinatione temporis & absque vlla conditione, vt communiter ferri solet, quando imponitur ad contumaciam coercendam; tunc recedente etiam contumacia & satisfactione præstita, non propterea cessat interdictum, sed opus est absolutione, vt colligitur ex *c. Quamquam 4. de censib. in 6.* vbi latis censuris excommunicationis

nis & interdicti contra exigentes tributa ab Ecclesiasticis personis, præcipit Summus Pontifex ne ab excommunicatione huiusmodi absolutionem, vel ab interdicto relaxationem obtineant, donec exacta plene restituerint, & de transgressione satisfecerint competenter. Supponit ergo Pontifex, impositum interdictum ad frangendam contumaciam, absolutione indigere ad hoc vt cesset, quamuis contumacia iam cessauerit.

23. Absolutio ab interdicto locali non reseruato, dari non potest nisi ab eo qui in illum locum iurisdictionem habeat Episcopalem: requiritur enim ad talem actum absolutionis Ecclesiastica iurisdictio fori contentiosi, quæ cum Episcopali potestate coniungitur, vt docet *Suar. de cens. disp. 38. sect. 2. n. 5.* Absolutio etiam ab interdicto generali personali propter eandem rationem haberi non potest tum quoad totam communitatem interdictam, tum quoad particulares eius personas, nisi ab eo, qui in eandem communitatem illa iurisdictione fungatur. Demum interdictum personale speciale, si nō sit reseruatū, absolui posse non solum ab Episcopo, sed etiam ab inferioribus Confessarijs, supposito quod habeant priuilegium absoluendi a censuris, docent plures, quos

citat

citat *Castrop. de cens. disp.* 5. *puncto* 7. *§.* 2. *n.* 7. plures etiam negant, quos habes ibid. ab eodem citatos.

TIT. XVIII.

De depositione, & degradatione.

1. SPirituales pœnæ, de quibus hactenus in præcedentibus titulis dictum est, sunt plerumque pœnæ medicinales, vtpote imponi solitæ ad contumaciam coercendam, vnde de natura sua non sunt perpetuæ, sed tunc demum per absolutionem cessant, quando Reus satisfactione præstita resipuerit. Præter eiusmodi pœnas, aliud quoque penes potestatem Ecclesiasticam est spiritualis pœnæ genus, quod in perpetuum imponitur absque spe remissionis, ac propterea non includitur sub ratione censuræ, sub quo genere cõtinetur depositio ac degradatio, de quibus in hoc titulo agendũ est, vt spectantia ad pœnas Ecclesiasticas absoluamus.

2. Depositio igitur pœnalis, vt hic accipitur, est de dignitate vel beneficio, aut etiam ab vsu Ordinis perpetua deturbatio seu priuatio, respectiue prout est vel depositio a beneficio, vel ab Ordine, vel ab vtroque, vt communiter esse solet quando a Iure fertur sententia de-

depositionis, vt notauit *Conink. tom.* 2. *disp.* 16. *n.* 5.

3. Dixi *ab vsu Ordinis*: neque enim priuat Ordine ipso, qui per indelebilem characterem est impressus in anima, vt est cōcors Theologorum sententia in 4. *dist.* 25. teste *Suar. de Cens. disp.* 30. *sect.* 1. *n.* 7. Inde fit Clericum ita depositum non propterea esse eo ipso priuatum privilegio Clericali, vt etiam sumitur ex *c. Cum non ab homine* 10. *de iudicijs*, vbi Clericus criminosus prius deponendus dicitur; postea, si incorrigibilis fuerit, excommunicandus; deinde contumacia crescente, anathematizandus; postremo, si in profundum malorum veniens contempserit, cum Ecclesia non habeat vltra quid faciat, tradendus potestati sæculari: quod statutum satis indicat, Clericum per solam depositionem non amisisse priuilegium Clericale. Quod tamen intellige, nisi in ipsa sententia depositionis expresse adiuncta fuerit in specialem pęnam priuatio eiusdem priuilegij, vt notauit etiam *Abb. in c. At si Clerici* 4. §. *de adulterijs n.* 2.

4. Hæc specialis pœna priuationis priuilegij adiungi solet cum infligitur pœna degradationis, per quam Clericus, quatenus fieri potest, extra gradum, & statum Clericorum eijcitur, dum non solum deponitur ab omni vsu

Ordi-

Ordinis & beneficio, sed etiam Clericalibus priuilegijs per solemnem sententiam sine spe restitutionis exuitur.

5. Est autem degradatio duplex, vt sumitur ex *ex c. 2. de pœnis in 6.* Vna *verbalis*, quæ est ipsa sententia Iudicis lata contra Clericum, eumque puniens prædicta depositione & priuilegiorum amissione, quæ sententia præmitti solet antequam Clericus actualiter spolietur Ecclesiasticis insignibus & indumentis cum cæremonia solemni, Curiæque sæculari tradatur; vnde etiam appellatur depositio verbalis respectiua, quia videlicet est ordinata ad Clericum ita actualiter spoliandum. Alia est degradatio *actualis*, siue *realis*, aut *solemnis*, vt appellatur a *Triden. sess.* 13. *de refor. cap.* 4. eoque nomine intelligitur degradationis verbalis executio solemniter facta, prædicta videlicet spoliatio Ecclesiasticorum insignium, & indumentorum cum cæremonia solemni, Curiæque sæculari traditio.

6. Quæ solemnitas seruanda sit pro vtraque specie degradationis describitur in *cit. c. 2. de pœnis in 6.*, ex quo requiritur pro degradatione verbali, vt proprius Episcopus assistentibus sibi alijs sex Episcopis si degradandus sit Presbiter; tribus autem, si degradandus sit Diaconus aut Subdiaconus *c. Si autem*

§. 15. q. 7. sententiam in Reum pronunciet: quæ aliorum Episcoporum assistentia non requiritur si degradandus sit Clericus in minoribus dumtaxat constitutus, sed requiritur & sufficit cum Episcopo præsentia Capituli, vt docet *Glos.* recepta in cit. *c.2.v. præsentia*. Adde ex *Trid. in cit. cap.* 4. illum eundem numerum siue sex siue trium Episcoporũ assistentium suppleri posse per totidem infulatos Abbates, si in Ciuitate aut diœcesi reperiri & commode interesse possint; alioquin per alias personas in Ecclesiastica dignitate constitutas, quæ ætate graues, ac Iuris scientia commendabiles existant.

7. Facta degradatione verbali, accedit Episcopus ad degradationem actualem etiam sine alijs Episcopis, aut Prælatis, vt colligitur ex *cit. c.* 2. & sub ea forma, quæ ibidem fuse describitur, Clericalibus vestibus, & ornamentis, quasi militiæ spiritualis insignibus Reum spoliat coram Iudice sæculari, cui postea eum tradit vt in suum forum iurisdictionemque recipiat, cum intercessione tamen serio facta, vt citra mortis periculum sententiam contra eum moderari velit, vt habetur in *c. Nouimus 27. de verbor. signif.*

8. Hæc actualis degradatio est actus ex Ecclesiæ institutione annexus Ordi-

ni

ni Episcopali, vnde nonnisi per Episcopum consecratum exerceri potest, vt sumitur ex Glos. recepta in *c. Transmissam* 15. *de elect. v. de talibus*, & tradit etiam *Abb. in c. Non potest* 3. *de sent. & re iud. n.* 3. *Suar. de cens. dis.* 30. *sect.* 1. *n.* 18. alijque communiter. Secus procedit in degradatione verbali, quæ solum est actus iurisdictionis, vnde ab Episcopo committi potest facienda per suum Generalem Vicarium in spiritualibus, vt constat ex *Trid. sess.* 13. *de refor. c.* 4.

§ 9. Quod attinet ad crimina, quibus per Sacros Canones pœna depositionis infligitur, constat ex præcedentibus titulis de varijs criminum speciebus, ac videri vlterius potest apud *Barb. de off. Episc. alleg.* 110. *n.* 10. aliosque ab ipso citatos. Crimina autem propter quæ Clericus etiam actualiter degradatur, Curiæque sæculari traditur, tria sunt in Iure antiquiori specialiter expressa, vt tradit *Glos. in c. Ad abolendam* 9. *de hæret. v. relinquatur*. Primum est crimen hæresis, vt in *eod. c. Ad abolendam & c. Excommunicamus* 13. §. *Damnati, eod.* quod maxime procedit in hæretico relapso & incorrigibili. Alterum est crimen falsi, idest falsificandi litteras Apostolicas, de quo in *c. Ad falsariorum* 7. *de crimine falsi*, nisi Summus Pontifex ex gratia pœnā illam modere-

deretur, vt in *c. Nouimus* 27. *§. vlt. de verbor. signif.* Tertium est, calumnia & contumelia grauis proprio Episcopo illata, *c. Si quis Sacerdotum* 17. 11. q. 1. Quod tamen Doctores moderantur, vt intelligatur, si ille incorrigibilis sit, teste *Suar. in cit. disp.* 30. *sect.* 2. *n.* 4., quod etiam docet *Glos. in c. Cum non ab homine* 10. *de Iudicis v. postmodum*, & *Panor. in c. At si Clerici* 4. *eod. n.* 37.

10. His particularibus criminum speciebus addi quoque potest sodomia frequentata vt notat. *Laym. Theol. mor. lib.* 1. *tract.* 5. *par.* 3. *c.* 5. *ex Const.* 72. *B. Pij. V.* quæ incipit *Horrendum illud*. Crimen Missam celebrandi, aut Confessiones audiendi in eo qui non est Sacerdos, ex *Const.* 81. *Clem. VIII. Et si alias*, Sollicitatio mulierum in Confessione, si delicti qualitas postulet, ex *cõst.* 34. *Greg. XV. Vniuersi*. Demum generaliter omne crimen enorme, quod sit dignum pœna mortis in laico, vbi per Ecclesiasticas pœnas corrigi non possit, satis esse vt Clericus propter illud sæculari potestati tradatur, colligitur ex *cit. c. Cum non ab homine* 10. *de iudic.* & notat *Panor. in cit. c. At si Clerici* 4. *eod. n.* 39. & *seqq. Laym. in cit. c.* 5. *n.* 6. alijque apud ipsum.

TIT.

TIT. XIX.

De irregularitate.

1. ABsolutis ijs, quæ pertinent ad Censuras, aliasque Ecclesiasticas pœnas, reliquum est vt de irregularitate breuiter videamus, quæ quamuis pœna aut censura non sit, attamen in pluribus censuras imitatur.

2. Est itaq. irregularitas impedimẽtum Canonicum primo & per se impediens Ecclesiastici Ordinis susceptionem & vsum; secundario autem & consequenter assequtionem beneficij, quia cum beneficium detur propter officium ex *c. fin. de rescr. in 6.* ex quo quis est inhabilis ad officium seu ministerium Ecclesiasticum, inhabilis quoque censendus est ad beneficium.

3. Alia totalis est, alia partialis. Irregularitas totalis est quæ inhabilem reddit ad omnem Ordinem suscipiendum, & ad cuiuslibet suscepti Ordinis exercitium, eaque est quæ solet intelligi nomine irregularitatis simpliciter dictę. Partialis autem dicitur quæ priuat solum ascensu ad Superiorem Ordinem, aut non omni Ordinis ministerio, sed aliquo tantum, qualis frequenter est, quæ prouenit Clerico iam ordinato pro-

pter

pter aliquem superuenientem defectum seu deformitatem, quæ inhabilem dumtaxat reddit respectu illius ministerij, quod ob talem defectum exerceri rite nequit, iuxta regulam traditam ab *Abb. in c. 2. de Cler. ægrot. n. 2. & seqq.* vt puta si Sacerdoti pollex, vel medietas palmæ cum duobus digitis abscindatur, in quo casu inhabilis fit ad sacrificandum, non item ad alia Sacerdotis officia, ex *eod. c. 2. de Cler. ægrot.* aut si Diacono oculus eruatur, in quo casu inhabilis fit ad Sacerdotium, quamuis in suo Ordine ministrare non prohibeatur, vt sumitur ex *c. fin. dist. 55.*

4. Secundò alia est irregularitas perpetua, alia temporalis. Perpetua est quæ per solam dispensationem tollitur: temporalis, quæ lapsu temporis cessat, qualis est irregularitas proueniens ex defectu ætatis, quæ adueniente ætate legitima cessat.

5. Tertio demum alia est irregularitas proueniens ex delicto: alia quæ prouenit ex alio defectu citra delictum. Neutra ex his irregularitatibus proprie pœna est, nam etiam ea, quæ ex delicto prouenit, non est proprie instituta ad puniendum delictum, sed ob honorem Ecclesiastici status, qui in Ministris suis certas qualitates exigit cum quibusdam delictis non compatibiles.

Quælibet autem istarum irregularitatum, plures alias sub se contiuet, vt ex dicendis patebit.

6. Irregularitas numquam fertur per sententiam ab homine, sed dumtaxat per statutum Iuris, & nonnisi pro casibus expressis in Iure, vt colligitur ex *c. Is qui* 18. *de sent. excom. in* 6. vbi declaratur quod celebrans in Ecclesia polluta, quamuis temerarie agat, irregularitatis tamen laqueũ nõ incurrit, *quia id non est expressum in Iure*. Inde conficitur, a nemine infra Summum Pontificem, cuius est condere generale Ius, irregularitatem induci posse, vt probat *Suar. de cens. disp.* 40. *sect.* 4. *n.* 11.

7. Subiectum capax irregularitatis est quicumque per se & iuxta Christi Domini institutionem est capax Sacramenti Ordinis, excepto Summo Pontifice qui suis legibus non obligatur quoad vim coactiuam ad quam pertinet irregularitas: quicumque enim est capax susceptionis Ordinis, potest eadem priuari (quod per irregularitatem fit), iuxta illud commune proloquium, priuatio & habitus circa idem versantur. Hinc sequitur fœminam siue ratione sexus, siue ratione cuiuscumque superuenientis defectus aut criminis, dici non posse irregularem, quia ex institutione Diuina non est capax Sacramenti

ti

ti Ordinis. Ex eadem quoque ratione homo non baptizatus est incapax irregularitatis, cum sit incapax Ordinis ex institutione Diuina, *c. 1. & c. Veniens 3. de Presbit. non baptiz.* Vtrum autem & quomodo possit quis post susceptum baptismum censeri irregularis propter culpam aut defectum cōtractum ante baptismum, indicabitur infra.

8. Quę autem spectant ad particulares causas, propter quas irregularitas de Iure Canonico contrahitur, ad quinque potissimum capita reduci possunt, vnde totidem resultant species particularium irregularitatum, nempe primò vt alia sit irregularitas ex defectu Sacramenti, alia ex defectu animę, alia ex defectu corporis, alia ex defectu lenitatis, alia ex delicto.

9. Irregularitas ex defectu Sacramenti illa dicitur quæ prouenit ex bigamia, quæ est matrimonij duplicatio, diciturque defectus Sacramenti, quia cum Sacramentum Matrimonij institutum sit ad repræsentandam vnionem Christi Domini cum Ecclesia per Incarnationis mysterium, quæ vnio fuit Vnius cum Vna, eaque Virgine seu ab alio nona ssumpta; bigamia deficit in hac repręsentatione, cum sit vel coniunctio vnius cum pluribus, vel coniunctio cum assumpta ab alio, vt expli-

catur in *cap. Debitum 5. de bigam.*

10. Hoc genus irregularitatis, pręsertim resultans ex bigamia proprie dicta, ex Apostolica traditione manauit, vt sumitur ex 1. *ad Timoth.* 3. ibi: *Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum.* Et infra: *Diaconi sint vnius vxoris viri*, quibus verbis vetat Apostolus ne is, qui plusquam vnam vxorem habuit, ad Sacros Ordines promoueatur, vt vniuersa intellexit Ecclesia, & expresse declaratur in *c. 2. & 3. de bigam.*

11. Dixi *præsertim resultans ex bigamia proprie dicta*. Triplex enim communiter a Doctoribus assignatur bigamię species. Prima est propria, alia interpretatiua, alia similitudinaria. Bigamia propria est si vir cum duabus legitimis vxoribus matrimonium consummauit. Quod si cum duabus matrimonium contraxit, sed vel cum neutra consummauit, vel tantum cum vna; in eo casu non efficitur bigamus & irregularis, propter rationem assignatam ab Innoc. III. in *c. Debitum 5. de bigam.* quia coniugium, quod non est commixtione corporum consummatum, non pertinet ad illud coniugium designandum, quod inter Christum & Ecclesiam per Incarnationis mysterium est contractum

12. Bigamia interpretatiua est quæ contrahitur ex vnico matrimonio, quod

ta-

tamen secundum quandam Iuris interpretationem duplex matrimonium includit, & prædictum defectum Sacramenti, ac propterea ex statuto Sacrorum Canonum irregularitatem inducit. Eiusmodi est cum quis vnam vxorem ducit, quæ prius fuit ab alio cognita, vt sumitur ex *cit. c. Delitum & c. Curandum* 10. *dist.* 34. quia videlicet tale matrimonium deficit in significando coniugio Christi Ecclesiam Virginem sibi copulantis. Idem Iuris est, si quis propriam vxorem cognoscat postquam illa adulterium commisit, etiamsi tempore contracti Matrimonij virgo eadem fuerit, vt habetur in *c. Si laici* 13. *dist.* 34. Secus accidit, si quis aliquam ducat prius a se ipso corruptam; tunc enim bigamus & irregularis non efficitur, vt ex pluribus relatis docet *Sanch. lib. 7. de matrim. disp.* 84. *n.* 14. *& Suar. de cens. disp.* 49. *sect.* 3. *n.* 6. *&* 7. quamuis Doctores non desint qui oppositum sentiant, vt videre est apud *Sanch. ibid. n.* 13.

13. Vtrum autem ad hoc genus bigamiæ interpretatiuæ reducendum sit & irregularitatem inducat duplex matrimonium, quorum vnum validum sit, alterum inualidum propter impedimentum dirimens, vel quorum vtrumque propter eiusdem generis impedimentum sit invalidum, est quæstio a Theo-

logis & Canonistis agitata, de qua videri potest *Sanch. in cit. disp.84.Castrop. de censur disp. 6. pun. 8. n. 7. & seqq. Suar. sect. 2. disp. 49. de censur. n. 3. & seqq.* alijque ab ipsis citati.

14. Hactenus dicta de irregularitate prouenienente ex bigamia siue propria siue interpretatiua, extendenda quoque sunt ad bigamiam contractam ante baptismũ, vt puta si quis ante baptismum duo matrimonia contraxerit, aut vnum cum ab alio cognita; aut etiam si vnum matrimonium celebrauerit ante baptismum, alterum post baptismum, vt sumitur ex *c. si quis viduam* 14. *dist.*34. *c. Acutius* 3. & *cap. vna* 5. *dist.* 26. Quod tamen intelligendum est, non ita vt bigamus etiam ante baptismum censendus sit irregularis, cum irregularitas vtpote de iure canonico statuta non extendatur ad hominem non baptizatum, vt supra notauimus in hoc tit. *n.*7. sed itaut irregularitas quodammodo cum baptismo, vel post illum incipiat. Ratio autem est quæ in citatis textibus indicatur: quia videlicet in baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest; in coniugio autem non culpa, sed lex est, vt etiam secundum primæuam sui institutioné significet coniunctionem Christi cum Ecclesia, vt colligitur ex Apostolo *ad Ephes.* 5. docetque August. alijque Patres apud *Laym*

lib.

lib. 1. Theol. mor. tract. 5. par. 5. cap. 6. n. 8. & lib. 5. tract. 10. par. 3. c. 6. n. 2. a qua significatione deficit duplicatio matrimonij siue propria siue interpretiua.

15. Bigamia demum similitudinaria appellatur, quando intercedit non duplex matrimonium carnale, sed vnum spirituale per votum solemne continentiæ, & aliud carnale, quamuis hoc sit attentatum dumtaxat, vtpote inualidum post votum solemne castitatis. Cum autem duplex tantum sit votum eiusmodi solemne, nempe quod emittitur in professione Religiosa, & quod includitur in susceptione Ordinis Sacri: ideo duplex huius bigamiæ species numerari potest, quarum vna committeretur a Religioso qui post professionem emissam matrimonium attentatum contraheret & consummaret; altera autem quæ committeretur a Clerico in Sacris constituto, qui post susceptum Sacrum Ordinem vxorem duceret & cognosceret.

16. Ex priori huius bigamiæ specie irregularitatem contrahi, constat ex *c. Quotquot. 24. & c. Monacho 32. 27. q. 1.* vtrum autem contrahatur etiam ex altera specie bigamiæ, a Clerico videlicet post Sacrum Ordinem matrimonium attentante, est disputatum inter Doctores, de quo videri potest *Suar. de cens. disp. 49. sect. 4. n. 3. & seqq. Castrop. de cens. disp.*

6. pun. 8. n. 12. alijque ab ipsis citati.

17. Effectus irregularitatis a bigamia non tantum propria sed etiam interpretiua prouenientis, præter prædictam inhabilitatem ad Ordines & beneficia, is quoque est vt bigamus nudatus maneat omni priuilegio Clericali, vt habetur in *c. vn. de bigam. in 6.* iuncta ibid. *Glos. v. bigamos.* Quare nec possunt Clericalem habitum & tonsuram deferre, nec ministeria minorum Ordinum ex officio exercere, vt etiam sumitur ex *c. vn. de Cler. coniug. in 6.* iuncta ibid. *Glos. v. vnicis.* & *v. Virginibus* & ex *Trid. sess. 23. de refor. c. 17.*

18. Secunda species irregularitatis est quæ prouenit ex defectu animæ, qualis est vel ignorantia, vel carentia boni nominis seu infamia, vel carentia libertatis. Ignorantia si tanta sit vt ministeriū Ordinis exercere non sinat, constituit hominem irregularem, vt sumitur ex *c. Illiteratos 2. dist. 36.* vbi pariformiter arcentur ab Ordinibus suscipiendis illiterati, ac aliqua parte corporis vitiati, quos in omnium sententia irregulares esse paulo infra exponetur.

19. Infamia etiam irregularitatem inducit, vt tradit communis sententia ex *c. Infames 16. 6. q. 1. & c. Infamibus penul. de reg. Iur. in 6.* siue sit infamia iuris siue infamia facti; rursus siue infamia

oria-

oriatur ex delicto proprio; siue ex delicto parentum, qui crimen lęsæ maięstatis ac perduellionis admiserint, *l. quisquis* 5. §. *filij. C. ad leg. Iul. Maiest.* aut in hæresim lapsi sint, de quo diximus supra in tit. *de hæreticis*, aut S. R. E. Cardinalem hostiliter fuerint persequti, *c. Felicis de pœnis in* 6. siue demum oriatur ex vili cōditione personę seu officij quod exercet: quia vbi lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, *l. de pretio* 8. *ff. de publician. in rem actione.* Quænam autem sint crimina quibus infamia annexa est, videri potest apud *Laym. lib.* 1. *Theol. mor. tr.* 5. *par.* 5. *cap.* 4.

20. Defectus quoque libertatis, quo laborat seruus siue mancipium, irregularem constituit, vt sumitur ex pluribus textibus *dist.* 54. & ex toto tit. *de seruis non ordinandis*: debet enim esse immunis ab alijs, qui Diuinæ militiæ est aggregandus, vt dicitur in *c. Nullus* 1. *dist.* 54. Idque procedit etiamsi quis fuerit manumissus a domino, retento tamen obsequio, vt in *c. Quicumque* 5. *ead. dist.* quod intellige de retentione obsequij temporalis Clericali Ordini repugnantis: secus enim esset si retineretur tantummodo ministerium Ordinibus non repugnans, vt supponi videtur in *c. Nullus* 4. *de seruis non ordinand.* Quod si contra factum sit, tam Ordinans seruum

quam seruus ordinatus subiectus est poenis, de quibus sermo est in *c. Ex antiquis* 9. *c. si seruus* 19. alijsq. pluribus *cit. dist.* Alter quoque defectus libertatis est obligatio ad reddendam rationem alicuius administrationis seu officij sæcularis, qualem habent Thesaurarij, Depositarij, Procuratores, Actores, Executores, Curatores pupillorum &c. qui omnes irregulares sunt quamdiu onera illa non deposuerint, & administrationis rationem nō reddiderint, ex *c. vn. de oblig. ad ratioc.*

21. Ad idem genus irregularitatis ex animæ defectu resultantis reduci potest ea, quæ prouenit ex amentia, non tantum si hæc perpetua sit, sed etiam si fuit ad tempus, itaut amens etiam post recuperatam sanitatem ordinari non possit sine dispensatione, quemadmodum neque qui aliquando afflictione diabolica vexatus est, ex *c. Maritum* 3. *dist.* 33. si tamen amentia prouenerit ex propria organorum lęsione, non autem ex aliqua febri vehementi, qua cessante statim cessauerit amentia, vt aduertit *Suar. de cens. disp.* 51. *sect.* 1. *n.* 4.

22. Tertia species irregularitatis est quæ nascitur ex defectu corporis, quo carere debent qui Ecclesiasticis officijs mancipantur, vbi præsertim defectus sit talis generis, vt vel congruum impediat exercitium Ordinis, vel notabilem defor-

formitatem aut horrorem afferat, vt constat ex toto tit. *de corpore vitiatis.* Inde fit, ab Ordinum susceptione repelli cui brachium vel manus deest, *c. Exposuisti de corp. vitiat.* aut cui digitus abest ad frangendam & eleuandam Hostiam necessarius, *c. vlt. eod.* aut qui alterutro oculo priuatus est, ac præsertim sinistro quē Canonicum appellant. *c. vlt. dist.* 55. aut qui hermaphroditus sit, nō solum si æque participet vtrumque sexum, in quo casu docent communiter Theologi illum esse etiam incapacem characteris Ordinis, vt testatur *Suar. de cens. disp.* 51. *sect.* 2. *n.* 1. sed etiam si in eo prævaleat sexus virilis, vt ex communi sententia docet ibid. idē Suar.

23. Hæc doctrina fortiori iure procedit, si quis parte corporis, propria se voluntate mutilauit, quia tunc ipsa voluntas est vindicanda, quæ sibi causa fuit ferrum inijcere, vt dicitur in *c. Qui partem* 6 *dist.* 55. Qua in re hanc generalem regulam tradit *Suar. in loco cit. n.* 6. vt toties mutilatio voluntate propria facta siue membri alicuius principalis, siue partis eius, siue deformans, siue non deformans, irregularitatem inducat; quoties tanta est, quæ per se & seclusa inaduertentia sine peccato mortali fieri non possit.

24. Inde fit irregularem esse, qui

vel ex indignatione, vel fortasse ex indiscreto zelo conseruandę castitatis se ipsum abscideri it aut abscindi permiserit, vt constat ex *c. si quis* 4. & *c. Hi qui se* 5. *dist.* 55. & *c. Ex parte* 3. *de corp. vitiat.* quod tamen non procedit in eo, qui vel ita natus est, vel qui sectus est in cunabulis, vel ex consilio medicorum, vt habetur in *c. Eunuchus* 8. & *c. Si quis* 9. *dist.* 55. & *c. Ex parte* 3. & 5. *de corpore vitiatis*.

25. Ad hanc eandem classem irregularitatum prouenientium ex defectu corporis, reduci potest irregularitas, quę contrahitur ex defectu natalium, quam contrahunt omnes illegitime nati, ex *c.* 1. & *vlt. de filijs presbyteror.* alijsque iuribus. De hoc tamen vide quæ diximus *lib.* 1. *tit* 12. *n.* 26. *et seq. Castrop. de cens. disp.* 6. *pun.* 9. *Suar. de cens. disp.* 50. *per totum*.

26. Quarta classis irregularitatum est quæ fundatur in defectu lenitatis, quam habere debent Ecclesiasticæ personæ, vt eius ministerio rite fungantur qui mitis fuit & humilis corde. Talem irregularitatem incurrit iudex ferens sententiam sanguinis effectu secuto, eiusque Assessor, necnon consilium directe vel indirecte homicidio præstans, vt sumitur ex *c. Ex litteris* 10. *de excessib. Prælator.* Item accusator in causa sanguinis, ni-

si

si tamen quis accuset malefactorem suum duasque conditiones in accusatione seruet: primo vt petat emendam sibi fieri, & prouideri ne contra eum talia de cetero præsumantur: secundo vt expresse protestetur quod ad vindictam seu pœnam sanguinis non intendit, quia his conditionibus seruatis irregularitas non incurritur, vt statuitur in *c. 2. de homicid. in 6*. Item hanc irregularitatem contrahunt testes in causa sanguinis effectu secuto, Curiales & Ministri iustitiæ vt sunt tabelliones, procuratores, sollicitatores & etiam inferiores ministri, qui vel denunciant vel scribunt sententiam, vel aliquod simile munus exhibent: est enim hac in re generalis regula irregulares fieri qui quouis verbo vel facto cooperantur ad homicidium, vt sumitur ex *c. si quis viduam* 9. cum alijs *dist.* 50.

27. Idem iuris est de militantibus in bello. Circa quod tamen distinguendum est vtrum bellum sit iustum vel iniustum. Si iniustum est, & in eo homicidia seu mutilationes fiant, omnes milites fiunt irregulares, etiamsi proprijs manibus sanguinem non fundant, vt ex communi docet *Suar. de cens. disp.* 47. *sect.* 5. *n.* 1. fauetque *c. Quod in dubijs* 5. *de pœnis & c. si quis* 4. *dist.* 51. Si autem bellum iustum est, iterum distinguendum est vtrum sit aggressiuum vel pure defensiuũ.

si

si sit aggressiuum, quotquot occidunt vel mutilant, sunt irregulares; secus autem alij qui proprijs manibus sanguinem non fundant, vt colligitur ex *c. Petitio 24. de homicid.* vbi sermo est de bello quod ab exordio defensiuum fuit, sed postea terminauit in aggressiuum, quia fideles exiuerunt de castro & persecuti sunt inimicos. Quod si bellum sistat intra limites purę defensionis, tunc locum non esse irregularitati, docet *Suar. in cit. disp. 47. de cens. sect. 6. n. 1. & 2.*

28. Quinta demum classis irregularitatum est quæ nascitur ex delicto, cuius generis est primo hęresis, de qua vide quę diximus in hoc *libro 4. tit. 6. n. 6.* Secundò est iniqua administratio Ordinis siue suscepti, siue nondum suscepti, nec nō inqua Ordinis susceptio, vt explicauimus *eod. lib. tit. 12.* quibus adde ex *c. 2. de apostat.* crimen ministri assistentis ex officio ei qui rebaptizat, ex quo irregularis efficitur quoad ascensum ad superiores Ordines, vnde communis sententia infert irregularem quoque fieri ipsum rebaptizantem, vt testatur *Castrop. de cens. disp. 6. pun. 16. n. 1.* Ipsum etiam qui culpabiliter rebaptizari se sinit, irregularem fieri constat ex *c. Confirmandum 66. dist. 50.* videri potest *Suar. de cens. disp. 42. sect. 1.*

29. Tertiò est crimen homicidij seu

muti-

mutilationis voluntariæ, siue facto, siue præcepto aut consilio perpetratæ, vt constat ex pluribus iuribus *de homicid.* & *dist.* 50. nec non ex *Trid. sess.* 14. *de reform. cap.* 7. & *Clem. vn. de homicid.* vbi etiam aliud iuris esse declaratur, si furiosus, aut infans seu dormiens, hominem mutilet vel occidat, quemadmodum & si quis mortem aliter vitare non valens, suum occidat vel mutilet inuasorem: in his enim casibus irregularitas non contrahitur.

30. Quod si homicidium neque voluntarium sit, neque necessarium, sed casuale, siue fortuitum; distinguendum est vtrum sequatur ex actione quæ de se alias illicita sit atque prohibita propter periculum homicidij: vel vtrum sequatur ex actione licita. Si homicidium ex primi generis actione sequitur, puta ex illicito ludo &c. homicida est irregularis, etiamsi directa voluntate non intenderit homicidium, vt est casus in *c. Continebatur* 8. & *c. sicut* 20. *de homicid.* ad quod etiam facit *c.* 19. *de reg. iur. in* 6. *non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet se immiscet.*

31. Si autem homicidium sequitur ex actione licita, & quæ de se cum periculo homicidij non sit coniuncta, iterum distinguendum est, vtrum adhibita fuerit sufficiens diligentia ad omne etiam

extrin-

extrinsecum homicidij periculum auertendum; nec ne? In primo enim casu irregularitas non incurritur, vt est casus in *c. Ioannes 23. c. quidam 25. c. Dilectus 13.* alijsque iuribus *de homicid.* Incurritur in secũdo, vt est exemplum in *c. Presbyterum 7. eod.* Vnde fit quod laicus exercens artem medicinæ vel chirurgiæ, si alicui præter intẽtionem mortem causauit, non sine culpa, quia omnem debitam diligentiam non adhibuit, vel quia imperitus fuit, irregularis est, de quo in *c. Ad aures 7. de ætat. & qual. & Ord. præficiend.* Religiosus tamen, & Clericus maiorum Ordinum, etiam adhibita omni diligentia, irregularis efficitur, vt in *c. Sententiam 9. ne Cler. vel. Monac. & c. Tua 19. de homic.* Atque hæc pro Institutionum Canonicarum breuitate dicta sint satis

AD MAIOREM
DEI
GLORIAM.

Mar-

Modus scribendi, atque legendi citationes Textuum in vtroque Iure.

PRO maiori Tyronum commoditate, ac facilitate, placet hic breuiter recensere allegationes Textuum præcipuas, quibus vtuntur in vtroque Iure periti, vt illas facile possint tum apud Authores legere, tum ipsi per se in suis exemplaribus scribere.

Modus scribendi atque legendi citationes Textuum in Iure Canonico.

REcolendo quæ fuse declarata sunt in tit. prooemiali §. 3. à num. 6. partes, quibus componitur Corpus Iuris Canonici, sunt Decretum Gratiani, Decretales, Sextus, Clementinæ, & Extrauagantes. Decretum in tres partes est diuisum. Prima pars continet 101. distinctiones, in plura capita, seu Canones subdiuisas. Solent ij Canones citari per verba ipsorum initialia, apposito numero distinctionis sub qua continentur: vnde si quando Textus aliquis ita allegetur, signum est ipsum reperiri in hac prima parte Decreti. Modus autem eiusmodi citationes breuiandi est, scribere dumtaxat litteram *d.* quæ significat distinctionem, vel sillabam *dist.* apposito numero distinctionis; & ante

ver-

verba initialia Textus scribere dumtaxat *c.* paruum, quod significat caput seu Canonem v.g. *c. consuetudo. dist.* 8. hoc est *capite*, quod incipit *Consuetudo. distinctione octaua.*

Secunda pars Decreti triginta sex Causas complectitur, quarum singulæ in quæstiones diuiduntur, & quælibet quęstio in capita: inter quas quæstio tertia Causę trigesimę tertię continet tractatum de Pœnitentia diuisum in septem distinctiones subdiuisas in capita. Huius partis Canones, seu Capita allegantur citando numerum causæ, & quæstionis, & præterea verba initialia eorundem capitum. v.g. 17. *q.* 1. *c. Ananias*, quæ citatio ità legitur: *decima septima* (hoc est, *causa decima septima*, solet enim relinqui vox *causa* breuitatis causa, & solus numerus causæ allegari,) *quæstione prima, capite Ananias*, hoc est cuius initium est *Ananias*. Si autem Textus reperiatur in tractatu de Pœnitentia ita citatur: *de pœnit. dist. 2. c. cum sanctam.*

Tertia pars Decreti continet tractatum de consecratione in quinque distinctiones distributum subdiuisas in Canones seu capita. Modus allegandi eosdem Canones est, citare tractatum de consecratione, numerum distinctionis, & initium capitis, v. g. *de consecr. dist.* 4. *c. ostenditur.*

De-

Decretales sunt altera pars componens corpus Iuris Canonici compilata ex authoritate Gregorij IX. diuisa in quinque libros, quorum quilibet plures sub se titulos habet in capita subdiuisos. Eius Textus citantur per verba ipsorum initialia, apposito titulo sub quo reperiuntur. V.g. *c. querelam, de iureiur.* hoc est, *capite*, cuius initium est *querelam* sub titulo *de iureiurando*. Quia autem aliquando contingit, sub eodem titulo plures Canones reperiri per eadem verba incipientes, vt cognoscatur in citatione de quo illorum sermo sit, solent antiquiores Canonistę post verba initialia capitis apponere expresse italica voce *il primo*, seu *il secondo &c.* V.g. *c. bonæ memoriæ il secondo, de postul. Prælator.* quo significatur, citatum caput esse secundum inter ea quæ incipiunt *Bonæ memoriæ* sub titulo *de postulatione Prælatorum*. Eundem stylum seruant in citationibus aliarum partium Iuris Canonici, si quando contingat sub eod. titulo plura capita reperiri per eadem verba incipientia. Plures tamen ex recentioribus Canonistis, vt ea confusio vitetur, simulque vt facilius citata capita inueniantur, post verba initialia capitis, solent apponere numerum, quo in ordine reperitur idem caput sub citato titulo, v. g. *c. bonæ memoriæ* 4. *de po-*

stu-

stulatione Prælator. quem stylum seruauimus plerumque etiam nos in toto hoc Opere, etiam vbi initium capitis citati non est commune pluribus capitibus.

Sextus Decretalium est tertia pars componens Corpus Iuris Canonici, diuisa etiam in quinque libros, quorum quilibet plures sub se titulos habet desumptos ex Decretalibus Gregorij. Huius partis Canones citantur etiam per voces initiales capituli, addendo titulum, & præterea particulam *in 6.* V. g. *c. Inquisitores de hæret. in 6.* hoc est, *capite* cuius initium est *Inquisitores*, sub titulo *de hæreticis*, *in sexto* Decretalium.

Clementinæ sunt quarta pars Corporis Iuris Canonici. Eius Canones ita v. g. citantur: *Clem. volentes, de hæret.* hoc est, *Clementina* cuius initium est *Volentes*, sub titulo *de hæreticis*.

Vltima pars Corporis Iuris Canonici est liber Extrauagantiũ, in duas partes subdiuisus, quarũ vna continet Extrauagantes Ioannis XXII. altera autẽ Extrauagantes communes. Eius textus solent v. g. hoc modo allegari: *Extrau. ad Apostolatus, de concess. præb. inter Extrau. Ioan.* hoc est, *Extrauaganti*, cuius initium est *ad Apostolatus*, sub titulo *de concessione prabendæ*, *inter Extrauagantes*

Ioannis

Ioannis vigesimi secundi: *Extrau. si Religiosus, de elect. inter comm.* hoc est, *extrauaganti* cuius initium est *Si Religiosus,* sub titulo *de electione, inter communes* extrauagantes.

Olim Canonistis solemne fuit, vt si quando allegare deberent aliquem Canonem non inclusum in Decreto Gratiani, adderent particulam *Extra*: v. g. *c. quia propter, extra de elect.* quo significabant Canonem illum esse extra Decretum: nunc tamen stylus iste communiter non seruatur, nisi aliquando vbi citandus sit aliquis textus, qui nondum sit inclusus in corpore Iuris. Legistę tamen modum illum adhuc seruant, vbi citatur ab ipsis aliquis textus Canonicus, quo significare intendunt citatum textum esse extra Corpus sui Iuris, scilicet Ciuilis.

Demum pro omnibus prędictarum partium citationibus notandum est, si aliquando contingat, Canonem aliquem esse aliquantulum prolixiorem, ac propterea in paragraphos diuidi; tunc ad facilius inueniendum textum, solere citari etiam paragraphum hoc signo §. per verba eius initialia. V.g. *c. quia propter, §. illud autem, de elect.* Quod idem seruatur etiam in citationibus legum ciuilium.

Mo-

Modus scribendi atque legendi citationes textuum in Iure Ciuili.

RECOLENDO etiam quæ fuse à nobis explicata sunt in tit. procemiali §. 2. à num. 7. prima partium componentium Corpus Iuris Ciuilis est Digestum subdiuisum in Digestum vetus, Infortiatum, & Digestum nouum. Digestum breuiatè scribitur vel per litteram maiorem D, vel per grecam litteram π (quæ est initialis in voce græca Pandectæ, quo nomine vocatur etiam Digestum), vel frequentius per has duas litteras *ff.* Lex breuiatè scribitur per litteram *l.* Si itaque citanda sit lex in Digesto contenta, solet v.g. ita allegari: *l. quod si, ff. de rei vindicat.* hoc est, *lege, quod si, Digestis de rei vindicatione*, & significatur eam legem reperiri in libris Digestorum sub titulo *De rei vindicatione*.

Codex est altera pars Corporis Iuris Ciuilis, atque diuiditur in 12. libros, ita tamen vt primi 9. libri positi simul sint in proprio volumine, reliqui autem tres vltimi positi sint post Institutiones. Codex breuiatè scribitur per maiorem litteram C. Eius leges contentę in aliquo priorum nouem librorum hoc modo v.g. allegari solent: *l. inuitus, C. de procurator.* hoc est, *lege*, cuius initium est *Inuitus, Codice* hoc est in volumine

Co-

Codicis, sub titulo *De procuratoribus*. Si autem alleganda sit lex contenta in aliquo trium vltimorum librorum, solet etiam addi numerus libri: v. g. *l. frustra, C. de re militari lib. 12.*

In libris Codicis inueniuntur nonnumquam translatæ aliquæ particulæ Authenticorum, & illæ sunt quę propriè dicuntur authenticæ. Illarum allegatio huiusmodi est: *auth. Sed Iudex, C. de Episc. & Cler.* hoc est, *authentica* cuius initium est *Sed Iudex*, in volumine Codicis, sub titulo *De Episcopis, & Clericis*.

Alia pars Iuris Ciuilis est volumen Authenticorum, diuisum in nouem Collationes. Eius textus citantur per prima verba paragraphi addendo titulum ipsius Authentici. V. g. *§. Deinceps, Auth. de nuptijs*, hoc est *paragrapho*, cuius initium est *Deinceps, Authentico*, hoc est in volumine Authenticorum, sub titulo *De nuptijs*.

Alia pars Iuris Ciuilis est liber feudorum. Eius leges solent v. g. hoc modo citari: *in lib. feud. de natura feudi, c.* vel *l. natura*, hoc *in libro feudorum* sub titulo *De natura feudi, capite*, vel *lege*, quę incipit, *natura*.

Alia demum Iuris Ciuilis pars sunt Institutiones Iustiniani. Eius leges citantur etiam per prima verba paragraphi,

phi, addendo titulum Inſtitutionum, v.g. hoc modo: *Inſtit. de rer. diuiſ. §. Item ea*, hoc eſt, in Inſtitutionibus Iuſtiniani, titulo *De rerum diuiſione*, paragrapho cuius initium eſt, *Item ea*.

IN-

INDEX RERVM

Prior numerus indicat paginam, alter numerum marginalem.

A

B

C

Cita-

D

E

F

H

I

L

Lex

M

N

O

P

R

S

Scien-

Tran-

FINIS.

Errata Corrige

Pag.	Lin.	Errata.	Corrige,
17	14	vei	vel
21	24	alijque	alijsque
31	2	Teram	Terram
37	32	Petr	Petri
46.	24	Galasij	Gelasij
60	5	insignijs	insignibus
66	1	mansferatur	transferatur
66	24	Genesis	Genesi
67	12	vnũ diuidet tamquam	vnum tamquam
101	2	stristo	stricto
219	13	celebraut	celebrat
236	1	præsenti eod.	præsenti
263	19	iolum	solum
265	31	refernareturu	referuaretur
265	32	se	seu
289	8	nutritudine	nutrimur
298	25	contrahtur	contrahatur
237	6	Presbiterum	Presbiteratum
250	32	coniug.	coniugali.
256	19	validotatem	validitatem
281	17	consens.	consensu
281	19	nobin	nobis
282	15	&. vn	& l.vn.
299	12	subleuandum	subleuandam
312	7	Iudicis	iudicij
331	27	iuxta	iuncta
389	3	dicusitur	dicuntur
467	16	deterrebatur	deterrebantur
490	12	stotum	totum
478	1	innureretur	inureretur
529	25	liber aliter	liberaliter
541	32	alis	alijs
542	30	acciperant	acciperent
559	2	vsura	vsuram
577	14	ammitti	amitti
593	12	tunc namen	nunc tamen